ALL ABOUT HISTORY

POSTER HEDİYE! Çanakkale Savaşı ve Viking Seferleri

KARANLIK TARİH KGB

Sovyet gizli servisinin kökeni ve tüm sırları

BU SAYIDA

Çanakkale Savaşı

Antik Roma'nın yer altı dünyası

Akım savaşları: Tesla & Edison

Çılgın Keşiş Rasputin

KAYIP KRALLIKLAR

VİKİNGLER

Kuzeyin akıncıları Amerika kıtasından İstanbul'a kadar tarihin akışını ve medeniyetin rotasını nasıl değiştirdi?

Antik Yunan Uygarlığı

Antik Yunanların modern dünyaya katkıları

Orta Çağ'da Kara Ölüm

Dünyayı kırıp geçiren korkunç salgının hikâyesi

MART - NİSAN
2021/02
SAYI: 03

FİYATI: 15,90 TL
KKTC FİYATI: 18,00 TL

Anafartalar Muharebelerinin ardından; Anafartalar Grup Kumandanı, Albay Mustafa Kemal, sağında Kurmay Başkanı Binbaşı İzzettin (Çalışlar) Bey, solunda Dr. Hüseyin Bey (kolunda beyaz bantlı) ile süvarileri Yüzbaşı Pertev Bey, Çopur Neşet Bey (göğsünde çift madalyalı), süvari Üsteğmen Saim Bey, Yüzbaşı Hamit Bey ve Üsteğmen Zeki Bey.

ÖDÜLLÜ ANKET
Önerileriniz bizim için önemli!

Katılmak için:
www.allabouthistory.com.tr/anket

Merhaba!

Üzerinde yaşadığımız topraklar tarihin en önemli savaşlarından bazılarına sahne oldu. Tarihin akışını da değiştiren bu savaşların arasında bir tanesi bizim için çok özel bir yere sahip: Çanakkale Savaşı... Azmin, fedakârlığın, cesaretin ve taktiksel dehanın sarsılmaz bir vatan sevgisiyle birleştiği bu destansı savaş hakkındaki yazımızı sayfa 12'de bulabilir, muharebe alanında bizi zafere taşıyan detayları inceleyebilirsiniz. Bu vesileyle, Çanakkale Savaşı'ndaki şehitlerimizi ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü saygı ve minnetle anıyoruz. Savaş günlerinde çekilen ve pek fazla bilinmeyen fotoğraflarla hazırladığımız Çanakkale Savaşı posterini de beğeneceğinizi umuyorum.

Bu sayıdaki kapak konumuz ise Vikingler... Genelde soğukkanlı katiller ve gözü kara yağmacılar olarak bilinen Vikinglerin seyahatleri macera ve keşif tutkusuyla çıkılmış seferlerin çok ötesinde aslında. Dünyanın uzak köşelerine yaptıkları yolculukları düşündüğümüzde, onları anavatanları İskandinavya'dan ayrılmaya ve bu kadar uzaklara yelken açmaya iten şeyin ne olduğunu merak ediyor insan. Kuzey Amerika'da kurdukları yerleşim yerleri ve doğuda Konstantinopolis'e kadar uzanan ticaret yolları, Vikinglerin düşündüğümüzden çok daha uygar ve kültürel anlamda gelişmiş bir toplum olduğuna işaret ediyor olabilir. Vikinglerin mirasının günümüze kadar süren etkilerini sayfa 22'de keşfedebilirsiniz.

Bu sayımızda bir yeniliğe de imza attık. Artık her sayıda, seçtiğimiz bir konuyu sesli içerik olarak da sunacağız sizlere. İlk seçimimiz, sayfa 92'de bulacağınız, *KGB'nin İç Yüzü*. Bu yenilik hakkındaki görüşleriniz bizim için değerli, yine kısa bir anket hazırladık. Katılırsanız çok mutlu oluruz.

Gösterdiğiniz ilgi sayesinde ilk iki sayımızın satış adetleri tahminlerimizin çok üzerinde gerçekleşti. Görünen o ki kapağımızda misafir ettiğimiz Vikingler gibi, sizlerle birlikte çok uzun sürecek güzel bir yolculuğa çıktık. En az onların yolculukları kadar heyecanlı olacağından emin olabilirsiniz.

Gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım. Mayıs ayında, dördüncü sayımızda tekrar görüşmek üzere...

Gökhun Sungurtekin

10 kişiye yıllık **All About History** aboneliği

BU SAYIYI OKURKEN...

15 **En çok heyecanlandığım an:** Mustafa Kemal'in, "Size savaşmayı değil, ölmeyi emrediyorum" sözüyle, gözünü kırpmadan harekete geçen 57. Alay **(sf. 15)**

82 **En çok şaşırdığım an:** Ne olursa olsun aynı sonla biten cadı mahkemeleri ve yargılama süreci **(sf. 82)**

63 **En çok eğlendiğim an:** Spartalı askerin kanlı bir savaşın ardından tuttuğu kısa ve öz savaş raporu **(sf. 63)**

Bize yazın
allabouthistory@doganburda.com

Takip Edin
@allabouthistoryturkiye

İÇİNDEKİLER

SAYI 03

Savaş! 08
Tarihi kazananların yazdığı söylenir. Fakat biz bu yazıda daha ölçülü bir yaklaşım benimsiyor ve antik dönemlerden günümüze en kanlı çatışmalardan bazılarını ele alıyoruz

Vikinglerin Kayıp Krallığı 22
Kuzey Amerika'dan Konstantinopolis'e, Viking akıncılarının gazabına uğrayan toprakları keşfedin

Bir Bakışta 34
1773 tarihli Boston Çay Partisi Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın tetikleyicisi oldu

Antik Roma'nın Yeraltı Dünyası 36
Sokaklardan Senato'ya, Antik Roma suçun ve yolsuzluğun yuvası olmuştu

Zaman Yolcusunun El Kitabı 42
Çin'in Qing Hanedanı son günlerini yaşarken Tibet krallığında hayat nasıldı?

Edison ve Tesla Karşı Karşıya 44
Akım Savaşları: Dünyayı değiştiren iki mucit arasındaki mücadeleyi keşfedin

Kara Ölüm 50
Ölümcül pandemi nasıl dünyayı dize getirdi?

Alternatif Tarih 56
Roma İmparatorluğu yıkılmasaydı dünya nasıl bir yer olurdu?

Antik Yunan'ın Mirası 60
Antik Yunan'ın modern dünya için ne anlama geldiğini öğrenin

Tarih Yazanlar 68
Çılgın Keşiş Rasputin, bir mistik şifacı mıydı yoksa sahtekâr bir şarlatan mı?

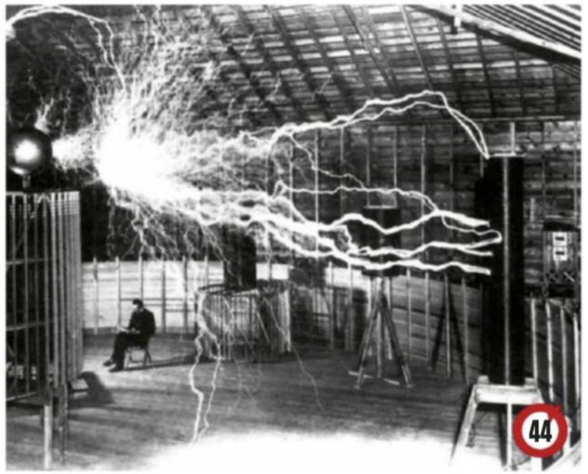
Robin Hood 72
Ünlü hikâyedeki gerçeklik payı nedir?

Cadı Avı 78
Cadı avının ardındaki gerçekler

Tarihteki Mucize Kurtuluşlar 84
Geçmişte felakete ramak kalmış 10 olay

KGB'nin İç Yüzü 92
Sovyet gizli servisinin karanlık geçmişi ve sırları

Hollywood'a Karşı Tarih 98
Vikinglerin arasındaki bir Arap diplomatın hikâyesini anlatan '13. Savaşçı' filmi mercek altında

AVANTAJLI ABONELİK FIRSATI!

6 sayı abonelik
95 TL yerine 79,50 TL

- Kredi kartına 3 taksit imkânı (axess, bonus, maxsimum, World)
- Adresinize ücretsiz teslim

ÇAĞRI MERKEZİ
(212) 478 03 00

E-POSTA
abone@doganburda.com

İNTERNET
www.dbabone.com

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Yayına Hazırlayan
Melih Şabanoğlu

Grafik Tasarım
Hasan Kaya

Katkıda Bulunanlar
Gamze Doğan Çetinkasap

Etkinlik ve Proje Direktörü
Ali Erman İleri

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM
Grup Başkanı **Nisa Aslı Erten Çokça**
Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam**
Satış Müdürü **İpek Tunalı, Beril Güroğlu Sözkesen**
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 207 00 72-73

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 207 00 71

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
İtalya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21-22 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00 **Faks** 0 212 410 35 81
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 **Faks** 0 212 410 35 - 12 - 13
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, aylık

FIPP üyesidir.

© All About History Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz.

Bu dergideki makaleler All About History adlı dergiden Türkçeye çevrilmiştir. Bu yayının telif hakkı ve lisansı, Birleşik Krallık merkezli Future plc grup şirketi Future Publishing Limited'a aittir. Tüm hakları saklıdır. Future plc grubu tarafından yayımlanan dergiler hakkında bilgi almak için www.futureplc.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

Dönüm Noktası

© Getty Images

15 Aralık 1961

ADOLF EICHMANN MAHKUM EDİLİYOR

Kudüs'te sekiz ay süren mahkemenin ardından, Holokost'un mimarı, Nazi SS Subayı Adolf Eichmann ölüme mahkum edildi. Tarihte ilk defa televizyonda canlı olarak yayınlanan mahkeme sonucunda on beş ayrı suçtan hüküm giydi. Bunlar arasında, savaş suçları, Yahudi halkına karşı işlediği suçlar ve insanlığa karşı işlediği suçlar öne çıkıyordu. Eichmann, 31 Mayıs 1962 tarihinde gece yarısından hemen önce idam edildi.

Çanakkale Savaşı sırasında subaylar bir arada

İkinci Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'nde bulunan askerler ağır koşullarda savaşmak zorundaydı

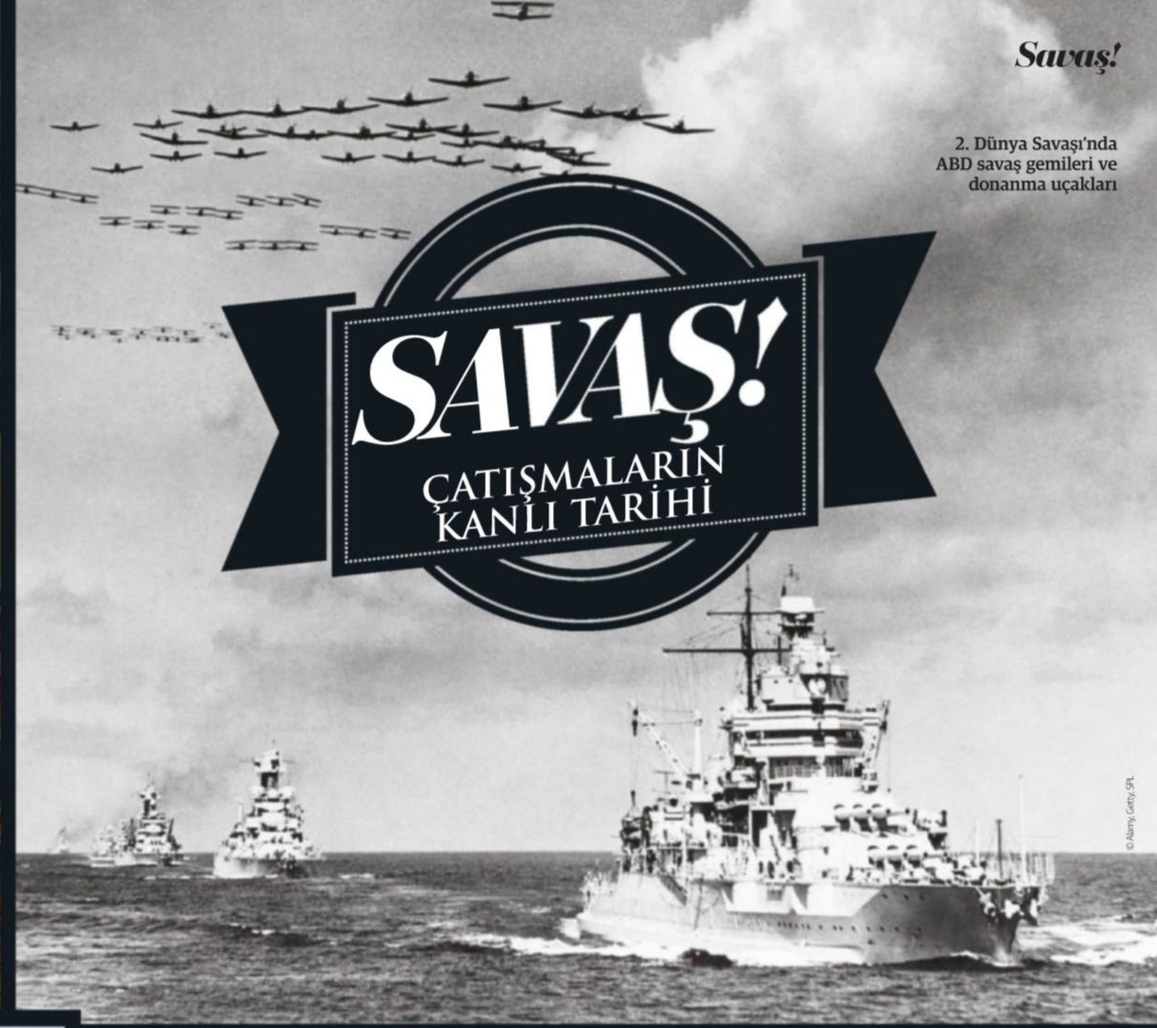
1415'te gerçekleşen Agincourt Muharebesi İngiltere için dönüm noktası niteliğindeydi

1805 Ekim'inde gerçekleşen Trafalgar Muharebesi'nde, Lord Nelson'ın ünlü gemisi HMS Victory

Waterloo Muharebesi'nde Fransız süvarilerine karşı direnen İngiliz piyadeleri

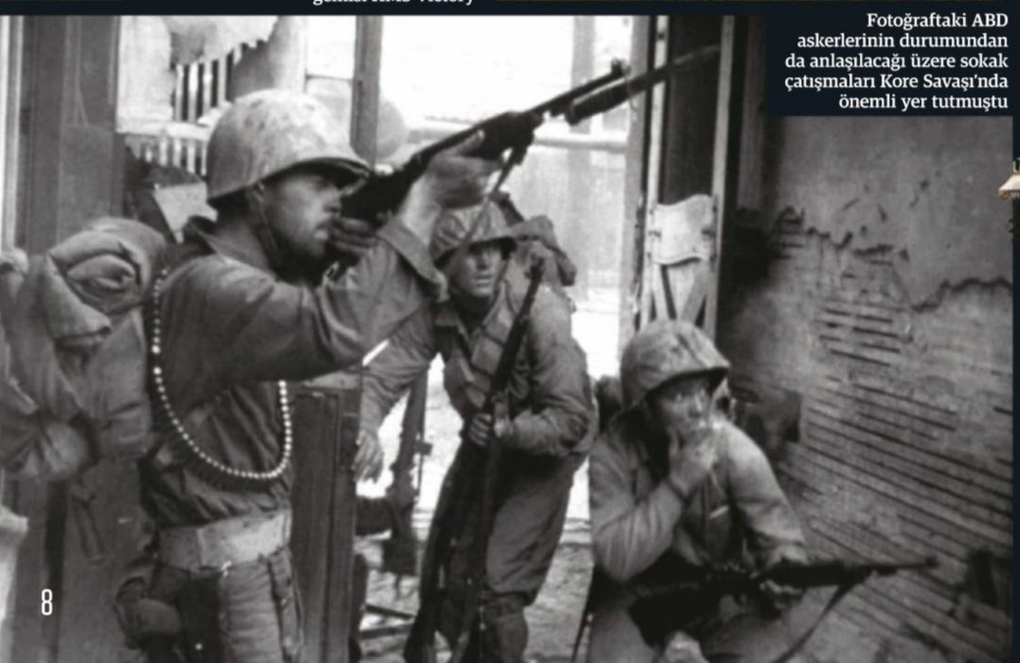

SAVAŞ!

ÇATIŞMALARIN KANLI TARİHİ

2. Dünya Savaşı'nda ABD savaş gemileri ve donanma uçakları

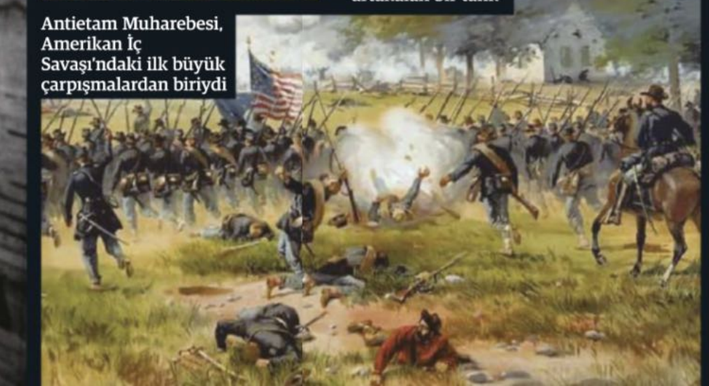
© Alamy, Getty, SPL

Fotoğraftaki ABD askerlerinin durumundan da anlaşılacağı üzere sokak çatışmaları Kore Savaşı'nda önemli yer tutmuştu

İsrail'de, Golan Tepeleri'ndeki Tel Saki'de Altı Gün Savaşı'ndan artakalan bir tank

Antietam Muharebesi, Amerikan İç Savaşı'ndaki ilk büyük çarpışmalardan biriydi

Savaşların pek çok nedeni var: toprak anlaşmazlıkları, farklı politik görüşler ya da insan hakları... Antik dönemlerden günümüze en önemli savaşlara ışık tutuyoruz

Bu sayıda

10 **Tarihteki Savaşlar**
Geçmişten günümüze en önemli çatışmaların listesi

12 **Büyük Savaşlar Gelibolu Muharebesi**
Birinci Dünya Savaşı'nın destansı muharebesi

16 **Sun Tzu hakkında 5 önemli gerçek**
Gerçekten tarihin gelmiş geçmiş en büyük askeri dehası mıydı?

18 **Tarihin İçinden Cu Chi Tünelleri**
Vietkong'un devasa tünel ağını keşfediyoruz

24 **Onur Listesi**
Tüm zamanların en önemli 10 askeri lideriyle tanışın

Winston Churchill, 1945'te Downing Sokağı 10 numaranın önünde zafer işareti yaparken

Tarihteki savaşlar

PHARSALUS MUHAREBESİ

YUNANİSTAN M.Ö. 9 AĞUSTOS 48

Pharsalus Muharebesi, suikast sonucunda öldürülene kadar Roma Cumhuriyeti'nin hâkimiyetini elinde tutan Jül Sezar'ı iktidara taşıyan kilit bir muharebeydi. Muharebede Sezar'ın güçleri, Gnaeus Pompeius Magnus (Büyük Pompey) komutasındaki Cumhuriyet güçlerine karşı düzen aldılar. Roma senatörlerinin büyük çoğunluğunun desteğini arkasına aldığından, Pompey'in güçleri Sezar'ınkilerden sayıca katbekat fazlaydı. Fakat Sezar'ın güçleri, Roma'nın düşmanlarına karşı verdiği çok sayıdaki savaşta yer almış tecrübeli askerlerden oluşuyordu. Pompey, savaş meydanındaki konumu bakımından da üstünlüğü elinde tutuyordu ve daha yeni silahlarla atlara sahipti. Tüm bu avantajlarına rağmen, taktiksel hataları yüzünden savaşı kaybetti. Yapması gerektiği anda Sezar'la sert bir çarpışmaya girmeyince, Sezar 22.000 kişilik ordusunda 250 kişiden az kayıp vererek Pompey'in ordusunun büyük bir kısmını yok etti ve iç savaşta avantaj sağladı.

Pharsalus Muharebesi'nin ardından Pompey Mısır'a kaçtı ve burada öldürüldü

Maraton Muharebesi

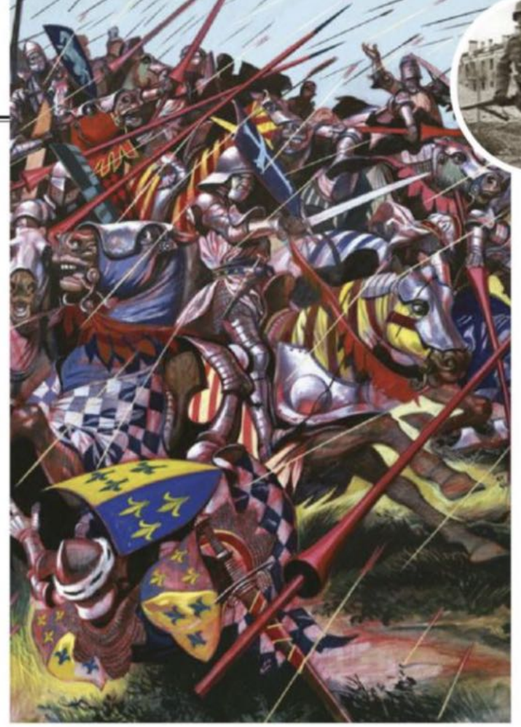
YUNANİSTAN M.Ö. 490

Antik Yunan-Pers Savaşları kapsamında gerçekleşen Maraton Muharebesi'nde, birleşik Antik Yunan ordusu Pers kralı I. Darius'un işgalci güçlerini tartışmasız şekilde yenilgiye uğrattı. Filippides adındaki bir ulağın müjdeli haberi ulaştırmak için savaş meydanından 42 kilometre boyunca koşarak Atina'ya gittiği söylenir. Günümüzdeki maraton yarışlarının adının ve mesafesinin kökeni bu hikâyede yatıyor.

AGINCOURT MUHAREBESİ

FRANSA 25 EKİM 1415

Kral V. Henry'nin kısıtlı güçleriyle kendisininkinin iki katı büyüklüğünde bir orduya karşı kazandığı ünlü Agincourt Muharebesi, Fransa için sert bir yenilgi oldu.
Muharebe, kraliyet bakanı Charles d'Albret komutasındaki güçlerin Henry'nin yolunu kestiği Kuzey Fransa'nın Agincourt kenti yakınlarında gerçekleşti. d'Albret, sayısal üstünlüğü elinde tutan ordusunun Henry'nin küçük ve ağırlıklı olarak okçulardan oluşan ordusunu kolaylıkla yenilgiye uğratacağına inanıyordu. Bu yüzden, ani ve şiddetli süvari saldırılarına da güvenerek, taktiksel ayrıntılara dikkat etmeksizin birliklerini konumlandırdı. Fakat işler planladığı gibi gitmedi. Aslına bakılırsa, Henry'nin uzun İngiliz yayları taşıyan okçuları dünyanın en iyi okçularıydı. Doğal olarak, Fransızlar ne zaman saldırıya geçseler okçular geniş çaplı bir hasara yol açıyordu. Dahası, d'Albert bölge koşullarını yeterince göz önünde bulundurmamıştı; süvarilerinin büyük bir kısmı şiddetli yağmur ve balçık nedeniyle savaş meydanında çamura gömülüyorlardı. Henry, ardında epik bir zafer bıraktı. Fakat uzun vadede bakıldığında, Agincourt Muharebesi'nin Yüzyıl Savaşları'nın sonucuna etkisi oldukça düşüktü.

Alman askerleri Stalingrad'ı işgal ettilerse de şehri ele geçiremediler

Stalingrad Muharebesi

SSCB 1942-1943

Stalingrad, Almanların Doğu Cephesi'ndeki son büyük taarruzuydu ve şehri yerle bir eden beş aylık saldırının ardından belirleyici bir dönüm noktası olduğu anlaşıldı. Alman güçleri, sivillerin ölmesine aldırmaksızın şehri ağır bombardımana tutarak muharebeye başlayıp, aynı anda havadan ve karadan saldırdılar; şehre 1000 tonu aşkın bomba attılar. Fakat başlangıçta gerçekleşen bu şok bombardımanın ardından, şehirdeki gerilla savaşının içinde sıkışıp kalan Almanlar şehri almanın kolay bir yolu olmadığını anladılar. Aylar süren savaşın ardından, Rusya karşı taarruza geçti ve geri kalan Alman güçleri mağlup edildi.

Zaman tüneli

İstanbul'un Fethi, 1453

Waterloo Muharebesi

Göklerde kol gezen Hawker Hurricane uçakları

Ardenler Taarruzu zorlu kış koşullarında gerçekleşmişti

Irak'taki ABD askerleri

- **Troya Muharebesi** Kurgusal ayrıntılarla bezeli Troya muharebesi, Akaların Troyalıları mağlup etmesiyle sonuçlandı. **M.Ö. 1200 civarı**
- **Gaugamela Muharebesi** İskender'in tüm büyük muharebeleri arasında en epik olanıdır. Bu muharebede III. Darius'un Pers ordusunu mağlup etti ve Pers İmparatorluğu'nu yıkıma sürükledi. **331 M.Ö.**
- **Kinoskefalai Muharebesi** İmparatorluk gücünün Antik Yunan'dan Roma'ya geçtiği Kinoskefalai Muharebesi, Roma'nın Makedonya güçlerine karşı kazandığı kilit bir zaferdi. **M.Ö. 197**
- **Hastings Muharebesi** Normanların İngiltere'yi işgaline yol açan Hastings Muharebesi'nde Dük William, Anglosakson Kral Harold'u mağlup etti. **1066**
- **İstanbul'un Fethi** 53 günlük kuşatmanın ardından Fatih Sultan Mehmet, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'i ele geçirdi. **29 Mayıs 1453**
- **Amerikan Bağımsızlık Savaşı** 13 Kuzey Amerika kolonisinin Büyük Britanya iktidarına karşı gelip kazandığı bu savaş, ABD'nin doğuşuna yol açtı. **1775-1783**
- **Waterloo Muharebesi** Tüm zamanların en ünlülerinden biri olan Waterloo Muharebesi'nde Wellington Dükü, Yedinci Koalisyon ile birlikte, Belçika'nın Waterloo kasabasında Napolyon'u mağlup etti. **1815**
- **Somme Muharebesi** Tarihte kötü bir şöhretle nam salmış siper muharebelerinden biri olan Somme Muharebesi'nde İngiliz ve Fransız güçleri işgalci Alman ordusu karşısında zafer kazandı. **1 Temmuz-18 Kasım 1916**
- **Britanya Muharebesi** Britanya Savaşı'ndan önce, Nazilerin Birleşik Krallığı işgal etmesi mümkün görünüyordu, ancak Müttefik Devletlerin hava kuvvetlerinin kesin zaferi Almanların Britanya'yı asla mağlup edemeyeceğini gösterdi. **10 Temmuz - 31 Ekim 1940**
- **Ardenler Taarruzu** İkinci Dünya Savaşı'nın son aylarında gerçekleşen ve sürpriz bir taarruz olan bu muharebede, Alman güçleri Belçika'nın ormanlık Ardenler bölgesindeki Müttefik mevzilerine saldırdılar. **16 Aralık 1944 - 25 Ocak 1945**
- **Bosna Savaşı** Üç yıl süren ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla sonuçlanan Bosna Savaşı'nda, bölgesel çatışmalar ve soykırım nedeniyle 100.000'i aşkın insan öldü. **1992-1995**
- **Irak Savaşı** ABD ve İngiltere'nin başı çektiği Irak Savaşı'nda koalisyon güçleri Saddam Hüseyin'in başında bulunduğu Irak hükümetini devirdi. Bununla birlikte, koalisyon güçlerinin ülkeyi işgal etme nedeni olarak öne sürdüğü argümanlar çok sayıda tartışmayı alevlendirdi. **2003-2011**

Perslerle savaşan Spartalılar

- **Termopylae Muharebesi** Sparta kralı Leonidas'ın 300 askerinin, Pers imparatoru I. Serhas'ın ordusuna Thermopylae Geçidi'nde karşı koyduğu ünlü savaş. **M.Ö. 480**
- **Cannae Muharebesi** Hannibal'ın en büyük zaferi olan Cannae Muharebesi, Roma Cumhuriyeti'nin tartışmasız mağlubiyetiyle sonuçlanmış ve 50.000'in üzerinde Romalı asker hayatını kaybetmişti. **M.Ö. 216**
- **Malazgirt Muharebesi** Büyük Selçuklu Hükümdarı Alparslan ile Bizans İmparatoru Romen Diyojen arasında gerçekleşen muharebe, Türklere Anadolu'nun kapılarını açtı. **26 Ağustos 1071**
- **Yüzyıl Savaşları** Adı yüz yıl olsa da 116 yıl sürmüş bu savaşlarda İngiltere ve Fransa arasında geçen bir dizi muharebe yaşandı ve İngiltere'nin Avrupa'daki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmesiyle sonuçlandı. **1337-1453**

1346'da Crécy Muharebesi için yol alan III. Edward Somme Nehri'ni geçiyor

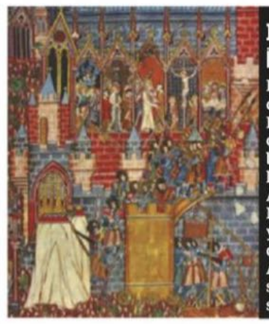
- **Yorktown Muharebesi** Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın dönüm noktası olan muharebede Britanya, Amerikan kolonileri üzerindeki hâkimiyetini kaybetti. **1781**
- **Gettysburg Muharebesi** Amerikan İç Savaşı'nın bu en önemli muharebesinde Birlik (Kuzey) kuvvetleri, Konfederasyon'u (Güney) mağlup etti. **1-3 Temmuz 1863**

Fransa'nın Normandiya sahillerindeki D-Günü çıkarmaları

- **İkinci Dünya Savaşı** Bir diğer küresel savaş olan İkinci Dünya Savaşı'nda, Müttefik Devletler ve Mihver Devletleri arasındaki üstünlük mücadelesi Orta Avrupa'dan Afrika'ya ve Uzak Doğu'ya yayıldı. **1939-1945**
- **Normandiya Muharebesi** Müttefik Devletlerin, Nazi Avrupası'ndan Berlin'e doğru harekete geçmesiyle başlayan Normandiya Muharebesi, İkinci Dünya Savaşı'ndaki ve tarihteki en tehlikeli ve kanlı taarruzlardan biriydi. **6 Haziran - 25 Ağustos 1944**
- **Kore Savaşı** Soğuk Savaş'ın önemli olaylarından biri olan Kore Savaşı'nda, ABD destekli Kore Cumhuriyeti ile Çin/Rusya destekli Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti karşı karşıya geldi. **1950-1953**

Afganistan'da tetikte bekleyen bir ABD askeri

- **Afganistan Savaşı** 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırısının tetiklediği savaşta çok sayıda batı ülkesi Taliban ve El-Kaide güçlerine karşı savaştı. **2001 - 2020**

Kudüs Kuşatması

İSRAİL 1099

Birinci Haçlı Seferi'nin doruk noktası olan Kudüs Kuşatması, şehri harabeye çevirip şehir halkının büyük bir bölümünün katledilmesine neden oldu. Ayrıca, Hristiyan Haçlılarla Müslümanlar arasında 200 yılı aşkın bir süre boyunca devam edecek ve 1302'de Arvad Adası'nın düşüşüyle son bulacak bir dizi seferi ve savaşı başlattı.

Güller Savaşı

İNGİLTERE 1455-1485

Plantagenet Hanedanı'nın iki rakip kolu (York ve Lancaster) arasında bir dizi muharebenin gerçekleştiği Güller Savaşı, on beşinci yüzyıl Britanya'sını yeniden şekillendirip Tudor Hanedanı'nın doğuşuna yol açtı. Bu muharebelerin Güller Savaşı olarak anılmasının sebebi York ve Lancaster hanelerinin ikisinin de hanedan arması olarak gül kullanmasıdır.

Nisan 1471'de Barnet Muharebesi'nde öldürülen 16. Warwick Kontu

Trafalgar Muharebesi

İSPANYA AÇIKLARI 1805

Ünlü Amiral Horatio Nelson'ın ölümüyle sonuçlansa da bu tarihi zafer, Britanya Kraliyet Donanması'nın Avrupa'nın en üstün deniz gücü olduğunu ortaya koydu ve okyanusların büyük bir bölümünün Britanya'nın kontrolüne girmesini sağladı. Zafer, büyük oranda, Nelson'ın filolarını Fransız ve İspanyol filolarına karşı iki dikey sütun oluşturacak şekilde bölmesi sayesinde kazanıldı. Fransız ve İspanyol filolarının karşılık veremediği bu taktikle Nelson, tek bir gemi dahi kaybetmeden düşman gemilerini kuşatıp yok etti.

Trafalgar, Fransa ve İspanya için yıkıcı bir yenilgi oldu

Birinci Dünya Savaşı

AVRUPA 1914-1918

Yirminci yüzyılın başında, Avrupa'nın büyük güçleri arasındaki emperyalizm yarışı nedeniyle tansiyon yükseldi. Arşidük Franz Ferdinand'ın 1914'te öldürülmesi dünyanın gördüğü en kötü savaşa yol açacak bir siyasi krizi tetikledi. Savaş sona erdiğinde dokuz milyonu aşkın asker ölmüştü.
(Bkz. Sayfa 12, Gelibolu Muharebesi)

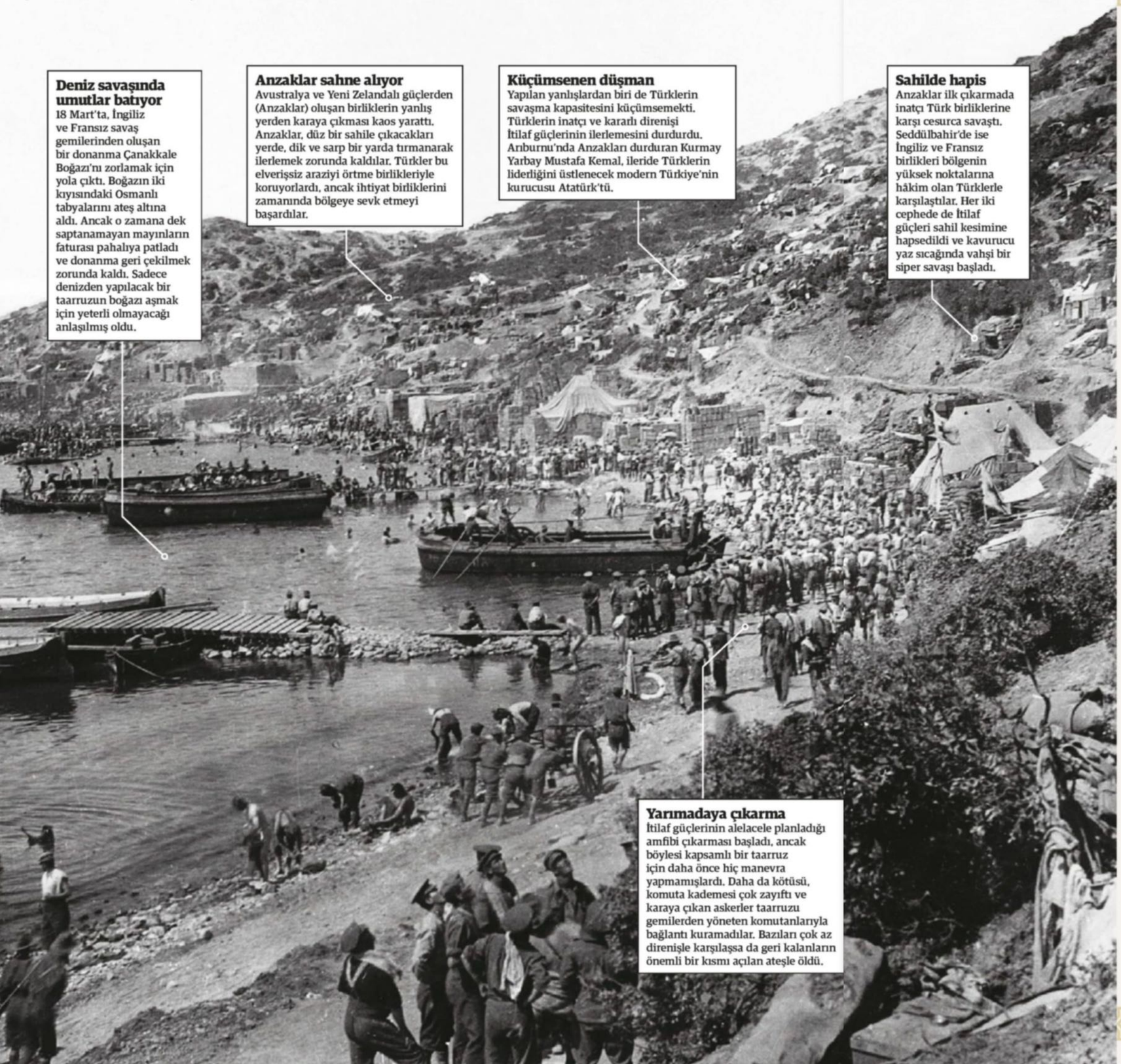
Vietnam Savaşı

VİETNAM 1955-1975

Yirminci yüzyılda gerçekleşen bu savaş, batı dünyasında ABD'nin savaşta oynadığı rolle hatırlanıyor. Ancak savaş, ABD dahil olmadan yıllar önce tırmanmıştı. Vietnam'dan Laos ve Kamboçya'ya uzanan Vietnam Savaşı, ülkeyi bir tarafta komünizm diğer tarafta ise kapitalizmin hüküm sürdüğü Kuzey ve Güney Vietnam olmak üzere ikiye böldü. 1973'te ABD birlikleri çekildiğinde, yaklaşık 60.000 Amerikalı ve yüz binlerce Vietnamlı ölmüştü.

© DOD and USAF

Deniz savaşında umutlar batıyor
18 Mart'ta, İngiliz ve Fransız savaş gemilerinden oluşan bir donanma Çanakkale Boğazı'nı zorlamak için yola çıktı. Boğazın iki kıyısındaki Osmanlı tabyalarını ateş altına aldı. Ancak o zamana dek saptanamayan mayınların faturası pahalıya patladı ve donanma geri çekilmek zorunda kaldı. Sadece denizden yapılacak bir taarruzun boğazı aşmak için yeterli olmayacağı anlaşılmış oldu.

Anzaklar sahne alıyor
Avustralya ve Yeni Zelandalı güçlerden (Anzaklar) oluşan birliklerin yanlış yerden karaya çıkması kaos yarattı. Anzaklar, düz bir sahile çıkacakları yerde, dik ve sarp bir yarda tırmanarak ilerlemek zorunda kaldılar. Türkler bu elverişsiz araziyi örtme birlikleriyle koruyorlardı, ancak ihtiyat birliklerini zamanında bölgeye sevk etmeyi başardılar.

Küçümsenen düşman
Yapılan yanlışlardan biri de Türklerin savaşma kapasitesini küçümsemekti. Türklerin inatçı ve kararlı direnişi İtilaf güçlerinin ilerlemesini durdurdu. Arıburnu'nda Anzakları durduran Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, ileride Türklerin liderliğini üstlenecek modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'tü.

Sahilde hapis
Anzaklar ilk çıkarmada inatçı Türk birliklerine karşı cesurca savaştı. Seddülbahir'de ise İngiliz ve Fransız birlikleri bölgenin yüksek noktalarına hâkim olan Türklerle karşılaştılar. Her iki cephede de İtilaf güçleri sahil kesimine hapsedildi ve kavurucu yaz sıcağında vahşi bir siper savaşı başladı.

Yarımadaya çıkarma
İtilaf güçlerinin alelacele planladığı amfibi çıkarması başladı, ancak böylesi kapsamlı bir taarruz için daha önce hiç manevra yapmamışlardı. Daha da kötüsü, komuta kademesi çok zayıftı ve karaya çıkan askerler taarruzu gemilerden yöneten komutanlarıyla bağlantı kuramadılar. Bazıları çok az direnişle karşılaşsa da geri kalanların önemli bir kısmı açılan ateşle öldü.

Çanakkale Savaşı

GELİBOLU MUHAREBESİ

GELİBOLU YARIMADASI, ŞUBAT 1915 - OCAK 1916

Batı Cephesi'ndeki savaş siper muharebelerinde kilitlenince İttifak Devletleri'ni baltalamak amacıyla yeni cephe arayışına girişildi. Rusya, Kafkasya'da savaştığı Osmanlı İmparatorluğu'nu geri itmek için müttefiki İngiltere'den yardım isteyince, Almanya ve Avusturya'yla aynı ittifakta yer alan Osmanlı'yı savaş dışında bırakmak için cazip bir fırsat çıkmış oldu. Eğer, İstanbul'un ele geçirilmesini sağlayacak olan Çanakkale Boğazı aşılabilirse Osmanlı ikiye bölünecek, böylece Almanya'dan gelen ikmal hattı kesilmiş olacaktı. İkiye bölünmüş Osmanlı savaş dışı kalmakla karşı karşıya gelecekti. Rusya ise kendisine açılan ikmal hattı sayesinde rahat bir nefes alacaktı. Bu durum stratejik olarak oldukça mantıklıydı. Fakat uygulama anlamında başarılı olmak inanılmaz zordu. Türk birliklerinin savunduğu sahil şeridinde güvenli bir bölge oluşturmak ve içerilere doğru ilerlemek; detaylı bir planlamayı, iyi eğitilmiş ve güçlü ihtiyat kuvvetlerine sahip taarruz birliklerini ve etkili, ileri görüşlü bir komuta yapısını gerekli kılıyordu. Ancak İtilaf Devletleri Çanakkale Muharebesi'nde bunlardan hiçbirine sahip değildi. Winston Churchill bu stratejiyi Savaş Kabinesi'nde savundu ve en kısa sürede deniz saldırısı yapılmasında ısrar etti. İngiliz ve Fransız donanmalarının gücünün, Çanakkale'yi koruyan Osmanlı tabyalarını bombardımanla tahrip ederek, Marmara Denizi ve İstanbul yolunu açmaya yeteceği öngörülüyordu. Başlarda oldukça başarılı ilerleyen operasyon kötü hava koşulları nedeniyle yavaşladı. Çanakkale Boğazı'nı zorlayan İtilaf donanması mayınlar nedeniyle ağır kayıplar verince, Gelibolu Yarımadası'nın kara taarruzu yapılmadan alınamayacağı kesinleşmiş oldu.

Çanakkale'ye çıkarma yapacak olan kuvvetlerin komutanlığına Orgeneral Sir Ian Hamilton getirildi. Hamilton, İngiliz ve Fransız birliklerinin yanı sıra, savaş tecrübesi bulunmayan Avustralyalı ve Yeni Zelandalıların oluşturduğu Anzak birliklerine de komuta edecekti. Çıkarma, Seddülbahir ile ismi daha sonra Anzak Koyu olarak anılacak Arıburnu'na yapıldı. Hamilton ve bu iki sahildeki operasyonun komutanları çıkarmayı, emirlerindeki birlikleriyle iletişim kuramayacak kadar uzakta, gemilerden yönettiler. Bu komuta hatası pek çok kritik sonuca sebep oldu; özellikle de ilk başta az bir direnişle karşılaşan, ancak iyi komuta edilmediği için bu fırsattan yararlanamayan Anzakların cephesinde.

Bir diğer hata ise, Türklerin mevzilerini büyük bir azimle savunacaklarını hesaba katmamak oldu. Seddülbahir'de büyük kayıplar verildi. İngiliz birlikleri beş sahile çıkarma yapmış, ancak bunlardan dördünde tutunabilmişti. Arıburnu'nda ise içerilere doğru ilerlemek için teşebbüs edildiğinde taarruz geri püskürtülmüş ve yetişen Türk ihtiyat birlikleri, geç kalmış Anzak ilerlemesini durdurmaya yetmişti. Takip eden üç ay, tüyler ürperten bir siper savaşına sahne oldu. Zor koşulların yanında, salgın hastalıklar da bir keskin nişancının kurşunu kadar öldürücüydü. Bu durumu değiştirmek isteyen Orgeneral Hamilton, Ağustos 1915'te Suvla Koyu'na yeni birlikler çıkardı. Fakat komuta kapasitesinin yetersizliği nedeniyle, beklenmeyen taarruz yapma fırsatı yine boşa gitti. Türk direnişi toparlanarak Suvla'ya çıkarılan birliklerin ilerlemesini durdurdu. Çıkarma yapılan sahil bölgelerinde Türk birlikleri avantaj sağlayan yüksek mevzilerdeydiler. İtilaf birlikleri arasında muharebeyi kazanacaklarına dair güven yavaş yavaş azalıyordu. Ekim ayında Orgeneral Hamilton görevden alınarak yerine, Gelibolu'dan hızlıca çekilme emri verecek olan Korgeneral Sir Charles Monro getirildi. Winston Churchil daha sonra Monro'nun tavrını, "Geldi, gördü ve teslim oldu" sözleriyle açıklayacaktı. Kasım ayının soğuğunda askerlerin donmasını önlemek için yapılacak tek şey buydu aslında. Savaş, başka kayıplar verilmemesi adına bölgeyi tahliye operasyonuyla sona ermiş oldu.

Çanakkale Savaşı

İTİLAF KUVVETLERİ

BİRLİKLER 5 tümenle başlayıp 16 tümene yükseldi

ZAYİAT 253.000 (ölü, yaralı, esir, kayıp, hasta)

GENERAL SIR IAN HAMILTON
LİDER

Uzun yıllara yayılan askerlik görevi boyunca yurtdışında bir çok savaşa katılan Hamilton'ın Türk ordusuyla ilgili bilgisi çok azdı.

KUVVETLİ YANLARI: Askerlerinin kazanacağına ilişkin inanca sahip bir strateji ustası.

ZAYIF YANLARI: Çarpışma bölgesinden uzakta kaldı ve ihtiyat birliklerini yönlendirmede tereddüt gösterdi.

ANZAKLAR
KİLİT KUVVET

Avustralyalı ve Yeni Zelandalılardan oluşan birliğin savaş sırasında gösterdiği cesaret ve adanmışlık bu iki ulusun da hafızasında derin bir iz bıraktı.

KUVVETLİ YANLARI: Cesur ve pervasız savaşçılar, zorlu koşullarla becerikli bir biçimde başa çıkmayı başardılar.

ZAYIF YANLARI: İlk kez muharebeye katıldıkları için savaşma kapasiteleri bilinmiyordu.

ALDATMACA
ANAHTAR SİLAH

Su dolu tenekelerle oluşturulan düzeneği sayesinde kendiliğinden ateş eden tüfekler, Türk birliklerinin İtilaf askerlerinin bölgeyi terk ettiğini anlamasını bir süre önlemişti.

KUVVETLİ YANLARI: Ses çıkarmasın diye postalları kumaşla kaplanan binlerce askerin gece boyunca bölgeyi tahliye etmesine yardımcı oldu.

ZAYIF YANLARI: Türk birliklerinin tahliyeyi fark etmesi durumunda Anzak Koyu'ndaki zayiat artacaktı.

01 Deniz saldırısı
İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'nın iki tarafındaki Türk tabyalarına yönelik bombardımanı 19 Şubat'ta başlar. Kötü hava şartları, sert direniş ve boğazdaki mayınlar ilerlemeyi engeller. Ateş altında mayın taramanın tehlikeli olduğu ortaya çıkar, ancak denizin mayınlardan yeterince temizlendiği düşünüldüğünden 18 Mart'ta İngiliz ve Fransız donanması boğazı geçmeye çalışır. Hedef, boğazı zorlayarak yolu açmak ve İstanbul'u almaktır. Fakat o güne dek saptanamamış bir mayın hattı pusuda beklemektedir.

02 Erken kayıplar
Üç gemi batar; üç tanesi de ağır hasar almıştır. Denizden yapılan bombardıman sona erer. Amiral Fisher'in muharebeden önce belirttiği üzere, kara ve deniz taarruzunu aynı anda yapmak gerekmektedir. Bunun için, ağırlığı İngilizler olmak üzere, Fransız ve Anzak birliklerinden de oluşan kuvvetler görevlendirilir.

03 Türk birlikleri kuvvet topluyor
İtilaf güçleri karaya ayak basmadan önce uzun süre görünmeyen Türk birlikleri bölgede yığınak yapmışlardır. Alman General Otto Liman von Sanders'in komutasında ülkelerini savunmakta kararlıdırlar.

04 Herkes denizde
İtilaf güçleri 25 Nisan'da karaya çıkarma yapar. Ancak Türk birliklerine ideal savunma mevzii sağlayan yarlara tırmanmak için yeterince eğitimli değillerdir. Daha da kötüsü, çıkarmayı yöneten yüksek rütbeli subaylar çıkarmayı denizden kumanda ederler. Böylece, kıyıda çırpınmakta olan birliklere müdahale etmek ya da emir vermek imkânsız hale gelir.

05 Tam bir kaos
Seddülbahir'de, İngilizler tarafından V olarak adlandırılan Ertuğrul Koyu'nda karaya çıkan çok sayıda asker, Türk birliklerinin yoğun ateşiyle öldürülür. Diğer sahillerde karaya çıkan birlikler ise hiçbir direnişle karşılaşmazlar, ancak ilerlemek için hiçbir emir almadıklarından, mevzilerinde kalırlar. Anzaklar ise yanlış sahile çıkarlar fakat yine de Conkbayırı'na doğru ilerlerler. Orada onları zorlu bir düşman beklemektedir; Yarbay Mustafa Kemal ilerleyişlerini durdurur.

06 Çıkmaz
Bu gelişigüzel ve birbirinden kopuk çıkarmalardan sonra karşılaşılan direniş çok serttir. Sarp ve engebeli topraklarda yapılan hücumlar ve karşı hücumlar nedeniyle ağır kayıplar verilir. İki taraf da siper kazmaya başlar.

07 İki kumsal, sıfır ilerleme
Batı Cephesi'nde olduğu gibi, Çanakkale Cephesi de bir siper savaşına dönüşür. İtilaf güçlerinin, Seddülbahir ve sonradan Anzak Koyu olarak adlandırılacak olan Arıburnu'ndan içerilere sarkma teşebbüslerinin hepsi başarısızlıkla sonuçlanır. Benzer bir şekilde, Türk birlikleri de inatçı direnişlerine devam eden İtilaf güçlerini denize dökemez. Mayıs, Haziran ve Temmuz sıcağında, ölenlerin cesetlerinin çürümesi nedeniyle muharebe alanını ağır bir koku kaplar. Salgın hastalık, özellikle de dizanteri artık yeni düşmandır.

08 Başarısız bir hamle daha
Ağustos ayında Lord Kitchener takviye kuvvetler gönderir. Suvla Koyu'na çıkan birlikler topçu desteği bekleyerek zaman kaybeder. Birliklerini konuşlandıran Yarbay Mustafa Kemal, başlar başlamaz ilerleyişi durdurur. Çıkmaza giren siper savaşında iki taraf da ağır kayıplar vermektedir.

09 Tamam ya da devam
Orgeneral Sir Ian Hamilton savaşa devam etmek istese de Ekim ayında yerine Korgeneral Monro atanır. Monro bölgeyi tahliye etmeyi önerir, fakat İngiltere'nin Savaş Bakanı Lord Kitchener savaş alanını kendi gözleriyle görmek ister. Bu sırada askerlerin çektiği zorluk, Kasım soğuğunda çoğu askerin donma tehlikesi geçirmesi nedeniyle artar. Yarımadadaki koşulları yerinde gören Kitchener tahliye emrini onaylar.

10 Tahliye
Savaşın son kısmı İtilaf Kuvvetleri için en iyi giden bölümdür. Gecenin örtücü karanlığından faydalanıp kandırma taktikleri de kullanarak, Suvla ve Anzak koylarındaki askerleri ve mühimmatı Aralık ayında 10 gün içinde tahliye etmeyi başarırlar. Seddülbahir de Ocak ayında terk edilir. Resmi rakamlar, bölgeyi tahliye etme operasyonu sırasında yalnızca üç kayıp verildiğini yazıyor. Kötü planlanmış ve kötü yönetilmiş bir savaş için oldukça merhametli bir son...

OSMANLI İMPARATORLUĞU

BİRLİKLER 6 tümenle başlayıp 16 tümene yükseldi

ZAYİAT 251.000 (ölü, yaralı, esir, kayıp, hasta)

ORGENERAL OTTO LIMAN von SANDERS
LİDER

Von Sanders, 1913'te Türkiye'deki Alman askeri misyonunun başındaydı. Çanakkale'ye çıkarma yapılacağı belli olunca burada kurulan 5'inci Ordu'nun komutanlığına getirildi.

KUVVETLİ YANLARI: Savunmanın önemini önceden görüp Çanakkale'deki mevzileri buna göre güçlendirdi.

ZAYIF YANLARI: Birliklerini, sahillerin işgal edilmesi tehlikesini dikkate almadan konuşlandırmıştı.

57. PİYADE ALAYI
ANAHTAR BİRLİK

Mustafa Kemal'in, "Size savaşmayı değil, ölmeyi emrediyorum" emrinden sonra Arıburnu'ndaki Anzak çıkarmasını durdurdular.

KUVVETLİ YANLARI: 57. Alay, inatçı bir şekilde savaştı, süngüleri ve kahramanlıklarıyla savunma mevzilerini korudu.

ZAYIF YANLARI: Teçhizatları zayıf ve mühimmatları yetersizdi.

DENİZ MAYINLARI
ANAHTAR SİLAH

Çanakkale Boğazı üzerinden İstanbul'u ele geçirerek bir zafer kazanmayı hedefleyen deniz harekâtı, mayınların üç gemiyi batırması ve diğer birçok gemiye de hasar vermesi nedeniyle başarısız oldu.

KUVVETLİ YANLARI: Saptanamamış bir mayın bile bir savaş gemisine ölümcül hasar verebiliyordu.

ZAYIF YANLARI: İyi bir mayın tarama operasyonuyla etkisiz hale getiriliyordu.

SUN TZU
HAKKINDA BİLİNMESİ GEREKEN *5 Geerçek*

ASKERİ STRATEJİ UZMANI VE FİLOZOF
ÇİN, M.Ö. BEŞİNCİ-ALTINCI YÜZYIL

SUN TZU
Çinli M.Ö. 544-496 Civarı

Kısa Özgeçmiş

Yalnızca Çin'de değil tüm dünyada kalıcı bir etki bırakmış olan strateji uzmanı. Teorileri ve yöntemleri çok sayıda toplumu ve hayatın farklı alanlarını etkilemiş olsa da Sun Tzu'nun kim olduğuna, nasıl yaşadığına ve nasıl öldüğüne dair bildiklerimiz oldukça sınırlı. Öte yandan, mirası ünlü savaş rehberi Savaş Sanatı'nda yaşamaya devam ediyor.

01 Bir savaş kılavuzu kaleme aldı

Sun Tzu genellikle Savaş Sanatı adlı kitabın yazarı olarak akıllarda yer etmiştir. Savaşın kural kitabı olarak bilinen ve antik Çincede kaleme alınmış olan bu savaş stratejisi rehberi; Mao Zedong, Napolyon Bonapart, Douglas MacArthur ve George Patton gibi liderleri etkilemişti.

02 Düşmanlarını zekâsıyla yendi

Sun Tzu'nun savaş teorilerinin büyük çoğunluğu düşmanı kaba kuvvetle yenmektense psikolojik olarak alt etmeye odaklanıyordu. Aldatmacanın ve düşman zayıf olduğunda onu güçlü olduğuna, güçlü olduğunda ise zayıf olduğuna inandırmanın önemini vurguluyordu.

03 YÖNTEMLERİ GADDARDI

Sun Tzu'nun yönetim konusundaki yöntemlerine dair popüler anlatılardan birine göre, bir kral Sun Tzu'ya meydan okur ve kendi cariyelerinden oluşan bir gruba askeri eğitim vermesini ister. Sun Tzu, grubu iki bölüğe ayırır ve kralın gözdesi olan iki cariyeyi bölük komutanı olarak tayin eder. Beklendiği üzere verdiği emirler cariyeler tarafından ciddiye alınmayınca, bu iki cariyeyi idam ettirir. Bu olaydan sonra cariyeler, tahmin edileceği gibi, Sun Tzu'nun emirlerini hemen kavrarlar.

04 Belki de böyle biri hiç yaşamadı

Askeri bir deha olduğu düşünülse de Sun Tzu'nun gerçekten yaşadığına dair herhangi bir somut delil bulunmuyor. Adı, Boju Muharebesi gibi en büyük başarılarında dahi satır aralarında geçiyor. Böylesine önemli bir şahsiyet hakkında bu kadar az somut bilgi olması, Sun Tzu'nun belki de gerçekte yaşamadığı fikrini akla getiriyor.

05 Yöntemleri günümüzde de etkisini sürdürüyor

Savaş Sanatı'nın çiçeği burnunda bir ordu generalinin yanı sıra siyasetçiler, diplomatlar ve uluslararası ilişkileri yürüten devlet görevlileri tarafından da okunması gerektiği düşünülüyor. Dahası, iş dünyasında küresel piyasayı bir savaş alanı gibi gören uzmanlar da verdikleri eğitimlerde Sun Tzu'nun kitabından faydalanıyorlar.

© Alamy

ZEUGMA

BETWEEN TWO WORLDS: THE HOUSES AND TOMBS OF ZEUGMA FROM LIFE TO ETERNITY

Zeugma (İngilizce)
Editör : Kutalmış Görkay
Çev. Selçuk Somersan
412 sayfa, Sert kapak, şömizli
renkli 200 TL

Maximum Mobil'den QR ile ödemelerde **ücretsiz kargo!**

iskultur.com.tr facebook.com/iskultur twitter.com/iskultur instagram.com/isbankasikulturyayinlari

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Türkiye'nin Bankası

TARİHİN İÇİNDEN

CU CHI TÜNELLERİ

VIETKONG'UN YERALTI ÜSSÜ
VİETNAM, 1 KASIM 1955 – 30 NİSAN 1975

ABD, Vietnam savaşı sırasında dünyanın en gelişmiş ordusuna ve diğer ülkelerin hayallerinde görebileceği teknoloji ve kaynaklara sahipti. Tüm bu kaynakları kullanarak, komünist Kuzey Vietnam'a karşı mücadele eden Güney Vietnam'ın yanında savaşa girmesiyle savaşın seyri kesin olarak değişecek gibi görünüyordu.

Fakat komünistlerin tarafında yer alan ve Güney'de konuşlanmış olan gerilla kuvveti Vietkong'un (Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi) başka fikirleri vardı. Komünist güçler, 1940'larda Fransızlara karşı verilen bağımsızlık savaşından beri, Saygon (bugünkü Ho Chi Minh şehri) yakınlarındaki Cu Chi bölgesinin altında tüneller kazıyorlardı. 1960'lara gelindiğinde bu tünel ağı 250 kilometre uzunluğa ulaşmıştı.

Amerikalılar yer üstünde bir savaş vermeyi bekliyorlardı fakat bunun yerine, yer altı tünel ağlarını kullanan bir Vietkong gücüyle karşılaştılar. Tüneller, Amerikan ordusunun askeri üstünlüğüne rağmen Vietkong'a büyük bir avantaj sağlıyordu. Vietkong, çok sayıda Amerikalı askerin ölümüne yol açtı ve ABD'nin 1973'te geri çekilmesinde de kısmen payı oldu.

Vietkong'un küçük yapılı gerillalarının sığmasına yetecek genişlikte fakat Amerikalıların ve Avustralyalıların daha geniş yapılı askerlerinin sıkışacağı bu küçük ve dar tüneller çoğunlukla el aletleri kullanılarak kazılmıştı. Tünellerin içerisindeki koşullar değişkenlik gösteriyordu ama genellikle korkunçtu. Karanlık ve tehlikeli tünel ağı karıncalar, akrepler, zehirli çıyanlar ve diğer ölümcül yaratıklarla doluydu.

Aralarında sivil ve çocukların da bulunduğu binlerce Vietkong'lu savaş sırasında yer altında yaşadı. Burada yemek yiyip, burada okullarına gittiler, hatta yer altında evlendiler. Yalnızca mahsulleriyle ilgilenmek için tünellerden dışarı çıkıyorlardı. Gelişmiş tünel ağı, içeridekilerin uzun süre burada yaşayabilmesini sağlamak için havalandırma ve gizli çıkışlar gibi çok sayıda niteliğe sahipti.

Vietkong çoğunlukla, yeryüzüne açılan kapak şeklindeki kapıları ve gizli çıkışları kullanarak aniden ortaya çıktıkları sürpriz saldırılar yapmak için bu tünelleri kullanıyordu. Tehlikelere karşı her zaman hızlı ve doğaçlama çözümler üretiyorlardı. Örneğin, Amerikalılar tünellerin girişlerini bulmak için arama köpekleri yollamaya başladığında, Vietkong birlikleri kokuyu maskeleyip köpekleri kandırmak amacıyla, ölmüş Amerikalı askerlerden aldıkları üniformaları kullandılar.

ABD'li ve Avustralyalı birlikler başlangıçta göz yaşartıcı gaz, el bombası ve başka silahlarla Vietkong'luları tünellerden dışarı çıkarmayı denediler. Fakat en sonunda, Vietkong ile kendi sahasında savaşmak için, "tünel fareleri" olarak adlandırdıkları birlikleri tünellere göndermeye başladılar. Ancak bu hamle başarısız oldu. Savaşın ilerleyen safhalarında Amerikalılar birliklerini göndermeden önce tünelleri bombalamaya karar verdiler. Bu hamle ise tamamen olmasa da kısmen başarılı sonuçlar doğurdu.

Bunları nereden biliyoruz?
Vietkong tarafından kullanılan tünellerin büyük bir bölümü günümüzde turistlerin ilgisini çekiyor. Turistlerin, Vietkong'un yaşadığı ve savaştığı ürkütücü koşulları görebilmesi adına genişletilen tüneller, güçlendirilip temizlendi. Öte yandan, savaş sırasında "tünel fareleri" olarak bilinen birlikleri bu tehlikeli labirentlere gönderene dek, ABD ve Avusturalya tünellerin büyüklüğünü kavramış değildi. Çoğunlukla bir el feneri ve bir silahtan oluşan teçhizatla içeri giren "tünel fareleri" insanların bulunduğu yerlerin izini sürüp Vietkong'luları dışarı çıkarmaya çalışırdı. Tünel ağının büyüklüğü pek çoğunda büyük bir şaşkınlığa yol açmıştı.

01 Havalandırma deliği
Vietkong'lular, düşmanlarını kandırıp üssün başka bir yerde olduğuna inandırmak için, yer altı mutfaklarından çıkan yemek buharlarını tünellere uzak noktalardan dışarı verirlerdi.

02 Punji tuzağı
İzlerini sürecek olası düşmanları durdurmak için, yer altına inen sahte girişlere bambu kazıklar dikilirdi.

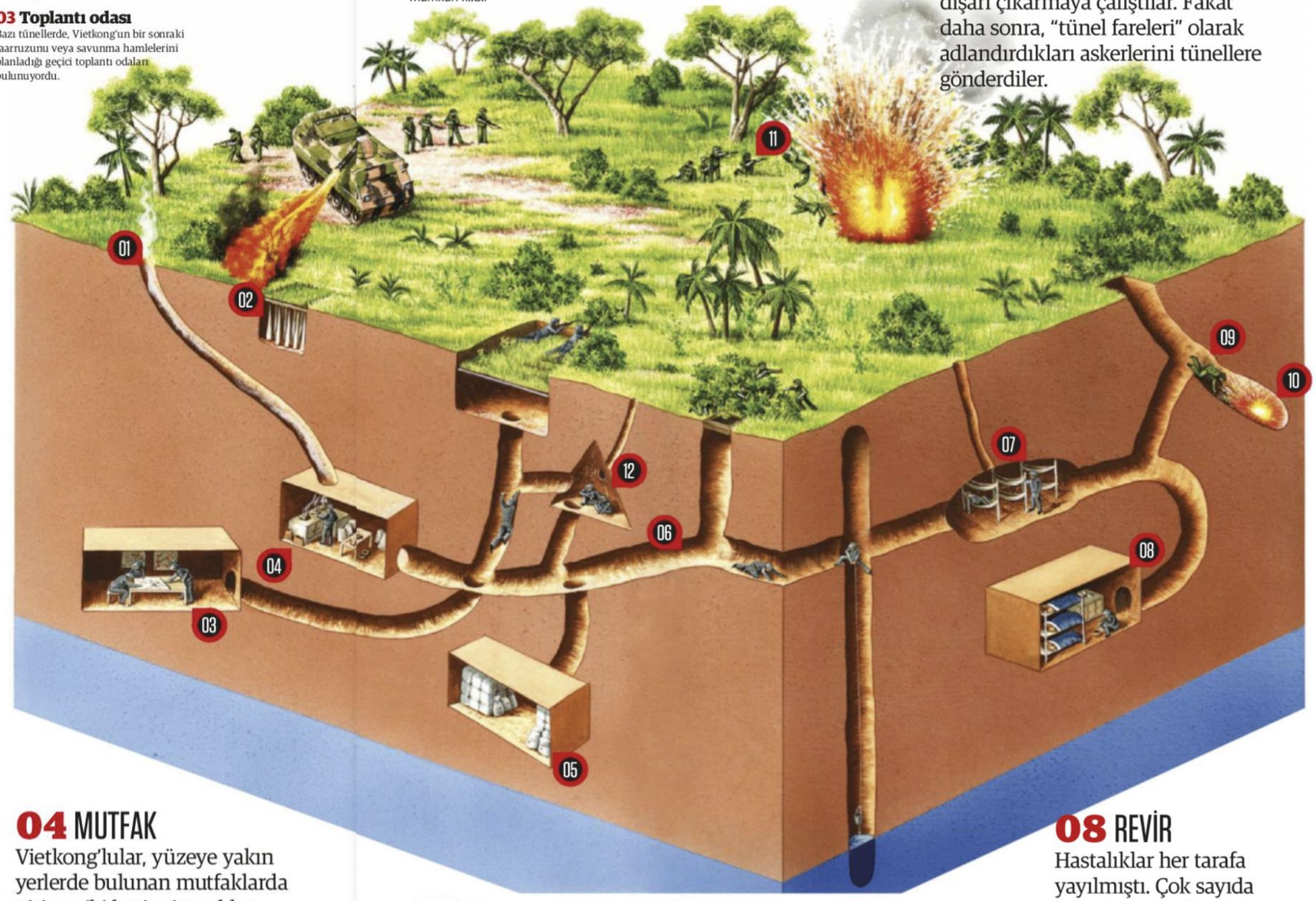
03 Toplantı odası
Bazı tünellerde, Vietkong'un bir sonraki taarruzunu veya savunma hamlelerini planladığı geçici toplantı odaları bulunuyordu.

12 Hava saldırılarına karşı sığınaklar
Amerikalılar tünelleri yok etme umuduyla halı bombardımanına başladığında, bu sığınaklar Vietkong'lulara koruma sağlamanın yanında, yaklaşan uçakların sesinin zamanında duyulmasını da mümkün kıldı.

11 Kara güçleri
Piyadeler ve personel araçları, muazzam tünel ağını zapt etme konusunda başarısız oldular. Amerikalılar savaşın ilerleyen safhalarında halı bombalama taktiğini kullandılar, ancak bu hamle bile mutlak bir başarı getirmedi.

10 Bubi tuzağı
Labirent şeklindeki tünellerde, içeri sızan "tünel farelerini" yaralamak ve öldürmek amacıyla yerleştirilmiş bubi tuzakları bulunuyordu.

09 TÜNEL FARELERİ
Amerikalılar önceleri el bombası ve göz yaşartıcı gaz kullanarak Vietkong'luları dışarı çıkarmaya çalıştılar. Fakat daha sonra, "tünel fareleri" olarak adlandırdıkları askerlerini tünellere gönderdiler.

04 MUTFAK
Vietkong'lular, yüzeye yakın yerlerde bulunan mutfaklarda pirinç gibi basit yiyecekler pişirirlerdi. Mutfak yüzeye yakın olduğundan, yemek buharları başka bir yerden dışarı verilirdi.

05 Kiler
Vietkong'lular hiç çıkmadan günlerce tünellerde kalıyorlardı. Dolayısıyla, yüzeye çıkma riskine girmekten kaçınmak için yeterli miktarda erzağa ihtiyaç duyuyorlardı.

06 Tüneller
Tüneller oldukça dardı ve çoğunlukla sürünerek geçmek gerekiyordu. Bir kere içeri girdiğinizde geri dönmeniz zordu.

07 Yatakhane
Vietkong'lular gün içerisinde sık sık istirahat eder, yalnızca karanlık çöktüğünde saldırı yapmak veya yiyecek tedarik etmek için dışarı çıkarlardı.

08 REVİR
Hastalıklar her tarafa yayılmıştı. Çok sayıda kişi sıtmadan ölmüştü ve neredeyse tüm Vietkong'lular bağırsak parazitlerinden muzdaripti.

©Ian Jackson/The Art Agency

Onur Listesi

10 ASKERİ LİDER

Bir orduya liderlik etmek için stratejik düşünme yeteneği, karizma ve politik beceri gerekir. İşte üstünlüğüyle göze çarpan on komutan

SHAKA KASENZANGAKHONA

ZULU 1787-1828

Zulu'ların lideri Shaka, kısa mızrak ve kalkanla dövüşen acımasız bir ordu yaratmak için 11 yıl boyunca 50.000 savaşçı yetiştirdi. Getirdiği yeni savaş yöntemleri arasında, stratejik hamlelerle düşman ordusunun çevresini kuşatıp tamamen yok etmek bulunuyordu. Yeni toprakları sömürgeleştirip kendi topraklarına katmaktan ziyade, yerleşim yerlerini yok edip buralarda yaşayanları köleleştiriyor veya katlediyordu. Öte yandan Shaka, alınganlığıyla ünlüydü.

Napoleon Bonaparte

FRANSIZ 1769-1821

Napolyon, 1792'de başlayıp 1802'ye kadar süren Fransız Devrim Savaşları sırasında güç kazandı. 1804'te kendisini imparator ilan etti; 1805'te Rus ve Avusturya ordularının Austerlitz'deki ilerleyişini başarıyla püskürttü. Ordusu, imparatorluğu adına Batı Avrupa'nın büyük bir bölümünü ele geçirmeyi başardı. Fakat 1812'de Rusya'da büyük bir mağlubiyet yaşadı.
İki yıl sonra koalisyon güçleri Napolyon'u Almanya'nın Leipzig kentinde yendi. Sürgüne gönderilen Napolyon, Fransa'da bir ordu toplamak için sürgünden kaçtı fakat 18 Haziran 1815'te Waterloo'da, Wellington Dükü'nün komuta ettiği Yedinci Koalisyon tarafından nihai olarak mağlup edildi.

I. William, 1066 yılının Noel günü Westminster Manastırı'nda İngiltere kralı ilan edildi

Fatih William

FRANSIZ 1027-1087 CİVARI

1035'te Normandiya Dükü olan William'ın karşıtları onu "Soysuz William" olarak anmayı tercih ediyorlardı. 1046 ve 1055'te gerçekleşen bir dizi isyanı bastırmak için siyasi ve askeri becerilerini kullandı. En büyük başarısı ise 1066'daki İngiltere işgaliydi. 14 Ekim'de Hastings'te, II. Harold'ın ordusuna karşı verdiği bir günlük muharebede gelip geldi. Son Anglosakson kralı Harold öldürüldü ve ordusu dağıldı. Tahta geçen William, İngiltere'de güçlü bir Norman etkisi tesis etti. Normandiya'ya döndükten sonra, yaşamının geri kalanını kıtadaki anlaşmazlıkları çözmeye adadı.

George Smith Patton

AMERİKALI 1885-1945

Savaşlarda kullanılan kılıçlar ve süvari kılıçları üzerine yaptığı çalışmalara dayanarak 1913 Model "Patton Süvari Kılıcını" (Patton Saber) tasarladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında zırhlı birliklerin önemini hep vurguladı ve süvari savaşı tekniklerine dair bildiklerinden istifade ederek bu birlikleri başarıyla yönetti.
İkinci Dünya Savaşı'nda, 1942 yılında Kazablanka işgaline başarıyla öncülük edip, Kuzey Afrika'da moralden düşmüş ABD II. Kolordusu'nu katı bir disipline soktu. Sicilya işgalinde Yedinci Ordu'ya liderlik etti ve 1944'teki Normandiya işgalinden sonra Üçüncü Ordu'nun başına geçti. Ardenler Taaruzu'nda Alman ordusunun son bir gayretle kalkıştığı saldırıyı bastırmak için güçlerini kararlı bir şekilde harekete geçirdi.

JÜL SEZAR İTALYAN M.Ö. 100-44

Sezar askeri kariyerine Asya'da başladı. Kilikyalı korsanlar tarafından kaçırıldığında ikna gücü ve askeri becerileri meydana çıktı. Serbest bırakılması için korsanları yüklü miktarda fidye istemeye razı etti ve serbest bırakılır bırakılmaz geri dönüp onları yakaladı. Galya'ya hâkim olmak adına dört Roma lejyonuna liderlik edip, M.Ö. 55'te Britanya'yı işgal etti. Galya'nın fethi sırasında bir milyon düşmanın öldürüldüğü söyleniyor.

Ordusunun, M.Ö. 48'de siyasi rakibi Pompeius Magnus'un (Pompey) ordusunu mağlup etmesiyle kendisini Roma Cumhuriyeti'nin diktatörü ilan etti. Daha sonra, Mısırlı liderler VII. Kleopatra ve XIII. Ptolemaios arasında süren iç savaşa karıştı ve Kleopatra'nın yanında yer aldı. M.Ö. 47'de, az sayıda askerden oluşan ordusuyla XIII. Ptolemaios komutasında gerçekleştirilen İskenderiye Kuşatması'ndan sağ kurtuldu ve takviye güçlerin yardımı sayesinde Nil Muharebesi'nde XIII. Ptolemaios'un ordusunu mağlup etti.

Hannibal Barca

TUNUSLU M.Ö. 247-183 CİVARI

Hannibal, güçlü Roma İmparatorluğu'na karşı Kartaca ordusuna liderlik etti. En cüretkâr seferlerinden biri, ordusunu Alplerden yürüterek yaptığı Kuzey İtalya işgaliydi. Düşmanının güçlü ve zayıf yönlerini tespit eder, ardından bu bilgilerden faydalanarak onu yenmek üzere savaşırdı. Taktikleriyle üç büyük muharebe kazanıp (Trebia, Trasumennus ve Cannae) İtalya'yı 15 yıl boyunca işgal etti. Sonunda Romalıların Kartaca'ya dönmek zorunda bıraktığı Hannibal, M.Ö. 202'de Zama Muharebesi'nde Romalı General Scipio Africanus'a yenildi. Ancak daha sonra, Hannibal'ın stratejik becerileri Anadolu'da Roma güçlerini karada ve denizde geri püskürtmek amacıyla I. Prusias tarafından başarıyla kullanıldı.

Selahaddin Eyyubi

MEZOPOTAMYALI 1138-1193

Selahaddin Eyyubi, Hristiyan Haçlılara karşı başarılı şekilde savaşmış Müslüman bir liderdi. 1174'te Suriye işgaline liderlik etti ve güçlü birlikleri sayesinde Kuzey Afrika'nın büyük bir kısmına hâkim oldu. 1175'te Mısır ve Suriye Sultanı ilan edildi. 1187'de gerçekleşen Hittin Muharebesi'nde, Selahaddin'in ordusuna karşı savaşan Haçlılar ağır bir yenilgi aldı. Bu sayede Selahaddin'in güçleri, Kudüs de dahil çok sayıda önemli yerleşim yerinin ve şehrin kontrolünü tekrar ele geçirdi.

BÜYÜK İSKENDER

YUNAN M.Ö. 356-323

Yunanistan'ın kuzeyinde bulunan Makedonya'nın kralı III. İskender, girdiği savaşların hemen hemen hepsini kazandı. M.Ö. 334'te, babasının tahtını devraldıktan iki yıl sonra, Pers İmparatorluğu'na karşı bir dizi askeri sefer düzenledi. M.Ö. 331'de, Kuzey Irak'ta gerçekleşen Gaugamela Muharebesi'nde en büyük askeri zaferini kazandı. Yayılmacı politikası onu, başarısızlığa uğradığı Hindistan'a kadar götürdü. Ölümünden kısa bir süre önce Arabistan'a saldırmayı planlıyordu. Yunanistan'dan başlayıp doğuda Hindistan'a, güneyde ise Mısır'a kadar uzanan imparatorluğunun toplam büyüklüğü 3,2 milyon kilometrekareydi. Yönetim tarzı ve taktiksel dehası sayesinde Yunancanın ortak dil, Yunan kültürünün ise ortak kültür olarak benimsendiği uluslararası ticaret gelişip yayıldı.

Attila Han

MACAR 406-453

Attila, Hun İmparatorluğu'nu güçlendirip etkisini Polonya, Avusturya, Almanya, Rusya ve güneybatı Avrupa'ya kadar genişletti. Yaptığı yağma ve talanlarla ünlenen birliklerinden öylesine korkuluyordu ki Roma İmparatorluğu bile Hun birliklerini durdurmak amacıyla bir barış anlaşmasını müzakere etmişti. Roma güçleri, Vizigotlarla birlikte M.Ö. 451 yılında Katalonya Ovası Muharebesi'nde Attila Han'ın Galya'ya ilerleyişini durdurdu. Ancak bu yenilgi Attila'yı sonraki sene İtalya'yı işgal etmekten alıkoymadı. Fakat erzak eksikliği ve kıtlık nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı.

FATİH SULTAN MEHMET

TÜRK 1432-1481

Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahı olan II. Mehmet, 19 yaşında ikinci kez tahta çıkışının ardından 1453 yılında İstanbul'u ele geçirdi ve Bizans İmparatorluğu'nu tarih sahnesinden sildi. Kuşatma sırasında Bizans donanması Haliç Boğazı'nı zincirlerle kapatmıştı. Donanmasını Haliç'e indirmek isteyen Mehmet, gemilerini karadan geçirmeye karar verdi ve yağlı kızaklar üstünde gemilerin bir kısmı Haliç'e indirildi. Ayrıca Mehmet, Bizans surlarını döven Şahi toplarını da döktürdü. Bunlar, dönemin en büyük ve en güçlü toplarıydı.

Vikinglerin Kayıp Krallıkları

KAYIP KRALLIKLAR

VİKİNGLER

Hazine ve toprak peşindeki Viking akıncıları, Kanada'dan Konstantinopolis'e kadar bilinen tüm dünyayı talan edip yağmalamışlardı

Yazar: Jack Griffiths

Sıklıkla kana susamış akıncılar olarak tasvir edilen Vikingler, erken Orta Çağ dünyasında herkesten daha fazla seyahat etmiş bir uygarlık. Aslen İskandinavya'dan gelen Vikingler; yiyecek, toprak ve servet bulmak için Avrupa ana kıtasına yayılıp bilinen dünyada krallıklar kurdular. Yüzlerce yıl boyunca Franklar, Saksonlar ve Bizanslılar gibi Avrupalı halklara korku saldılar. Bu kuzeyli insanlar, akıncı oldukları kadar tüccardılar ve ticaret sayesinde fazlasıyla uzun süren seferlerine maddi kaynak sağlayabildiler. Bu seferlerden elde ettikleri kürk, yün ve balina kemiklerini; gümüş, ipek ve baharatlarla takas edip daha sonra da takastan gelenleri satıyorlardı. Peki, genelde ticareti mi tercih ediyorlardı yoksa yağmayı mı? Bu aslında tamamen kâr etmenin en iyi yolunu aramakla bağlantılı bir tercih.

Vikingler belki de en çok Britanya Adaları'na yaptıkları saldırıların sonunda, İngiltere'de Danimarka yasalarının geçerli olduğu Danelaw bölgesini kurmalarıyla ve Büyük Alfred'e karşı verdikleri savaşlarla meşhurdur. Bununla birlikte, yelkenlileriyle Avrupa'nın dört bir yanında dolaşıp çok sayıda farklı bölgede hüküm sürdüler. Asya'nın, Amerika'nın ve hatta Afrika'nın bazı bölgelerini dahi yağmaladılar. Bu kuzeyli halk, batıda Newfoundland'den doğuda Kiev'e kadar, tehlikeli okyanuslara göğüs gerip amansız düşmanlarla karşı karşıya geldi. Bugün dönüp baktığımızda vahşi bir halkmış gibi görünüyor olabilirler, ancak çok sayıda Avrupa krallığı, Vikingler'in çöküşü sayesinde kurulup gelişti.

Vikinglerin yayılımı

İRLANDA

Vikingler, Zümrüt Ada olarak bilinen İrlanda'nın geniş düzlüklerinde 200 yıl boyunca etkili oldular

Tarihi
Viking şehirleri, Eski Viking dilinde toprak parçası ve çiftlik anlamlarına gelen "-by" ve "-thorpe" ekleriyle kolaylıkla saptanabilir. İrlanda'daki Derby, Grimsby, Whitby ve Scunthorpe gibi şehirler bir zamanlar İskandinav yerleşimleriydi.

Kuzeyli halkın İrlanda'da ilk kez sahneye çıkışı sekizinci yüzyılın sonunda Rathlin veya Lambay Adası'ndaki bir manastıra yaptıkları vur-kaç saldırısı ile oldu. Bu düzensiz kıyı saldırıları 30 yıl boyunca devam etti. Saldırılar daha sonradan ana karanın içlerine doğru sıçradıysa da çatışmalar arasındaki sakin dönemlerde yeniden inşa edilen İrlanda yerleşimlerini pek etkilemedi. Bu aşamada yağmacılar, en fazla birkaç gün süren saldırılar düzenleyip ganimetlerini satmak üzere İskandinavya'ya dönmekten tatmin oluyorlardı. Fakat sonraki yüzyılın başında, Vikinglerin kendine güveni arttı ve yağmalar yoğunlaştı. Dublin'de gemiler için muhafaza alanları (Longphort'lar olarak da biliniyor) kuruldu. Bu sabit konumlar, akıncıların diledikleri zaman kırsal kesimlere yağmaya gitmesine imkân verdi. Tara Kralı Mael Seachnaill Vikinglere karşı direnişe geçti ve Meath Kontluğu yakınlarındaki Skryne tepesinde en az 700 İskandinav akıncısını öldürdü.

İki yüzyılı aşkın bir süre boyunca artan saldırıların Kelt-İrlanda toplumunda derin etkileri oldu. İskandinav-İrlandalı ittifakları alışılmış bir duruma dönüştü. Öte yandan, 10. yüzyılla birlikte Danimarka'dan gelen Vikingler de sahnedeki yerini aldı. Birbirlerinden farklı olarak, Norveç'ten gelen Vikingler "Lochlainn" olarak tanınırken Danimarkalılara "Danair" deniyordu. Vikinglerin Britanya Adaları'ndaki başarısı saldırıların sayısını da arttırdı. 1000'li yılların başlarında, nehirlerde ters yönde seyahat edip daha iç bölgelere saldırmak için taktiksel olarak uzun Viking gemilerini kullanmaya başladılar. Başlangıçta, yağmaladıkları manastırlardan kaynak sağlayan Norveçliler bu bölgenin hâkimi olsa da, saldırılarının düzensiz yapısı Danimarkalılar'ın gücünün gittikçe artmasına yol açtı.

İrlandalılar'ın cephesinde ise bir kişi öne çıkıyordu: Munster Kralı Brian Boru. Birleşik konfedere bir ordu kuran Brian, kendisini bölgenin esas gücü olarak konumlandırıyordu. Zaman içerisinde bu ordu, Dublin kalesini yok etti ve çok sayıda Viking lideriyle ittifaklar da yaptı. Ordu, bazı İskandinav klanlarını İrlanda'dan tamamen sürebilecek güce dahi ulaşmıştı. Brain, Dublin'deki İskandinavlar ile güç birliği yaparak krallığını ilan etmişti ve kimse Brian'ın karşısına çıkmaya cesaret edemiyordu. Ancak, Brain'ın 1012'ye kadar süren egemenliğinin ardından Vikinglerin yoğun saldırıları başladı ve bu da 1014'teki kritik Clontarf Muharebesi'ne yol açtı.

23 Nisan günü gerçekleşen Clontarf Muharebesi'nde, Brian'ın önderlik ettiği İrlanda krallıkları ve bir anlaşmazlığın ardından taraf değiştiren Leinster Kralı Mael Morda'nın desteklediği Vikingler karşı karşıya gelmişti. Brian'ın emrinde yaklaşık 7000 askeri vardı. Kıyı şeridinde konuşlanmış 4000 Leinster askeri ve 3000 Viking ile gün doğumunda karşılaşmak üzere Dublin'e doğru harekete geçti. Ordular çatışmaya başladığında, orta kısımdaki vahşi Vikinglerin müthiş etkinliği Morda'nın kuvvetlerine erken bir avantaj kazandırdı. Fakat Viking kahramanları Brodir ve Sigurd alt edildiğinde ibrenin yönü değişmeye başladı. Öğle güneşi yükseldiğinde, Brian'ın güçleri Vikinglerin gemilerine erişimini engellemeyi başardılar. Bu Morda'nın kuvvetlerini zora sokan bir hamle oldu ve güvenli bir alana çekilmek için Liffey Nehri yakınındaki köprüye doğru ilerlemeye başladılar. Buradan kaçmaya çalışırlarken, geri dönen Mael Seachnaill ve askerleri Morda'nın kuvvetlerinin önüne geçip köprüye giden yolu kesti. Köşeye sıkışan Leinster askerleri ve Vikingler bozguna uğradı. Bu muharebe antik İrlanda tarihindeki en kanlı çatışmaydı. Brian, 4.000 askeriyle beraber çamurların arasında hayatını kaybetti ama 6.000 Leinster askerini ve Viking savaşçısını da beraberlerinde ölüme götürdüler. Savaş, İrlanda'daki kargaşa döneminin son bulmasını ve İrlandalılar ile Vikinglerin geri kalanının barış içerisinde yaşadığı bir dönemin başlamasını sağladı. İrlanda'daki İskandinavlar'ın geri kalanı İrlandalılar'ın kültürünü benimseyip onlarla ile evlenmeye başladılar. Dublin'deki Danimarka krallığı 200 yıl boyunca varlığını korumuştu, ancak Clontarf'tan yalnızca 52 yıl sonra, Harald Hardrada'nın, Stamford Köprüsü'ndeki muharebeyi kaybetmesiyle Britanya Adaları'ndaki Viking devri son buldu.

■ İngiltere toprağı ■ Danimarka veya İskandinav toprağı ■ Kelt toprakları ■ Bataklık

Britanya Adaları'ndaki Vikingler

Vikinglerin fethettiği bölgeler Danelaw olarak biliniyor.

Viklinglerin Britanya Adaları'ndaki dikkat çeken ilk saldırısı, 793'te gerçekleşen ve adanın manastırı Lindisfarne'nin yerle bir edildiği acımasız baskındır. Sonraki birkaç yüzyıl boyunca Britanya kıyılarına neredeyse sürekli yapılan saldırılar Anglosaksonlar ve Keltlere ağır gelmişti ve Viking savaşçılarına büyük kara parçaları teslim ettiler.

Kazı bölgesinde, Vikinglerin Dublin'deki yaya yolları görülüyor. "Dubhlinn" İskandinav istilası sırasında Vikinglerin faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları yerlerden biriydi

Viking yayılımının ardındaki teoriler

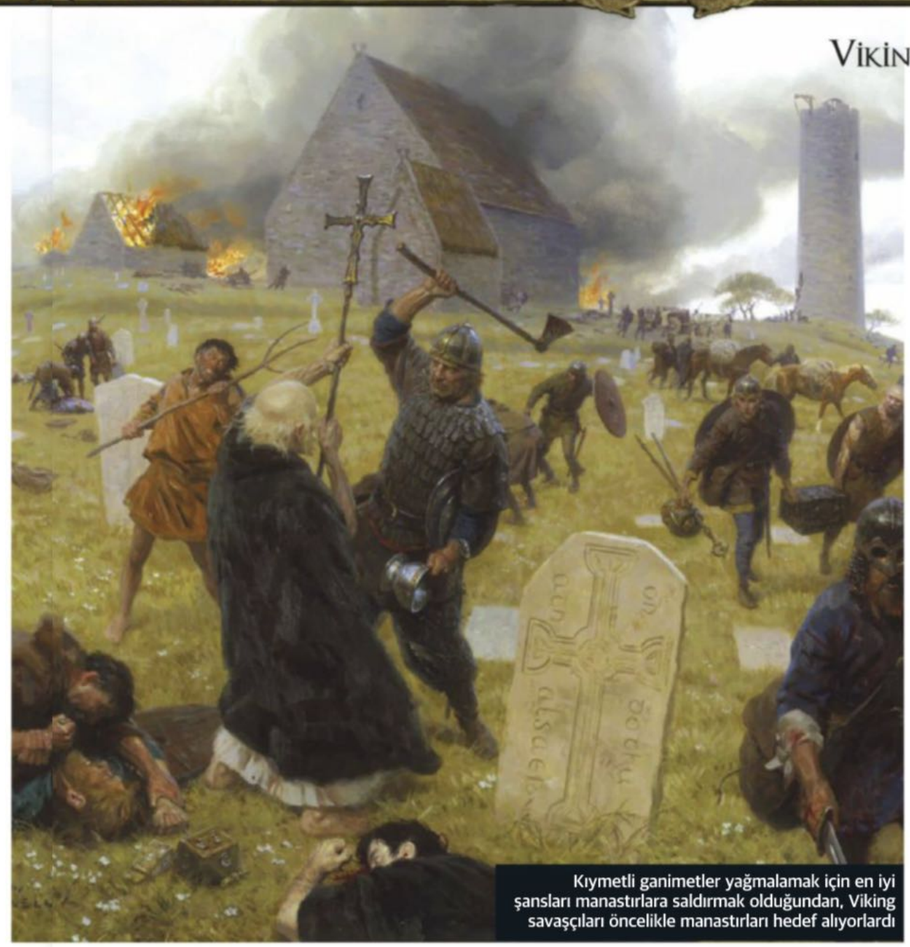
Tarım alanlarının olmaması
İskandinavya'da farklı tabiat özellikleri görülüyor ancak hiçbiri tarıma elverişli değildi. Norveç fazla dağlıktı, İsveç'te ormanlık alanlar çok fazlaydı, Danimarka ise fazla kumlu olabiliyordu.

Hazine bulma arzusu
Vikingler, yağma için uzak bölgelere gitmeleriyle meşhurdur. Akınlar denizaşırı ülkelere taşındı ve ganimetlerin tümüne ulaşabilmek için yerleşim yerleri kurmak gerekliydi.

Aşırı nüfus artışı
Viking nüfusu arttıkça çok sayıda kişi yaşayacak başka topraklar aramaya başladı. Ailenin toprakları en büyük erkek çocuğa miras kalıyordu. Dolayısıyla, küçük kardeşler kendilerine ait topraklar aramaya çıkıyorlardı.

Seyahat arzusu
Macera tutkusu Vikinglerin ortak özelliğidir. Arayacak hazine kalmadığında dahi Vikingler, Amerika ve Konstantinopolis gibi uzak bölgelerde yeni topraklar keşfetmeye hevesliydiler.

Yeni ticaret yolları
Hristiyanlığın yaygınlaşmasıyla, çevrelerindeki Hristiyan krallıkların pek çoğu Vikinglerle ticaret yapmayı reddeder hale geldi. Bunun sonucunda, pagan Vikingler ya toprakları işgal edecek ya da ticaret için başka yerler arayacaklardı.

Kıymetli ganimetler yağmalamak için en iyi şansları manastırlara saldırmak olduğundan, Viking savaşçıları öncelikle manastırları hedef alıyorlardı

İngilizceye eski İskandinav dilinden girmiş kelimeler

Eski İskandinav dili	Modern İngilizce
Sala	Sale (satış)
Klubba	Club (kulüp)
Beit	Bait (yem)
Rannsaka	Ransack (yağma)
Fiall	Hill (tepe)
Berserkr	Berserk (çılgın)
Hloppa	Flea (pire)
Burðr	Birth (doğum)
Kalla	Call (çağırma)
Kasta	Cast (savurmak)
Krafla	Crawl (sürünmek)
Hús bóndi	Husband (koca)
Uggr	Ugly (çirkin)
Rotinn	Rotten (çürük)
Renna	Run (koşmak)
Traust	Trust (güvenmek)
Slœgr	Sly (kurnaz)
Slatra	Slaughter (katletmek)
Lauss	Loose (gevşek)
Gervi	Gear (teçhizat)
Kiþ	Kid (çocuk)
Knifr	Knife (bıçak)

Vikingler Clontarf'ta hem Orkney Adaları'ndan hem de Man Adası'ndan müttefikler topladılar, ancak bu takviye güçler zafer için yeterli olmadı

Kuzey Amerika

Kuzey Avrupa'nın altını üstüne getiren Vikingler gözlerini Atlantik'in diğer tarafına diktiler

Kuzey Amerika'daki Viking varlığının detayları hararetli tartışmalara konu olsa da bunun deniz keşifleri çağında kaydedilen en önemli başarılardan biri olduğu herkesçe kabul edilir. Kuzeyli Vikinglerin 870 civarında İzlanda'ya yerleşmesinin ardından, 980 yılında meşhur Kızıl Erik tarafından fethine başlanan Grönland bir sonraki durak oldu. Atlantik'in çetin suları, Vikinglerin daha önce Kuzey Denizi'nde karşılaştıkları koşullardan çok daha zorluydu. İskandinav denizcileri, bu zor koşullarla baş edebilmek için Knarr adı verilen bir gemi tipi kullandılar. Standart 'uzun gemi' modelinden daha geniş olan bu gemiler daha fazla yük taşıyabiliyor ve Atlantik'te neyle karşılaşırsa karşılaşsın sağlam kalabiliyordu. Vikingler bu sayede daha uzun ve verimli yolculuklara çıkabildiler. 1150 yılına gelindiğinde İzlanda'da yaşayan 72.000, Grönland'a yerleşen 5.000 Viking vardı.

Bu maceralar sürüp giderken, 985 yılında İzlandalı Bjarni Herjolfsson Grönland rotasından sapıp keşfedilmemiş toprakları fark ettiğinde Kuzey Amerika Vikinglerin ufkunda belirdi. Yeni topraklara dair hikâyeler diğer Vikingleri de buraları araştırmaya sevk etti. Yaklaşık 1000 yılı civarında Kızıl Erik'in oğlu Leif Eriksson keşfedilmemiş topraklara ayak basan ilk Viking oldu. Bugün, Eriksson ve 35 kişiden oluşan mürettebatının, Hristiyanlığı yaymak amacıyla Norveç Kralı I. Olaf (Olaf, Hristiyanlık ile ilgili fikirleri yayan ilk Viking'lerden biriydi) tarafından gönderildiği düşünülüyor. Bu yolculukta Saint Lawrence Körfezi'nin etrafındaki üç bölgeyi keşfeden Eriksson, buralara Helluland (Yassı Kayalar Diyarı), Markland (Orman ve Kereste Diyarı) ve Vinland (Sıcaklık ve Üzüm diyarı) isimlerini verdi. Bugün bu bölgeleri, Baffin Adası, Labrador sahili ve Newfoundland olarak biliyoruz.

Bu ilk seferin ardından, batıya doğru yolculuklar devam etti. En kapsamlı yolculuksa Thorfinn Karlsefni tarafından yapıldı. Thorfinn, erkek ve kadınlardan oluşan 100 kişiyle birlikte bu yeni keşfedilen topraklara temelli yerleşme niyetiyle yola çıkmıştı ve yanına alet-edevat, silah ve çiftlik hayvanları da almıştı. Thorfinn'in eski topraklarda hamile kalan karısı çocuğunu yeni kıtada doğurdu. Daha fazla Viking'in bölgeye gelmesiyse Vikinglerle yerliler arasındaki etkileşimi kaçınılmaz kıldı. Viking kadınları ve erkekleri, Skrælingar olarak adlandırdıkları yerlilerle ticaret yapmaya başladılar ve bölge halkından aldıkları kürklerden kazanç elde ettiler. Henüz Demir Çağı öncesini yaşayan bir medeniyet olan Skrælingarlar muhtemelen günümüzdeki İnuitler'in atalarıydı. Onlar da okyanus ötesinden gelen misafirlerinden demir kullanarak silah ve araç-gereç yapımını öğrendiler.

Kuzey Amerika'da Vikingler tarafından kurulan yerleşimler, sivri ahşap çatılar ve çamurdan yapılmış duvarlardan meydana gelen evlerden oluşuyordu. Vikinglerin bölgedeki varlığının kanıtı olarak görülen en dikkat çekici yerleşim L'Anse aux Meadows'dur. Vinland'in kuzey ucunda bulunan bölgenin 75 kişiye ev sahipliği yaptığı ve gemilerin onarılması için bir üs görevi gördüğü düşünülüyor. Yaklaşık iki ila üç yıl süren sömürgeleştirme çabasının ardından Skrælingarlar, Vikingleri tehdit olarak görmeye ve huzursuzluk çıkarmaya başladılar. Şiddet olayları nedeniyle, ticari amaçlı ziyaretler cazip girişimler olarak görülmekten çıkmıştı. Grönland, hem insanların hem de kıymetli kaynakların kaybedildiği bu ticari seferleri artık desteklemiyordu ve bu nedenle Kuzey Amerika'daki Viking faaliyetleri dramatik biçimde azaldı. Grönland tam manasıyla faal bir Viking kolonisi değildi; elverişli olmayan ekonomik koşullar da Kuzey Amerika'ya yapılacak yolculukları çok daha zorlaştırıyordu.

Vikinglerin, Amerika Kıtası'nı sömürgeleştirmede başarısız olmaları, uzun vadede hem doğal koşulların hem de yerli direnişinin bir sonucuydu. Fakat bunların yanı sıra, erken Orta Çağ'da denizden yapılan fetihlerin imkânlarının sınırlı olması da etkili olmuştu. Grönland ile Vinland arasındaki uzaklık 3.500 kilometreydi ve bu da Orta Çağ'daki herhangi bir gemiyle kat etmesi zor bir mesafeydi. Ayrıca, sayıları az olan yerleşimcilerin bölgenin yerlilerini alt edecek gücü yoktu. Viking'ler, Kolomb'dan 500 yıl önce Kuzey Amerika'ya ayak basmış olsalar da Yeni Dünya'da kalıcı bir koloni kuramadılar.

982'de Grönland'a gelen Vikingler, doğuda ve batıda toplam 300 çiftlikten oluşan yerleşimler kurdular

Amerika yolculukları uzun ve zorluydu; zaman zaman ölümlerle veya uzun gemilerin rotadan çıkmasıyla sonuçlanabiliyordu

Vikingler, teknolojik anlamda yerlilerden çok da fazla gelişmiş değildiler. Bu nedenle hâkimiyet kurmakta zorlandılar

Vinland'e ne oldu?

Uzman özgeçmişi
Dr. Alex Sanmark, Higlands & Islands Üniversitesi, İskandinav Çalışmaları Merkezinde Orta Çağ Arkeolojisi bölümünde okutmandır. Dinden hukuka ve toplumsal hayata kadar Viking döneminin tüm alanlarında uzmandır.

L'Anse aux Meadows, Yeni Dünya'daki Viking yerleşimlerini anlamamız açısından ne derece önemlidir?
Çok önemli, çünkü burası Yeni Dünya'daki tek Viking yerleşimi. Gerçi, farklı arkeolojik kanıtlar da mevcut. Örneğin İzlanda efsaneleri, Grönland ve İzlanda'dan Vinland'de yolculuk eden Vikinglerden bahsediyor. Bu anlatılar insanların hayal gücünü ateşledi ve çok sayıda kişi kıtanın çok daha güneyinde Viking varlığına dair kanıtlar aramaya başladı. Bazıları ise kendi ürettikleri sahte kanıtlar ortaya attılar. 'Avrupalıların' daha önce bölgeye vardığını kanıtlamaya hevesli bazı kişiler için Vikingler'in Yeni Dünya'daki yerleşimleri önemli bir politik meseledir. Diğer taraftan, bahsettiğim efsaneler 13. yüzyıl gibi geç bir tarihe dayandığından, kaynaklar oldukça sorunlu. Ayrıca sonuçta bunlar edebiyat eserleri ve o dönemde tam olarak neler yaşandığını bize anlattıklarını söylemek zor. Yani efsanelere kesin bir kanıtmış gibi güvenemeyiz. Tüm bunlardan ötürü, bu yerleşim yeri müthiş bir önem arz ediyor.

> "L'Anse aux Meadows bölgesindeki yerleşim büyük olasılıkla kalıcı değildi. Daha ziyade kaynaklar için bir istasyon konumundaydı"

Amerika Kıtası'nda, L'Anse aux Meadows'a benzer başka yerleşim yerleri mevcut mu?
Hayır, fakat yakın tarihte Baffin Adası'nda olası bir Viking kamp alanı tespit edildi. Ayrıca, Vikinglerin Kanada'da bulunduğuna ve yerlilerle ticaret yaptığına dair gün geçtikçe artan arkeolojik bulgular elde ediliyor. Kurulu bir ticaret ağının faal durumda olması ve Vikingler'in geçmişte düşünülenden çok daha iç bölgelere seyahat etmiş olmaları mümkün. Bölgedeki Viking varlığının izi, yerli halkların normalde sahip olmadığı metal, çakmak taşlı ateşleme demiri ve pamuklu giysi bulguları aracılığıyla sürülüyor. Bu bulgular, bazı yazılı kaynakların yansıttığından farklı bir ilişki biçimini; yani dostane ilişkilerin varlığını da gösteriyor.

Yüzlerce yıl boyunca Grönland'da hayatta kalmayı başaran Vikingler, nasıl olur da daha iyi iklim koşullarına ve daha zengin kaynaklara sahip olan Vinland'de tutunamazlar?
L'Anse aux Meadows, kalıcı bir yerleşim yeri olarak düşünülmemiştir muhtemelen. Daha ziyade Grönland'da bulunmayan kereste gibi kaynakların elde edileceği bir üs olarak düşünülüyordu. Grönland'daki Viking sayısı hiçbir zaman çok yüksek olmadı ve bir yerde kalıcı bir koloni kurmak için makul büyüklükte bir nüfus oluşturmak gerekiyordu. Vikinglerin bölgede kısa süreler kaldıktan sonra Grönland'a geri döndükleri anlaşılıyor. Ayrıca L'Anse aux Meadows, Grönland'da bulunmayan kaynaklar bakımından çok da zengin bir bölge değildi. Dolayısıyla Vikinglerin daha iç bölgelere seyahat etmeleri gerekiyordu. Kanada ve Grönland arası yolculuksa uzun sürüyordu; yaklaşık bir ay gerekiyordu. Bu da iki bölge arasında düzenli seyahat etmeyi zorlaştırıyordu. Kanıtlayacak bir bulgu olmasa da yerlilerle kurulan ilişkilerde yaşanan sorunların da bölgenin terk edilmesine yol açmış olabileceği düşünülüyor.

Amerikan yerlileriyle Vikingler arasındaki ilişkiler nasıldı?
Bu konu hakkında çok fazla bilgi sahibi değiliz. Efsanelerden, yerli halkla ticaret yapıldığını ve çatışmalara girildiğini anlıyoruz. Öte yandan, iki grup arasındaki etkileşime dair bulgular gün geçtikçe artıyor; belki de efsanelerin sunduğundan çok daha olumlu bir tablo söz konusuydu. Efsaneler edebi eserlerdir ve ticaretten ziyade savaşları anlatmayı severler. Son arkeolojik bulguları göz önüne aldığımızda, gelecekte çok daha fazla veriye ulaşacağımızı söyleyebilirim.

Knarr adı verilen uzun gemilerle Atlantik'i geçmek nasıl mümkün oldu?
İnsanların açık gemilerle Kuzey Atlantik'te yolculuk etmesi bize garip gelebilir fakat bunu kendi bağlamı içerisinde değerlendirmeliyiz. Tabii ki bu yolculuklar oldukça uzun ve tehlikeliydi; yolculuklarda kaybolan gemilerle ilgili efsaneler de var. Fakat Vikingler'in yaşadığı dönemde insanlar bu şekilde yolculuk etmeye alışkındı. İskandinavya'daki halklar erken Demir Çağı'ndan itibaren yelkenli gemileri kullanmaya başlayıp yüzlerce yıl boyunca gemicilik ve yelkencilik becerilerini geliştirdiler. Son derece yetenekli denizciler olan Vikingler akıntıları, balıkları ve deniz kuşlarını izleyerek ne zaman ve nasıl yolculuk edeceklerini biliyorlardı.

Vikingler, uzun gemiyle İskandinavya'dan Fransa'ya rahatlıkla yolculuk ediyorlardı. Ayrıca bu gemiler, nehirleri geçmesini sağlayan çevik bir yapıya sahipti

FRANSA

Vikingler, Kanal boyunca yolculuk edip Normandiya, Bretonya ve Akitanya'daki Frankları tehdit etmeye başladılar.

Dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde, Danimarkalı Vikingler Batı Avrupa'ya kıyıdan yaptıkları saldırıların sayısını arttırıp Normandiya, Bretonya ve Akitanya'da hatırı sayılır büyüklükte bir bölgeye yerleşmek üzere harekete geçtiler. Kimilerinin Eski İskandinav dilindeki şiirlerde geçen Ragnar Lodbrok olduğunu düşündüğü liderleri Reginherus veya Ragnar, 845'te Paris'i kuşatacak özgüven ve cesareti de kendinde bulmuştu.

Ragnar, 120 uzun gemiden ve hâlihazırda tüm Avrupa'yı yakıp yıkmış 5.000 güçlü savaşçıdan oluşan bir orduya liderlik ediyordu. Rouen'in yağmalanmasının ardından, 28 Mart'ta Paris kuşatması başladı. Karargâhlarında patlak veren veba salgını nedeniyle kuşatmayı aniden kesmek zorunda kaldılarsa da şehri almayı başardılar. Vikinglerin şehri yerle bir etmeleriyse, yaklaşık üç ton Frank gümüşünün fidye olarak verilmesiyle kıl payı engellendi.

Bu savaşta, aslen Danimarkalı olan Hrölfr veya daha yaygın bilinen adıyla Rollo, Norveçli bir lider olarak öne çıkıyor. Britanya Adaları'ndaki çatışmalarda yer almış olan Rollo'nun kuvvetleri Chartres Şehri'ni kuşattılar ve 911'de Frank kralı III. Charles, Rollo'ya Rouen bölgesinde feodal haklar veren Saint Clair-sur-Epte Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı.

Bu kuşatmanın ardından, kuzeyde Normandiya'dan güneyde Akitanya'ya kadar uzanan topraklar iki yüzyıl boyunca Vikinglerin kontrolünde kaldı. Kendi topraklarında yabancı işgalciler olsa da bu durum Franklar'ın işine gelmişti çünkü Vikingler, krallığın diğer düşmanlarından gelebilecek işgallere karşı bir tampon bölge oluşturmuşlardı.

Hristiyanlığın ve Frank kültürünün İskandinav kültürünün yerini almasıysa uzun sürmedi. Rollo vaftiz edilerek Hristiyanlığa geçti. 1066'da İngiltere'yi işgal eden Normanlar, bu bölgedeki Normandiya Viklinglerinin torunlarıdır. Orta Çağ Fransızcası'nda bir İskandinav için kullanılan "Normand" kelimesi, daha sonra Normandiya bölgesini ve bu bölgede yaşayan Normanlar'ı da ifade etmeye başladı. Viking Kralı Harald Hardrada, Stamford Köprüsü'nde yenilmiş olsa da 1066'da ünlü Hastings Muharebesi'nde galip gelen Fatih William'ın güçleri pek çok kişinin düşündüğünden çok daha fazla Viking sayılırdı.

RUSYA VE DOĞU AVRUPA

Baltık bölgesindeki nehir ağlarından istifade eden Vikingler, daha fazla fetih ve ticaret amacıyla doğuya doğru yolculuk ettiler

Vikingler'in en büyük başarılarından biri, belki de Doğu Avrupa'nın içlerine yaptıkları akınlardır. Dokuzuncu yüzyılda, Rusya ve Doğu Avrupa'daki Slav kabileler, birbirleriyle yaptıkları savaşlardan yorgun düşmüşlerdi. Savaşlar kabilelerin kaynaklarını tüketip ticari ilişkilerini bozmuştu. Bozulan ittifakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan Vikingler'in çok sayıda gemisi Finlandiya Körfezi'nden hareket etti. Volga, Neva ve Volhov gibi büyük nehirlerde ilerleyen Kuzeyliler topraklarını muazzam ölçüde genişlettiler.

İlmen Gölü kıyılarındaki Novgorod şehri, Doğu Avrupa'da "Rus" olarak tanınan İskandinav istilacıların kalesi haline geldi. Vikingler'e, ormanlık alanlar ve geniş otlak düzlükleri sunan Doğu Avrupa ovaları; avlanma, balıkçılık ve tarım için ideal bölgelerdi. Bol miktarda bulunan besin kaynakları sayesinde, ticaret yolları kuzeyde Ladoga Gölü'ne güneyde ise Dinyeper Nehri'ne kadar genişledi. "Rus" olarak adlandırılan bu kuzeyli halk, yerel Slav kabilelerle ticaret yapıp günümüz Rusya'sının içlerine doğru ilerledi. Zaman içerisinde ülkeye ve halkına ismini kazandırdılar.

Denizaşırı ülkelerden gelen üç İsveçli kral; Rurik, Sineus ve Truvor sırasıyla; Novgorod, Belozersk ve Izborsk'da hüküm sürüyordu. Rurik'in oğlu, Novgorod Knezi Oleg, 882'de Kiev'i ele geçirmek amacıyla yaklaşık bin kilometre güneye yolculuk etti. Toprak yağmalamak için daha da güneye inen Oleg, en sonunda Bizans İmparatorluğu'nun kapısına dayandı. Yaşadıkları pek çok bölgedeki etkileri zamanla kaybolan Vikingler yerel adetleri benimsediler. Rus kimliği İskandinav kimliğinden farklılaştıkça Doğu Avrupa'da yaşanan da bu oldu. Kiev krallarından biri olan Vladimir, 988'de bölgenin dininin Rum Ortodoksluğu olmasına karar verince, Viking paganizminin etkisi ve bölgeyle ilişkisi iyiden iyiye azaldı. İskandinav olan halkın kültürel değişim geçirerek Slav geleneklerini benimsemesi, Batı Avrupa'da bulunan Karolenj İmparatorluğu'yla rekabet eden bir Rus Hanedanlığı'nın oluşmasını ve gelişmesini sağladı. Rus Çarlığı'nın kurucuları Rurik Hanedanı'nın torunlarıydı. Böylece, bir Viking hanedanı Avrupa'nın en eski kraliyet hanelerinden biri haline geldi.

Ticaret ve pazarlık Viking fetihlerinin olmazsa olmazıydı. Burada, bir kadın kölenin fiyatı için Pers tüccarla pazarlık eden bir Viking görülüyor

Seyahatleriyle ünlü yedi uygarlık

Normanlar
Fransa'daki ve İngiltere'deki topraklarıyla tanınan Normanlar, Vikingler'in torunuydu. 10. yüzyılda Sicilya'da ve İtalya'nın güneyinde bir krallık kuran Normanlar, Kuzey Afrika'da ve hatta günümüzdeki Lübnan da dahil çok uzak bölgelerde devletler kurdular.

Fenikeliler
Vikingler Kuzey Atlantik için ne ise, Fenikeliler de Akdeniz için öyleydi. Antik dünyada ticaret yapan en başarılı uygarlıklardan biriydi. En güçlü şehir-devletleri Sidon (Sayda) ve Sur idi. Öyle ki Büyük İskender bile buraları fethetmekte zorlanmıştı.

Venedik Cumhuriyeti
Önemli bir deniz ticaret gücü olarak tüm zamanların en başarılılarından biri olan Venedik, Geç Orta Çağ Avrupası'nın en büyük liman kentlerinden biriydi. Venedikliler, şehri çevreleyen bataklık lagünü sayesinde gemi yapımında uzmanlaşmışlardı. Cumhuriyet, güçten düşene ve Napolyon dönemindeki çöküşüne kadar, İstriya ve Dalmaçya gibi devletleri kontrol ediyordu.

Ceneviz Cumhuriyeti
Venedik'in baş düşmanı Ceneviz, Ligurya Denizi'nin sağladığı doğal limandan istifade ediyordu. Gelişen ekonomisi, 800 yıl boyunca bağımsız bir cumhuriyet olmasını sağladı. Ceneviz'in ticari faaliyetlerinin Haçlı Seferleri'nde Batı'ya yardımı dokundu. Üstünlüklerini Venedik'e kaptırmadan önce Kırım'a kadar uzanan bağlantılar kurmuşlardı.

Kalmar Birliği
Pek çok bakımdan İskandinavya'daki Vikingler'in varisi olan Kalmar Birliği halkı da seyahatleriyle ünlüydü. Danimarka, Norveç ve İsveç krallıkları, başkenti Kopenhag olan bir tahtın egemenliği altında bir araya gelmişlerdi. İzlanda ve Grönland da bu birliğe bağlıydı.

Srivijaya
Gücünü deniz ticaretinden alan bir diğer uygarlık olan Srivijaya İmparatorluğu yedi ila 13. yüzyıllar arasında hüküm sürdü. En başarılı döneminde, imparatorluğun Hindistan, Çin ve Malezya Takımadaları'yla ticari bağlantıları vardı. Çola ve Malay halklarının saldırılarından sonra güçten düştüler.

Abbâsî Halifeliği
750'de Emevî Halifeliği'ni devirmesinin ardından Abbâsî Hanedanlığı, 1258'de Moğollar tarafından yok edilene kadar, Anadolu ve Kuzey Afrika'daki en güçlü imparatorluk haline geldi. Akdeniz ve Hint Okyanusu'nda ticaret yapan Müslüman tüccarlar sayesinde halifelik İslam'ın Altın Çağı'na öncülük etti.

Konstantinopolis

Vikingler, Bizans İmparatorluğu'nun kapılarına dayanmaya da cesaret ettiler

Viking toprakları Güney'e doğru durmaksızın büyüyordu ve 10. yüzyılın başında Bizans İmparatorluğu ile yollarının kesişmesi kaçınılmaz bir hal almıştı. 860 yılında, 200 Viking savaş gemisinden oluşan küçük bir filonun karanlıkta belirip "Miklagard" (Büyük Şehir) olarak adlandırdıkları Bizans başkentine doğru ilerlediği Konstantinopolis Kuşatması sırasında bu gidişat zirve noktasına ulaştı. Bu noktadan sonra hikâye belirsiz bir hal alıyor. Fakat en olası senaryo, kuşatmaya uygun teçhizatları olmadığından, Vikinglerin yalnızca şehrin dışında kalan bölgeleri zaptedip, sağlam surlarla korunan şehrin içine girememiş olmaları. O güne kadar gördükleri en büyük şehir olan Konstantinopolis'i yağmalamaya kararlı olan Vikingler'in saldırıları 2 Eylül 911'de imzalanan ticari antlaşmaya kadar devam etti. Bu antlaşmayla iki taraf arasında dostane ilişkiler kuruldu ve Vikingler, kuzeyde Baltık Denizi'nden güneyde Hazar Denizi'ne uzanan Volga Ticaret Yolu'nun kontrolünü ele geçirip, Karadeniz genelinde ticaret yapmaya başladılar.

944'e gelindiğinde bu dostane ilişkiler bozuldu ve Oleg'in halefi Kiev Dükası (Knez) Igor, 941'de Bizans İmparatorluğu'na bir sefer düzenledi, ancak başarısız oldu. İmzalanan yeni bir antlaşmayla, Kırım'daki Bizans topraklarına yapılan Rus saldırıları engellendi ve Dinyeper Nehri'nin ağzına kale inşa edilmesi yasaklandı. Zamanla, Konstantinopolis'i fethedemeyeceklerini anlayan ve giderek güçten düşen Vikingler, imparatorluğun hizmetine girmeye karar verdi.

Yunanlar, daha Güney'e inen Vikingler'e Varegler adını vermişti. Son başarısız Konstantinopolis kuşatmasının ardından Bizanslılar, Vareglerin savaş anlayışından öylesine etkilenmişti ki İmparator II. Basil 988'de kişisel muhafız taburuna katmak üzere Varegleri kiraladı. Bizans ordusu, yapısı itibariyle çok kültürlüydü. Dolayısıyla, Vikingler ordu içerisinde garipsenmedi ve sıcak karşılandı. Bu yeni nesil savaşçı Vikingler, Bizans bayrağı altında Suriye'den Ermenistan'a ve Sicilya'ya kadar pek çok yere seyahat ettiler. Bizanslı olmayan Vareglerin saldırıları 1043 tarihli Rus-Bizans Savaşı'nın ardından son buldu. Bu savaşın kaybedilmesi Asya'daki Vareg ilerleyişinin sonuna işaret ediyordu; bölge kısmen Bizans, kısmen Slav egemenliğine girdi. On dördüncü yüzyıla kadar askerlik hizmeti veren Vareg Muhafız Gücü, Vikinglerin Konstantinopolis'teki varlığını sürdürmüş oldu.

Bir Vareg muhafızının anatomisi

Bu korku salan savaşçılar dönemin en vahşi muhafızları olarak nam saldılar

01 Balta
Uzun ve iki ağızlı baltalar kullanan Vareg muhafızları göründüğünde, imparatorun savaş meydanında olduğu anlaşılırdı.

02 Silahlar
Balta yoksa veya savaş koşulları için uygun değilse, iki tarafı keskin kılıçlar ve mızraklar kullanırlardı.

03 Kalkan
Yuvarlak Viking kalkanları klasiktir. Savaşçılar, iki ellerinde de silah varken kalkanları sırtlarına geçirirlerdi.

04 Miğfer
Vareg muhafızları, koni şeklinde demirden bir miğfer takarlardı, fakat Akdeniz sıcağında bu miğferin yerine başlık giydikleri de olurdu.

05 Çizmeler
Bacakların alt kısmının darbe ve kesiklerden korunması için dayanıklı deriden imal edilen çizmeler, dizlik veya bacak muhafazası ile kaplanırdı.

06 Giysi
Zırhın altına giyilen ve kolun ön kısımlarıyla bilekleri kılıç darbelerinden korumak için metal şeritleri bulunan standart tunikler.

07 Zırh
Bu seçkin birliğin, demir veya bronzdan yapılmış katmanlı zırhlar ya da demir zincirden yelek zırhlar giyme şansı oluyordu.

08 Atlı piyadeler
Vareg muhafızları savaş meydanına atla gelir ancak çatışmaya atla değil, yaya olarak girerlerdi. Bu durum, ağır zırhları nedeniyle savaş koşullarına bağlı olarak avantaj ya da dezavantaj olabiliyordu.

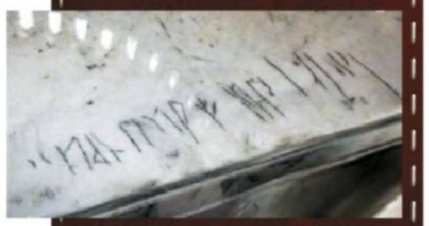

Konstantinopolis'in 20 kilometre uzunluğunda surları vardı. Vikingler'in bile şehri kuşatabileceklerine dair neredeyse hiç umutları yoktu

Vikingler'den kalan iz: Halfdan buradaydı!

Konstantinopolis'te en az 360, bazı kaynaklara göre ise 500 yıl ikamet eden Vareglerden günümüze çok az somut iz kalmış. En ünlüsü, Ayasofya'daki güney galerisinin ikinci katında imparatoriçelere ayrılan bölümdeki bir mermerin üzerinde ve bir İskandinav ismi olan Halfdan'ın "FDAN" bölümü okunabilir halde. Yine yakınlardaki bir başka yazıtta ise "ari:kiarthi" (uzmanlar, "bunu yaptılar mı?" diye tercüme ediyorlar) şeklinde bir cümle parçası okunmakta. Vikinglerin bıraktığı diğer bir iz ise, Theotokostis Pammakaristu Manastırı'nın (bugün Fethiye Camii) bir tonozundaki Yunan harfleri. İlk kez C. G. Curtis ve S. Aristarkos tarafından 1885'te bilim dünyasına duyurulan yazı, eksik harfleri tamamlanarak "İngiliz Varegler" şeklinde okunmuşsa da bu tercümeyi zorlama bulanlar ve büyük ihtimalle bir İskandinav ismi olan Ingvar ile E harfiyle başlayan bir başka kelimeden oluştuğunu düşünenler çoğunlukta. Adı geçen Ingvar'ın 1030'larda Hazar Denizi civarına gerçekleştirilen başarısız bir seferden sonra 30 kadar dikilitaşla yad edildiği rivayet edilen İskandinav soylusu Ingvar olup olmadığı hâlâ belli değil. Sözü edilen yazının İngvar'ın ordusundan sağ kalan ve Konstantinopolis'e sığınan biri tarafından kazınmış olması ihtimalini düşünmeye bir engel yok.

Bir başka iz ise, bir yangına kurban gitmişe benziyor: 19. yüzyılın ikinci yarısında Yunan tarihçi ve arkeolog A. G. Paspatis, Edirnekapı civarındaki surlar üzerinde bulunan bir kulenin içindeki bazı mezar taşlarında "Warings?" şeklinde bir kelime okuduğunu belirtir. Bunun İngiliz Vareglerini işaret ettiğini düşünür. İngiliz elçilik görevlileri, Babıali'ye başvurarak taşları Haydarpaşa'daki İngiliz Mezarlığı'na nakletme izni isterler, ancak bu talepleri kabul edilmez. İddiaya göre, taşlar Selimiye Yetimhanesi'nin inşaatında kullanılacak, üzerlerindeki yazıların kopyaları ise 1870'deki Pera yangınında yok olacaktır. Bu hikâye doğru ise, bir gün Selimiye Yetimhanesi'nin duvarları arasında bu yazıtları bulma ihtimalimiz hâlâ var. Böylece, Konstantinopolis'te bir zamanlar Vikinglerin yaşadığına dair hikayemiz biraz daha inanılır hale gelir.

Vikinglerin karargâhı Ayvansaray ve Cankurtaran'daydı

Varegler, nerede ve nasıl yaşarlardı? Başta Anna Komnena'nın *Aleksiad* adlı eseri olmak üzere çeşitli kaynaklardaki bilgi kırıntılarını birleştirince ortaya çıkan tablo şu: Tarih boyunca önce Aya Mamas'ta (bugünkü Beşiktaş), sonra Mangana (bugünkü Sarayburnu) civarındaki garnizonda, Bukoleon Sarayı'nda (bugünkü Cankurtaran'la Kumkapı arasında) ve Blahernae mahallesindeki (bugünkü Ayvansaray) barakalarda kalan Varegler, imparator ve ailesini korumak amacıyla, başta Ayasofya'daki ayinler olmak üzere tüm seremonilerde, Paskalya gibi özel günlerde, imparatorluk düğünlerinde, tahta çıkma ve cenaze törenlerinde onlara eşlik etmekle yükümlüydüler. Dahası, soylular tarafından oluşturulan Candidati, polis gücü olan Excubitors veya sarayın gece muhafız alayı olan Arithmos'lar ile hazineyi koruyan birliklerin içinde bile görev alıyorlardı. Esas silahları uzun, iki ağızlı Viking baltasıydı. Rütbesi yüksek olanların ayrıca kılıç ve ok taşımasına da izin vardı. Varegler, saray törenlerinde Norman ya da Viking asıllı biri tarafından temsil edilirler, savaşta ise Akolouthos denen Bizanslı komutanların emrinde olurlardı. Barış zamanı barakalarında tahta bir kerevette, üzerlerine sadece bir battaniye örterek yatan Vareg birliklerinin savaşa kendi özel çadırlarını götürmelerine izin verilirdi. Yüksek ücretlerle ödüllendirilen bu birliklerin Bizans imparatorlarına bağlılıkları konusunda abartılı anlatılar olsa da, Bizans kaynaklarında onlara pelekuphoroi barbaroi (baltalı barbarlar) denilmesi, halk ve elitler arasında pek sevilmediklerini düşündürüyor.

Vareglerin konuştukları dil eski İngilizce veya eski Norveççe olmalı, çünkü İskandinav kökenli Vareg askerlerinin pek azı Yunanca konuşabildiğinden, birliklerde mutlaka tercüman bulunurdu. Bu askerlerin evlenmedikleri, sadece Bizanslı fahişelerle yaşadıkları kısa süreli ilişkilerle yetindikleri sanılıyor. Ancak İngiliz Varegler, Bizanslı kadınlarla evlenerek, zamanla asimile olmuşlardı.

Vikingler ilk olarak 860'da 200 kadar gemiyle Konstantinopolis'e gelmişti

©Alamy, Corbis, Getty Images, Osprey, JoeCummings

Vikinglerin Mirası

Vikingler'in Avrupa, Asya ve Amerika'daki mirası

Vikinglerin ardında bıraktığı etki pek çoklarının sandığından daha büyüktür. Batıdaki Normanlar'dan doğudaki Ruslar'a, geç Orta Çağ'da ve sonrasında egemen olan çok sayıdaki uygarlığın kökleri Vikingler'e dayanıyor. Vikingler, Pan-Avrupa ticaretine kapı aralayıp Avrupa'nın neredeyse öteki ucundaki Dublin, Kiev ve Reykjavik'te şehir merkezleri kurdular. Ancak Danimarka'nın güneyine hiçbir zaman tam manasıyla yerleşmedikleri için, Viking kültürünün etkisi daha fazla yayılabilecekken kısıtlı kaldı. Kendi nüfuz alanları dışındaki bölgelerde otorite ve liderliklerini gösterecek büyük şehirleri ve kara orduları olmayan kaşif bir halk olan Vikingler, Konstantinopolis ve Roma kadar güçlü ve büyük kale-şehirler inşa edecek mimari anlayışa da sahip değillerdi. Ayrıca, Avrupa'nın Hristiyanlaşması ile daha da azalan Viking etkisi, 12. yüzyılda tüm İskandinavya'nın Hristiyanlığı kabul etmesiyle son buldu.

Vikingler, Avrupa'nın dışında Afrika ve Asya'da çok kısa bir süre bulundular. Dolayısıyla, günümüzde bu bölgelerde Moğol İmparatorluğu'nun ve İslam'ın etkisi görülüyor. Amerika için de aynısı geçerli. Bu nedenle, günümüzde ve gelecekte Yeni Dünya'nın kaşifi olarak her zaman Kolomb'un adı anılacak. Yine de, yüzlerce yıl süren Viking Devri'nin ardından, ister İngiltere'nin kuzeyindeki bir şehir ismiyle, isterse de bir balta türü veya Fransız soyadıyla olsun, Viking mirası günümüzde hala yaşıyor.

Viking saldırılarının başladığı dönemde Hristiyan Reconquista'sı yaşanıyordu.

İber Yarımadası

Vikingler'in İspanya'nın Hristiyan kuzeyine ve Müslüman güneyine yayılması

Biskay Körfezi'nin kontrolünü ele geçirip Fransa'nın batı kıyılarına yerleştikten sonra, Vikingler daha güneye, İber Yarımadasına ilerlediler. Bilinen ilk saldırı, 844'te Akitanya'dan kalkan 100 gemiyle yapıldı ve Gijón ile A Coruña bölgeleri yağmalandı. Güçlü bir direnişle karşılaşan denizciler, istikamet değiştirip bugün Portekiz'in bulunduğu bölgeye doğru yol aldılar. Başlangıçtaki akınlar, dönemin tüm Viking akınları gibi küçük ve düzensizdi. En çok etkilenen bölge kıyı kesimleri oluyordu. Vikingler, insanları rehin alıp manastırları talan ediyorlardı.

İlk birkaç saldırıda, büyük bölümü kuzeyde bulunan Hristiyan Asturias ve Galiçya Krallıklarına yoğunlaştılar. İspanya'nın Müslüman bölümünü oluşturan güney kısmı, yani Endülüs de hedefteydi. Sevilla, 844'te altı haftalığına Vikinglerin eline geçti ve Lizbon yağmalandı. Saldırılar Müslümanlar için olabilecek en kötü zamanda, Hristiyan Reconquista'sıyla (Yeniden Fetih) baş etmeye çalıştıkları bir dönemde gerçekleşti. Vikingler'in uzun gemilerinin bir haftadan kısa sürede Normandiya'dan seyahat edebildiğine ve bu gemiler için barınaklar kurulduğuna dair bulgular olmasına rağmen, İber Yarımadası çok geçmeden kuzeyli halk için bir şekilde zor erişilen bir noktaya dönüştü.

Saldırılar dindiğinde topraklar Vikingler'den geri alındı. Müslüman lider II. Abdurrahman, Sevilla'ya saldırdı ve 200 Viking savaşçısının kellesini Faslı müttefiklerine gönderdi. Vikingler, 859'da Bjorn Ironside ve Hastein liderliğinde bölgeye geri döndüler. Güney Fransa ve İtalya'yı ararken yarımadaya da yelken açtılar. Buradaki Hristiyan ve Müslüman yerleşimleri Vikingler'in uzun süreli saldırılarıyla bile dize gelmeyecek kadar güçlü olduğundan, bunun iyi bir hamle olmadığı anlaşıldı ve Vikingler Sevilla'ya yaklaşamadan geri püskürtüldü. Ardından Vikingler kuzeye, Fransa'ya döndülerse de, Hristiyan olan torunları Normanlar, sonraki yüzyıllarda Akdeniz'e tekrar ineceklerdi.

© Alamy, Corbis, Getty Images, Osprey, Joe Cummings

GEÇMİŞİ KEŞFEDİN!

YENİ SAYI 1 MAYIS'TA BAYİLERDE

ALL ABOUT HISTORY

4. SAYI 1 MAYIS 2021'DE BAYİLERDE

Online satın almak için: www.dergiburda.com

Takip Edin
@allabouthistoryturkiye

Bir bakışta...

AMERİKA, 1773

Boston Çay Partisi

Neydi?

Boston Çay Partisi, ABD'nin kurulmasıyla sonuçlanacak devrim ve bağımsızlık mücadelesini başlatan bir protesto eylemidir. Göstericiler, kolonilerde yaşayanların çay içmek için vergi ödemelerini zorunlu kılan 1773 tarihli Çay Yasası'na tepki olarak, Boston limanındaki İngiliz gemilerine çıkıp çay paketlerini denize attılar. Bu eyleme karşı Britanya hükümetinin yanıtı sert oldu ve en nihayetinde gerilim tırmanarak ayaklanmaya ve bağımsızlık savaşına yol açtı.

Ne zaman oldu?

Boston Çay Partisi, 1773 yılının 16 Aralık gecesinde gerçekleşti. Göstericiler, ABD'nin kurucu babalarından Samuel Adams'ın konuşmacılar arasında bulunduğu halka açık bir miting düzenledikten sonra Boston limanına yürüdüler. Aslında o gece protestoya yol açan temel sorunlar neredeyse on yıldır demlenmekteydi.

Kimler katıldı?

Protestocular, Amerika'daki kolonilerde yaşayanların haklarını Britanya hükümetine karşı korumak amacıyla kurulmuş, Özgürlüğün Çocukları (Sons of Liberty) adında gizli bir örgütün üyesiydiler. Özgürlüğün Çocukları, İngiliz yönetiminin aşırılıklarına karşı çıkan ve bu konuda bir şeyler yapmaya çalışan herkese açık bir çatı örgüttü.

Boston Çay Partisi, ABD'nin bağımsızlığıyla sonuçlanan yolun ilk kilometre taşıydı

Protestocular kasıtlı olarak Kızılderili kıyafeti giymişti

Kılık değiştirme

Bazı protestocular Mohawk savaşçıları gibi giyindiler. Amaçları kimliklerini gizlemekti, ancak seçtikleri kıyafetin sembolik bir anlamı da vardı. Özgürlüğün Çocukları, kendilerini Birleşik Krallık uyruğundan ziyade yerli Amerikalı olarak görüyorlardı.

Philadelphia Çay Partisi

Aslında çay sevkiyatları Boston'la aynı anda Philadelphia, New York ve Charleston'a da yapılmıştı. Ancak bu şehirlerde çay paketleri gümrük yetkilileri tarafından kabul edilmediği için Boston'daki gibi bir eylem gerçekleşmedi. Boston'da ise Vali Hutchinson protestocular karşısında geri adım atmayı reddetmiş ve çay paketleri gümrük tarafından kabul edilmişti.

Neden Boston?

Boston, Kuzey Amerika'daki 13 koloniden biri olan Massachusetts'in başkentiydi. Philadelphia ve New York'tan sonra kıtadaki en kalabalık üçüncü şehirdi. Boston aynı zamanda ateşli liderlerin Birleşik Krallık karşıtı ve bağımsızlık yanlısı görüşlerini yüksek sesle dile getirdikleri, siyasal radikalizmiyle ünlü bir şehirdi.

Samuel Adams, Massachusetts'in ilkeli politikacılarından biriydi

Temsil yoksa vergi de yok

Amerika'daki İngiliz kolonilerinde yaşayanlar, Birleşik Krallık seçimlerinde oy kullanamıyorlardı ve bu nedenle, İngiliz parlamentosunun kendilerinden vergi istemeye hakkı olmadığını düşünüyorlardı. Bu durum, "temsil yoksa vergi de yok" ilkesinin çiğnenmesi anlamına geliyordu. Aslında bu sorun, Özgürlüğün Çocukları'nın en temel şikâyet konusuydu ve daha önce de Damga ve Gelir Yasası'na karşı protesto gösterileri düzenlenmişti.

Çay, Birleşik Krallık'ın Amerika'daki kolonilerde yaşayanları istismar etmesinin sembolü haline geldi

Kabul edilemez yasalar

Eğer İngiliz hükümeti bu konuyu tartışarak halletme yolunu seçseydi, Boston Çay Partisi küçük çaplı bir protesto gösterisi olarak tarihte yer alacaktı. Ancak Birleşik Krallık müzakere yolunu seçmek yerine, Zorlayıcı Yasa'yı kullanarak Massachusetts'in öz yönetim hakkını elinden aldı. Massachusetts'i cezalandırmak amacıyla uygulanan bu yasa, kolonilerde yaşayanlarca *Kabul Edilemez Yasa* olarak adlandırıldı. Londra'nın izlediği bu tutum, Birleşik Krallık'a karşı yürütülen muhalefeti arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Hainlerin içeceği

Boston Çay Partisi'nden sonra çay, Birleşik Krallık'la eşdeğer görülen bir simge haline geldi ve çok sayıda Amerikalı çay içmeyi vatansever olmayan bir davranış kabul etmeye başladı. John Adams, "çay evrensel olarak terk edilmelidir." diye yazmıştı. Eylemden sonra Amerika'da çay içme alışkanlığı giderek azalmaya başladı ve çayın yerini kahve aldı.

Önemli olaylar

Townshend Gelir Yasası
29 Haziran 1767
Bu yasa bir dizi ürüne yeni vergiler getiriyordu, ancak 1770'te çay hariç diğer bütün vergiler kaldırıldı.

Çay Yasası
10 Mayıs 1773
Ekonomik sorunlarla boğuşan Doğu Hindistan Şirketi'ni kurtarmayı amaçlayan Çay Yasası, şirkete Amerika'daki kolonilerde yaşayanlardan çay vergisi alma hakkı tanıyordu.

Darthmouth Boston'da
27 Kasım 1773
Boston'a varan ilk gemi olan Darthmouth'un yükünün 20 gün içerisinde boşaltılması gerekiyordu.

Halka açık miting
29 Kasım 1773
Özgürlüğün Çocukları, Dartmouth'u Boston'u terk etmesi konusunda uyardı, ancak Vali Hutchinson, geminin koloniyi terk etmesine izin vermedi. Protestocular limandaki gemiye çıkarak 342 sandık çayı suya döktüler.

Önemli kişiler

Thomas Hutchinson
1711-1780
Kolonide yaşayanların pek sevmediği Massachusetts valisi, Birleşik Krallık'ın koyduğu vergileri almak için çaba gösterdi.

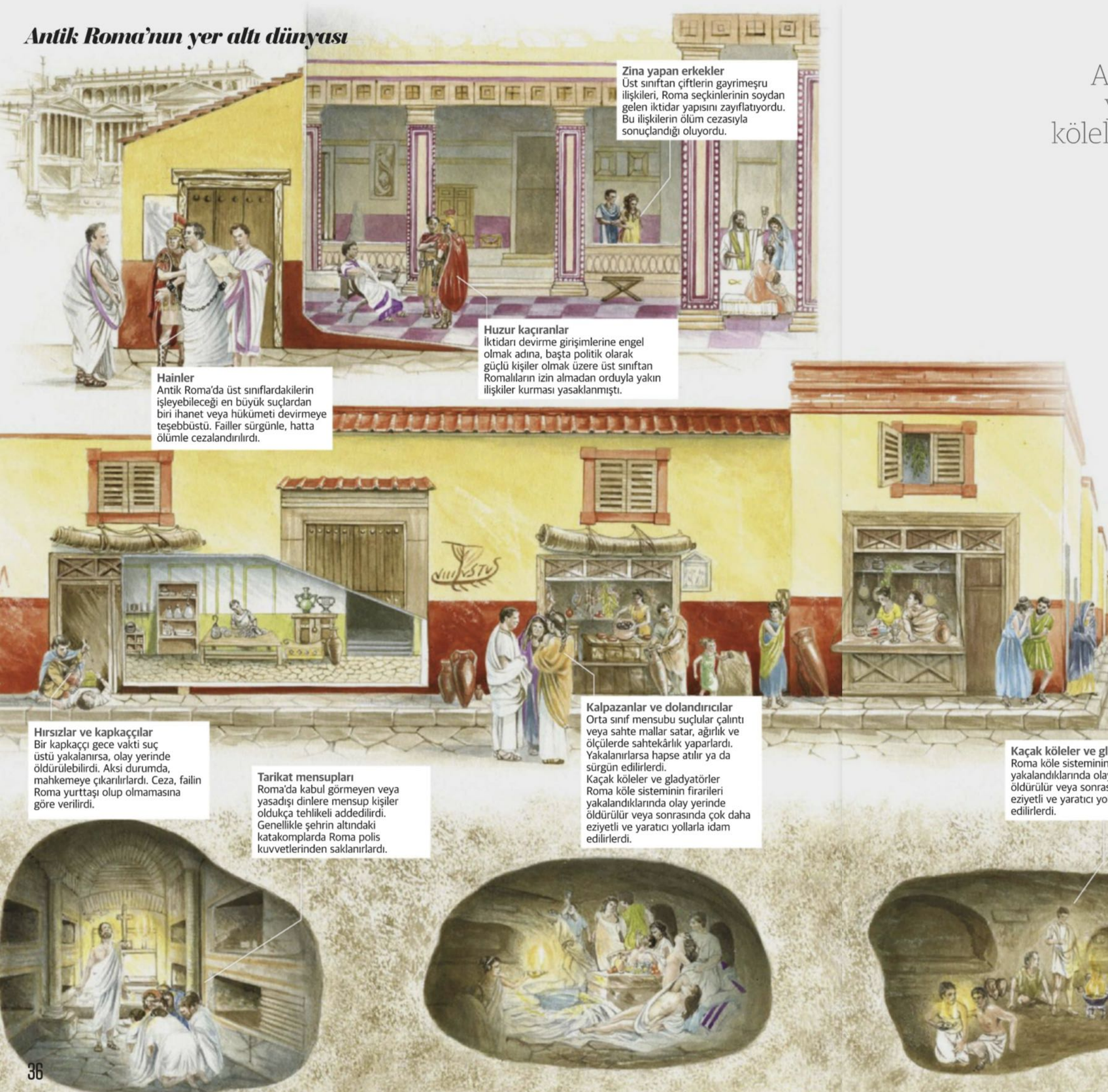
Samuel Adams
1722-1803
Özgürlüğün Çocukları'nın lideri olan siyasetçi önce miting için çağrı yaptı, ardından Boston Çay Partisi'ni savundu.

Lord North
1732-1792
Uzlaşmaya yanaşmayan İngiltere başbakanı Lord North, 'Zorlayıcı Yasa' olarak bilinen kanunu çıkardı.

John Adams
1735-1826
Yerel siyasetçi ve Samuel Adams'ın kuzeni olan John Adams daha sonra ABD'nin ikinci başkanı seçilecekti.

George Robert Twelves Hewes
1742-1840
Protesto eylemine katılan George Robert Twelves Hewes, kaleme aldığı anılarında Boston Çay Partisi'ni kayda geçirip ünlenmesini sağladı.

© Alamy Look & Learn

Antik Roma, Senato'dan sokaklara kadar yayılan bir suç ağıyla örülüydü. Kaçak kölelerden hain aristokratlara kadar Roma'daki dehşet verici suç dünyasını keşfedin

ANTİK ROMA'NIN YER ALTI DÜNYASI

Yazar: April Madden

Antik Roma'nın başı suçlularla dertteydi. Soygun, şiddet ve ayaklanma olağan vakalardı. Tüccarlar müşterilerini kazıklıyor, zavallı köleler sürekli firar edip şehrin altında saklanan diğer kanun kaçaklarının yanına sığınıyorlardı. Toplumun en üst kademesinde ise zenginler ve aristokratlar gizli faaliyetlerin veya iktidarı devirmeyi amaçlayan entrikaların içerisinde oluyorlardı. Tüm toplum baştan aşağıya suç faaliyetleriyle kaynıyordu.

Antik Roma sokaklarının altında, şehrin en tehlikeli suçlularından bazıları pusuya yatmıştı. Şehrin altında bulunan mağara ve tünel ağlarından oluşan katakomplar, firari kölelere ve saklanma yeri olarak yer altı labirentlerini kullanan yasadışı dinlere ev sahipliği yapıyordu.

Karanlık, genellikle rutubetli, farelerle dolu ve insana fenalık geçirtecek kadar dar olmasının yanında, daha önce burada yaşayanların ölü bedenlerinin de sıkışıp kaldığı katakomplar, kimsenin bulunmak isteyeceği türden yerler değildi. Firari köleler mümkün olduğunca çabuk buradan ayrılmak isterlerdi ancak bunun tek sebebi bu korkunç koşullar değildi.

ANTİK ROMA'NIN ALTINDAKİ DÜNYA

Saklanma ve ibadet yeri

Katakomplar, iki ila beşinci yüzyıllar arasında Yahudilerin ve Hristiyanların mezarlık olarak kullanmak amacıyla Roma şehrinin altındaki yumuşak volkanik kayaçlara kazdığı geçitler ve tüneller ağıydı. Buraya, yerin altına uzanan 10-15 metrelik merdivenlerle iniliyordu. Merdivenden indikten sonra, bir tabutu taşıyan iki kişinin yürümesine yetecek genişlikte ve farklı yönlere doğru giden çok sayıda koridorla karşılaşılıyordu. Katakomplar, Roma'da Hristiyanlara zulmedildiği dönemde onlar için geçici bir sığınak görevi gördü.

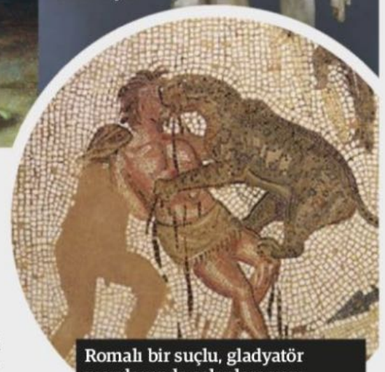
"Gizli kapaklı simgeler, diğer kaçakların karanlık ve berbat labirentte yolu bulmalarına yardımcı oluyordu"

Fyodor Bronnikov'un 1856'da resmettiği ölmek üzere olan bir gladyatör. Kolezyum'daki dramatik olaylar sanatçıları ve film yapımcılarını bugün dahi cezbediyor

Roma'nın ilk imparatoru Augustus, antik Roma'nın suçlarla dolu yer altı dünyasıyla savaşmak için çok sayıda yasa çıkardı. Birinci yüzyıla ait bu heykel Vatikan Müzesi'nde bulunuyor

Romalı bir suçlu, gladyatör meydanında aslanlara yem edilerek cezalandırılıyor. Bu mozaik, Tunus'un Roma dönemine ait ve tarihi üçüncü yüzyıla dayanıyor

Roma hükümeti M.Ö. 71'de, bir grup kaçağın elebaşı olduğuna inandığı Spartacus adındaki firari bir köleyi çarmıha gererek öldürmüştü. Spartacus ve arkadaşları iki yıl süren ve ortalığı kırıp geçiren Üçüncü Köle Savaşları'nı başlatmışlardı. Savaş, Roma'nın firari kölelere çok daha sert cezalar uygulamaya başlamasına neden olmuştu. Yakalanmak istemeyen köleler, şehirden bir an önce kaçmak için çıktıkları yolda bu yer altı katakomplarını geçici bir saklanma yeri olarak kullanıyorlardı.

Katakompların yer altı dünyasında kalmaya meyilli olanlar genelde dini tarikatlardı. Romalılar, başka inançların tanrılarına karşı genelde açık fikirlilerdi. Fakat Yahudilik, Hristiyanlık ve Bacchanalia gibi bazı dinler, tehlikeli ideolojilere inanıyorlardı. Bacchanalia, Roma'ya Antik Yunan'dan miras kalan bir inançtı. Müritleri, aşırılıkların olduğu içkili eğlence etkinlikleriyle tanrıları Bacchus'a ibadet ediyordu. Bu etkinliklere katılmayı reddedenlerin öldürüldüğüne dair söylentiler vardı. M.Ö. 186'da Bacchanalia inancına karşı kanunlar çıkarıldı.

Yahudiler ve Hristiyanlar tek bir tanrı olduğunu iddia ettiklerinden, antik Roma'da suçlu muamelesi görüyorlardı. Roma Cumhuriyeti ve cumhuriyetin tanrılar panteonu döneminde tek tanrı inancı sadece onaylanmayan bir durumdu. Fakat Roma bir imparatorluğa dönüştüğünde tek tanrı inancı ulusal güvenliğe karşı doğrudan bir tehdit olarak görülmeye başlandı. Roma'nın diktatörü Jül Sezar, öldüğünde tanrısal bir konuma yükselmişti. Varisi Augustus, "Divi Filius" yani "Tanrının oğlu" sıfatını devraldı. Hristiyanlık ve Yahudilik bu kutsal imparator fikrini tehdit ettiğinden, müritleri yer altında saklanıyordu.

Bu kişilerin katakomplardaki yaşamlarına dair kalıntılar mevcut. Duvarlara sıklıkla dini simgeler çizer veya kazırlardı. Yahudiler genellikle kendilerini ibadet ederken gösteren resimler çizer veya inançlarının sembolü olan *Menora* adındaki yedi kollu şamdanı resmederlerdi. Hristiyanlar ise farklıydı. Kendilerinin ülkede en çok nefret edilen dini suçlular olduklarını ve Roma polislerinin onları bazen katakomplara kadar dahi takip ettiğini bildiklerinden, haç veya çarmıhı apaçık şekilde çizmiyorlardı. Bunun yerine, farklı stillere bürünmüş balık, *Chi Rho* simgeleri ve bir duanın hecelerini gizlenmiş şekilde içeren kodlanmış kelime oyunlarının yer aldığı *"Sator Karesi"* gibi semboller çizerlerdi. Bu gizli kapaklı simgeler, diğer kaçakların karanlık ve berbat labirentte hangi yolu takip etmeleri gerektiğini göstererek katakomplarda yön bulunmasına da yardımcı olurdu. Şehre bu kadar yakın bir konumda kalmalarının tek nedeni dinlerini yayabileceklerine ve öte yaşamda bu sayede ödüllendirileceklerine olan inançlarıydı.

Suç, sadece bu yer altı dünyasıyla sınırlı değildi. Roma sokaklarının, günümüzde haberlerde izlediğimiz suç dolu sokaklardan aşağı kalır yanı yoktu. Vandallık, soygun, kargaşa ve şiddet suçlarına dair haberler, bugün büyük şehirlerin yoksul kenar mahallelerdeki antisosyal davranışları aktaran haber bültenleri kadar yaygındı. Şair Juvenal gibi, metinlerinde Roma'ya dair bilgiler sunanlar; gürültü kirliliği, baldırı çıplak kalabalıklar, soyguncu ve dilencilerle dolu Roma sokaklarından bahsediyor.

Roma'nın herhangi bir sokağında yürümek demek her türden soyguncu ve kapkaççının arasından geçmek demekti. Yollar kalabalık ve kaotikti. Bu da yankesiciliği kolaylaştırıyordu. Bir hırsız kurbanın belinden cüzdanını kolaylıkla kapıp fark edilmeden kalabalığa karışabilirdi. Elit Romalılar alt sınıfların yaşadığı yerlerden geçerken, çok sayıda hizmetli ve muhafız kapkaççıların cesaretini kırmak amacıyla onlara eşlik ederdi. Bu durum, şehir halkı için başka zorluklar doğururdu; sıklıkla kalabalıkta birileriyle çarpışmaktan ya da düşürülmekten yakınırlardı. Sokaklar kokuşmuş yiyeceklerle ve insanların pisliğiyle dolu olurdu, çünkü ev sahipleri atıklarını üst kattaki camlardan sokağa boşaltırlardı. Biriyle çarpışıp sokakta sere serpe uzanmak, ayaklarının dibindeki mağdura yardım bahanesiyle onu soyacak hırsızlara davetiye çıkarmak demekti.

Alt sınıftakilerin yaşadığı sokaklardaki suçlular, şehrin "plebyen" adı verilen alt tabakasının yoksul üyelerinden oluşuyordu. Akşam yemeği sadece sirke ve fasulyeden ibaret olan, oldukça fakir ve yetersiz beslenmiş bu kesimin hırsızlık yapma sebebi açgözlülük değil ihtiyaçtı. Normal işlerde çalışan Romalılar, imparatorluğun ilk zamanlarından beri kendi kör talihlerini yüksek sınıfların iyi yaşam koşullarıyla kıyaslayıp, yoksulluk ve kederden yakınıyorlardı. Bu raddede bir yoksulluk ve hoşnutsuzluk alt sınıflardan kim bilir kaç kişiyi sırf hayatta kalmak için suç işlemeye mecbur bırakmıştı. Efendilerinden aşıracakları birkaç kuruş bile, yiyecek daha iyi şeyler veya yoksulluklarını bir anlığına unutturacak ucuz bir şarap satın almaya yeterdi.

Ancak aşırı alkol de bir dizi başka soruna yol açıyordu; örneğin şiddet. *Yergiler* adlı eserinde, kendi başına gelen bir soygunu anlatan Juvenal, soyulmanın yanı sıra sarhoş bir şehir zorbası tarafından itilip kakılmış olmasına da içerlemiş görünüyordu. Halkın fazla içki içmesi bazı dönemlerde antik Roma'nın başına bela olan yangın çıkarma, ticari malları yağmalama ve özel mülklere zarar verme gibi saldırı ve isyanların temel sebebiydi. Bu nedenle İmparator Augustus, saltanatının ilerleyen yıllarında iki polis birliği kurdu. "Vigiles Urbani" itfaiye görevi de gören şehir bekçileriydi. "Cohortes Urbanae" ise başkentte devriye gezen ana polis kuvvetiydi.

Şehir polislerine bazen şehrin belirli yerlerindeki veya şehrin hemen dışında bulunan köy ve kırsal bölgelerdeki alt sınıftan suçluları temizlemeleri emredilirdi. Romalı plebyenler arasında küçük çaplı suçlar öylesine alışıldık bir hal almıştı ki bir bölgeyi suçlulardan temizlemek sorunu bir yerden başka bir yere taşımaktan öteye geçmiyordu. Orta sınıfların ise kendi suç tarzları vardı; daha farklı, çok daha incelikli ve kârlı suçlar işliyorlardı.

Kazıklama, üçkâğıtçılık ve sahtecilik, antik Roma'nın görece daha nezih sokaklarında ve pazarlarında her gün yaşanan sıradan olaylardı. Antik Roma'da da günümüzdeki gibi ucuz taklit ürün ticareti, kredi dolandırıcılığı ve gıda sahteciliği görülüyordu. Sahte paralar ve mücevherler şehrin önemli sorunlarındandı. Bazı tüccarlar, tahıllarına kum ekleyerek ağırlığını arttırır veya şaraplarına deniz suyu karıştırırlardı. Bazı kişiler ise yasadışı şekilde yüksek faizlerle borç verip borçlunun varını yoğunu alırdı. Bu dolandırıcı tüccarlar ve tefeciler, toplumsal statülerine bağlı olarak, halka açık şekilde kırbaçlanmaktan tazminat ödemeye kadar

"Antik Roma'da da günümüzdeki gibi ucuz taklit ürün ticareti, kredi dolandırıcılığı ve gıda sahteciliği görülüyordu"

HERKESE FARKLI İŞLEYEN HUKUK

Roma'nın sınıflı toplum yapısında suç ve ceza

Özgür Roma yurttaşları

Özgür bir Roma yurttaşı hırsızlık veya düzenbazlık yaparken yakalanırsa, mahkemeye çıkarılır ve çaldığı şeyin iki ila dört katı büyüklüğünde bir para cezası ödemeye mahkum edilirdi. Zina, rüşvet, kalpazanlık ya da belgede sahtecilik gibi ciddi bir suça karışmışsa, ömür boyu toplumdan sürgün edilirdi. Yalnızca cinayet veya vatana ihanet gibi çok ciddi bir suç işlemesi durumunda ölüme mahkum edilir ve kendisine halka açık idam edilmek yerine gözlerden uzak bir idam seçeneği sunulurdu. Mahkemedeki yasal hamisi kendisiyle aynı sosyal sınıftan biri olmak zorundaydı.

Toga giyen özgür bir Roma yurttaşını tasvir eden bir heykel

Yurttaş olmayan alt sınıftan kişiler

Yoksul, Roma yurttaşı sayılmayan, "plebyen" bir alt sınıf üyesi, özgür bir yurttaşa göre daha sert cezalar alırdı. Gece vakti birini soyarken suçüstü yakalanırsa, kimi zaman olay yerinde öldürülürdü. Fakat suçu işledikten bir süre sonra yakalanır ya da cinayet ve gece soygunu dışında herhangi bir suçtan ötürü tutuklanırsa mesele mahkemede ele alınırdı. Mahkemedeki yasal hamisi 'onu umursayan herhangi biri' olabilirdi.

Yurttaş olmayan kişiler suçlu bulunursa katı cezalar verilirdi

ANTİK ROMA'DA AVUKAT TUTMA

Roma'da savunma hakkı

Tüm azılı suçlular gibi Romalı failler de yasal temsil konusunu ciddiye alırlardı. Zaman zaman dünyadaki ilk avukatların Roma'da ortaya çıktığı iddia edilir. Bu avukatlar, tüm özgür yurttaşların ve idam cezası gerektiren bir suç işlememiş yurttaş olmayan tüm Romalıların erişimine açıktı. Bir avukat, yerel Praetor (hakim) karşısında gerçekleşen bir mahkemede müvekkilini temsil edebilir ve onun adına savunma yapabilirdi. Avukatın temel işlevi müvekkilinin suçsuz bulunmasını veya işlediği suça karşılık en hafif cezayı almasını sağlamaktı. Öte yandan, Romalı avukatlara erişim imkânı herkes için eşit değildi. Kendileri de zengin ve üst sınıflardan olan kimi avukatlar yalnızca varlıklı ve soylu ailelere hizmet verirlerdi. *"Avukatı satan şık kıyafetleridir"* diye yazıyordu Juvenal. Ortalama yurttaşların ve yurttaş olmayanların, seçkinlerin bu güçlü avukatlarına erişimi yoktu. Fakat bir 'Collegium' (sendika), üyelerinden herhangi biri için kaynaklarını ve nüfuzunu kullanıp daha pahalı bir avukat tutabilirdi. Yoksul müvekkillerin avukatlarının, işin sonunda ödeme olarak para yerine çiftlik ürünleri veya yiyecek aldığı olabiliyordu. Diğer taraftan, mahkemelerde alt sınıftan kişilerin yasal savunmasını üstlenecek eğitimli kişiler bulunuyordu, ancak bu avukatlar da müvekkilleri kadar yoksul ve aç oluyordu.

uzanan cezalara çarptırılırlardı.

Tüccarlar, alt sınıftaki suçlulara göre daha iyi eğitimli ve daha organizeydiler. Akıllarına eseni yapmaktan ziyade, işleyecekleri suçları ve yakalanmaları durumunda ne yapacaklarını dikkatle planlarlardı. Orta sınıf Romalı tüccarlar genellikle, Collegium adı verilen sendikalarda örgütlenirlerdi. Bu sendikaların büyük çoğunluğu yasalara saygılı yurttaşlardan oluşsa da suçluların bulunduğu az sayıda Collegium da mevcuttu. Collegium'un ortak sermayesi ve örgütlü yasal statüsü, gerektiğinde üyelerinin başını dertten kurtarmak amacıyla kullanılıyordu. Suçluların oluşturduğu Collegium ise, antik Roma'da mafyaya en çok benzeyen yapıydı ve benzer yöntemlere sahipti: birlik olmak, sessiz kalmak ve para kazanmak.

Bu suç organizasyonu sayesinde, örgüt üyesi olan bir suçlu yakalansa bile saygın bir avukat bulup muhtemelen para cezası veya sürgünle paçayı kurtarabiliyordu. Eğer cezasını ödeyecek yeterli parası yoksa borcunu ödemek için kölelik yapmak zorunda kalabilirdi. İşlediği suçlar karşılığında başına gelebilecek en kötü şey buydu.

Toplumun üst basamaklarında da durum farklı değildi. Aslına bakılırsa, seçkinlerin yaşadığı konaklar da farklı türden suç faaliyetlerine yataklık ediyordu. Soylu Romalıların çalıp çırpmasına gerek yoktu; alt sınıftakilerin özlem duyduğu, orta sınıftakilerin ise göz diktiği servet dünyasında doğuyorlardı. Sıradan halktan oldukça farklı bir yaşam sürdüklerinden, işledikleri suçlar da farklı oluyordu. Bu durum, Roma Cumhuriyeti'nin Roma İmparatorluğu'na dönüştüğü ve ihanetin herhangi bir Romalı tarafından işlenebilecek suçların en kötüsü olduğu süreçte daha belirgin hale geldi. Üst sınıftan Romalıların işlediği suçlar arasında bugün en çok aşina olduklarımız komplo ve suikasttı. Roma'nın üst sınıfları, fitne ve entrika yuvası olarak akılda kalmıştır. Bu sınıfın mensuplarının pek çoğu öyle ya da böyle ihanet suçu işlemiştir. Öte yandan ihanet, sadece entrika ve suikastla sınırlı değildi. Roma'yı tehdit eden her şey ihanet sayılabilirdi. Şehri ebediyen yaşatma amacı, şehir halkından daha önemliydi.

Tehlikeli Hristiyanlık inancıyla akılları çelinen üst sınıftan Romalılar da en az plebyenler kadar risk altındaydı. Öte yandan, üst sınıftaki seçkin erkekler arasından çıkacak parlak ve genç bir generalin, şehri ve bağlı olduğu imparatorluğu mevcut halinden daha iyi yönetebileceği fikrine kapılması sürekli bir tehdit olarak görülüyordu. Üst sınıftan Romalıların işlediği en kötü suçlar arasında orduya rüşvet vermek ve babayı ya da aile reisi kimse onu öldürmek yer alıyordu. Aile reisinin öldürülmesi Roma toplumunun tüm tabakalarında dehşetle karşılanan bir suç olmakla birlikte, soylular arasında çok daha büyük bir karşılığı olurdu. Aile reisi, imparatorun küçük bir emsalini teşkil eder ve iktidarı, veraseti ve kurulu düzeni simgelerdi. Bunu ihlal etmek, Roma İmparatorluğu'nun temel ilkelerini ihlal etmek demekti. Bununla birlikte, Roma'nın yönetici elitlerinin zina yapması da suç sayılırdı, çünkü Romanın nesillerdir aktarılan aile sistemini tehdit ediyordu.

Suç, Roma'nın tüm kesimlerinde görülen önemli bir sorundu. Suçlar, verilen cezalar ve bu cezaların biçimi değişkenlik gösterse de suçların hepsi aynı istek ve ihtiyaçlar etrafında dönüyordu: daha çok para, daha çok kontrol, daha çok güç.

Cicero Catilina'yı Suçluyor, Cesare Maccari, 1899, Madama Sarayı, Roma. Cicero, istisnai hitap yeteneğiyle ünlü bir avukattı. Öte yandan, Roma'nın yasal sistemini eleştiren şair Juvenal, "Göz alıcı, koca bir elmas yüzük takmasaydı kimse Cicero'ya dava vermezdi" diye yazmıştı

"Roma'nın yönetici elitlerinin zina yapması da suç sayılırdı, çünkü Romanın nesillerdir aktarılan aile sistemini tehdit ediyordu"

ROMA'DA VERİLEN CEZALAR

ZALİMCE VE SIRADIŞI CEZALAR

ÇARMIHA GERME

ÇARMIHA GERİP ÖLÜME TERK ETME

Suçlu çarmıha bağlanıp veya çivilenip akciğer sönmesinden boğulana kadar ölüme terk edilirdi. Köleler, korsanlar, Hristiyanlar ve yurttaş olmayan diğer kişilere uygulanırdı.

CULEUS (ÇUVAL)

ÇUVALA KOYUP BOĞMA

Baba katillerine verilen bu özgün cezada, suçlu bir çuvala konulur ve çuvalın ağzı dikilerek denize ya da ırmağa bırakılırdı. Cezanın daha sonraki biçimlerinde çuvalın içerisine canlı bir köpek veya tavuk konulduğu da oluyordu. Hatta bazı anlatılarda maymun ve yılan dahi konulduğu söyleniyor.

SÜRGÜN

BİRKAÇ YILDAN ÖMÜR BOYUNA UZANAN SÜRELERDE

Üst sınıftan Romalı suçlular, çok ağır vakalar haricinde genellikle sürgüne gönderilirdi. Sürgünler birkaç yıldan başlayıp ömür boyu da olabiliyor, suçluyu tüm varlık ve gücünden yoksun bırakabiliyordu.

PARA CEZASI

DEĞERİNİN DÖRT KATINA KADAR

Hafif ve şiddet içermeyen suçlarda, Romalı bir yurttaş genellikle para cezası alıyordu.

İŞKENCE

HALKA AÇIK DAYAK

Yurttaş olmayanlar hafif suçlar için bile ağır cezalar alabiliyorlardı. Halka açık şekilde kırbaçlanmak bunlardan biriydi.

ARENA

GÖSTERİ GLADYATÖRLERİ

Köleler, gladyatör olarak arenaya çıkmakla cezalandırılabilirdi. Ölümüne dövüşen savaşçılar olan gladyatörler Roma halkının favori eğlencesiydi.

KÖLELİK

PARA CEZASINI ÖDEYEMEYENLER İÇİN

Kurbanlarının tazminatının tamamını veya bir kısmını ödeyemeyen dolandırıcılar ve hırsızlar onların kölesi olabiliyordu.

DAMNATIO AD BESTIAS

HAYVANLARA YEM EDİLME

En ağır suçları işleyenler, halka açık bir alanda bir grup aslanın arasında bırakılıyor ve onlara yem ediliyordu.

© Sandra Doyle/The Art Agency. Look and Learn: The Ashmolean Museum

Zaman Yolcusunun El Kitabı
ÖZGÜR TİBET

Tibet, 1900'lerin başı

Tibet'in tarihi ve Tibet'te yaşayanların gerçek hayatları modern tarihteki en çekişmeli ve en çok tartışılan meselelerden biri. Bazılarına göre, Himalayalar'da bulunan bu gizemli topraklar, modern hayatın etkileriyle kirlenmemiş, sade ve mutlu hayatlar süren insanların yaşadığı, dış dünyadan korunmuş bir yerdir. Fakat diğerleri, bu toprakların acımasız Orta Çağ sistemlerinin hüküm sürdüğü, bir avuç zenginin yoksulları istismar ettiği; baskının, toprak ağalığının ve köleliğin geçerli olduğu uğursuz bir yer olduğuna inanıyor. Bu ihtilaflı dönemde Tibet'te hayatta kalmak istiyorsan her an tetikte olman gerekiyor. Tibetlilerin yabancılara şüpheyle yaklaştıklarını, Budist bir toplum olduklarını ve kendi özgün kültürlerini yaşattıklarını biliyoruz. İnsanlar binlerce yıldır deniz seviyesinden 4.572 m yükseklikteki platoda dış etkilere asgari düzeyde maruz kaldıkları yaşamlar sürmüşler, ama şimdi her geçen gün daha fazla insan gözlerini Tibet'e çeviriyor. Bunların başında ise imparatorluktan bir cumhuriyete dönüşmekte olan zorba komşusu Çin geliyor.

FIG.01

NEREDE KALMALI?

Tibet, kimilerinin "feodal" olarak nitelediği katı toplumsal hiyerarşisi nedeniyle eleştiriliyor. Bölge, soyluların sahip olduğu arazilere bölünmüş durumda. Buna karşın, serf olarak da adlandırılan ve toprak işçisi olarak çalışan köylüler, çalıştıkları arazinin bulunduğu topraklarda yaşamak zorunda. En büyük toprak sahibi ise, şüphesiz manastırlar. Sahip oldukları devasa topraklar, keşişlerin muazzam bir servet ve güç elde etmesine yardımcı olmuş. Keşişler genelde oldukça muhafazakâr olsalar ve bazı kaynaklarda aşırı baskıcı ve çağdışı oldukları iddia edilse de, manastırlar konaklamak için açık ara en konforlu yerler. Ayrıca manastırlar bazı önemli şahsiyetlerle tanışma imkânı da sunuyor.

FIG.02

Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler

☑ **Bir mabet yaptır.** Zengin soylulardan yoksul köylülere, tüm Tibetlilerin evinde bir mabet bulunuyor. Göçebeler dahi çadırlarında mabet kuruyorlar.

☑ **Tüm hava şartlarına hazırlıklı ol.** Himalayalar ve Kunlun Dağları arasındaki engebeli alanda bulunan bu kapalı bölgenin coğrafyası çok zorlu ve hava sıcaklığında ani dalgalanmaların görüldüğü iklimi çok sert.

☑ **Köylülerle arkadaşlık et.** Dalay Lama'lar köylü ailelerin oğulları arasından seçildiğinden ve yoksul göçebe ailelerin oğulları bile iktidara gelebilmek adına manastır sisteminden istifade edebildiğinden köylülerle arkadaşlık etmende fayda var.

☑ **Tibet'in Çin'e karşı bağımsızlığını destekle.** Tibet'in bağımsızlığı oldukça çekişmeli bir mesele. Aksi yönde fikir beyan etmek şiddetle sonuçlanabilir.

☒ İyi eğitim bekleme. Nüfusun büyük bir bölümü okuma-yazma bilmiyor ve dünyanın düz olduğuna inanıyor. Az sayıdaki Tibetçe kitap ve manastırlar eğitimin temel kaynağını oluşturuyor.

☒ Hastalanma. Temel olarak şifalı otların kullanıldığı Tibet tıbbı, diğer ülkelerin oldukça gerisinde. Sekizinci yüzyılda bir Tibet kraliçesinin kalp ameliyatı başarısız olduktan sonra, geleneksel Tibet tıbbında ameliyat yasaklandı.

☒ Bir yabancı olarak fazla etkili olmaya çalışma. Tibet nüfusunun büyük çoğunluğu yabancılara şüpheyle ve düşmanca yaklaşır. Çok az sayıda yabancı bölgeye yerleşmek için bir ev bulabilmiştir.

☒ Suç işleme. En büyük ceza sürgün olsa da kırbaç ve hatta gözlerin oyulması veya kulakların kesilmesi gibi sakat bırakma cezaları suçlulara uygulanabiliyor.

KİMLE ARKADAŞ OLUNUR?

13. Dalay Lama

Dinine Tibet kadar bağlı bir bölgede, doğal olarak Dalay Lama öne çıkan, merkezi ve birleştirici bir figür. Keşiş olmasına rağmen, Tibet hükümetinin başı olarak görev yapan Dalay Lama ve vekilleri ülkedeki en güçlü kişiler. Köylü olarak doğan 13. Dalay Lama Thubten Gyatso'nun ise 1877'de reenkarne olduğuna inanılıyor. Thubten Gyatso, saltanatının bir kısmını sürgünde geçirdiyse de idam cezasını kaldırıp, posta pulları ve kâğıt paralar bastırarak ülkesini geliştirmeye hevesli biri.

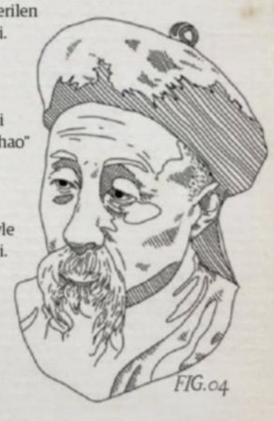

FIG.03

İpucu: Gyatso, başta Rusya'yla ve daha küçük ölçekte de Britanya'yla olmak üzere yabancı ülkelerle ilişkilerin sağladığı faydaları gerçek anlamda anlayan ilk Dalay Lama. Ayrıca, İngiltere'ye öğrenciler gönderip çok sayıda gezgini misafir etti. Yabancılara kuşkuyla yaklaşan büyük çoğunluğun aksine, yabancı olman Gyatso ile kurduğun arkadaşlıkta faydalı olabilir.

KİMDEN UZAK DURMALI?

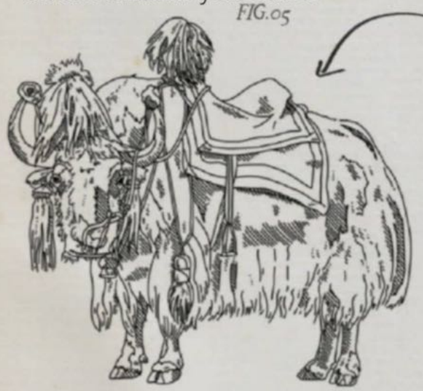
Zhao Erfeng

Pek çok Tibetli bölgede kurulan Hristiyan manastırlarının sayısının artması ve Çin'in Qing Hanedanı'nın gün geçtikçe artan kontrolü nedeniyle tehdit altında olduğunu hissediyor. Bu durum 1905'te Budist Lamaların Çinli memurları öldürdüğü bir isyana yol açmıştı. İsyanı bastırması için gönderilen Erfeng bu memurlardan biri. Oldukça çaba göstermesine rağmen, masumların toplu olarak öldürülmesi ve manastırların yakılması gibi sert taktikleri ona "Kasap Zhao" lakabını kazandırdı. Dalay Lama ile işbirliği yapmak istediyse de aralarındaki büyük anlaşmazlık nedeniyle dini lideri sürgüne gönderdi. Kendine dair olumsuz bir izlenim yaratmak istemiyorsan, Tibet'te korkulan ve nefret edilen bu müfettişten her ne pahasına olursa olsun uzak dur.

FIG.04

Yardımı dokunacak yetenekler

Bu uzak ve geleneklerine bağlı bölgede ilerlemene yardımcı olacak önemli yetenekler

FIG.05

Hayvan bakımı

Tibet sığırları (yak), Tibet yaşamının önemli bir parçası. Saban ile toprağı sürüp toprak yollarda yük taşıyorlar. Sütleri bol miktarda içiliyor ve derileri çadır yapımında kullanılıyor. Hatta dışkıları yakıt işlevi görüyor.

FIG.06

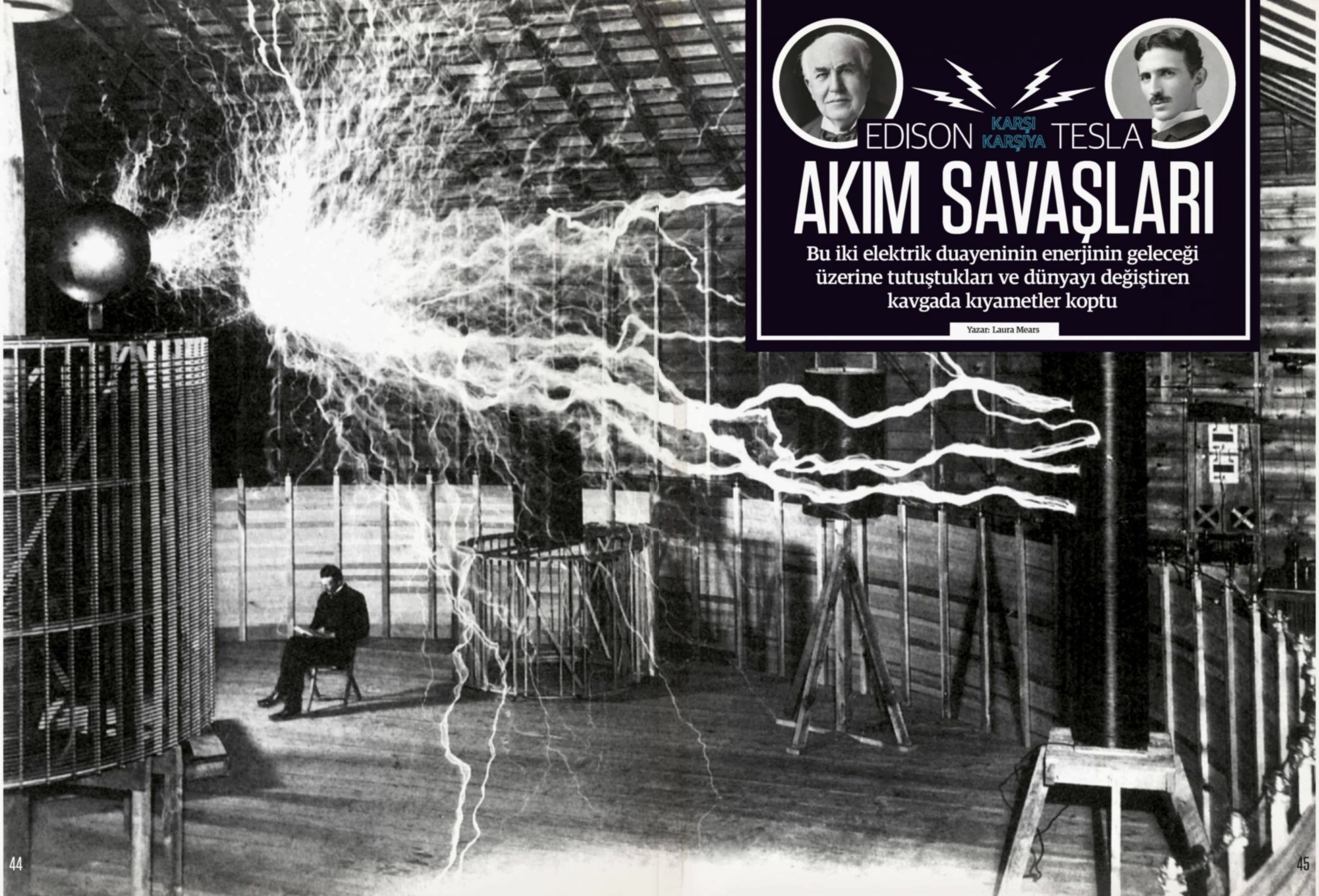
Budizm bilgisi

Edebiyattan devlet yönetimine kadar Tibet yaşamının her alanı Budizm'in etkisi altında. Manevi değerlerin çok önemli olduğu bu toplumda yer edinmek istiyorsan sahip olduğun din bilgisi önem taşıyor.

FIG.07

Dans

Dalay Lama'nın çevresinde çok sayıda insan bulunuyor, fakat yakın çevresine girmenin alışıldık olmayan yollarından biri de dans grubunda yer almak. Ancak hazırlıklı ol; bu dansçıların, zayıf performans gösterdiklerinde ciddi şekilde cezalandırıldıklarına dair söylentiler var.

EDISON KARŞI KARŞIYA TESLA

AKIM SAVAŞLARI

Bu iki elektrik duayeninin enerjinin geleceği üzerine tutuştukları ve dünyayı değiştiren kavgada kıyametler koptu

Yazar: Laura Mears

Cüsseli köpek sahneye çıkarılırken titriyordu. Ağızlık takılmış Newfoundland cinsi siyah köpeğin ön ve arka bacaklarından iki elektrot sarkıyordu. Kafesin kapısı gıcırdayarak kapandı. Harold P. Brown, bekleyen kalabalığın karşısında kabloları jeneratöre taktı ve güç şalterini çevirdi. Voltaj kadranını çevirmeye başladığında köpek acıyla havlayıp kaskatı kesildi. Doğru akım hayvanın vücudunda dolaşırken, voltajı 1000 volta kadar yükseltti. Jeneratörü kapattığında hayvan hala hayattaydı.

Kabloları çıkarıp salonun önündeki bir başka jeneratöre takarken, "şimdi kendini daha iyi hissedecek" diye açıklama yaptı. Voltaj büyüklüğünü 300 voltluk alternatif akım olarak belirledi. Şalteri çevirdi; köpek aniden kasıldı ve ardından öldü. Bunun üzerine Brown, muzafferane bir şekilde, "alternatif akım yalnızca köpek barınaklarında, mezbahalarda ve devlet hapishanelerinde kullanıma uygundur" dedi.

Sene 1888'di... Akımların Savaşı sürüyor ve Amerikalı mucit bir iddiayı kanıtlamak istiyordu. Ülkenin elektriğe ihtiyacı vardı, ancak elektriğin nasıl dağıtılacağı şiddetli bir tartışma konusuydu. Bu tartışmanın merkezinde dönemin en büyük iki mucidi bulunuyordu: doğru akımı savunan Thomas Edison ve alternatif akımı savunan Nikola Tesla.

Edison, Amerikalı bir mucit ve iş insanıydı. Elektrik alanındaki kariyerine alt kademelerden başlayıp yükseldi; bir telgraf operatörüyken ampulün ve fonografın saygın mucidi oldu. Oldukça titiz ve sistemli bir insandı, sektörde başarılıydı. Edison Elektrikli Aydınlatma Şirketi, Amerika Birleşik Devletleri genelinde evleri aydınlatan akımın dağıtımını yapıyordu.

Tüm imparatorluğu, doğru akım (tek yönlü elektrik akışı) üzerine kuruluydu. Şirketi, ürettiği doğru akım jeneratörlerini yaygınlaştırmak için çalışıyordu. Bu jeneratörler insanları ışığa kavuşturup, diledikleri kadar müzik dinleyebilmelerini sağlıyordu. Fakat Nikola Tesla'nın aklında başka bir fikir vardı.

Sırp mucit ABD'ye 1884'te geldi ve Edison tarafından işe alındı. Edison Machine Works şirketinde haftada 18 Dolar gibi hatırı sayılır bir ücrete çalışan Tesla, usta mucidin talimatları doğrultusunda elektriği uzun mesafeler boyunca iletmenin daha iyi bir yolunu bulmakla görevlendirilmişti.

İnsanların evdeki ampulleri çalıştırabilmek için 100 voltluk elektriğe ihtiyacı vardı. Dolayısıyla, Edison'ın ürettiği elektrik, bu büyüklükte ve sabit olacak şekilde kalın bakır kablolar aracılığıyla iletiliyordu. Fakat elektrik kablolarda iletilirken bir miktar enerji kaybı yaşanıyordu. Evlere yakın yerlerde kurulacak çok sayıda küçük jeneratör sayesinde bu kayıp önlenebilirdi. Ancak bu, masraflı ve külfetli bir çözümdü.

Tesla'nın büyük fikri, elektrik hatlarında alternatif akım kullanmaktı. Elektrik, tek yönlü hareket etmek yerine, saniyede pek çok kez yön değiştirerek ileri ve geri gidecekti. Bu sayede, trafolar (transformatör) kurmaya olanak tanıyacak değişken manyetik alanlar yaratılacaktı. Bu aygıtlar, yani trafolar, voltaj büyüklüğünü istenilen miktarda artırmak ya da azaltmak için kullanılabilirdi. Ana fikir şuydu: Elektrik, uzun mesafeleri yüksek voltajlarda kat edecek, evlere ulaştığında ise voltaj düşürülecekti. Doğru akımla bunu yapmak mümkün değildi.

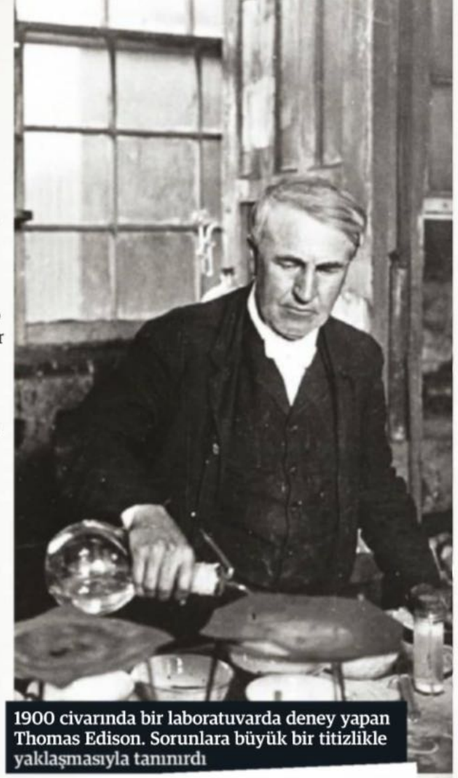
Bu fikir Edison'ı pek etkilememişti. İş bitirici bir insan olduğundan, Tesla'nın hayal âleminde yaşadığını ve "bilimin şairi" olduğunu düşünüyordu. "Tesla'nın görüşleri fevkalade, fakat uygulamaya koymak mümkün değil" diyordu.

"EDISON, PANİK TIRMANDIKÇA SESİNİ YÜKSELTEREK ÖLÜMLERDEN RAKİBİNİ SORUMLU TUTTU"

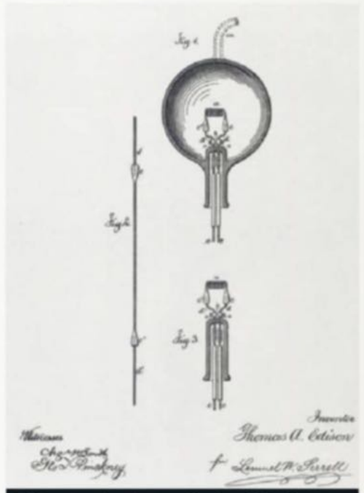
Edison'a göre alternatif akım tehlikeliydi. Elektrik akımının bu şekilde sürekli yön değiştirmesinin çakışmalara yol açabileceğine inanıyordu. Ayrıca, yüksek voltajlı enerji hatları akla hayale sığmaz şeylerdi. Tüm bunların yanı sıra Edison, yalnızca ABD'de 1000'i aşkın patentli icadı olan üretken bir mucitti. Eğer alternatif akım benimsenirse, insanlar Edison'ın icatlarını kullanamazlardı. Tesla'nın fikirlerini desteklemeyi reddedip, zahmetine karşılık haftalığına 7 Dolar zam yapmayı teklif etti. Ancak çırağı bunu kabul etmeyip çekip gitti.

Edison'ın bu basiretsizliğine çok kızan Tesla, alternatif akımı temel alan buluşunu ABD'de bizzat hayata geçirmek için kolları sıvadı. İyi bir başlangıcın ardından zor günler geçirmeye başladı. Kıt kanaat yaşamaya yetecek kadar parası olduğundan, ağır işçi olarak işe girip çukurlar kazarak haftada birkaç dolar kazandı. Fakat nihayetinde, Tesla Elektrik Şirketi'ni kurmaya yetecek meblağı topladı.

Tesla'nın yenilikçi fikirleri, demiryollarına yatırım yapan zengin iş insanı George Westinghouse'un ilgisini çekti. Gelişen ulaşım sektörüne yaptığı yatırımlardan büyük kazançlar sağlayan Westinghouse, yeni bir meydan okumaya hazırdı ve ABD'nin yükselen elektrik devlerinin üstesinden gelmek tam

1900 civarında bir laboratuvarda deney yapan Thomas Edison. Sorunlara büyük bir titizlikle yaklaşmasıyla tanınırdı

Edison'ın ticari ampulleri en büyük başarılarından biridir

Colorado'daki Ames Hidroelektrik Santrali'nde bulunan, dünyanın ilk Westinghouse alternatif akım jeneratörü

1893'teki Kolomb Dünya Fuarı, Tesla'nın alternatif akımıyla aydınlatılmıştı

da aradığı şey gibi görünüyordu. Daha önce alternatif akımla amatör olarak ilgilendiğinden, Tesla'nın buluşları onu heyecanlandırmıştı.

Newfoundland cinsi zavallı köpeğin halka açık bir şekilde infaz edilmesinden bir yıl önce Tesla, çok sayıdaki yeni fikrini çalınmaktan korumak adına yedi patent almıştı. Yalnızca elektrik üretmekle kalmayıp, ayrıca elektriği uzun mesafelerde taşıyacak ve voltajı düşürüp yükseltecek topyekun bir güç şebekesi tasarlamıştı. Bu güç şebekesinin öteki ucunda kullanılabilecek motorlar ve ampuller de tasarlamıştı.

Tesla iş insanı değildi, sadece mucitti, fakat Westinghouse, kendi Steve Wozniak'ını bulmuş bir Steve Jobs'tı. Tesla'nın fikirlerini, Edison'ı alaşağı edecek bir yatırıma dönüştürdü. Tesla, 10.000'i nakit, 60.000 dolar, 150 hisse ve Westinghouse'un sattığı her bir elektrik beygir gücü başına 2,5 Dolar karşılığında patentlerini Westinghouse'a sattı. Savaş başlamıştı...

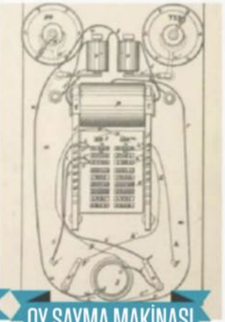
Westinghouse Elektrik, ABD genelinde, Edison'ın jeneratörlerinin ulaşamayacağı bölgelere ulaşan jeneratörler kurmaya başladı ve Edison'ın müşterilerini kapmak için fiyat kırdı. Bakırın fiyatı artıyordu, Edison'ın işleri tehdit altındaydı. Üstüne üstlük, buluşları rakipleri tarafından kullanılıyordu. Burnundan soluyarak, "ne büyüklükte olursa olsun, böyle bir sistemi hayata geçirmesinden sonraki altı ay içerisinde Westinghouse bir müşterisinin ölümüne sebep olacak" diyordu.

Şirketi, 1888'de gazetecilere alternatif akımın tehlikelerini ayrıntılarıyla anlatan bir mektup gönderdi. Bir yandan da ortağı ▶

EDISON'IN GARİP İCATLARI

Edison, çok sayıda tuhaf düzenek icat etmiş üretken bir mucitti

KONUŞAN OYUNCAK BEBEKLER

Edison, ünlü fonografının küçük bir örneğini yapıp bir teneke kutunun içerisine yerleştirdi ve kutuyu bir oyuncak bebeğin içerisinde koydu. Ses kalitesi zayıftı ve ortaya çıkan ses müşterileri korkutuyordu.

OY SAYMA MAKİNASI

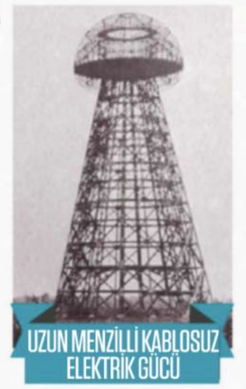
Edison, ilk icadını oyları saymak üzere tasarlamıştı. Seçmenler, tercihlerini belirtmek üzere bir düğmeye hafifçe dokunuyorlardı. Elektrik akımı makineye ulaşıyor ve gösterge üzerinde "evet" ya da "hayır" seçeneği kaydediliyordu.

MİKROSKOBİK VİDEO

"Gözetleme deliği kinetoskopları" bir mikroskop aracılığıyla izlenebilen hareketli görüntüler oluşturmak üzere ampullerle fotoğrafları birleştiriyordu. Mekanizma, aynı anda yalnızca tek bir kişinin izlemesine imkân veriyordu.

TESLA'NIN TUHAF FİKİRLERİ

Tesla, fikirleri zamanının ötesine uzanan büyük bir bilim insanıydı

UZUN MENZİLLİ KABLOSUZ ELEKTRİK GÜCÜ

Tesla, Long Island'daki Wardenclyffe Kulesi'nden elektriğin kablosuz olarak iletebileceğini düşünüyordu. Fakat maddi kaynakları tükendiğinden proje yarıda bırakıldı.

ROBOT İŞGÜCÜ

Tesla, vasıf gerektirmeyen işleri yaparak emekten tasarruf edilmesini sağlayacak robotlar üretme hevesiyle, uzaktan kumandalı bir tekne icat etti. Fakat hayalini kurduğu robot nesli henüz ortada yok.

ÖLÜM IŞINI

Çılgın mucidin, bir parçacık demetinden oluşan ve uçakları düşürebilecek bir "ölüm ışını" tasarladığı söyleniyordu. Ancak, bu icadına dair belgeler hiçbir zaman bulunamadı.

Harold P. Brown, hayvanları elektrikle öldürdüğü korkunç kamuoyu kampanyasını başlattı. İlk köpeğin ölümünün ardından, bu sapkın şovunu New York genelinde sergilemeye başladı ve sahipsiz hayvanları dehşetle izleyen gazetecilerin karşısında öldürerek, alternatif akımın kamu güvenliği adına tehdit oluşturduğunu ileri sürdü.

Sinirden küplere binen Westinghouse, Edison'a bir mektup yazarak ortaklarının faaliyetleri konusunda onu azarladı. "Birilerinin, Edison Elektrik Şirketi ve Westinghouse Elektrik Şirketi'ni birbirinden olabildiğince farklı göstermek adına, müthiş bir işgüzarlıkla sistematik bir girişim başlattığını düşünüyorum" diye yazmıştı. Bu arada, Tesla da kendi gösterilerini düzenleyerek ayrıntılı açıklamalar sunuyordu. Bir gösterisinde, vücudundan 250.000 voltluk alternatif akım geçmesine izin vererek izleyenleri şaşkına çevirdi ve şunu söyledi: "Sizi çarpan şey elektriğin voltajıdır; öldüren ise akım şiddetidir." Tesla, ürettiği şeyden emindi, ancak Edison hiç de emin değildi.

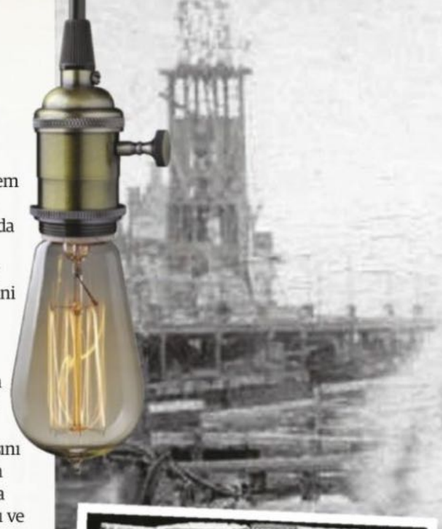
İki taraf arasındaki ilişkiler zamanla daha da kötüye gitti ve kamuya açık yürütülen rekabet iyiden iyiye kızıştı. 1889'da, "elektrik kablosu paniği" ortaya çıktı. Alternatif akım güç kablolarını döşeyen çok sayıda işçinin kablolar üzerinde çalışırken ölmesi, bu yüksek voltajlı hatların çekilmesi konusunda kamusal bir endişe yarattı. Ölümler Edison'ın, Tesla'nın buluşunun güvenliği konusundaki öfkesini kabarttı. Bu aşamaya kadar Westinghouse'a karşı yürütülen kampanyada Brown'un ve Edison Elektrikli Aydınlatma Şirketi'nin başı çekmesine müsaade ederek arka planda kalan Edison, panik tırmandıkça sesini yükselterek ölümlerden rakibini sorumlu tuttu.

Savaş kızıştıkça olaylar çığırından çıkmak üzereydi. New York, Buffalo'da yaşayan bir işportacı olan William Kemmler, bir alkolik ve zorbaydı. Bir öfke krizi anında sevgilisini baltayla öldürmüş ve idama mahkum edilmişti. 1890'da idam cezasının infaz edilmesini bekliyordu. Asarak gerçekleştirilen farklı infazlarda yaşanan bir dizi başarısızlığın ardından, Edison'dan suçluları idam etmek için daha insani bir yöntem önermesi istendi. Aslında prensip olarak ölüm cezasına karşı olan Edison, rakibini zor durumda bırakacağını düşünerek bir öneride bulundu. Alternatif akımın tehlikeli olduğundan o kadar emindi ki infaz için Westinghouse jeneratörlerini önerdi.

Westinghouse, bu fikre şiddetle karşı çıktı. Bunun hiç de gereği olmayan bir gaddarlık olacağını ileri sürerek, avukatlarını Kemmler'in hayatı için temyize başvurmakla görevlendirdi ve bu amaç uğruna 100.000 Dolar harcadı. Şirketinin, "infazcının akımı" lakabıyla anılmasını istemiyordu. Edison, Westinghouse'u şirketinin çıkarlarını kurbanın iyiliğinden üstün tutmakla suçlayarak yanıt verdi ve alternatif akımın hızlı ve etkili bir infaz yöntemi olabileceğini öne sürdü.

Edison'ın şirketi rakibinin arkasından iş çevirerek, elektrikli sandalyeyi besleyecek ikinci el bir Westinghouse jeneratörünün tedarik edilmesini sağladı. Ancak infaz beklendiği gibi gitmedi. Sandalyeye bağlandıktan sonra 17 saniye boyunca vücuduna 1.300 voltluk elektrik verildi ama Kemmler ölmedi. Bilinci tekrar yerine geldiğinde ve giysileri alev aldığında infazı seyredenler çığlık atmaya başladı. Kemmler'in vücudunun mücadeleyi bırakması için dört dakika boyunca 2.000 voltluk elektrik verilmesi gerekmişti. Tüyler ürpertici bir gösteri olmuştu. Westinghouse, "bir balta kullanmış olsalar çok daha iyi olurdu" dedi.

İki elektrik devi arasındaki karşılıklı çirkin atışmalar sürüyordu, ta ki 1893'te bu tartışmaya son verilmesini sağlayacak büyük bir fırsat ortaya çıkana değin. Ancak bu noktaya gelmeden önce Edison yarıştan çekilmişti. Rekabet halindeki elektrik şirketlerinin birbirini yutması nedeniyle şirketlerin sayısı günden güne azalmış ve Edison'ın şirketi de Thomson-Houston tarafından satın alınıp, General Electric'e dönüştürülmüştü. Bu satın almayla birlikte, patentlerinden ve rekabetteki rolünden de vazgeçmiş oldu. Edison'ın yokluğunda, tüm tartışmalara son verecek olay yaklaşmaktaydı ve bu olay doğru akım imparatorluğunun tabutuna çakılan son çivi olacaktı.

Kristof Kolomb'un Amerika'ya varışının 400. yıldönümü şerefine Kolomb Dünya Fuarı düzenlenecekti. 27 milyon kişinin katılması beklenen etkinlikte aydınlatmaya ihtiyaç duyuluyordu. General Electric, fuarı aydınlatmak için 554.000 Dolarlık bir teklifte bulundu. Fakat Westinghouse fiyat kırarak aydınlatma işini yalnızca 339.000 Dolara yapacağını vadetti. General Electric'in yeterli gücü iletebilmesi için yığınlarca bakır tele ihtiyacı vardı. Buna karşın, Tesla'nın alternatif akımı aynı hizmeti çok daha az maliyetle sunmaya imkân veriyordu.

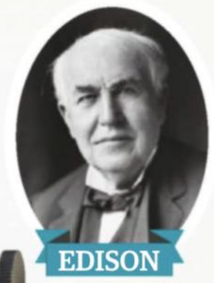
'Topsy' adındaki fil, 1903'te alternatif akım verilerek öldürüldü

Fuar ışıl ışıl parladı. Bu sayede, alternatif akıma olan talep çığ gibi büyüdü. Yoğun su akışından faydalanarak hidroelektrik enerji üretebilmesi için Westinghouse'un Niagara şelalesine erişimine büyük bir memnuniyetle izin verildi. General Electric bile alternatif akımı kullanmaya başladı. Savaş bitti ve Tesla'nın bulunduğu taraf kazandı.

Bu hikâyede Edison sıklıkla kötü adam olarak tasvir ediliyor, ancak savaş bilim insanlarının kontrolünden çıkmıştı. Edison ve Tesla'nın fikirleri birbirinden farklı olsa da, asıl çatışma, George Westinghouse'un, Harold P. Brown'un ve rekabet halindeki elektrik şirketlerinin başını çektiği ölümcül ticari savaştı.

Edison, olaylar durulduktan sonra Tesla'nın bir konuşmasını dinlemeye gitti. Eski çırağı Edison'ı fark ettiğinde, izleyicilerden onu alkışlamalarını rica etti. Tüm farklılıklarına rağmen Tesla, Edison'a büyük bir hayranlık duyuyordu. Bir konuşmasında şöyle demişti: "Edison'ın üzerimde bıraktığı etki olağanüstüydü. Hiçbir eğitim almadan her şeyi kendi başına başarmış sıra dışı bir adam olduğunu biliyorum."

EDISON

DEHA

DA

DOĞRU AKIM

2.332

PATENT

TICARI AMPUL

"BAŞARILI OLMAK İSTİYORSANIZ BİRKAÇ DÜŞMAN EDİNİN"

ALINTI

YAŞ 22

OYLARI SAYAN BİR MAKİNE TASARLADI

İLK İCAT

Günümüzde, elektrikli cihazlarımızın çoğu Edison'ın doğrudan akımı ile çalışıyor

MİRASI

KARŞI KARŞIYA

TESLA

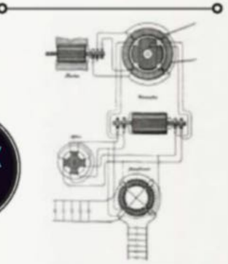
DEHA

AA

ALTERNATİF AKIM

278

EN BÜYÜK İCAT

AA MOTORU

"NEFRETİNİZ ELEKTRİĞE DÖNÜŞTÜRÜLEBİLSEYDİ TÜM DÜNYA AYDINLANIRDI"

YAŞ 26

DÖNEN BİR MANYETİK ALANIN TASLAĞINI ÇIKARDI

Kablosuz iletim, robot teknolojisi ve radarın kökenleri Tesla'nın fikirlerine dayanıyor

BİRBİRLERİNE MEYDAN OKUYAN BİLİM İNSANLARI

Edison ve Tesla, birbirleriyle mücadele halindeki bilim insanlarının tek örneği değildi. Tarih boyunca çok daha şiddetli rekabetler oldu

ROBERT HOOKE — KARŞI KARŞIYA — ISAAC NEWTON

Bu iki bilim dehası, 1600'lerde çatışma halindeydiler. Hooke, gezegenlerin Güneş'in çekimi altında olduğuna inanıyordu, fakat yerçekiminin matematiksel kanıtlarını yayınlayan Newton oldu. Hooke, fikrin sahibi olarak onurlandırılmayı istiyordu, ancak Newton bunu kabul etmedi.

FRANCIS CRICK — KARŞI KARŞIYA — MAURICE WILKINS

DNA'nın yapısının Watson ve Crick tarafından keşfedildiği düşünülse de çalışmanın temelleri Maurice Wilkins ve Rosalind Franklin tarafından atılmıştı. Wilkins, kendi laboratuvarında çekilmiş fotoğrafların Cambridge'teki meslektaşları tarafından kullanıldığını fark ettiğinde çok sinirlenmişti.

ROBERT KOCH — KARŞI KARŞIYA — LOUIS PASTEUR

Bu iki önemli bakteriyolog da şarbon bakterisi üzerinde çalışıyordu. Koch bir doktordu, Pasteur ise kimyager. Koch, patojenlerin zayıflatılabileceğine inanmıyordu. Bunun tersini kanıtlamaya çalışan Pasteur ile aleni bir söz savaşına girdiler.

CHARLES DARWIN — KARŞI KARŞIYA — ALFRED RUSSEL WALLACE

Uzun yıllardır evrim teorisi üzerinde çalışan Charles Darwin, 1858'de meslektaşı Alfred Russel Wallace'dan hayatını değiştiren bir mektup aldı. Wallace da aynı fikirle çıkagelmişti ve Darwin kendi çalışmasının yayımlanması için Wallace'ı alt etmek zorundaydı.

© Alamy/Getty Images

KARA ÖLÜM

DÜNYAYI KIRIP GEÇİREN BİR ALGININ ARDINDAKİ DEHŞET VERİCİ HİKAYE

Yazar Gavin Thomas

Nesiller boyu güneş ışığının ve sıcak iklimin keyfini süren Avrupa, kıtada yaşayan insan sayısının hiç olmadığı kadar arttığı bir nüfus patlamasıyla karşı karşıya kalmıştı. 1000'li yılların sonunda 24 milyon olan Avrupa nüfusu, 1340 itibariyle 54 milyona ulaşmıştı.

Kıta genelinde ülkelerin tarım alanlarına ayırdığı pay yetmez olmuş, ormanlık alanlara girilmeye başlanmış ve nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak gıda üretimi sınırlarına ulaşmıştı. Ancak bu noktada, tam da Küçük Buz Çağı'nın başlangıcında, korkunç bir bela kıtada kol gezmeye başladı. Bir yüzyıl sonra Avrupa'nın nüfusu ciddi şekilde azalarak 37 milyona geriledi.

Ölüm saçan bu belanın kökenleri bilinmiyor, ancak pek çok kişi yüzyıllar önce güneydoğu Afrika'da ortaya çıkıp Nil Nehri üzerinden Avrasya'ya taşındığını düşünüyor. Bu zebani, nemli ve soğuk gemi ambarlarında; tahıl dolu depolarda ve değirmenlerde; pislikten geçilmeyen sokaklarda ve rıhtımlarda dolaşan milyonlarca kişi aracılığıyla hızlıca kıtaya yayıldı ve sonraki yıllarda çok daha kötü bir hal aldı.

Hastalığın, Yersinia pestis adlı bir bakteriyle enfekte olan pirelerin kanında ortaya çıkıp, bu pirelerin kara sıçanlar aracılığıyla taşınması sonucu yayıldığı ve şiddetli şekilde öksüren hastaların saçtığı kanlı damlacıklarla hızla arttığı düşünülüyor. Korkunç hastalık, insanların kasıklarında ve koltuk altlarında çıkan bombeli ve kötü kokan yaralardan iltihap şeklinde akıyordu. Bir şehri birkaç gün içerisinde kırıp geçiren, bir aileyi ise saatler içerisinde öldürebilen hastalık, kıtaya acımasız bir darbe indirmişti.

14. yüzyılın ortalarında Avrupa'yı dize getiren bu büyük pandemiyi günümüzde Kara Ölüm olarak adlandırıyoruz. Ancak o zamanlar, mahşerin salgın hastalıkları simgeleyen dördüncü atına atıf yapan farklı bir isimle anılıyordu: Pestilans (veba). Batı Avrupa'da yıkıma neden olan Yüzyıl Savaşları ve doğudaki Altın Orda Devleti'yle yaşanan durmak bilmez çatışmalar nedeniyle baş gösteren kıtlık, ülkelerin varlığını sürdürebilmesi için ihtiyaç duydukları nüfusu zaten tüketmişti. Üstüne bir de bu hastalığın hızlı yükselişi ve getirdiği ölüm, dönemin insanlarının bir felaketin kıskacında olduklarını anlamalarını sağlamıştı. Pek çoğu, kıyametin çok yakın olmasından korkuyordu.

Veba hala gizemini koruyor. Günümüzde dahi araştırmacılar bu canavarın bileşenlerini ve kıta boyunca kat ettiği yolu tartışıyorlar. Kesin olan ise hastalığın kıtanın doğu ucunda ortaya çıktığı ve Moğol İmparatorluğu aracılığıyla taşındığı. Daha sonra Kefe (günümüzde Ukrayna'nın Feodosya kenti), Sicilya ve Avrupa'nın güneyinde yavaş yavaş yol alıp, kırıp geçirdiği İngiltere ve Fransa'da zirve noktasına ulaştı.

Bilim insanları salgının esas silahının, kıtanın her yerinde bulunan kara sıçanların üzerindeki enfekte pireler tarafından taşınan bir bakteriyel hastalık olan hıyarcıklı (bubonik) veba olduğu konusunda hemfikir. Kara sıçanların yanı sıra diğer kemirgenlerde, tavşanlarda ve kedi gibi daha büyük memelilerde de barındığı biliniyor.

Yersinia pestis adındaki bakteri can sıkıcı ölçüde ▸

enfekte ettikten sonra proventrikül (yemek borusunun önündeki kursak) içerisindeki eski kanda ve hücrelerde çoğalırdı. Bu kısımdaki blokaj şu anlama geliyordu: Aç bir pire bir sonraki kurbanını ısırdığında midesindeki yüksek basınç, mideye indirilen kanın bir kısmının, kursakta biriken binlerce bakteri hücresiyle birlikte açık yaradan geri bırakılmasına neden oluyordu.

Daha sonra, bu Yersinia pestis kitlesi kurbanın lenf kanalı aracılığıyla, ısırılan yerden en yakın lenf bezine doğru boşalıyordu. Oraya vardığında lenf bezini kolonize etmeye başlayan bakteri bezin şişmesine, sertleşmesine ve kötü kokan bir iltihap sızdırmasına neden olurdu.

Pireler çoğu insanı bacaklarından ısırdığı için, bu belirtiler genellikle kasıklarda ortaya çıkardı. Bubolar olarak bilinen bu şişmiş lenf bezleri vebanın ilk belirtisiydi. Nahoş ve ağrılı olan buboların büyüklüğü bir üzüm tanesinden büyükçe bir portakala kadar değişebiliyordu ve kurban hareket ettiğinde dayanılmaz bir ağrıya yol açıyordu.

Bubolar ortaya çıkmadan önce hastalarda hafif belirtiler görüldüğü de olabiliyordu. İlk olarak grip benzeri semptomlar görülüyor, bunları yüksek ateş izliyordu. Bir iki gün içerisinde, güller olarak da adlandırılan küçük, yuvarlak döküntüler lenf bezlerinin yakınlarında yoğunlukta olmak üzere tüm vücudu sarıyordu. Bunlara, "Tanrı'nın izleri" deniyordu. Damar duvarlarının zayıflaması ve iç kanama nedeniyle ortaya çıkan bu durum, ağır bir soğuk algınlığından çok daha fazlasının söz konusu olduğunu gösteriyordu. Sonuç, Shakespeare'in ünlü *Antonius ve Kleopatra* oyununda belirttiği gibiydi: vebanın sonu ölümdü. Bubolar vücudu sardığında hastalık çok hızlı seyrederdi. İshal ve kusma başlar, buboların patlaması sonucu genellikle septik şok yaşanırdı. Son yaşam kırıntılarını da solunum yetmezliği ve zatürre silip götürürdü. Vebaya yakalanan her 5 kişiden 4'ü iki hafta içerisinde yaşamını kaybederdi.

İtalya'nın Siena kentinde yaşayan bir tarihçi olan Agnolo di Tura, o dönemde yaşanan dehşeti oldukça çarpıcı bir biçimde anlatmıştı: "Bu amansız hastalığın zulmünü anlatmaya nereden başlasam bilmiyorum; hastalığa şahit olan neredeyse herkes kedere gömülüyordu. Böylesine korkunç bir şeyi anlatmaya insanın dili varmıyor. Bu dehşeti yaşamayanların gerçekten kutsanmış olduğunu söyleyebilirim. Hastalığa yakalananlar hemen ölüyordu; koltuk altları ve kasıkları şişiyor, konuşurken birdenbire ruhunu teslim edenler oluyordu. Babalar çocuklarını, kanları kocalarını terk ettiler; kardeşler birbirlerine sırt çevirdiler. Hastalığın nefes ya da bakış yoluyla bulaştığına inandıklarından, herkes birbirinden kaçmaya başladı. Yine de kurtulamadılar ve ne para ne de dostluk uğruna tabutları taşıyacak birileri bulunamadı"

Vadesinin dolmakta olduğunu göz önünde bulunduran Fransa Kralı VI. Philippe, kökünün

> "ÜLKENİN VARLIĞININ ÖNEMLİ BİR BÖLÜMÜNÜN TOPRAKTAN ELDE EDİLDİĞİ VE TARIMIN BÜYÜK ÖNEM TAŞIDIĞI BU DÖNEMDE, BÖYLESİNE BÜYÜK KAYIPLAR SARSICIYDI"

kurutulabileceğini düşünerek, bu illetin kaynağını saptamaları için Paris Üniversitesi Tıp Fakültesini görevlendirdi. Fakültedeki profesörlerin bulguları pek de iyiye işaret değildi; hastalığı Satürn, Mars ve Jüpiter'in Kova burcunda birleşmesine atfetmişlerdi ve evrenin iradesi karşısında yapılabilecek bir şey yoktu. O dönemde, Jüpiter'in ısının ve nemli buharların; Mars'ın ise bunları tutuşturan sıcak ve kuru havanın kaynağı olduğu düşünülüyordu. Vebaya yol açan bu buharların miasma adı verilen, kötü kokan ve zehirli olan "kötü hava"dan kaynaklandığı düşünülüyordu. Bu kötü havanın, yanardağların sülfürlü püskürtülerinden ve depremlerin gazap dolu gücünden kaynaklandığına inanılıyordu.

İnsanlar, Kara Ölüm'ün ana sorumlusu olduğunu düşündüklerinden duş almayı bıraktılar; çünkü duş, gözenekleri açarak vücudu miasmaya maruz bırakıyordu. Odalarını, zehirli havanın gelmesini engelleyen kalın duvar halılarıyla kaplayarak kendilerini buralara kapattılar ve illetin kökü kokusundan korunmak için çiçek demetleri ve koku keseleri taşımaya başladılar. Fakat bunların hiçbiri onları koruyamadı.

1346'da, doğudan gelen ve İncil'de anlatılanlarla paralellik gösteren felaket hikâyeleri Avrupa'ya ulaşıyordu. Kurbağa ve yılan yağmurları, dolu fırtınaları, kötü kokan dumanlar, gök gürültüsü ve benzeri hikâyelerin ortasında Altın Orda Devleti, Karadeniz'in kuzey kıyılarında bir liman şehri olan Kefe'ye saldırdı. Şehri kuşatıp uzun süren bir sefere hazırlanmışlardı ki Kara Ölüm onları arkalarından vurdu. Ne olduğunu anlayamadan askerleri ölmeye ve kuşatma altüst olmaya başladı. Ardından gerçekleşen olay ise biyolojik savaşın bilinen ilk örneğidir: Şehirden çekilip doğuya dönmek üzere olan Altın Ordalılar, askerlerinin hastalıklı ölü bedenlerini mancınıkla Kefe'nin duvarlarından içeri attılar.

Şehrin sakinleri hızla ölü bedenlerden kurtulmaya çalışsa da iş işten geçmişti. Bu şekilde, veba birdenbire Avrupa'yı vurdu. Asya'dan Avrupa'ya gelmesi 15 yıl süren vebanın, Avrupa'yı kırıp geçirmesi 5 yıldan az sürecekti. Altın Orda, mağlup bir şekilde yurduna dönerken, Karadeniz kıyılarında dolaşan Kara Ölüm doğruca Bizans İmparatorluğu'na ulaştı. 1347'de, Akdeniz'e ulaşmış ve Sicilya'nın Messina kentini vurmuştu. Messina'da dehşete düşmüş köylüler deniz yoluyla gelen bir illet olduğunu ▸

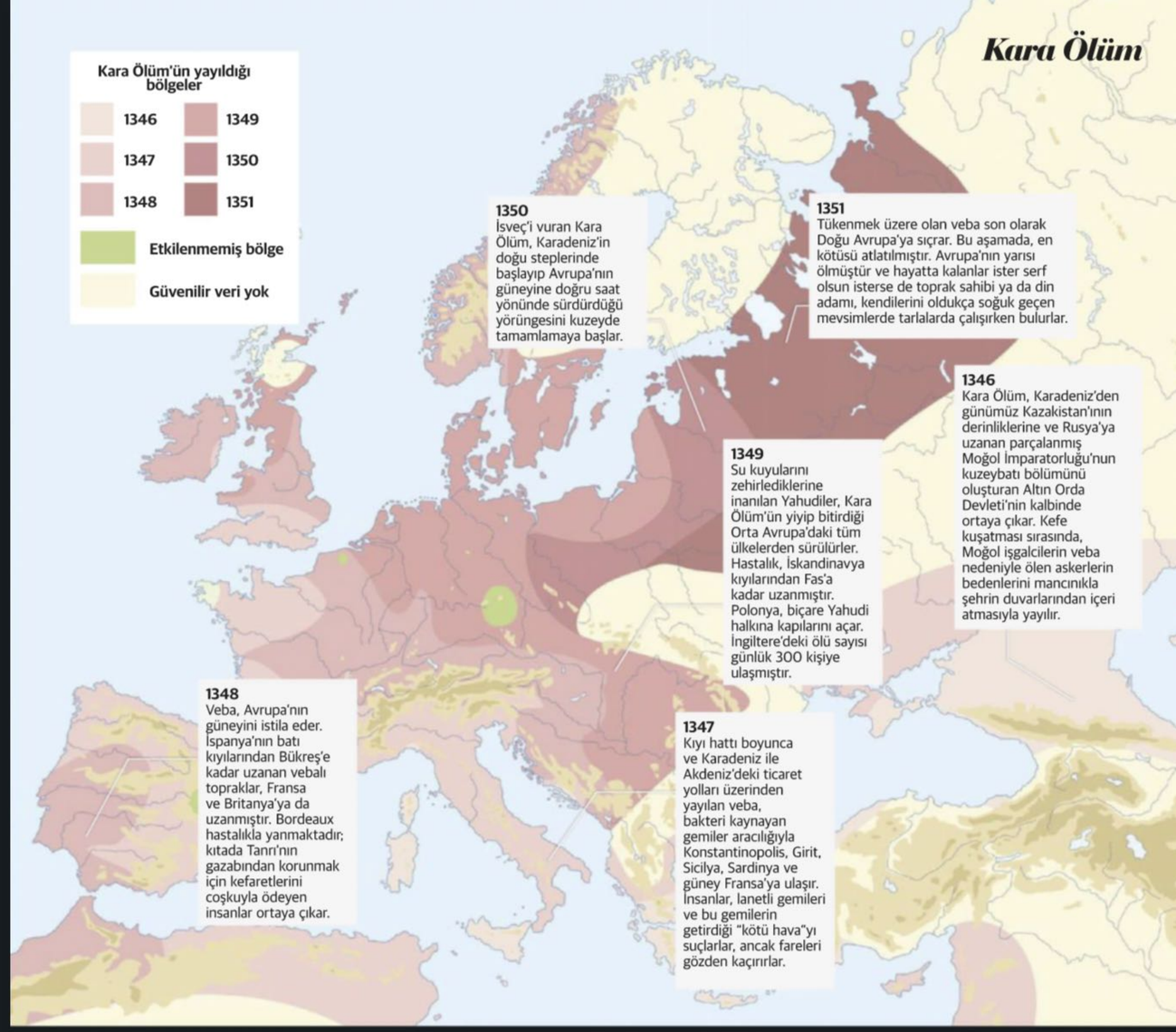

1600'lerin erken dönemlerinde bir veba doktoru

YA ÇARE BUL YA DA ÖLDÜR

Bazı bitkisel tedavilerin Kara Ölüm'e karşı etkili olduğu düşünülüyordu. Hastalara, gelirlerine bağlı olarak, öğütülmüş zümrüt çözeltileri veya doğranmış kadife çiçeği, İngiliz birası, şeker pekmezi ve taze yumurtanın kabuklarından oluşan bir karışım veriliyordu. En çok tercih edilen tedavilerden biri şeker pekmeziydi, ancak etki edebilmesi için hastanın on yaşından büyük olması gerekiyordu. Pek cazip olmayan bir diğer etkili tedavi ise idrardı. Günde iki bardak idrarın bünyeyi güçlendirdiğine ve hastalığı savuşturduğuna inanılıyordu. Buboların tedavisi ise daha incelikli bir meseleydi. Korku içerisindeki insanlar, çıbanların üzerine ekmek bastırıp, daha sonra bu ekmeği yakarak vebayı çıbandan çıkarabileceklerini düşünüyorlardı. Daha akıl almaz bir diğer tedaviye göre, canlı bir tavuğu şişliğe bağlayıp hafifçe yıkamanın ve bu işlemi tekrar etmenin çözüm olacağı düşünülüyordu. Bir süre sonra doktorlar, hastalığın erken evrelerinde buboları neşterle kesip iltihabın akıtılmasının ve daha sonra üzerine lapa konulmasının görece etkili olduğunu fark ettiler. Bu tarz lapalar genellikle reçine, beyaz zambak kökü, kurutulmuş insan dışkısı, arsenik veya bulunabiliyorsa kurutulmuş kara kurbağadan oluşuyordu. Daha sıradan merhemler için pişmiş soğan, tereyağı ve sarımsak karıştırılıyordu. Kesik atılarak veya sülükler aracılığıyla hastanın kanı akıtılırken kil veya menekşe uygulanması da yaygındı.

Kara Ölüm'e zehirli havanın sebep olduğuna inandıklarından, çoğu kişi için en iyi önleyici tedbir kokulu ot ve baharat keseleri veya pomander adı verilen parfüm topları taşımak ve bunları evlerinde yakmaktı. Pek çok insan ise tek seçeneğinin günahlarının bedelini ödemek için Flagellantlara katılmak ve Satürn'ün Jüpiter'in hanesinden çıkmasını beklerken şüpheli cadıları ve büyücüleri yakmak olduğuna inanıyordu.

Vebaya yakalandığınızda...

Grip görülür
Kara Ölüm, kötü bir soğuk algınlığı gibi başlar; ağrı, acı, üşüme ve ateş görülür.

Tanrı'nın izleri
Yalnızca birkaç saat sonra, enfekte olmuş lenf bezlerinin etrafında yuvarlak kırmızı döküntüler ortaya çıkar.

Bubolar belirir
Bir iki gün içerisinde, lenf bezleri kararır ve portakal büyüklüğüne ulaşır.

Kusma
Kan da dahil şiddetli sıvı kaybı ortaya çıkar ve büyüyen bubolar kötüleşir.

Septik şok
Hastalığı kaptıktan sonraki iki ila üç gün içerisinde, hasta genelde septik şoka girer ve zatürreye yakalanır.

Solunum yetmezliği
Hastalığın ataklarını kaldıramayan bedenin merkezi sistemleri çökmeye başlar.

Ölüm
Genellikle iki ila dört gün arasında veba hastanın sonunu getirir.

Bir tapınağın dışında yığılıp kalan vebalıların resmedildiği bir Fransız tablosu

"VEBANIN, AVRUPA NÜFUSUNUN TAHMİNEN YÜZDE 40 İLA 50'SİNİN ÖLÜMÜNE NEDEN OLDUĞU TAHMİN EDİLİYOR"

fark etmeye başlamışlardı ve limana gemilerin yanaşmasına izin vermiyorlardı. Ancak çoktan olan olmuştu.

Cenova ve Konstantinopolis'ten kalkan ticari gemiler vebayı İtalya ana karasına taşıdılar. Hastalık burada, enfekte olmuş nehirlerde, kanallarda ve sokaklarda gezinmeye başladı. 1348'de, Venedik'te her gün 600 kişi ölüyordu. Kara Ölüm Rodos, Kıbrıs ve Messina'yı tamamen ele geçirmişti. Hastalığın yayılımı daha da hız kazandı ve Avrupa'nın kalbine bir yumruk gibi indi. Marsilya nüfusunun yüzde 60'ı ve Paris'in yarısı salgından etkilenmişti. Ölü sayıları o kadar yüksekti ki Bordeaux belediye başkanı şehrin limanını ateşe verdi. O sıralarda, kara sıçanlardan ziyade iblislerden ve "kötü hava"dan korkulduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunun oldukça ileri görüşlü bir hamle olduğunu söyleyebiliriz.

Söz konusu dönemde Britanya görece daha iyi durumdaydı. Çok geçmeden, özellikle Bristol, Weymouth ve Londra olmak üzere limanlar aracılığıyla İngiltere'nin güney kıyılarına varan Kara Ölüm, nüfusun yüzde 50'sini etkiledi ve 1349 baharında Londra'da her gün yaklaşık 300 kişinin ölümüne neden oldu.

Ülkenin varlığının önemli bir bölümünün topraktan elde edildiği ve tarımın büyük önem taşıdığı bu dönemde, böylesine büyük kayıplar sarsıcıydı. Ekecek veya sürecek çiftçilerin olmadığı çok sayıda mısır tarlası kaderine terk edilmişti. Şövalyeler ve dini görevliler kendilerini alınlarından terler dökülerek çalışırken buldular ve bu durum, yeni bir toprak sahibi sınıfın doğmasına yol açtı. Çalıştıracak serfleri olmayan toprak sahipleri, topraklarını hayatta kalan çiftçilere kiralamak zorunda kaldılar, çünkü bu dönemde hayatı felç eden enflasyon çiftçilerin iş gücüne olan talebi artırmıştı. Sonuç olarak çiftçiler ilk kez bağımsız ve kendi geçimlerini sağlar duruma gelmişlerdi. Bu sayede serbest kalan sermaye ekonomik olarak daha akışkan bir hal aldı ve bir tür proto-kapitalizmin doğuşuna zemin hazırladı. Ayrıca, İngiltere'de pek çok terk edilmiş köyün ortaya çıkışı da muhtemelen bu şekilde gerçekleşti.

Hastalık nedeniyle nüfusun azalmasının yanında, zenginlerin mülkleri, dul kadınların ölen eşlerinin gelirinin üçte birini ömür boyu alma hakkına sahip olmaları nedeniyle, bu yüklü meblağları karşılamak adına hızla eridi. Ölüm sayılarının artması ve mirasların da çabucak tükenmesiyle, beş parasız kalan genç lordların vebaya karşı koyma şansları yoktu. İngiltere'de Kara Ölüm'den önce yaşanan düzenli nüfus artışı nedeniyle, hastalığın iş gücü piyasasında başlangıçta önemli bir etkisi olmamıştı. Bir sonraki nesle, 1370'lere gelindiğinde ise ciddi bir iş gücü eksikliği vardı. Bu da İngiliz hükümetinin maaş artışlarını durdurmayı amaçlayan katı düzenlemeleri hızlıca uygulamaya koymasına neden oldu. Bunun sonucunda, 1381'de Wat Tyler Ayaklanması patlak verdi. Avrupa'nın her yerinde durum böyleydi. Kara Ölüm'ün etkileri Fransa'da Jacquerie Ayaklanması'na (1358), İtalya'da ise Ciompi İsyanı'na (1378) yol açtı.

Din adamlarına duyulan güvene karşın din, Kara Ölüm karşısında çaresizdi. Genelde doktora en yakın kişiler olarak görülen rahipler, Tanrı'nın bahşettiği bedeni kesip biçmeyi uygun görmediklerinden, kesin ölüm sebebini öğrenmek üzere otopsi yapamıyorlardı. Vebadan korkan papazlar ölen kişilerin son törenlerini yapmayı reddettiler ve insanların birbirlerine günah çıkarmasını salık verdiler. Benzer şekilde, cenaze törenleri de yapılmadı. İnsanların naaşları her sıranın yanında az miktarda toprak parçası kalacak şekilde toprağın derinliklerine yığıldı ve fırsattan istifade eden köylüler belirli bir ücret karşılığında ölüleri toplayıp yakmaya başladılar.

Sonunda din adamları naaşların şehirlere alınmasını reddettiler. Ölüm öylesine sık yaşanan bir şey haline gelmişti ki ölüm çanlarının çalması yasaklandı. Öte yandan, 1348'de çok daha büyük bir dini tehdit ortaya çıktı. Almanya'da isyan eden Flagellant Kardeşliği ülke genelinde yürüyüşler düzenledi. Hz. İsa'nın yaşadığı yıl sayısına atıfta bulunan ve 33,5 gün boyunca mola vermeden süren yürüyüşlerde, Tanrı'ya kefaretlerini ödediklerini göstermek ve gazabından korunmak için kendilerini üzerinde demir çiviler bulunan deri kemerlerle kırbaçladılar. Halk arasında çok popüler olmuşlardı. İnsanlar, kardeşliğin üyelerinin kutsal yaralarından akan kutsal kan damlalarından toplayabilmek için ellerini uzatıyorlardı.

1349'da, çok sayıda serseri ve aylağın Flagellantların şöhretini istismar etmesi sonucunda bu hareket etkisini kaybetti. Fakat Flagellantların halkın duyguları üzerindeki etkisi büyük oldu. Yaşanan felaket karşısında radikal Hristiyan ideolojisinin güçlenmesi Avrupa genelinde Yahudi karşıtlığını kışkırttı ve Yahudilere daha önce görülmedik şekilde zulmedilmeye başlandı.

Mistik kabala ve kara büyü öğretisiyle ilişkili olduklarına dair bir kanı yerleşmiş olduğundan, o dönemde Avrupa'da yaşayan 2,5 milyon Yahudi büyücülük ve kötü amellerin başlıca sorumlusu olarak görülüyordu. Uluslararası ilişkileri güçlü tüccarlar olan Yahudiler, 1000 yılında başlayan bir gerileme dönemine girmişlerdi ve 1500 yılına gelindiğinde Yahudilerin uluslararası ticaretteki yerini İtalyanlar alacaktı. Bölünmüş ve tüm Avrupa'ya dağılmış olan Yahudiler; basilisk derisinden, örümceklerden, kurbağalardan ve hatta Hristiyanların kalplerinden ve kutsal ekmekten zehir elde edip, su kuyularını hastalıkla enfekte etmekle suçlanıyorlardı.

Vebanın en şiddetli dönemi olan 1348'de, Yahudi Agimet örneğinde olduğu gibi, işkence altında alınan yalan itiraflar meseleyi daha da tırmandırdı ve Strazburg'da 1349 yılı Aziz Valentine gününde 2.000 Yahudi bir mezarlıkta ateşe verildi. Almanya ve İsviçre'nin farklı kentlerinde de tekrarlanan bu yüz karası olaylar, Yahudilerin Avrupa genelinde kitlesel olarak göç etmesine yol açtı.

Polonya Kralı Casimir, Yahudi bir kadına âşık olduğundan ülkesinin kapılarını aşkının soyundan gelenlere ardına kadar açtı ve Yahudiler Holokost'a kadar burada yaşadılar. Yahudiler ölümden ve insanların elinde can vermekten kaçarken, Kara Ölüm de giderek etkisini yitiriyordu. Veba, 1350'de İsveç'e ulaştı. Rusya'ya ulaştığında ise Fransa ve İngiltere'deki etkisi büyük oranda azalmıştı.

Tarihçiler, hastalığı tam olarak neyin durdurduğu konusunda kesin bir mutabakata varamadılar ancak karantina, görece daha iyi hijyen koşulları, nüfustaki kitlesel azalma ve hastalık bulaştırıcı ticaret yollarına dair duyulan korku nedeniyle Avrupa içinde seyahat eden insan sayısının azalması gibi faktörlerin etkisi olduğu düşünülüyor. Vebanın, Avrupa nüfusunun tahminen yüzde 40 ila 50'sinin ölümüne neden olduğu tahmin ediliyor ki bu da yaklaşık 20 milyon kişi ediyor. Bir karşılaştırma yaparsak, 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nı takiben ortaya çıkan ve çok daha yoğun nüfuslu Avrupa'da daha geniş mesafe kat eden İspanyol Gribi'nin 50 milyon can aldığı düşünülüyor.

Vebanın hayatta kalanlar üzerinde bıraktığı derin psikolojik etkiyi gözler önüne seren ve felaketin korkunç izlerini taşıdığına inanılan bir tekerleme günümüzde hala söyleniyor: "gül rengi halkalar; cep dolusu kokular; küller, küller; hepimiz öleceğiz." Vebanın erken evrelerinde, hastalığa yakalanan kişinin cildinde halka şeklinde gül rengi döküntüler çıkardı. Kokularla kastedilen şey ise hastalıktan korunmak için insanların ceplerinde taşıdıkları kurutulmuş çiçek demetleri ve hoş kokulu baharat keseleriydi.

Hikâyenin sonuna yaklaşırken şunu belirtelim: Tarihçiler, tüm kara sıçanların ölümüne yol açan Büyük Londra Yangını'nın (1666) İngiltere'yi hastalığa tamamen yenik düşmekten kurtardığına inanıyor. Avrupa'nın yaralarını sarması tam 150 yılını aldı ve hayatta kalanlar kıyamete tanıklık ettiklerini düşünüyor.

Kara Ölüm'ü takip eden yüzyılda görülen savaş, ölüm ve kıtlığı düşününce, mahşerin dört atlısı Avrupa'yı dize getirmek için bizzat yola çıkmış gibiydi. Tanrı'dan korkan halkın batıl inancına göre, kendilerini savunacak gücü bulamadıkları ve nesiller boyu unutulmayacak bir yeryüzü cehennemini yaşamışlardı.

"ÖLÜM SAYILARININ ARTMASI VE MİRASLARIN DA ÇABUCAK TÜKENMESİYLE, BEŞ PARASIZ KALAN GENÇ LORDLARIN VEBAYA KARŞI KOYMA ŞANSLARI YOKTU"

Veba kurbanlarının cenazesi, teması azaltmak amacıyla genellikle gece vakti düzenlenirdi

© SPL Getty/Alamy

ALTERNATİF TARİH

Roma İmparatorluğu günümüze değin yıkılmamış olsaydı ne değişirdi?

AVRUPA, 117-GÜNÜMÜZ

İllüstrasyonlar: Ian Hinley

JERRY GLOVER

Manchester Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamlayan Jerry Glover, senaryo yazarlığı ve televizyon yapımcılığına başladı. Daha sonra ise özel olarak Avrupa, Yakın Doğu ve Hindistan'daki antik toplumlarla ilgilenen bağımsız tarih araştırmaları yapmaya başladı. Çok sayıda yayın için onlarca makale yazdı ve 2013 yılı Haziran ile Ağustos ayları arasında, St. Albans'da, Orta Çağ'a özgü duvar yazılarını konu alan ve kendi çektiği fotoğraflarla çalışmalarına dayanan bir sergi açarak bu alanda bir ilke imza attı.

Roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı kesin bir tarih saptamak mümkün mü?

Batı Roma İmparatorluğu'ndan bahsediyorsak, uzun bir gerilemenin ardından sembolik çöküşü 476'da Ravenna'da gerçekleşti. Fakat güçlendirilmiş Senato bir yüzyıl daha varlığını korudu. Roma devlet yapısı, Kutsal Roma İmparatorluğu adı altında neredeyse bin yıl daha varlığını sürdürdü. Batı Roma İmparatorluğu ise yalnızca 'kâğıt üzerinde', formalite icabı varlığını korudu. Doğu Roma İmparatorluğu'nun on beşinci yüzyıla kadar ayakta kaldığını unutmayalım. Şayet Roma yıkılmamış ve günümüze değin varlığını korumuş olsaydı olağanüstü bir durum söz konusu olurdu. Bu kadar uzun bir süre varlığını korumuş olması bu senaryonun düğüm noktasıdır. Bugün var olan bir Batı Roma İmparatorluğu, geçmişte onu Roma İmparatorluğu yapan gerçeklikten o kadar farklı olurdu ki artık onu bu isimle adlandıramazdık. Günümüze kadar gelmiş bir Batı İmparatorluğu, dünyanın dört bir yanındaki insanların hayatları üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olurdu. Avrupa'nın tamamını değilse bile büyük çoğunluğunu ve dünyanın başka coğrafyalarını da kapsardı.

Roma'nın yıkılmaması nasıl mümkün olurdu; yıkılmaması için neyi değiştirmek gerekirdi?

İkinci yüzyılın sonlarından itibaren düşmeye başlayan ticaret kapasitesi ve refah düzeyi bir daha asla erken Principatus dönemindeki düzeye erişemedi. Üçüncü yüzyılın ortalarında Roma'nın birbiriyle rekabet halindeki üç imparatorluğa bölünmesi ve geniş çaplı sivil itaatsizlikler ticaret ağına devasa bir zarar verdiğinde, imparatorluğun ekonomik durumundaki bozulma hızlandı. Ülke, askeri birliklerinin maaşlarını dahi ödeyemez oldu.

Askerlere silah, kıyafet ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlarla ödeme yapılmaya başlandı. Ticaretin büyük bölümü parasız takas usulüne döndü. Bunun sonuncunda, paranın değeri düştü. Üçüncü yüzyılın ikinci yarısında, Antoninianus sikkesinin gümüş içeriğinin bozulması da yüksek enflasyona yol açtı ve Aurelian, bununla mücadele etmek için 271 ve 274 yılları arasında vergileri arttırarak Roma ve İtalya'da düşük değerli sikkelerin kökünü kurutmaya çalıştı. Ancak vilayetlerde hala sorunlu sikkeler varlığını sürdürmeye devam etti. Paranın değerinin düşmesini önlemek için Roma'nın altın ve gümüş rezervlerini arttırması gerekiyordu. İtalya'daki madenler yeterli büyüklükte ve güvenilirlikte değildi. Bu durumda Roma, lükslerinden feragat ederek, Hindistan'dan ithal ettiği baharatları ve dolayısıyla bunun karşılığında verdiği gümüşü azaltabilir, bu sayede gümüş çıkışını yavaşlatabilirdi. Fakat bu zor bir işti. Daha kolay bir yol olarak, Orta Avrupa veya Sahra Altı Afrika'da yeni gümüş kaynakları keşfedebilirdi. Altın ve gümüşün bol ve kolay erişilebilir olduğu Mezoamerika'ya deniz yolculuğuyla ulaşıp burada yeni kaynaklar keşfetmek de iyi bir seçenek olabilirdi.

Perslerden alınan üstün kartografi ve astronomi teknikleri bunu mümkün kılmanın anahtarıydı. Mezoamerika senaryosunda Romalılar, Mayalar ile karşı karşıya gelecekti. Zorlu ormanlarda sayıca kendilerinden üstün Mayalara karşı verecekleri savaşı kazanmaları çok zor olurdu. Bunun yerine, Mayaları ikna etmek için teknoloji ve uluslararası ilişkiler alanındaki üstünlüklerini kullanabilir, altın ve keresteye karşılık Maya uygarlığını geliştirecek çelik, teçhizat ve şehir planlama hizmeti sundukları bir ticari anlaşma yapabilirlerdi. Maya şehirlerinde kurulacak diplomatik karakollarla, Maya savaşçılarının da yer aldığı Roma lejyonları, Peru ve Kaliforniya'daki altın bölgelerine ilerleyebilir ve dünyanın en büyük hazinelerini önemsiz kılacak boyutta ganimetlerle Roma'ya dönebilirlerdi.

Günümüzdeki Roma hükümetinin geçmişlerinden farkı ne olurdu?

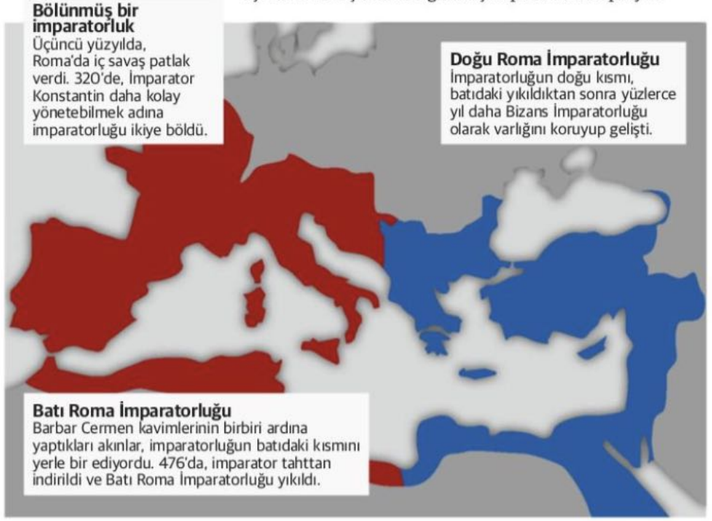
İmparatorluğun istikrarını korumak için, başında elit bir oligarşinin bulunduğu katı ve otokratik yönetimin, mantıklı karar alma süreçleri ile saygın ve nüfuzlu bireylerin entrikaları arasında bir denge kurabilmesi gerekiyordu. Roma, senatör sınıfının önemini yitirdiği ve imparatorluk hanesiyle herhangi bir bağın iktidarda hak iddiasında bulunmak için yeterli olduğu üçüncü yüzyıldan sonra reform yapıp imparatorun seçimle geldiği bir sisteme geçseydi, çöküşü hızlandıran yüksek maliyetli iç savaşlar önlenebilirdi. Bu dönemden sonraki hemen hemen tüm imparatorlar ya ordu mensupları ya da üst düzey imparatorluk

Günümüze kadar varlığını koruyan bir Roma İmparatorluğu, teknolojideki gelişmelerin hızlanmasını sağlayabilirdi

görevlileri arasından geliyor, askeri vesayet çekişmelere ve kanlı çatışmalara yol açıyordu. Üçüncü yüzyıldan sonra imparatorlar tüm vakitlerini, eskiden imparatorluğun bir elçisi tarafından halledilen meselelere harcamaya başladılar. İmparatorun, uzaktaki bir sorunun çözümü konusunda güvendiği herhangi biri yoksa sorun göz ardı ediliyordu. Daha küçük vilayetler de işin içine girince meseleleri çözmek hiç olmadığı kadar zor bir hal almıştı.

Diocletianus'un 293 yılında uygulamaya koyduğu Tetrarşi sistemi ülkeyi iki idari kısım ve dört güçlü yönetici olacak şekilde böldü. Her parça bağımsız bir imparator tarafından yönetiliyordu. Fakat yönetimler, kendi çıkarlarını imparatorluğunkine yeğliyordu. Dolayısıyla bu sistem, neredeyse sürekli bir duruma dönüşen iç savaşlar nedeniyle iflas etti. Tetrarşi, daha radikal reformlarla, yalnızca Senato içerisinden seçilecek bölgesel eş-imparatorları kapsayan bir Yüksek İmparatorluk Makamına dönüştürülebilseydi ve senatörler toprak sahipliğinden ziyade liyakat uyarınca seçilebilseydi sistem işe yarayabilirdi.

Ayrıca, politik etkinliğin zekâ ve beceriye dayanması gerekiyordu. Yani, teknokratların yönetimine ihtiyaç vardı. Bir grup kardinalin Papa'yı seçmesi gibi, her makam küçük ve kapalı bir seçimle tayin edilmeliydi. Bununla birlikte, ABD başkanlarında olduğu gibi görev süresi önceden belirlenmiş olmalıydı ki makam sahipleri çok fazla nüfuz elde edemesinler. Yalnızca askerlerin, işlerini iyi yaptıkları sürece meslekte kalmalarına izin verilmeliydi. Bu bakımdan, orduya düzenli ödeme yapılması da büyük önem arz ediyordu. Bu sistemde herkes bakan, hatta imparator bile olabilirdi. Öte yandan bu sistem fetih, asimilasyon ve genişleme gibi Roma'nın çıkarına olan ideallerini koruyacak kadar oligarşik ve Romalı kalmaya da devam edebilecekti. Tabii ki bunlar sadece varsayım.

Roma beşinci yüzyıl ve sonrasında nasıl ayakta kalabilirdi?

Yedinci yüzyıla gelindiğinde, Arabistan'dan çıkagelen İslam, zaten üçüncü yüzyıldan beri savaş halinde olan Romalılar ve Sasaniler'in karşısına dikildi. Roma'nın bu yeni yayılmacılığa karşı girişeceği savaşı kazanması çok sayıda faktöre bağlıydı. Örneğin, Roma'nın Orta Doğu'yu savunacak kaynaklara ihtiyacı vardı. Hala Batı Avrupa'ya ve Kuzey Afrika'ya hükmettiğini ve yukarıdaki senaryoda kurguladığımız gibi Mezoamerika'da tutunmaya çalıştığını varsayarsak, Sasanilerle ittifak yapmadan Müslümanlara karşı galip gelmeleri pek de mümkün görünmüyor. Hunlar, Sasaniler, Râşidîn Halifeliği, Emeviler, Moğollar ve ardından gelen imparatorluklarla güçlü diplomatik ilişkiler kurmaları kendileri açısından mantıklı bir hareket olurdu.

Bir imparatorluk olmanın akla getirdiği tüm olumsuz çağrışımlar bir yana, günümüze kadar ayakta kalmış, genel anlamda pek saldırgan olmayan bir Batı Roma İmparatorluğu, kimi açılardan, imparatorluğun erken dönemlerinde karşılaştığı ve çöküşünü hızlandıran çatışmaları ve ekonomik sorunları aşmış, bolluk içinde ve kozmopolit bir toplum modeli olabilirdi. Fakat bunun bedeli, köklerinde hala köleliğin bulunduğu ve çok katı kanunlarla yönetilen, daha hiyerarşik ve gaddar bir toplum olurdu.

Vandallar Roma'yı yağmalıyor

"Pilatus'un Forumu"nun bir tasviri

Dünya, teknolojik olarak daha çok mu yoksa daha az gelişmiş bir yer mi olurdu?

Geç Antik Dönem boyunca Avrupa'da bilimsel araştırmaların hiç duraksamadığını göz önünde bulundurduğumuzda, belirli bölgelerin daha gelişmiş olacağını varsayabiliriz. Hristiyanlığın dini doktrinlerine bu kadar kafa yoran ve kapalı manastırlarda antik döneme ait bilgileri ezberleyen bir âlimler sınıfı yerine, bilginin serbest bir şekilde dolaşımı sayesinde yenilikleri hızlandıracak tekniklerin gelişmesi sağlanabilirdi. Romalılar çeliği ustalıkla kullanıyorlardı ve silah haricinde, çelikten aletler de yapabileceklerini er ya da geç keşfetmeleri tarımdaki verimliliği de arttıracaktı. Ayrıca inşaat aletlerinde, vinçlerde ve kirişlerde çeliğin kullanımıyla Roma mimarisi daha hızlı gelişecekti. Buhar gücü prensibi ise Antik Yunanlar tarafından zaten biliniyordu.

Romalıların, demir ve çeliği buhar gücüyle birleştirmenin sunacağı imkânların farkına vardıklarında, buhar makinesini ve dolayısıyla lokomotifleri icat ederek tüm imparatorluğu dolaşan demiryolu ağları sayesinde uzun mesafe yolculuğunda devrim yapmaları da muhtemeldi. Bu durum, Sanayi Devrimi'nin yüzlerce yıl önce başlamasına ve kölelik sisteminin çok daha erken sona ermesine neden olabilirdi.

Bunun herkesin çıkarına olacağı da söylenemez elbette. Ateşli silahlar da dahil daha güçlü savaş teçhizatları imparatorluğu, sınırlarını genişletme konusunda teşvik edebilirdi. Bu yüzden ortaya çıkabilecek daha büyük savaşlar, ülkenin ekonomik durumunda yaşanacak daha büyük zorluklara ve imparatorluğun genel yaşam standartlarının düşmesine yol açabilirdi. İmparatorluğun yıkılmadığı bir senaryoda, fetih arzusu kontrol altında tutularak uluslararası ilişkilerin hassas dengesinin korunması gerekecekti.

Farklı gelişseydi, Roma'nın yıkılışını durduracak kilit niteliğindeki herhangi bir olaydan bahsedebilir miyiz?

Roma birliklerinin, Fritigern komutasındaki Vizigotlara karşı 10.000 kayıp verdiği 378 tarihli Hadrianapolis Muharebesi bu bakımdan dikkat çekiyor. Bu savaş sonucunda Trakya ve Daçya bölgelerinin kontrolünün Gotların eline geçmesi, Batı Roma İmparatorluğu'nun düşüşüne yol açan süreci tetikledi. Bu felaketin sorumluluğu İmparator Valens'in (364-378 arası) üzerine kaldı. Muharebe meydanında müzakereler yürütülürken Roma bölükleri erken bir saldırı düzenledi ve Valens, bizzat sorumlu olduğu bu saldırı emri nedeniyle bir felakete yol açtı; üstelik kendi canını da kaybetti. Valens soğukkanlılığını yitirmeseydi, şu an anıldığı gibi "Son Gerçek Romalı" olmak yerine en büyük Romalı olabilirdi belki de.

Tarihte ne değişirdi?

Gerçek zaman tüneli

117

Roma'nın büyük zaferi
Roma'nın Mezopotamya ve Daçya'daki zafer dolu seferleri İmparatorluğu o güne kadarki en geniş sınırlarına ulaştırdı. İmparatorluğun nüfusu 70 milyon civarındaydı. **117**

Üçüncü yüzyılda patlak veren kriz
İmparator Severus'un kendi birlikleri tarafından öldürülmesi üzerine, yabancı kabilelerin sürekli akınlarına yol açan kısa süreli bir "kışla imparatorları" çatışması dönemi yaşanır. 258'de imparatorluk, Roma, Galya ve Palmira olmak üzere üç ayrı devlete bölünür. **235-284**

Doğu Roma İmparatorluğu'nun kuruluşu
Konstantin'den sonra Konstantinopolis adını alan Bizantion şehri, Doğu Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olur. Altıncı yüzyılda imparatorluk İtalya, Sicilya, İspanya'nın güneyi ve Kuzey Afrika'daki bölgelerin dahil olduğu Doğu vilayetlerindeki hâkimiyetini sürdürür. **330**

Hadrianapolis Muharebesi
İmparator Valens, saldırı emri isteyen kavgacı karakterli Doğulu General Sebastian'ın yerine, temkinli hareket eden Batılı General Richomer'in saldırmama tavsiyesine kulak verir. Valens, takviye kuvvetleri gelene kadar bekleyip müzakerelere devam eder ve sonunda savaşı kazanır. **9 Ağustos 378**

Britanya'nın kaybedilmesi
Kuzey ve Batı Britanya'daki birliklerin çekilmesinin ardından Konstantin'in subayları, isyancı Britanya şefleri tarafından sürülür ve Britanya'daki Roma hükmü bu şekilde son bulmuş olur. 410'da isyancılar, "kendi başlarının çaresine bakmaları" konusunda onları uyaran İmparator Honorius'a başvururlar. **407-408**

Çöküşün hızlanması
Dört güçlü askeri liderin ölümü (395'te Theodosius, 408'de Stilicho, 421'de III. Konstantin ve 451'de Aetius) Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü ciddi şekilde hızlandırır. **395-451**

Roma'nın ilk kez yağmalanması
Alarik komutasındaki Vizigotlar üçüncü denemelerinde şehri yağmalayıp halka işkence ederek öldürür ve şehrin gizli hazinelerini keşfederler. Gotların, İtalya'nın güneyine doğru ilerleyişlerini sürdürmesi üzerine, Romalılar Kuzey Afrika'ya sığınmak zorunda kalır. **Ağustos 410**

Ciddi kayıplar
Vandallar, İspanya'dan Kuzey Afrika'ya ilerleyip Kartaca ve Sicilya'yı ele geçirirler. Bu, ülkenin gelirinin daha da azalmasına ve orduyu sahaya süürememesine yol açar. Vaziyetten cesaret alan Gotlar saldırılarını arttırarak Batı Roma İmparatorluğu'nun topraklarının büyük bir bölümünü ele geçirirler. **439-441**

Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı
Kral Odoacer, İmparator Romulus Augustus'u tahttan indirir ve imparatorluk sembolünü (Regalia) Doğu'ya, Konstantinopolis'teki imparatora gönderir. **4 Eylül 476**

Vandallar geri püskürtülür
Majoran, Vandallara karşı Kartaca Muharebesi'ni kazanmak için 40 yerine 65 gemiden oluşan gelişmiş bir filoyla saldırır. Sicilya'yı geri alır ve Vandalların Kuzey Afrika'daki işgaline zamanla son verir. Roma, sınırlarını Sahra Altı Afrika'ya kadar genişletir. **461-475**

Kara Ölüm bertaraf edilir
Mısır'dan gelen hıyarcıklı vebayı taşıyan tahıl gemileri Konstantinopolis'e varmadan fırtınada alabora olurlar. Justinianus Veba Salgınının bertaraf edilmesiyle Doğu Roma İmparatorluğu'nun nüfusu iki katına çıkar. **541-542**

Yenilikler ve sınırların genişlemesi
Raylar üzerinde hareket eden ilk buharlı lokomotif, Roma'da düzenlenen ve bir yıl süren sanat ve teknoloji festivalinin en önemli olayı olur. Demiryolu ağı zamanla tüm sınırlara ulaşır. **681-962**

Kara Ölüm'ün dönüşü
İpek Yolu'ndaki bir ticaret kafilesi vebayı Avrupa'ya getirir ve ardından bir gemi Mezoamerika'ya doğru yola çıkar. İmparatorluğun ve komşularının nüfusunun yarısı, toplamda yaklaşık 290 milyon kişi hayatını kaybeder. **1346-1373**

Alternatif zaman tüneli

Savaşların sonra ermesi
Gotların asimile edilmesiyle Trakya'daki yağmalarının önü kesilir. Britanya'da istikrar sağlayan Roma, İskandinavya ve Ukrayna'ya yönelir; Baltık devletleri genelinde sınırlarını genişletir. Bunların yol açtığı büyük maliyetler yüksek vergilere neden olur. Bu da imparatorluk genelinde isyanları tetikler. **378-415**

İkinci Pax Romana (Roma Barışı)
Yeni Konsülün üç yıl süren müzakerelerinin ardından, yolsuzluğa nihai olarak son verecek reformlar gerçekleştirilir. Ekonomik durumda yeniden denge sağlanır ve imparatorluğun serveti artmaya başlar. **475-635**

Kutsal topraklar için verilen savaşlar
Roma-Aksum ittifakı, Müslümanların Kuzey Afrika'daki ilerleyişini durdurur, ancak Mezopotamya'yı Hilafet güçlerine kaptırırlar. Roma, Kudüs'ün kontrolünü kaybeder. **635-700'ler**

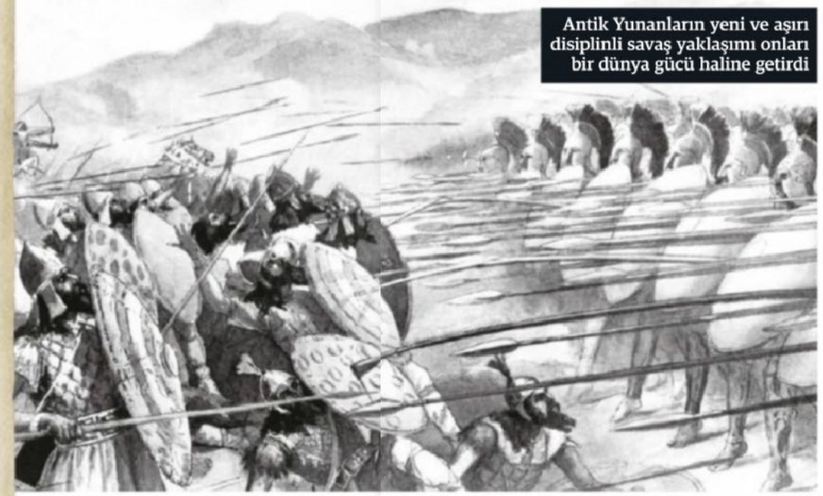
Yeni Dünya'da yapılan ittifaklar
Mezoamerika'nın keşfedilmesinin ve orada yaşanan çatışmaların ardından Roma, Mayalarla ilişkilerini geliştirerek bu uygarlığı çöküşten kurtarır. Peru'da, Chavin Uygarlığı'ndan vergi alıp, Kaliforniya'daki Amerikan yerlisi topluluklarını köleleştirir. **650-1251**

Hiper Rönesans
İnsanlığın tüm alanlarda bin yıl boyunca hızla gelişmesinin ve müthiş bir bilgi birikimine sahip olmasının ardından, Leonardo Da Vinci, tüm bunlardan faydalanmak üzere, dünyanın en büyük mega-kenti Florentia-Roma'nın dış mahallelerinden birinde dünyaya gelir. **15 Nisan 1452**

ANTİK YUNAN'IN DÜNYAYA KATTIĞI 10 ŞEY

Bini aşkın şehir devleti halinde Akdeniz'e yayılan Antik Yunan'ın büyüklüğünün sırrı olağanüstü hırs ve rekabet anlayışında yatıyor

Yazar: Paul Fishman

Antik Yunanların yeni ve aşırı disiplinli savaş yaklaşımı onları bir dünya gücü haline getirdi

SAVAŞ

O güne değin kimse Antik Yunanlar gibi savaşmamış, Büyük İskender'in kazandığı zaferleri kazanmamıştı

10 Meydan muharebelerinde, iki taraftan biri mağlup olana dek belirli bir mevzide yaya olarak savaşan Antik Yunanlar, "Batı tipi savaşı" icat etmekle tanınıyorlar. Bu, günümüzde oldukça sıradan görünüyor olabilir, ancak daha önceki dönemlerde ve dünyanın farklı yerlerinde savaş daha deneysel ve daha az kanlı; fırlatılan silahlara, manevralara ve güç gösterilerine dayanan bir eylemdi. Yunanların dışındaki ordularda bölüklerden daha gevşek biçimde istifade edilir; bölükler, birlik halinde değil bireysel olarak savaşırlardı. Ordularında süvarilere ve kargı taşıyan hafif silahlı askerlere yer verseler de Yunanların savaş anlayışının temelinde kol kola, bitişik nizam savaşan, ağır silahlı ve zırhlı piyadeler bulunuyordu. Bu savaş tarzı, muharebeleri daha şiddetli ve ölümcül hale getirdi. Başta Perslerin çok uluslu ordularına karşı verilen savaşlar olmak üzere, ülkeler arası savaşlarda etkili olduğu bir kere kanıtlandıktan sonra savaşlar bir daha eskisi gibi olmadı.

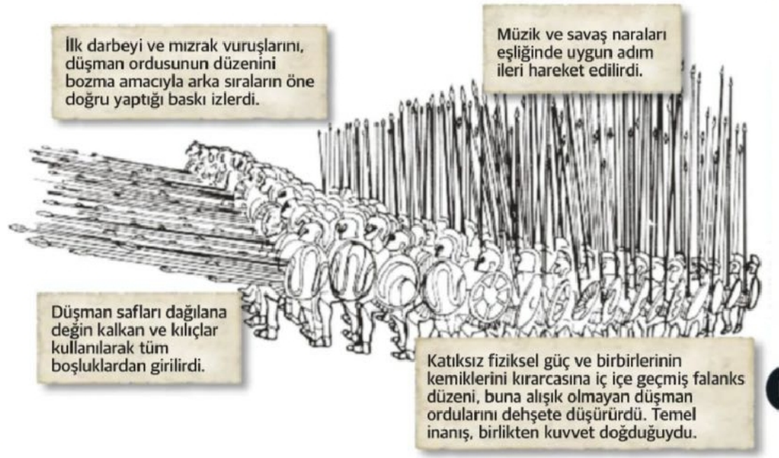
Ordunun etkinliği, isimlerini kullandıkları zırhtan alan hoplit askerlerinden kaynaklanıyordu. Hoplitler bronz bir miğfer, deri veya bronz bir zırh, bacaklarında bronz bacak zırhları, deri veya ahşaptan yapılmış ön yüzü bronzla kaplı büyük yuvarlak bir kalkan (aspis veya hoplon olarak bilinir), gövdesi dişbudak ağacından uç kısmı ise demir veya bronzdan yapılmış uzun bir mızrak ve yine demir veya bronzdan yapılmış kısa bir kılıç kuşanıyorlardı. Askerleri fiziksel olarak zorlayan zırh ve silahlar aşırı derecede formda olmayı gerektiriyordu.

Tüm bu silahların yanı sıra, hoplitler çok disiplinliydi. Omuz omuza dövüştükleri ünlü falanks düzeninde her asker solundakini zırhıyla örtüyor, sağındakinin de aynısını yapacağına güvenerek düşmanla savaşıyordu. Her asker kalkan korumasını azami seviyeye çıkarmaya çalıştığından, saflar sürekli sağa doğru kayıyordu. Normal şartlarda en az sekiz kişiden oluşan her falanks sırası hoplit saflarından gelen baskıyı çok daha dehşet verici bir hale getiriyordu.

Motivasyon çok önemliydi. Hoplitlerin, hem ön hem de arka tarafta yakın menzilden mızrak ve kılıçlara karşı koydukları, eşine rastlanmadık ölçüde korkutucu savaş tarzı, psikolojik olarak zorluydu. Ön saflardaki askerler düşmana karşı koyamaz ve kaçarlarsa savaş kesinkes kaybedilir, dağılan ve ekipmanların ağırlığı altında ezilen ordu katledilebilirdi. Savaştan önce içilen şarap, düşmana doğru ilerlerken çalınan müzik ve Antik Yunancada "eleleleu" denen dehşetli savaş naraları ile askerler cesaretlendirilirdi.

Bu taktik, Makedonya kralları II. Philip ve oğlu III. İskender, namıdiğer Büyük İskender tarafından mükemmelleştirildi. Profesyonel talimler, daha fazla taktiksel esneklik, önceki mızrakların yerini alan sarissa adındaki uzun kargılar gibi daha iyi ekipmanlar ve süvarilerin daha etkili şekilde kullanılması sayesinde, Makedonyalılar Antik Yunan'ın ilk fatihleri unvanını kazandılar. Yüzyıllardır süren Pers yayılmacılığına son verip, M.Ö. dördüncü yüzyılın sonunda doğuyu fethettiler ve dünyayı sonsuza değin değiştirdiler.

FALANKS TAKTİKLERİ

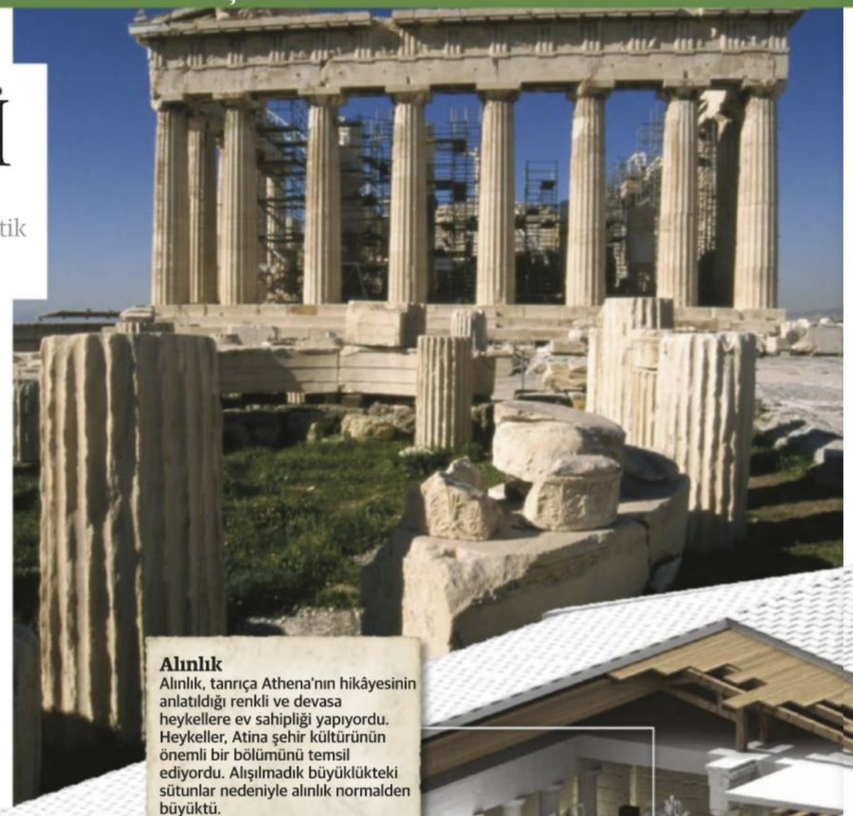
MİMARİ

Dünya genelinde pek çok şehirde gördüğümüz Antik Yunan etkisi, Antik Yunan olmasaydı bugün bildiğimiz dünyanın daha farklı bir yer olacağını gösteriyor

09 Antik Yunanlara ait yapılar, 2000 yılı aşkın bir süre sonra dahi dünyanın en tanınmış mimari eserleri arasındadır. En ünlü modern şehir manzaralarından biri olan ve Atina siluetini kaplayan Akropolis'in iskelet kalıntılarını bir düşünün. Rönesans'tan bu yana mimarlara ilham veren bu yapılar British Museum'un ön cephesi, Brandenburg Kapısı ve Amerikan Kongre Binası da dahil sayısız kamu binasının ilk örneği oldular. Simetri ve oran bakımından muntazam şekilde düzenlenmiş nevi şahsına münhasır sütunlar ve alınlıklar (üçgen şeklinde, beşik çatılar) nerede olursa olsun, karakteristik nitelikleriyle ön plana çıkıyor.

Antik Yunan mimarisinden günümüze yalnızca fiziki bir miras kalmadı. Daha önce eşine rastlanmayan stadyum ve tiyatro gibi yapılar inşa eden Yunanların mimari ilkeleri öncelikle Roma'nın, ardından Batı mimarisinin, bilhassa da kamusal mimarinin teorik ve pratik temellerini oluşturdu.

Antik Yunan mimarisinin özgün eserlerinde ve sonraki taklitlerinde varlığını koruyamayan niteliklerinden biri yapıların rengidir; Partenon muhtemelen kırmızı, mavi ve altın sarısı renklerindeydi.

Alınlık
Alınlık, tanrıça Athena'nın hikâyesinin anlatıldığı renkli ve devasa heykellere ev sahipliği yapıyordu. Heykeller, Atina şehir kültürünün önemli bir bölümünü temsil ediyordu. Alışılmadık büyüklükteki sütunlar nedeniyle alınlık normalden büyüktü.

Metoplar
Metoplar, üçgen şeklinde yatay panellerdi ve tahmin edileceği üzere Partenon'un metopları devasaydı. Metopların üzerinde, Yunan zaferlerini gösteren efsanevi savaşlar sahnelenmişti. Perslere karşı üstünlüklerini vurgulamak isteyen Antik Yunanlar için bu metoplar bilhassa önem arz ediyordu.

Kamusal alan
Asıl Akropolis yapıları M.Ö. 480'de Persler tarafından yok edildi. Yeni yapılar, Persler karşısında kentin onurunun bir ifadesiydi. Akropolis, kamusal bir alandı. Atinalılar tarafından Atinalılar için inşa edilmişti. Diğer bazı kültürlerde Akropolis gibi eserler krallara ve imparatorlara mahsustu.

Dor düzeni sütunlar
Sütunlar, geleneksel "Dor düzeni" tarzındaydı. Fakat genelde kullanılan, önde altı arkada on üç sütundan farklı olarak, önde sekiz arkada ise on yedi sütun vardı. Öte yandan, iç kısma özenle işlenmiş frizler "İyon düzenindeydi".

Tanrıça Athena'nın, Atina Akropolis'indeki M.Ö 447-438 arasında inşa edilen tapınağı Partenon muazzam büyüklükteydi ve 22.000 ton mermerden inşa edilmişti. Daha önce bu büyüklükte bir yapı görülmemişti

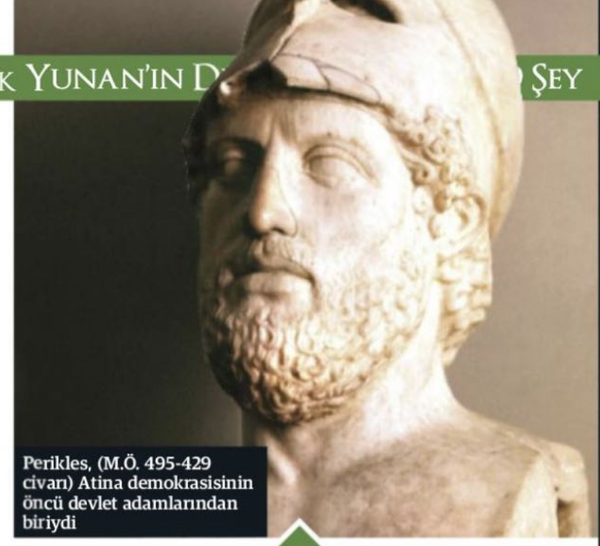
POLİTİKA

Antik Yunanlardan önce insanlar salt politika yaparlardı, fakat Antik Yunanlardan sonra politika üzerine düşünmeye başladılar

08 Politika, polis'in yani 'şehrin' veya 'devletin' işleri anlamına gelen Eski Yunanca bir kelimedir. Demokrasi, oligarşi, monarşi ve tiranlık da Antik Yunancadan aldığımız kelimelerden bazılarıdır. Antik Yunanlar, muhtemelen politika üzerine kafa yoran ilk uygarlıktır. Kendi yönetim sistemlerinin en iyisi olduğunu düşünseler dahi, çağdaşlarının aksine, tek bir yönetim biçimi olduğunu farz etmeyip farklı yönetim sistemlerini incelediler. Bu eleştirel düşünme tarzı, uygarlığın bir ucunda demokrasinin (Atina), diğer ucunda ise aşırı toplumsal denetimin (Sparta) hüküm sürdüğü çarpıcı deneyimlerinden bile daha büyük bir mirastır.

M.Ö. beşinci yüzyılda her geçen gün biraz daha bölünen Antik Yunan dünyasının bu vaziyeti, Atina ittifakının Sparta ittifakına karşı savaştığı Peloponez Savaşı'nda (M.Ö. 431-404) doruk noktasına ulaştı. Kabaca ifade edersek, Atinalıların demokrasi, Spartalıların ise elit bir zümrenin yönetimi olan oligarşi yanlısı olduğunu söyleyebiliriz. Bu farklılık kimi durumlarda, Antik Yunan dünyasına hâkim olmak isteyen iki güçlü devlet arasındaki açık bir iktidar çatışmasına dönüşmekle birlikte, tarihteki ilk ideolojik savaşlardan biri olma niteliğini de taşıyor; zira yalnızca devletler arasında değil, ülküler arasında da süregiden bir çatışma vardı. İktidar mücadelesini kazanan Sparta, Atinalıları demokrasi rejimini oligarşi lehine lağvetmeye zorladıysa da, oligarşi yönetimi uzun sürmedi ve halkçı yönetime geçildi.

Klasik dönemde, Antik Yunan şehir devletlerinde kusursuz bir monarşi yönetimi nadirdi; büyük oranda sadece Makedonya gibi sınırdaki devletlerde görülüyordu. Fakat uygarlığın geleceği Büyük İskender gibi Makedon krallarda yatıyordu. Antik Yunan'daki demokrasi ve totalitarizm çatışması binlerce yıl sonra dahi gün yüzüne çıkıp, 20. yüzyılın büyük bir bölümüne damgasını vurdu.

Perikles, (M. Ö. 495-429 civarı) Atina demokrasisinin öncü devlet adamlarından biriydi

SPARTA KARŞI KARŞIYA ATİNA

OY VERME

Sparta: Spartalı yurttaşlar, ihtiyarlar meclisinin sunduğu tasarıları oylayabilirlerdi, fakat neyin oylanacağını seçme veya tartışma hakkından yoksundular. Bağırarak oy kullanılırdı. Her yıl, "ephor" adındaki üst düzey sulh yargıçlarını seçerlerdi. Ephorlar, babadan oğula geçen saltanat sisteminin olduğu karmaşık bir politik düzende, iki kralla birlikte görev yaparlardı.

Atina: Atina'nın mutlak demokrasi döneminde, Atinalı tüm memurlar bugün jüri heyeti seçimlerinde olduğu gibi, belirli bir zaman zarfında görev yapmak üzere seçimle ya da kura usulü belirleniyordu. Bu sistemde, Atinalı herhangi bir özgür yurttaş seçimlere katılabilirdi. Generaller bile seçimle göreve gelirdi. Yurttaşlar tüm kamu politikalarını tartışabilir ve tartışmak üzere önerge verebilirlerdi.

DIŞ POLİTİKA

Sparta: Sparta, dış dünyaya büyük oranda kapalı bir kara gücüydü. Ticaret önemsizdi; küçük bir donanması olan Sparta'nın ticari filoları yoktu. Yalnızca resmi davet üzerine şehirde yaşamasına izin verilen az sayıda yabancı kabul edilirdi ki bu nadir rastlanan bir durumdu.

Atina: Atina, gelişmiş uluslararası ticari ilişkileri ve güçlü bir donanması olan bir deniz gücüydü. Ayrıca, Atinalı olmayan tüccarlar, zanaatkârlar, bilgeler ve sanatçılardan oluşan geniş bir kitleye ev sahipliği yapıyordu. Spartalıların aksine Atinalılar, sağ kalmak ve refah düzeylerini korumak için ticarete, özellikle de tahıl ithalatına bağımlıydılar.

KADINLAR

Sparta: Erkeklerin sahip olduğu tüm haklara sahip birer yurttaş olmasalar da Spartalı kadınların sahip olduğu özgürlük ve kamusal alanda varlık göstermeleri Antik Yunan'da ünlüydü. Giydikleri kısa tunikler nedeniyle "teşhirci" olarak anılan Spartalı kadınlar, herkesin gözü önünde yaptıkları dansları ve cinsel özgürlükleriyle Spartalı olmayanları şaşkına uğratıyordu.

Atina: Atinalı kadınlara sınırlı haklar tanınmıştı. Fahişeler daha özgür şekilde hareket edebiliyorlardı, ancak "saygın" kadınların ev dışında görülüp duyulmaması gerekiyordu. Fakat uygulamada teoriden daha özgür davranılabiliyordu. Örneğin, Antik Yunan'da yazılmış bir komedide Atinalı kadınlar, erkekleri Spartayla barışa zorlamak için "seks yapmama" kararı alıyorlar.

KAMUSAL ALANLAR

Sparta: "Spartan" kelimesi İngilizcede "sade, konforsuz" anlamına geliyor. Dolayısıyla, klasik Sparta şehrinin her bakımdan sade ve yalnızca ihtiyaçları karşılamak üzere tesis edilmiş bir şehir olması şaşırtıcı olmasa gerek. Şehirde gösterişçi kamusal mimari yapılar veya surlar yoktu; Spartalılara göre, şehrin surları bizzat Spartalı erkeklerdi.

Atina: Başta Akropolis'tekiler olmak üzere, Atinalıların kamusal binaları, ihtişamın ve yeniliğin standartlarını baştan yazan birer antik dünya harikasıydı. Etkileyici kamusal alanlar, çeşitli faaliyetlerle dolup taşıyordu. Şehir ve komşusu liman kenti Pire aşılmaz surlarla çevriliydi.

HİTABET

Sparta: İngilizcede "az ve öz konuşma" anlamına gelen "laconic" kelimesi, Sparta şehrinin bir diğer adı olan "Laconia"dan geliyor. Spartalılar, basit ve incelikten uzak düşünme tarzlarıyla ünlüydü. Feci bir deniz savaşının ardından bir Spartalı, gelmiş geçmiş en kısa ve öz savaş kaydını tutmuştu: "Gemiler gitti; Mindarus (amiral) öldü; adamlar açlıktan ölüyor; ne yapacağımızı bilmiyoruz."

Atina: Topluluk önünde konuşma dersleri hali vakti yerinde Atinalıların aldığı eğitimin önemli bir parçasıydı. Tüm zamanların en ünlü hatiplerinden biri olan Demosthenes, Atinalıydı. Ayrıca, Demosthenes'in yaptığı her konuşmada Atinalıları Makedonyalılara karşı uyardığı, ancak iş işten geçtikten sonra ciddiye alındığı söylenir.

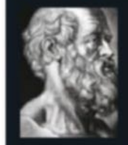
TIP

Hipokrat, "önce, zarar verme" demişti. Hastaları tedavi etmede pek de iyi iş çıkaramamasına rağmen geleceğin tıbbının temellerini attı

07 Antik Yunanların bilimsel tıbba yaptıkları katkı muazzamdır. En iyi doktorları dahi pek çok hastalığı iyileştirememiş ve tahminlerinin çoğu yanlış çıkmış olsa da ahlaki değerleri ve yöntemleri sonraki gelişmelere kaynaklık edip, günümüze değin varlığını sürdürdü. M.Ö. beşinci ve dördüncü yüzyıllarda, Hipokrat'ın yeni rasyonel tıp biliminin yanı sıra, doğaüstü teşhisler ile ruhani ve büyü içeren tedaviler de kullanımda kaldı. Ancak bu süreç tıp tarihinde önemli bir aşamaydı; tıbbi düşünme tarzında böylesine büyük çaplı bir değişiklik bir daha yaşanmadı. Yeni hekimler, hastalıkların bütünüyle doğal sebepleri olduğunu, vücudun kendisinden veya doğal çevreden kaynaklandığını düşünüyorlardı; hastalıklara yol açan şey tanrıların veya cadıların laneti değildi. Tek tek hastalıkları saptayıp semptomlarını sınıflandırmak üzere yakın gözlem yöntemini geliştirdiler.

Hipokrat, hastaları tedavi etmenin özverili ve merhametli bir vazife olduğu konusunda bilhassa ısrarcıydı. Günümüzün fizyoloji bilgisi olmaksızın tedavileri büyük oranda etkisiz kalsa da tıbbi bilgi ve tedaviyi geliştirmek için ihtiyaç duyulan ilke ve yöntemler artık mevcuttu.

HİPOKRAT

Hipokrat, pek çok hastalığın vücudun doğal dengesinin bozulmasından kaynaklandığını ve hekimin görevinin, doğanın vücudun dengesini yeniden sağlamasına yardım etmek olduğunu düşünüyordu. Ne yazık ki, insan fizyolojisine dair fikirleri baştan aşağı yanlıştı. Hipokrat, doğal dengenin dört "salgı" arasındaki dengeyle sağlandığına inanıyordu: kan, balgam, sarı safra ve siyah safra.

Müshiller ve kan alma
"Çok fazla" kan veya safra birikmesi sonucu denge bozulursa, hastanın kanı akıtılıyor veya hastaya kabız ilacı ya da kusturucu veriliyordu.

Diyet ve egzersiz
Hastalıklardan uzak durmak için düzenli egzersiz, denizde yıkanma ve fazla yemekten kaçınma öneriliyordu. Hastalığa yakalanmış birine hafif veya sıvı ağırlıklı bir diyet uygulanıyordu.

Sessizlik ve dinlenme
Hastalar, rahatsız edilmemeli ve güçlerini yeniden toplayabilmeleri için dinlenmeliydi.

Bir hastayı muayene eden Antik Yunan hekim

Yılanlı asa, Antik Yunan tıp bilimi ve sağlık tanrısı Asklepios'un sembolüydü

SANAT

Biçim ve sunumdaki gerçekçiliğin mükemmelliği Antik Yunan sanatını öne çıkardı

06 Resim ve özellikle heykel, şüphesiz Antik Yunan görsel sanatlarının en önemlileridir. Antik Yunan sanatının ayırt edici niteliği, manzaralardan veya tanrılar, canavarlar ya da şeytanlar gibi tuhaf ve insani olmayan figürlerden ziyade insan bedenine, mükemmelliğe ve güzelliğe odaklanarak, ayrıntılara ve gerçeklik duygusuna verdiği önemdir. Gerçekçilik ve mükemmellik birbiriyle çelişen nitelikler gibi görünse de durum hiç böyle değildi. Antik Yunanlar, idealize edilmiş insan bedenleri gibi mükemmel formlara hayranlık duyarlardı. Resmedilen veya heykeli yapılan şey mükemmellikti. Gerçekçilik sunumdaydı; formun ortaya konuluş biçimindeydi. Dolayısıyla, üç boyutluluk, daha doğal pozlar ve duruş biçimleri sayesinde, heykellerin gerçekçiliği arttı. Tüm bunlar, ayrıntılardaki ihtimamla bir araya geldiğinde, Batı sanat tarzında kalıcı bir etki yarattı; öyle ki bu etki günümüzde dahi varlığını sürdürüyor.

Heykeltıraş Praksiteles'in Afrodit heykeli (M.Ö. dördüncü yüzyıl)

SPOR

Fiziksel mükemmelliğe ulaşma isteği ve rekabet, Antik Yunan'da yüz yıllarca sürecek bir etkinliğin başlamasını sağladı

05 Neredeyse tapılan Antik Yunan atletler çok ünlülerdi. Şehriniz için Olimpik bir zafer kazanmanız size ihtişam, ün ve arzu ederseniz politik üstünlük getirebilir, hatta heykeliniz bile dikilebilirdi. Zengin yurttaşlar, daha ziyade yarışmacıları hazırlamak için rekabet ederlerdi; at arabalarına, atlara ve hayvan terbiyecilerine yığınla para harcarlardı. Fakat hiç şüphe yok ki önemli olan kazanmaktı. Hile ve dalavere yapılmıyor değildi; ayyuka çıkması durumunda kalıcı bir kin ve düşmanlık yaratıyordu. Öte yandan, yaralanma ve ölümler dövüş etkinliklerinde kabul gören olaylardı. Dahası, ünlü atletler tıpkı günümüzdeki gibi başka bir şehir adına yarışmak üzere ikna edilebiliyorlardı.

Genelde Olimpiyatlara odaklansak da spor ve egzersiz Antik Yunan erkeklerin ve Spartalı genç kadınların gündelik yaşamında önemli bir yer tutuyordu. Aslına bakılırsa, spor ve egzersiz Antik Yunan'ı komşularından ayıran şeydi ve Antik Yunanlar da bu gerçeğin farkına varıp sporu göklere çıkardılar. M.Ö. 776'da başladığı söylenen ve hep Olympia'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları, yalnızca Yunanca konuşan yetişkin erkeklerin katılımına açıktı.

Olimpiyatlar başlangıçta yalnızca bir gün sürüyor ve tek bir etkinliği, bugünkü 200 metre koşusuna benzer bir koşu yarışını içeriyordu. Olimpik etkinlikler, Antik Yunan'da yaygın şekilde takip edilen sporları kapsayarak zamanla büyüdü. Fakat at arabası yarışı gibi bazı oyunlar yalnızca zenginlere veya zenginler tarafından desteklenen sporculara mahsustu. Olimpiyat oyunlarının bazıları, örneğin at arabası yarışları, modası geçmiş askeri talimlere benziyordu. Nihayetinde oyunların süresi beş güne çıktı. Antik Yunanlar için sporun anlamı bireysel yarış ve şahsi zafer olduğundan, takım oyunları nadirdi. Oyunlar; koşuyu, at ve at arabası yarışlarını, disk ve cirit atma etkinliklerini, uzun atlamayı, güreşi, boksu, pentatlonu ve güreşle boksun birleşimi olan pankration güreşini içeriyordu. Atletler, müsabakalar da dahil genelde çıplak olmaları dışında, oldukça modern şekilde antrenman yapıyorlardı.

Kazanan yarışmacıya, günümüzdeki Olimpiyat Oyunları'nda da olduğu gibi, zeytin dallarından yapılmış bir taç veriliyordu. Ancak yalnızca birinci gelen kişi kazanmış sayılıyordu, ikinciye herhangi bir ödül verilmiyordu. Spor alanındaki kelime dağarcığımızın büyük bir bölümü, örneğin atletizm, atlet, jimnastik, stadyum, hipodrom ve tabii ki Olimpiyatlar, Antik Yunancadan geliyor. Bu da modern sporların Antik Yunan'a ne kadar çok şey borçlu olduğunu gösteriyor.

Disk atma, günümüzde de yapılan bir Olimpik spordur

OLİMPİYAT OYUNLARI

Koşu
Gerekli beceriler: Hız, ivme, zırhlıyken güç ve dayanıklılık
Günümüzde Olimpiyat Oyunları'nda hala mevcut mu? Evet, fakat çıplak veya zırhlı yarışılmıyor

At ve at arabası yarışları
Gerekli beceriler: Binicilik, cesaret ve mali destek
Günümüzde Olimpiyat Oyunları'nda hala mevcut mu? Binicilik etkinlikleri mevcut, fakat yarış yapılmıyor ve at arabası kullanılmıyor

Disk atma
Gerekli beceriler: Güç ve koordinasyon
Günümüzde Olimpiyat Oyunları'nda hala mevcut mu? Evet

Boks
Gerekli beceriler: Güç, dayanıklılık ve cesaret
Günümüzde Olimpiyat Oyunları'nda hala mevcut mu? Evet, fakat Antik Yunanların aksine günümüzde kapitone eldivenler kullanılıyor

Pentatlon
Gerekli beceriler: Tüm atletik becerilere ek olarak dayanıklılık ve cesaret
Günümüzde Olimpiyat Oyunları'nda hala mevcut mu? Evet, fakat bazı etkinlikler farklılık gösteriyor

MÜKEMMEL VÜCUT

Büyük Antik Yunan şehirlerinin hepsinde; kamusal alanlarda bulunan heykellerde, duvarlara kazınmış eserlerde, mezarlarda ya da duvarlara ve çanak çömleklere boyanmış halde mükemmel vücut imgelerine rastlanırdı. Bu durum Antik Yunanların, mimari anlayışlarında da gözlemlenen, simetri ve oran takıntılarından kaynaklanıyordu. Tüm önemli mekânlarda mutlaka bir spor salonu olurdu. Varlıklı erkeklerin antrenör kiralayıp, yediklerine dikkat etmesi ve formda görünmesi önemliydi. Diğer taraftan, Antik Yunanların yaptığı egzersizlerin estetikten öte bir yanı da vardı; savaşlara da bu egzersizlerle hazırlanıyorlardı. Hoplitlerin girdiği savaşların fiziksel ve zihinsel gerekliliklerini bu hazırlık olmaksızın karşılamak mümkün değildi.

EDEBİYAT

Batı edebiyat türlerinin büyük bölümü Antik Yunan'dan geliyor

04 Batılı ilk edebiyat eseri, muhtemelen M.Ö sekizinci yüzyılda yazılan Antik Yunan kahramanlık şiiri *İlyada* idi. Lir ve flüt için şarkı olarak bestelenen lirik şiir ve mersiye, Antik Yunan icadıydı. Bizzat Atinalılar komedi ve trajedi olmak üzere (iki farklı tarzda) iki edebi tür oluşturmuş, filozof Aristoteles ise etkileyici eseri *Poetika*'da edebiyat eserlerinin ilkelerini belirlemişti. Tüm bunların yanı sıra Antik Yunanlar romanlar yazmış, ağdalı konuşmalar hazırlamış ve ilk kez bir tarih metni kaleme almışlardı. Bu tarih metnini yazan kişi olan Herodot ilk tarihçiydi. Thukididis ise ilk modern tarihçi olarak kabul ediliyor. Antik Yunan metinlerinin sadece küçük bir bölümü günümüze kadar varlığını koruyabildi. Ancak Homeros'un epik şiirleri; Eshilos, Sofokles ve Euripides'in trajedileri ve Aristofanes ile Menandros'un komedileri hem Antik Yunanca olarak hem de çeviri dillerde bugün hala okunuyor.

EĞİTİM

Atinalılar, geniş kitlelere yayılmış okuryazarlık ve modern demokrasilerdeki üniversitelerin öncüsü olurken, Spartalılar aşırı disiplinli devlet okullarıyla totaliter rejimlere esin kaynağı oldular

03 Pek çok farklılığın yanı sıra, Atinalılar ve Spartalılar çocuklarına verdikleri eğitim konusunda da birbirlerinden ayrılıyorlardı. Diğer Antik Yunan şehir devletlerinde de farklı yaklaşımlar vardı, ancak çoğu Atinalılara yakın bir tutum benimsemişti. M.Ö. dördüncü yüzyıl itibariyle Atinalıların yaklaşımı büyük oranda kabul gördü. Tüm Antik Yunanların paylaştığı ortak düşünce ise eğitimin amacının iyi yurttaş yetiştirmek olduğuydu.

Sparta'da ise iyi yurttaş, iyi asker demekti. Erkek çocuklar yedi yaşında ailelerinin yanından alınır, komünal bir yaşamın sürdüğü kışlalara götürülür ve sıkı bir disiplinle askeri eğitime tabi tutulurlardı. Muhtemelen, Antik Yunan devletleri arasında kız çocuklarının da eğitim alabildiği tek yer Sparta'ydı. Kız çocukları da tıpkı erkekler gibi fiziksel ve zihinsel dayanıklılık temelinde bir eğitimden geçiyorlardı.

Atina'da da fiziksel eğitim önemliydi, ancak okuryazarlık ve kültüre daha fazla önem veriliyordu. M.Ö. beşinci ve dördüncü yüzyıllarda Atina'da okuma-yazma bilen yetişkin erkek oranının yirminci yüzyıla değin herhangi bir modern Avrupa devletindekinden yüksek olduğu düşünülüyor. Bu durum, etkin bir demokrasinin ihtiyaçlarını açıkça ortaya koyuyor.

Çoğu Atinalı erkek çocuğu muhtemelen sadece birkaç yıl resmi eğitim alıyordu, ancak varlıklı kişiler kamusal yaşamdaki rekabette üstün gelmek adına daha fazla eğitim talep ediyordu. Yüksek eğitim, M.Ö. beşinci ve dördüncü yüzyıllarda felsefe ve matematik gibi yeni düşünce unsurlarını da kapsayacak şekilde genişledi. Daha öncesinde odak noktası, parlak zekâlı olmayı, bilhassa da retorik hileleri öğretmekti.

Zamanla, Platon ve Aristoteles gibi filozoflar tarafından kurulan gelişmiş okullar katıksız bir eğitim anlayışına odaklanıp, modern üniversitelerin ilk örneklerini oluşturdular. Akademi ve akademisyen kelimeleri Platon'un *Akademi* adlı okulundan geliyor.

Atinalı erkek çocuklar okuma-yazma, müzik, matematik ve felsefe eğitimi alıyorlardı

MATEMATİK

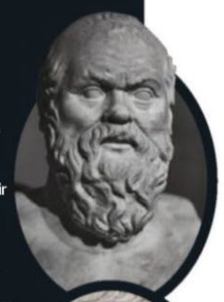
Matematiği icat etmediler fakat çok ileriye taşıdılar

02 Matematik, Antik Yunancada "öğrenilen şey" anlamına geliyor. Matematik kelimesini ilk defa, tuhaf bir kişiliğe sahip olan Sisamlı yarı efsanevi düşünür Pisagor'un (vejetaryendi ve takipçilerinin fasulye yemesini yasaklamıştı) dillendirdiği söyleniyor. Bunun ne derece doğru olduğunu bilmesek de günümüzde matematikte, bilhassa da geometride kullanılan terimlerin, kavramların ve ele alınan klasik problemlerin büyük çoğunluğunun Antik Yunan'dan geldiği su götürmez bir gerçek. Öklid, sıklıkla "geometrinin babası" olarak anılıyor. Öte yandan, Thales ve Pisagor teoremleri alanın temel teoremlerini teşkil ediyor. Pi sayısı, daha önce Yakın Doğu'da ve Uzak Doğu'da yaklaşık olarak hesaplandıysa da M.Ö. 250 civarında daha kesin bir hesaplama yapan ilk kişi Arşimet oldu. Antik Yunan matematikçiler bazı konularda yanıt üretemeseler de bunlar hakkında bir sonraki devrin matematikçilerine faydalı olacak sorular sordular.

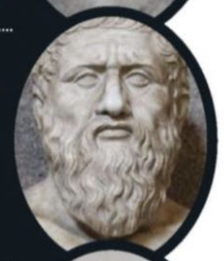
Pisagor öğrencileriyle düşüncelerini paylaşıyor

EN ÖNEMLİ ANTİK YUNAN FİLOZOFLARI

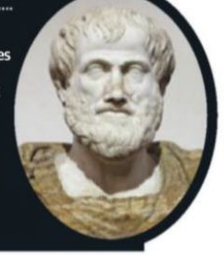
Sokrates
Yoksul bir Atinalı olan Sokrates'in, Sparta'ya karşı verilen savaşlarda gösterdiği cesaret ünlüdür. Atina'nın tanrıları yerine "başka tanrılara inanmak" ve düşünceleriyle gençlerin ahlakını bozmak suçlarından ölüme mahkum edildi ve baldıran zehrini gönüllü olarak içerek öldü. Ardında yazılı bir metin bırakmayan Sokrates'in mirası öğrencileri, özellikle de Platon aracılığıyla günümüze aktarıldı.

"SORGULANMAMIŞ HAYAT YAŞANMAYA DEĞMEZ"

Platon
M.Ö. 420'lerde Atinalı, varlıklı bir aristokrat ailede dünyaya gelen Platon, M.Ö. dördüncü yüzyılın ortalarında öldü. Siraküza hükümdarı Dionysius'u bir filozof-krala dönüştürmeye çalıştı, ancak emeğine karşılık köle olarak satıldı. Ardından, bir hayranı tarafından hemen satın alınıp özgür bırakıldı. Ünlü Akademi okulunu kurdu.

"CEHALET, BÜTÜN KÖTÜLÜKLERİN KÖKENİDİR"

Aristoteles
Antik Yunan'ın kuzeyinde dünyaya gelen Aristoteles (M.Ö. 384-322), 18 yaşında Atina'da Platon'un Akademi'sine katıldı. Daha sonra, geleceğin Büyük İskender'ine birkaç yıl boyunca danışmanlık yapmak üzere kuzeye döndü. Ardından Atina'ya geri dönerek kendi okulu Lykeion'u kurdu.

"PLATON BENİM İÇİN AZİZDİR, AMA HAKİKAT DAHA AZİZDİR"

FELSEFE

Antik Yunan filozoflar felsefeyi yaratmakla kalmayıp bilimi de keşfettiler

01 Antik Yunancada "bilgelik aşkı" anlamına gelen felsefe kelimesini ilk kez Pisagor'un kullandığı söyleniyor. Antik Yunanlar, günümüzde felsefe ve bilim olarak adlandırdığımız alanlar arasında ayrım gözetmezlerdi; çok sayıda filozof fizikle ilgilenir, evrenin yapısı üzerine kafa yorardı. Bilindiği üzere, Demokritos (M.Ö. 460-370 civarı) atom teorisinin ilk örneklerinden birini ortaya koymuştu. Söylentiye göre Platon, Demokritos'u o kadar hor görüyordu ki kaleme aldığı her şeyi yakmak istiyordu.

Sokrates'le birlikte (M.Ö. 470-399 civarı) etik gibi beşeri meseleler felsefi düşüncenin konusu olmaya başladı. Ayrıca Sokrates, diyalektik yöntemi de geliştirdi. Kabaca ifade edecek olursak, kavramlar arasındaki karşıtlık ilişkisinden yola çıkarak bunu doğruya varan süreçlerin açığa çıkarılmasında bir ilke olarak kullanan düşünme ve araştırma yolu şeklinde tanımlayabileceğimiz bu yöntemin, pek çok alanda muazzam bir etkisi oldu. "Eleştirel düşünce" olarak adlandırdığımız muhakeme tarzını büyük oranda Sokrates'e borçluyuz. Sokrates, hınzır bir mizah anlayışıyla uyuşuk düşüncelere ve sağduyuya meydan okuyarak çok sayıda düşman kazanmıştı.

Platon, Sokrates'in; Aristoteles ise Platon'un öğrencisiydi. Platon'un ilgi alanı geniş olmakla birlikte, asıl ilgilendiği mesele, en önemli eseri *Devlet*'e de konu olan adaletti. Tüm şeylerin birbirine bağlı olduğu yönündeki inancı onu adaletin yalnızca adil bir devlette ortaya çıkabileceği sonucuna götürdü. Sparta geleneğinin felsefede vücut bulmuş hali gibi görünen bu düşünce, ileride totaliter politik görüşlere ilham kaynağı oldu. Aristoteles, daha pragmatist bir filozof ve gözlemciydi; bazı bakımlardan sosyal bilimcilerin ve fizikçilerin öncüsüydü.

Antik Yunan'daki diğer önemli felsefi görüşler arasında Epikürcülük, Stoacılık ve Kinizim bulunuyor.

©Alamy, Getty, Sol90 Images

Tarih Yazanlar Grigori Rasputin

1906 yılında St Petersburg, esrarengiz ve kutsal bir adamın, büyüleyici karakteriyle Rus iktidarının tam kalbinde kendine yer edinmesine şahit oluyordu

Yazar: Dave Roos

Rasputin denince aklımıza gelen ilk şey gözleridir. Fotoğraflarda bile baktığı kişiyi delip geçen hipnotize edici sabit bakışları, insanı olduğu yere mıhlayan bir güce sahip. Ardından ise o vahşice dağınık sakalları, keçe gibi siyah saçları ve Doğu'ya özgü ceketi geliyor. Günümüze ulaşan az sayıdaki fotoğraflarından birinde Grigori Rasputin, varlıklı hayranlarıyla, inciler ve Victoria tarzı yüksek yakalı elbiseler içerisindeki kadınlarla çevrili. Peki, sosyete kadınları bu çılgın bakışlı mistik adamda ne bulmuşlardı? Nereliydi bu adam? Son Rus Çariçesi de dahil, bunca sadık takipçiyi peşinden sürükleyen gücü nereden geliyordu?

Çok sayıda tarihçinin ve biyografi yazarının da fark ettiği üzere, Rasputin'in hayatına dair gerçekleri kurgudan ayırmak neredeyse imkânsız. İsminin anlamı dahi şiddetli tartışmalara konu oluyor. Tarihçilerin büyük bir kısmı isminin, doğduğu köy Pokrovskoye'ye atıfta bulunduğunu iddia ediyor. Öte yandan, Rus dramaturg ve Rasputin biyografisinin yazarı Edward Radzinsky onun isminin, "ahlaksız ve işe yaramaz kişi" anlamına gelen rasputa kelimesinden geldiğinde ısrarcı.

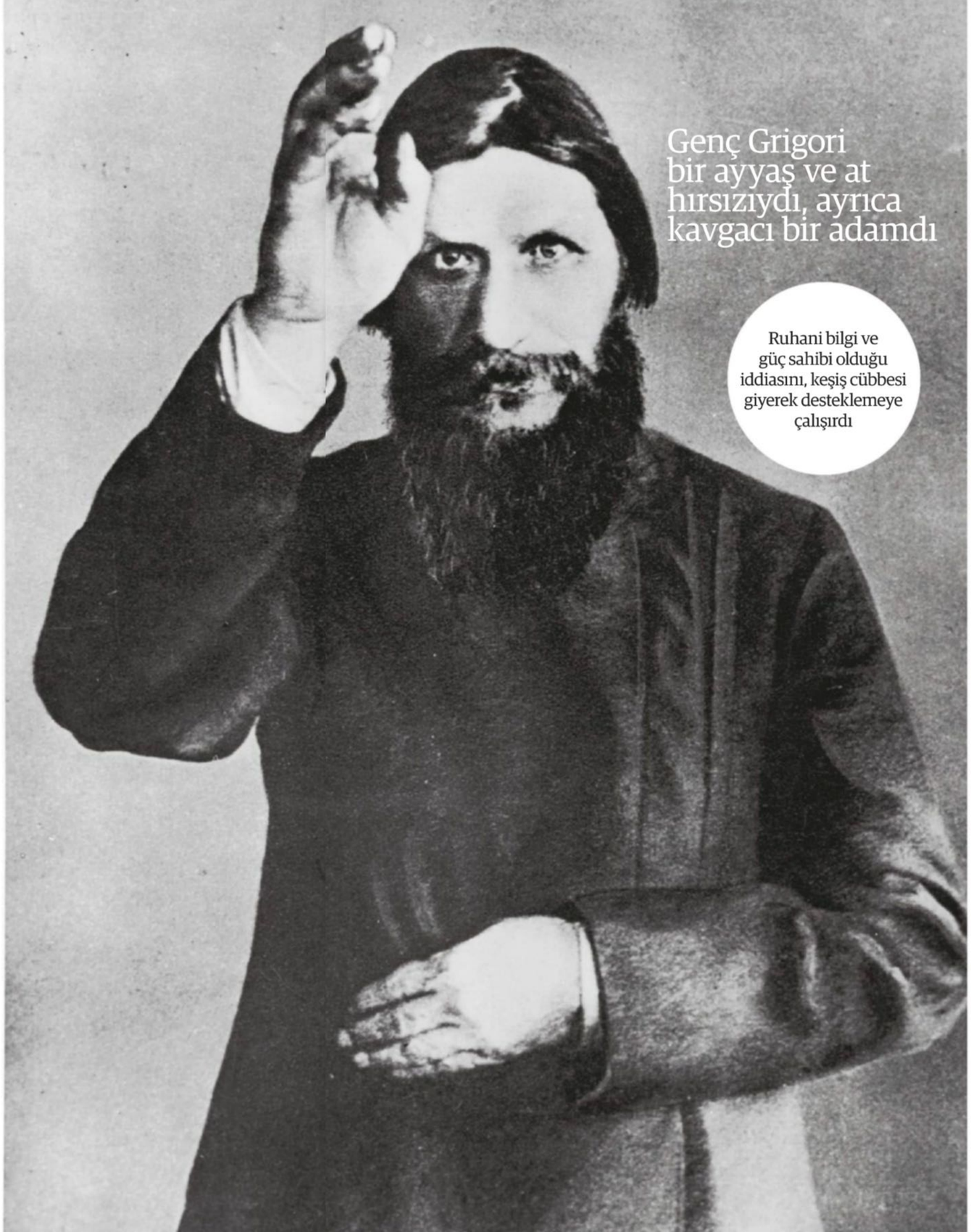
Biyografi yazarları Rasputin'in doğum tarihinin 1869 yılının başları olduğunu belirlediler. 20 yaşındaki Efim Yakovlevich ve 19 yaşındaki Anna Vasilievna'nın altıncı ve bebeklikte sağ kalan ilk çocuğuydu. Böyle kayıplar yürek parçalasa da uçsuz bucaksız Batı Sibirya'nın sert ikliminde yaşayan yoksul bir köylü ailede alışılmadık bir durum değildi.

Rasputin, başından beri garip bir çocuktu. Kendi sözleriyle ifade edersek hastalıklı, çelimsiz ve yalnızdı; ormanlık alanlarda ve tarlalarda dolaşırdı. Hayvanlarla konuşur, tanrıyla sohbet ederdi. Okula gidemeyecek kadar yoksuldu. Bilgisizliği, pasaklı görünümü ve garip davranışları da alay konusu olmasına yol açıyordu. Köylülerse ona "Ahmak Grishka" diyorlardı.

Hem bizzat Rasputin'den hem de ona dair araştırmalardan elde edilen bilgilere göre Rasputin bir ayyaş, iflah olmaz bir at hırsızı ve kavgacı bir adamdı. Ne 19 yaşında (1888) evlendiği Praskovia Fyodorovna Dubrovina, ne de bu evlilikten doğan üç küçük çocuğu onu iç huzura kavuşturabildi. Yaptığı bir hırsızlık nedeniyle yerel sulh hâkiminin karşısına çıkarılan Rasputin, ceza olarak Verhoturye'deki ünlü Rus Ortodoks manastırına kadar 523 kilometre boyunca yürüyeceği destansı bir hac yolculuğu yapmayı kabul etti.

Bu yolculukla beraber Rasputin, köy köy dolaşıp yolda tanıştığı yabancılardan yiyecek artıkları dilenen ve sağ kalmak için Tanrının merhametine güvenen bir "strannik" oldu, yani bir aylağa dönüştü. Yeni rolü fakirliğe, mistik ve ruhani deneyimlere meyilli Rasputin için biçilmiş kaftandı. Manastıra ulaştığında, Kardeş Makary adında, okuma-yazması olmayan ve sezgileri güçlü bir münzevinin müridi oldu. Makary alkol, şekerli gıdalar ve seksin yasak olduğu katı bir çileciliğin yanında, Tanrı ile doğrudan birebir iletişim

Rasputin'in kızı, onun doğduğu gün gökyüzünde parlak bir kuyruklu yıldız görüldüğünü yazmıştı. Böyle bir kuyruklu yıldıza dair hiçbir kanıt bulunamadı

Genç Grigori bir ayyaş ve at hırsızıydı, ayrıca kavgacı bir adamdı

Ruhani bilgi ve güç sahibi olduğu iddiasını, keşiş cübbesi giyerek desteklemeye çalışırdı

Çılgın Keşiş'in zamanında hayat

İlahi görünmek
19. yüzyıl Rusya'sı, Rasputin gibi mistik gezginlere çok da yabancı bir yer değildi. Rasputin mistik karakterini, okuma-yazma bilmeyen, Tanrı'yla doğrudan iletişime geçtiği ve mucizeler yarattığı söylenen Ortodoks sofu, Kardeş Makary'e öykünerek oluşturmuştu.

Garip dini tarikatlar
Rasputin, Khlistiler tarikatının çelişkili katı çileciliği ile cinsel çılgınlığın ruhani gücünü bir araya getirdi. Çılgın Keşiş'in yaşadığı dönemde Rusya'da hem köylüler hem de soylular, kadınlarla erkeklerin vahşi danslar ve coşkulu seks partileri sayesinde Kutsal Ruh'a ulaşabileceği fikrine ilgi duyuyorlardı.

Adaletsizlik ve eşitsizlik
Rusya'da serflik 1861'de yasa dışı ilan edildiyse de Rusların büyük bir bölümü, yaşamları yetersiz çiftçilik gelirlerine bağlı yoksul köylülerden oluşuyordu. Ayrıca, rejim için mali kaynak yaratmak isteyen Çar, Rus çiftçilerin üretimlerinden ağır vergi alıyordu. Bu durum sıklıkla ayaklanmalara yol açıyordu.

Devrim söylentileri
Karl Marx, 1848'de Komünist Manifesto'yu yayımladı ve Vladimir Lenin 1880'lerde metni Rusça'ya çevirdi. O dönemde, yer altında örgütlenen sosyalist hareket tüm Rusya'da Çarlık karşıtı entelektüellerle birlikte güçleniyordu.

Askeri yenilgiler
Rakip ulusların gerçekleştirdiği sömürgeci fetihlerden cesaret alan Çar II. Nikolay, komşusu Mançurya'yı fethederek Rus İmparatorluğu'nu genişletmek istedi. Ancak bu hamlesi, 1904'te Japonya'yla yaptığı yıkıcı bir savaşı ve yenilgiyi tetikledi. Çar'ın yenilgisi ise hoşnutsuzluk ve kargaşayı alevlendirdi.

Sivillere uygulanan şiddet
22 Ocak 1905 Pazar günü, işçi haklarına dair bir bildiri sunmak üzere Çar'ın St. Petersburg'daki sarayına doğru barışçıl bir yürüyüş düzenlendi. Saray muhafızları, göstericilerin üzerine ateş açarak yüzlerce insanı öldürdü ve yüzlercesinin de patlak veren kargaşa ortamında ayaklar altında ezilerek ölümüne yol açtı. 1917 Devrimi'nin tohumları bu şekilde atıldı.

Barışçıl bir yürüyüş, Kanlı Pazar'a dönüştü

Almanya doğumlu Çariçe Aleksandra ve çocukları Rasputin'le birlikte

RASPUTIN VE ÇARIÇE

Çariçe Aleksandra ve Rasputin'in ortak bir noktası vardı: İkisi de yabancıydı. Rasputin, mistik iyileştirme güçleri ve aşırı libidosuna dair söylentilerle St. Petersburg'a gelmiş eğitimsiz Sibiryalı bir köylüydü. Politik olarak güçsüz ve gözden düşmüş Çar II. Nikolay'ın karısı Aleksandra ise Almanya doğumlu bir 'yabancıydı'. Rasputin, Aleksandra'nın biricik oğlu ve tahtın tek varisi Aleksey'in yaşamını tehdit eden hemofili hastalığını mucizevi bir şekilde iyileştirdiğinde, bu iki yabancı arasında bir bağ oluştu. Rasputin, saray mensupları tarafından kabul görmeyen Aleksandra için çabucak bir dert ortağı ve akıl hocası haline geldi. Çar II. Nikolay, Rusya'nın gücünü kanıtlamak üzere St. Petersburg'dan ayrılıp ordularına Birinci Dünya Savaşı'nda liderlik etmek amacıyla sefere çıkınca, Aleksandra tamamen Rasputin'in etkisine kapıldı. Artık Rasputin, zor günler geçiren Rusya'nın fiili lideri haline gelmişti. Çarlık rejimini eleştirenler, Rasputin'in ahlaksızlığına ve Çariçe'yle skandal ilişkisine dair dedikodular çıkarmaya başladılar. Kendisine yönelik eleştirilere çok öfkelenen Aleksandra, üst düzey memurların büyük bir bölümünü görevden alıp onların yerine Rasputin'in seçtiği kişileri getirince iktidarı iyiden iyiye sarsıldı. Aleksandra ve Rasputin'in yakın ve şüpheli ilişkisi, eski Romanov rejiminin Rus Devrimi'yle devrilmesine yol açan çok sayıda nedenden biriydi.

kurulmasını öğütlüyordu.

Rasputin, Makary'yi hızlıca örnek aldı ve Rusya'da gittikçe ilgi çeken bu yeni "köylü inancına" adapte oldu. Pek çok Rus'un inancına göre, gerçek müminlere bahşedilen ruhani yeteneklerin enginliğine ancak eğitimsiz ve dünyevi etkilerden uzak, saf köylüler ulaşabilirdi. Rusçada starets denen bu köylü mutasavvıflar din hocalığı, ruhani rehberlik, kâhinlik ve keramet gösterme gibi çok sayıda rolü üstlenebiliyorlardı

Yunanistan'ı ve Kutsal Toprakları da ziyaret ettiği iki yıllık ruhani gezgin yaşamından sonra "Ahmak Grishka", kendi çabalarıyla "kutsal bir adam" olmayı başararak, Kardeş Grigori adıyla Pokrovskoye'ye geri döndü. Çok geçmeden, çoğunlukla genç kadınlardan oluşan ilk takipçilerini edindi. Takipçileriyle, ruhani sohbetlerin derinliklerine inmek üzere gizlice buluşuyordu. Kendilerini kırbaçlayan ve masumiyete giden yolun en karanlık cinsel günahları işlemekten geçtiğine inanan bağnazların tarikatı Khlistiler'e (Cilysler) katıldığı düşünüldüğünde, Rasputin'in bu gizli toplantılarda genç kadınlarla ne yaptığı özellikle merak konusuydu.

Derin dini duygularla benimsediği çileciliğine rağmen, Rasputin hiçbir zaman hırsını kaybetmedi. 1902'de 33 yaşındayken, Moskova'nın 800 kilometre doğusunda ve o dönemde başkent olan St. Petersburg'a 1.500 kilometre uzaklıkta bulunan Kazan şehrine taşındı. Burada, çok daha sosyal ve girişken bir kişiye dönüşen Rasputin, ruhani akıl hocalığı beklentisiyle kendisine içini döken üst sınıftan kadınlarla yakınlık kurdu. Kadınların ellerini avucunun içine alır ve büyüleyici bakışlarıyla ruhlarını okurdu. Ona olan bağlılıklarının işareti olaraksa kadınlar Rasputin'e kıyafet ve dini simgeler taşıyan mücevherler verir ve söylentiye göre aynı yatağı paylaşırlardı.

Rasputin, Kazan'ın dışında bulunan ünlü bir manastırın başındaki isim olan Gavril'le etkili bir ittifak kurdu. Gavril'in yazdığı tavsiye mektubu sayesinde 1903'te St. Petersburg kapıları Rasputin'e açıldı. Rasputin, Kazan'da olduğu gibi başkentte de sezgileri güçlü, şifa veren, karizmatik ve kutsal bir kişi olarak nam saldı. Ünlü cemiyetlere mensup, doğu mistisizmine merak duyan ve Rasputin'i Rus Ortodoks inancının Maharişi'si olarak gören çok sayıda kadının gözüne girdi. Seks düşkünlüğü ve sefahat âlemlerine dair söylentiler tekrardan ortalıkta dolaşmaya başladıysa da Rasputin, kazandığı muazzam saygınlık nedeniyle bu saldırılardan zarar görmüyordu.

Her şeyden önemlisi, Rasputin St. Petersburg'daki Ortodoks kilisesinin başındaki isim olan Başpiskopos Feofan tarafından kabul görmüştü. Çar II. Nikolay ile karısı Çariçe Aleksandra Fyodorovna, Feofan'a günah çıkardıklarından önemli bir şahsiyetti. Nikolay'ın saltanatı verdiği kötü politik kararlar ve bunların yarattığı genel bir memnuniyetsizlik nedeniyle sallantıdaydı. Rus-Japon savaşlarında Japonya karşısında aldığı küçük düşürücü yenilginin ardından Rusya'da politik reform çağrıları yükselmeye başlamıştı. 1905 yılında Kışlık Sarayı'na yapılan barışçıl bir yürüyüşte panikleyen gardiyanlar kalabalığa ateş açarak yüzlerce göstericinin ölümüne sebep oldular. Kanlı Pazar olarak bilinen bu olay başarısızlıkla sonuçlanan 1905 Devrimini tetiklemişti.

Bolşevik devrimciler, Rasputin kelimesinin Rusçada "ahlaksız" ve "sapkın" anlamına geldiğine dair söylentiler çıkardılar

"Kadınların ellerini avucunun içine alır ve büyüleyici bakışlarıyla ruhlarını okurdu"

Dönüm noktası

Verhoturye'ye hac yolculuğu 1897

Tanıdık köylülerden biri, at çalarken yakaladığı Rasputin'i feci şekilde dövmüştü. Rasputin'in görünürdeki yaraları iyileşse de, cezayı kesen köylüye göre, eskisinden çok daha "garip ve aptalca" davranmaya başladı. Kızı Maria'nın aktardığına göre Rasputin, dayaktan kalma büyük yara izlerini kapatmak için saçlarını alnına doğru yayıyordu. Tekrar hırsızlık yaparken yakalandığında cezası onun önerisiyle belirlendi ve Verhoturye'deki ünlü manastıra 532 kilometrelik bir haç yolculuğu yapmak üzere yola çıktı. Rasputin'in yabancılardan sadaka dilendiği, Tanrı ve doğayla iletişim kurarak Rusya'nın unutulmuş köşelerindeki kutsal toprakları ziyaret ettiği strannik, yani gezgin hayatı böylece başlamış oldu.

Yüksek sosyete mensuplarının eşlik ettiği Rasputin ve babası (sağdan üçüncü)

1917 Şubat Devrimi'nin ardından, Rasputin'in bedeni bir grup tarafından mezarından çıkarıldı ve benzin dökülerek yakıldı

Bu politik ve toplumsal kargaşanın yaşandığı sırada, Aleksandra birbirinden güzel dört kız çocuğu ve en sonunda da Aleksey adında bir varis dünyaya getirdi. Ancak Aleksey, hayatını tehdit eden bir kan hastalığı olan hemofiliyle boğuşuyordu. Doktorlar Aleksey'i tedavi etmede başarısız olunca, Nicholay ve Aleksandra mistik bir şifacı aramaya koyuldular. 1906'da, Feofan onlara Rasputin'i takdim etti.

Rasputin dua ya da pek çoklarının inandığı gibi hipnoz yardımıyla genç Aleksey'i iyileştirince, hemen Romanov ailesinin ruhani rehberi olarak kabul edildi. Rasputin'in dış görünüşünü ve cinsel sapkınlığına dair söylentileri göz önünde bulunduran Çariçe, onunla yaptığı toplantıları gizli tutmaya çalıştı. Ancak yine de, gözden düşmüş Çar'a ve 'Alman' karısına akıl hocalığı yapan Çılgın Keşiş'in öyküsü halkın arasında yayıldı.

Devrimciler ve kraliyet ailesini eleştiren kesimler, bu esrarengiz adamın varlığını Çar'ın verdiği kötü kararların bir kanıtı olarak değerlendiriyorlardı. Rasputin'in yaşadığı iddia edilen cinsel maceraları gün geçtikçe daha müstehcen, politik nüfuzu ise daha tehlikeli hale geliyordu. Aleksandra, üst düzey bakanlarının büyük bölümünü görevden alıp onların yerine yenilerini getirdiğinde, politik rakipleri yeni bakanların Rasputin tarafından seçilmiş olduğunu iddia ettiler.

Dönüm noktası

Rasputin, Aleksey'i iyileştirir 1906

Mucizeler yarattığına inanılan Monsieur Phillipe, Aleksandra'yı, hasta oğlu Aleksey'in yerine geçecek bir varise hamile olduğuna inandırır. Öyle olmadığı anlaşılınca Phillipe kapı dışarı edilir. Bir akıl hocasına ihtiyaç duyan Çariçe'nin imdadına, Verhoturye manastırında edindiği kutsal yeteneklerle Çar'ın sarayına gelen Rasputin yetişir. Majestelerinin üzerinde öylesine güçlü bir izlenim bırakır ki bir yabancı olmasına rağmen Aleksey'i beşiğinde görmesine izin verilir. Rasputin, hasta çocuğun başında dua eder. Bunun üzerine anında sakinleşip uyuyakalan Aleksey ertesi gün uyandığında hiç bir hastalık belirtisi göstermez.

1916'da, Rasputin'e duyulan öfke zirve noktasına ulaştı. Romanov'lar üzerindeki politik nüfuzu, Prens Feliks Yusupov da dahil rakipleri sinirlendiriyordu. Prens, Rasputin'in saltanata zararlı etkisine son vermeye kararlı bir grup topladı. Bizzat Yusupov'un yayımlanmış açıklamalarına göre, Prens ve birlikte hareket ettiği suikastçılar, eşleriyle buluşma bahanesiyle Rasputin'i akşam yemeğine davet ettiler. Çılgın Keşiş geldiğinde ona ölümcül dozda siyanür içeren pasta ve şarap ikram ettiler fakat Rasputin bu miktardaki siyanürü bile hazmetmede sorun yaşamadı. Bunun üzerine, Yusupov bir tabanca ile Rasputin'i sırtından vurdu. Yine ölmeyince, Yusupov ve çetesi Rasputin'e tekrar ateş edip tekme tokat dövdüler ve bir halıya sararak buz tutmuş nehre attılar. Otopsi raporunda ölüm nedeni olarak boğulma yazıyordu.

Aleksandra'nın Rasputin'le olan ilişkisi Rus otokrasisinin yıkılışında kilit önemdeydi. Rasputin'in ölümünden sonra Rus Devrimi, Romanov Hanedanı'nın egemenliğine son verdi.

Rasputin'in hikâyesi ne ölçüde gerçeklere dayanıyordu? Acaba Çılgın Keşiş'in hikâyesinin büyük bir kısmı Çar'ı devirmek isteyen Bolşevik devrimcilerin uydurduğu bir propaganda mıydı? Rasputin'in yaşamına dair gerçekler tarihe gömülmüş olabilir, ancak hayat verdiği karakter, iktidarın iplerini elinde tutan bu gizemli adam, sonsuza kadar yaşayacak.

Dönüm noktası

Rasputin'in etkisi, ölümünden sonra dahi imparatorluk rejiminin sonunu hazırlar 1918

Efsaneye göre Rasputin bir defasında Nikolay'a, suikastçılar olur da kendisini öldürürlerse Romanov ailesinin sonunun geleceğini kehanet etmişti. Rus otokrasisinin çöküşünü öngörmek için peygamber olmak gerekmiyorsa da Rasputin'in öngörüsü gerçekleşti. 1917'de tahttan indirildikten sonra, Çar ve ailesi kendi güvenlikleri için Ural Dağları'na sürgün edildiler. Fakat 17 Temmuz 1918'de, dört kız çocuğu ve 14 yaşındaki Aleksey de dahil tüm Romanov ailesi devrim muhafızları tarafından kurşuna dizildi.

Zaman tüneli

1869 Rasputin sıklıkla yaşını duruma göre uydururdu. Fakat kilise kayıtlarının dikkatle incelenmesi sonucu resmi doğum tarihinin Nissalı Saint Gregory günü olduğu anlaşıldı. Ailesinin altıncı ve bebeklikte sağ kalan tek çocuğuydu.

1877 Genç Rasputin, ormanlara gidip Tanrı'yla konuşmaya hevesli, sorunlu ve garip bir çocuktu. Kuzeni Dmitri ile nehir kenarında oynadığı sırada ikisi de nehre düştü ve Dmitri zatürreden öldü. Bunun üzerine Rasputin atlatamadığı bir depresyona girdi ve toplumdan daha da uzaklaştı.

1888 19 yaşına geldiğinde ayyaş, kavgacı, hayalperest ve yalnız bir adam olarak nam salmıştı. Şaşırtıcıdır ki bu namına rağmen evlenecek birini bulabildi. Karısı Praskovia Fyodorovna üç çocuk dünyaya getirdi ancak hiçbir zaman Rasputin'in sadakatini kazanamadı.

1897 Verhoturye'de hayatını değiştiren bir dini dönüşüm geçiren Rasputin, köyüne kutsal bir adam olarak döndü. İlk takipçileri büyük oranda kadınlardan oluşuyordu. Bu da cinsel sapkınlık ithamlarının ortaya çıkmasına yol açtı.

1898 Köyündeki bir tarlada dolaştığı sırada Bakire Meryem'in ufku işaret ettiğini gördüğünü iddia eden Rasputin, bu olayı kutsal gezilerine devam etmesi gerektiğinin bir emaresi olarak yorumladı. Bunun üzerine, Yunanistan'daki Athos Dağı ve Kudüs'teki Kutsal Topraklara iki yıl sürecek bir yolculuğa çıktı.

1901 Mistik köylü, büyüleyici bakışları ve garip konuşmasıyla kadınların ilgi odağı olduğu Kazan şehrinde hem iyi hem de kötü bir şöhret edindi. Şifa veren ve kadınları mest eden biri olarak ünü St. Petersburg'a kadar yayıldı.

1903 Kazan'daki kilise liderinin yazdığı övgü dolu tavsiye mektubu sayesinde Rasputin, doğrudan St. Petersburg'daki Aleksandr Nevsky Manastırı'na kabul edildi. Saçı sakalı birbirine karışmış köylü, burada başkent aristokrasisinin nüfuzlu ruhani lideri Piskopos Sergius'un gözüne girdi.

1907-1910 Rasputin, Aleksey'i iyileştirdikten sonra sarayın düzenli ziyaretçilerinden biri oldu. Rasputin'in gözetimi altındaki Aleksey'in sağlığı gün geçtikçe iyiye gitti. Çariçe, kocasının rejiminin 1905 ayaklanması ve başarısız Rus-Japon savaşının ardından tekrar iyileşme sürecine girmesini de keşişin dualarına yordu.

1915 Şayet Nikolay ordulara bizzat liderlik ederse, Birinci Dünya Savaşı'nı Rusya'nın kazanacağı Rasputin'e malum oldu. Nikolay evden uzakta cephedeyken, Rasputin'in Çariçe üzerindeki etkisi daha da arttı.

1916 Savaş sırasında Rusya'nın ekonomisi bozulunca, rakip siyasetçiler Almanya doğumlu Çariçe'yi casuslukla, akıl hocası Çılgın Keşiş'i ise ülkeyi yıkıma sürükleyen, kafayı seksle bozmuş bir düzenbaz olmakla suçladılar.

© Alamy

ROBIN HOOD
EFSANELERİ

Yazar Ben Biggs

Kahraman, okçu, âşık, avcı, katil, hırsız, serseri... Robin Hood'un hikâyesi çağlar boyunca pek çok farklı biçimde anlatıldı. Peki, efsanede hiç gerçeklik payı var mı?

Robin Hood'un adını duymuşsunuzdur. Sherwood Ormanı'nda beraber saklandığı bir grup neşeli haydutla birlikte, ormana gelen zenginleri tehdit edip paralarını alan, arası oklarla ve kadınlarla iyi olan, Orta Çağ'dan kalma, yeşil taytlı, sevimli, haydut tipli bir adam. Ezilenlere karşı cömertliğiyle ünlü Robin Hood halk tarafından sevilir ancak tahmin edebileceğiniz üzere, asil ve zenginlerin kulelerine kapattıkları kızları ile arası çok iyi olduğundan, zenginler ve güçlüler ondan nefret eder. Ancak her ne kadar yozlaşmış otoriter yöneticilerle çatışma içinde olsa da Robin Hood'un sadık ve vatansever bir İngiliz olduğunu unutmayalım. Yaptığı her şeyi, ülkesi ve binlerce kilometre ötedeki haçlı seferlerinde mücadele eden İngiltere Kralı I. Richard için yapıyor.

Bugün bildiğimiz şekliyle Robin Hood'un hikâyesine kimse körü körüne inanmıyor ancak İngiliz tarihi, gerçekleri, kurgudan ayırmak mümkün olmayacak hale gelene kadar efsanelere dönüştürmek gibi bir alışkanlığa sahip... Nesiller boyu süren devasa bir kulaktan kulağa oyunu gibi Robin Hood efsanesi de zamanın popüler medyasında sürekli üzerine bir şeyler eklenerek

Bir sanatçının gözünden, Kral I. Richard, Robin Hood ve utangaç görünümlü Leydi Marian'ı evlendiriyor

EFSANE 1

Leydi Marian

Leydi Marian kimdi ve efsanesinde herhangi bir gerçeklik payı var mı? Robin Hood hikâyelerine ilk defa ne zaman girdi?

EFSANE HEDEFİ TUTTURUYOR MU?

Leydi Marian'ın, süslenmiş bir karakterden ziyade, uydurma biri olduğu düşünülüyor. 16. yüzyılda Robin Hood'un sevgilisi ve ruh eşi olarak sahneye çıktı. Muhtemelen 15. yüzyıldan kalma bir karakterden türetilmişti: Lady of May Day (Mayıs Festivali Leydisi). Bu popüler festival, Orta Çağ'da yıllık bir gelenekti ancak Marian ve Robin'in bir araya gelmesi için hikâyenin birkaç nesil boyunca anlatılması gerekmişti. Aslına bakılırsa, Mayıs Festivali şenlikleri için yazılan üç oyun, Robin Hood'un hikâyesinin popüleritesini artırdı: *Robin Hood ve Şerif, Robin Hood ve Papaz, Robin Hood ve Çömlekçi*. Bir ozanın, cesur bir asiyi ve hayali bir Mayıs Festivali kraliçesini romantizm ekseninde bir araya getirmesi gerçekten küçük bir mucizeydi.

Robin Hood ve Neşeli Adamlar: Orijinal hikâye nesiller boyunca törpülendi

aktarıldı ve güzellikler abartılırken, karanlık ve tatsız olarak kabul edilen şeyler ayıklandı.

Robin Hood, 20. yüzyılın iletişim devrimi aracılığıyla dünyaca üne kavuştu. Son birkaç on yılda, Russell Crowe tarafından canlandırılan hoşnutsuz asker, Kevin Costner'ın asil hırsızlar prensi ve Errol Flynn'in coşkulu, gösterişli haydut tiplemesi ile bu isyancının öyküsüne kendi tonumuzu ekledik. Burada kurgudan gerçeği ayıracaksak, Hollywood'u aradan çıkarıp bu Orta Çağ Batman'inin hikâyesinin başladığı döneme, 12. yüzyıla dönmemiz ve Robin Hood'un hikayesinin doğrudan kökenine bakmamız gerekiyor.

Efsanenin kendisi ve hikâyeler, 1166'da doğan ve 1199'dan 1216'daki ölümüne kadar hüküm süren İngiltere Kralı John'un zamanına kadar izlenebiliyor. Bu söylenceler ve hikâyeler, bir sosyal ayaklanma çağında doğdu ve gelişti. Kral John'un saltanatının sona ermesi, İngiliz baronlarının isyanını tetiklemenin yanında, eski feodal hükümet sisteminin çöküşüne giden uzun bir yolun ilk adımı olan Magna Carta'nın imzalanmasına da zemin hazırladı. Hikâyedeki Leydi Marian gibi karakterler daha sonraki tarihlerde ortaya çıkmış olsa da, Robin'in çetesi "Neşeli Adamlar" o döneme net bir şekilde tarihlenebiliyor. Ancak asıl kahraman söz konusu olduğunda işler çok daha belirsizleşiyor.

Tarihçi David Baldwin tarafından desteklenen teorilerden birine göre, Robin Hood gerçekte Robert Godberd adında bir 13. yüzyıl çiftçisiydi. Bugün gördüğümüz masal kahramanından çok uzak olan Godberd ve çetesinin Nottinghamshire ve çevresinde işlediği suçlar, yaşadığı acımasız döneme uygundu: Hırsızlık, kundakçılık, din adamlarına saldırmak ve gezginleri öldürmek. Şiddete alışmış Orta Çağ halkı Godberg'in faaliyetlerini kabul edilebilir bulsa da, zaman içerisinde maceralarındaki şiddet dozu daha hassas bir izleyici kitlesine uyacak şekilde giderek azaltıldı. Godberg ve diğer haydutlar, Nottinghamshire'ın geniş ormanlık bölgelerinde

EFSANE 2

Neşeli Adamlar kimlerden oluşuyordu?

Nereden geldiler ve onları Robin Hood'un çetesinin önemli birer üyesi yapan becerileri nelerdi?

EFSANE HEDEFİ TUTTURUYOR MU?

Little John (Küçük John)

Karakteri: İrikıyım Sağ Kol
Özel beceri: Uzun sopa kullanmak
Modern hikâyelerde Robin Hood'un çetesine dahil edilen ilk adamlardan biri; aynı zamanda eski söylencelerde de adı geçen ilk karakterdi. Şair Wyntoun'un hikâyesine göre Küçük John; sadık, zeki ve tabii ki güçlü biriydi. Robin öldüğünde yanında olan tek çete üyesiydi. Kendisinin Derbyshire'da gömülü olduğu düşünülüyor.

Will Scarlet

Karakteri: Kibirli kılıç ustası
Özel beceri: Kılıç kullanmak
Yüzyıllar boyunca William Scarlet'in karakteri ve adlarının bolluğu konusunda çok fazla kafa karışıklığı yaşandı. Hatta bir ozan, eserlerinde hem Scarlock hem de Scarlet karakterini beraber kullandı. Robin Hood hikâyesinin Orta Çağ versiyonlarında çetenin en genç üyesiydi. Şık giyinmeyi seviyordu ve aynı zamanda en yetenekli kılıç ustasıydı. Bu alanda Robin'i bile geride bırakıyordu.

Değirmencinin Oğlu Much

Karakteri: Kurnaz çocuk
Özel beceri: Kaçak avlanma
Bu sinsi karakter, Robin Hood'un modern uyarlamalarında diğer karakterler öne çıkarken geride kaldı. Much veya diğer adıyla Midge'ın adına, bilinen en eski Robin Hood anlatımlarında rastlanıyor. Şerif'in arazisinde avlanırken yakalanan bir kaçak avcıydı. Hapisten kaçtıktan sonra Robin Hood'un çetesine katılmıştı.

Rahip Tuck

Karakteri: Sarhoş din adamı
Özel beceri: İçki içmek
Efsane bugün göründüğü gibi ele alınacaksa, Rahip Tuck'ın temiz kalpli, ayyaş ve kurnaz bir karakter olarak tanımlanması gerekiyor. Rahip Tuck karakterinin 15. yüzyılda yaşamış Sussex'li Robert Stafford'dan geldiği düşünülüyor. Robin Hood'un öyküsüne, 15. ve 16. yüzyıllarda Mayıs Festivali şenlikleri sırasında Leydi Marian ile beraber dahil oldu.

> "Robin Hood'u soylulardan biri yapmak, evcilleştirilmiş bir kahraman çıkardı karşımıza"

hâkimiyet kurmuş olan bir despota meydan okuyorlardı. Kral John, soylulara avlanma alanlarına özel erişim hakkı veren ve bu haklarını kullanırken halka mutlak bir acımasızlıkla davranmalarına yol açan, herkesin nefret ettiği Orman Yasasını yürürlüğe koymuştu. Bu yüzden, Godberg'in eylemlerinin halkın iyiliği için olduğu kabul edildi ve Godberg halk tarafından kucaklandı.

Yaklaşık 150 yıllık bir süreyi kapsayan dönemde, benzer isim ve yaşamlara sahip, kayıt altına alınmış Robin Hood benzeri bir dizi karakter bulunuyor. En eskisi, Gloucestershire'da bir başrahibin evinde yaşayan bir köle olan Cirencester'li Robert Hod'tu. Robert Hod, 13. yüzyılın başlarında misafir kentten gelen bir soyluyu öldürmesinin ve suç ortaklarıyla birlikte kaçmasının ardından Kral John'un bakanı Gerard D'Athee tarafından yasadışı ilan edildi. 1265'te, Kral Henry dönemindeki Evesham Muharebesi'nde adından söz ettiren dört farklı Robert Hod daha vardı. Her biri, gezginleri soymak ve Yorkshire'da bir manastıra baskın yapmak da dâhil olmak üzere çeşitli nedenlerle kanun kaçağı olmuştu. Bu durum, Keşiş Tuck karakterinin daha sonraki Robin Hood hikâyelerinde nasıl ortaya çıktığını açıklayabilir. Bununla birlikte, sonraki kayıtlarda iki tane de Robyn Hod görünüyor. Bunlardan biri Wight Adası'ndaki bir garnizonda görevli bir okçu, diğeri ise 1354'te Kral Ormanı'na izinsiz girdiği ve geyik avladığı için hapse atılan bir avcıydı. Robert adı o dönemde oldukça yaygınken, Hod veya Hode soyadı büyük olasılıkla eski İngilizce'de 'örtülü baş' anlamına gelen bir kelimeden geliyordu. Diğer yandan, soyadının "Robin of the Wood" (Ormanın Robin'i) hikâyesinden türemiş olması da mümkün.

Bu dönemde yaşamış benzer karakterlerin ve isimlerin çeşitliliğine bakıldığında, tarihçilerin karakterin kökenini belli bir kişiyle özdeşleştirmekte güçlük çekmesi hiç de şaşırtıcı değil. Robin Hood hikâyesinin günümüze kadar gelmiş en eski kayıtları onun yaptıkları ya da istismarları hakkında ayrıntılı bilgi vermiyor. Zamanın sıkıntılarından, Robin Hood'un eylemlerinin nedenlerinden veya aktif olduğu yıllardan bahsetmek yerine, sadece Sherwood veya Barnsdale çevresinde yaşayan bir kanun kaçağı olduğundan söz ediyorlar. İşleri daha da karıştıran bir başka konu ise, 13. ve 14. yüzyıllarda Robin Hood ve Little John adlarını benimseyen çok sayıda kanun kaçağı olması. Bu da hikâyenin o zamanlar bile popülerlik kazandığını gösteriyor. Zira ünlü bir kanun kaçağının (kurgusal veya gerçek) adını benimsemek o dönemde suçlular arasında yaygındı.

Robin Hood ve adamları, Saint Mary başrahibini yakalayıp bir ağaca bağlıyor

Robin Hood'un eşi, ailesi, toprağı ve unvanı yoktu. İşlediği suçlar için hikâyelerde hiçbir sebep gösterilmemişti ve karakteristik özellikleri muhtemelen zamanın gerçekten yaşamış bazı kanun kaçaklarından alınmıştı. Bu hikâyelerin en aydınlatıcı yönlerinden biri yazıldıkları dildi. 1362 yılında Parlamento İngilizce'nin mahkemelerde kullanılmasına karar verene kadar, Fransızca ülkede yaygın olarak konuşuluyordu. Oysa Robin'in en eski hikâyeleri bile İngilizce ve bu da bir tarihin belirlenmesine yardımcı oluyor.

14. ve 15. yüzyıllara gelindiğinde, Robin Hood'un hikâyeleri şenliklerde ve etkinliklerde yayıldıkça bir miktar ün kazanırken, oyunlarda ve şarkılarda da görülmeye başladı. Ünlü halk kahramanının Kral John zamanında yaşamış olduğu belirtilmese de; *Robin Hood ve Keşiş, Robyn Hode'un Küçük Hikâyesi, Robin Hood ve Gisborne'lu Guy, Robin Hood ve Cüce Rahip, Robin Hoode'un Ölümü* gibi 15. yüzyıl hikâyelerinde kahramanımızı görebiliyoruz. *Robin Hood ve Rahip* ile *Robin Hood ve Potter* oyunları, 1560 yılında Mayıs Festivali için özel olarak yazılmıştı ve aynı isimli daha önceki oyunlara

"13. ve 14. yüzyıllarda Robin Hood ve Küçük John adını benimseyen çok sayıda kanun kaçağı olduğu biliniyor"

dayanıyordu. Bu dönemde, çetesi "Neşeli Adamlar" çeşitli kaynaklarda görülmeye ve adım adım detaylarla süslenmeye başladı. Karakterin ünü iç bölgelerin ötesine yayılmaya başlamıştı ve 15. yüzyılın sonlarında, Somerset ve Reading gibi çok uzak bölgelerde yazılan oyunlarda ondan bahsediliyordu. Kadın düşkünü ve savaş kışkırtıcısı olarak anılan İngiltere kralı VIII. Henry ve saraydaki soylular tarafından da iyi biliniyordu. 16. yüzyılda yaşamış araştırmacı Edward Hall kayıtlarında, genç hükümdarın bir Mayıs Festivali kutlaması sırasında Kraliçe Aragon'lu Catherine'in odasına soylularla birlikte, başları örtülü, ellerinde oklar, yaylar ve kılıçlarla haydutlar gibi, Robyn Hode'un adamlarına benzer bir şekilde girdiğini yazıyor.

16. yüzyılın sonlarına doğru, Neşeli Adamlar çetesine bir de keşiş katılmıştı, Robin aşka ilgi duymaya başlamıştı ve aynı zamanda asil bir unvan kazanmıştı. Oyun yazarı Anthony Munday kanun kaçağı üzerine iki oyun yazdı: *Huntington'lı Robert Earl* ve *Huntington'lı Robert Earl'ün Ölümü*. Oyunlarda Robin (Robert) açık bir şekilde asillerden biri olarak betimleniyor ve asalet unvanını kaybediyordu. Bu oyunlarda Munday, Robin'i I. Richard'ın hükümdarlığı döneminde unvanı elinden alınan bir kont yapmıştı: Robin, Greenwood'a kaçarken, önde gelen baronlardan biri olan ve I. Richard'ın halefi Kral John'a karşı olmasıyla tanınan Fitzwalter'in kızı tarafından izlenir ve ikili burada birbirine âşık olur. Sevgilisi adını Leydi Marian olarak değiştirir. Kral John, müstakbel eşi bir kanun kaçağı tarafından çalındığı için kızgındır. İkinci oyunda, onu takip eder ve Dunmow Manastırı'nda Leydi Marian'ı zehirler.

Robin'in gözden düşmüş bir soylu olduğu ve Kral John, Leydi Marian ve Robin arasında bir tür aşk üçgeni yaşandığı fikri bugün hala bazı hikâyelerde varlığını sürdürüyor. Ancak hikâyeye bir sevgili eklemek ve Robin Hood'u soylulardan biri yapmak, 16. yüzyılda monarşiye meydan okuyan acımasız ve çoğu zaman ölümcül bir kanun kaçağından ziyade evcilleştirilmiş bir kahraman çıkardı karşımıza. Böylece, kötü bir hükümdara karşı haklı nedenlerle mücadele eden, egemen sınıfların hayranlık duyabileceği ve onunla ilişki kurabileceği birine dönüştü. Kanun kaçağı statüsü, hikâyesini tanımlayan bir özellikten ziyade, hikâyeye drama unsuru ekleyen bir özelliğe indirgenmişti.

Matbaanın gelişiyle, 16. yüzyıldan itibaren Robin Hood'un hikâyesi daha rafine ve çok daha tanıdık bir hale geldi. Sonraki birkaç yüzyıl boyunca, karakter ve hikâyeler gelecek nesillerin benimseyeceği vasıflara ve konseptlere bürünecekti. 18. yüzyılda Robin Hood'un tuhaf durumlarla karşılaştığı görülüyor. Örneğin, bir grup tüccar ve esnafın bile talihsiz kanun kaçağına üstünlük

Leydi Marian, Robin Hood tarafından kurtarılıyor

Robin Hood ve Küçük John, 13. yüzyılda düzenbazlar ve suçlular tarafından benimsenen iki popüler isim oldu

EFSANE 3

Gerçekten kötü adam o mu?

Kral John, Kral Richard ülke dışında savaşırken onun adına vergi toplayan gerçek bir kişiydi. Tarih ona haksızlık mı etti?

Kral John, Robin Hood'un Nottinghamshire çevresinde statükoyu sarstığı dönemde yaşayan gerçek bir karakterdi. Bugünün standartlarına göre, İngiliz tarihinde çalkantılı bir dönemi yöneten, savaş çığırtkanlığı yapan ve kendi çıkarı için çalışan bir despottu. Genellikle zalim bir kral olarak betimlense de gerçek şu ki, kendi neslinin tarzına uygun bir liderdi. O dönemde krallar kanunun üstündeydi ve bu nedenle canlarının istediği her şeyi yapabilirlerdi. Kral John, kraliyet konseyine baronların dışındaki kişileri seçmeye meyilli bir yöneticiydi. Ayrıca sarayında düşük seviyedeki soyluları tercih eder, ihanet kuşkusuyla baktığı güçlü İngiliz soylularını uzak tutmaya çalışırdı. İngiltere'de anayasa hukukuna giden yolu açan Magna Carta belgesinin imzalanma nedeni de kısmen buydu. Baronlar, onun keyfi yönetiminden bıkmıştı ve Magna Carta'nın bir parçası olarak, özgür insanların mevcut geçerli kanunlar dışında herhangi bir kanunla cezalandırılmaması konusunda ısrarcı oldular. Elbette, Magna Carta kralın yetkilerini hiçbir zaman gerçek anlamda sınırlamadı. Kral John, kendi döneminin en önemli eylemi olarak bilinen bu belgeyi sadece baronlarını yatıştırmak için imzalamıştı. Öte yandan, kraldan korkan ve acımasızca uygulanan orman kanunundan nefret eden Robin Hood, sıradan köylüler ve feodal zamanın çiftçileri için bu belge bir anlam taşımıyordu.

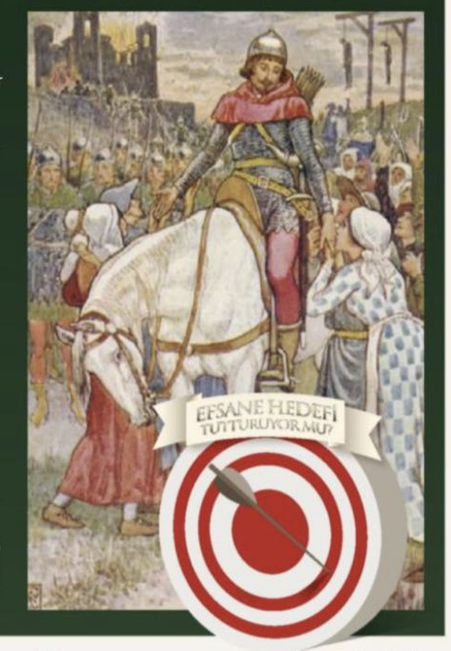

EFSANE 4

Fakirlerin dostu mu?

Robin Hood hikâyelerde anlatıldığı kadar cömert miydi?

Robin Hood ve çetesi Kral John zamanında var olmuşlarsa, modern hikâyelerde tasvir edilen hayırseverlik işleri ile ilgilenmeleri çok düşük bir ihtimaldi. Hayırseverlik fikrinin temellerinin, Lee'li Richard'ın hikâyesini anlatan bir erken dönem Orta Çağ söylencesine dayandığı düşünülüyor. Richard, zor duruma düşen bir şövalyeydi. Kredi aldığı manastıra borcunu ödeyemediği için toprakları bir başrahibe verilecekti. Bu nedenle Robin, ipoteğini ödemesi için ona para vermişti.
Tarihçi John Paul Davis daha da ileri giderek, Robin Hood'un bir tür Orta Çağ tefecisi olarak zenginden çaldığını ve fakirlere ödünç verdiğini öne sürüyor. *Robin Hood: Bir Gizli Tapınak Şövalyesi* adlı kitabında Robin Hood'un, Richard'a 400 sterlin borç verdiğini, Richard'ın manastırın ipoteğini geri ödediğini ve Robin'in daha sonra bu parayı başrahipten çaldığını yazıyor. Victoria dönemi yazarı Howard Pyle ve 20. yüzyıl filmleri, Robin Hood'u sinsi bir hayduttan hayırsever bir kahramana dönüştürmede şüphesiz büyük bir rol oynadı. Gerçekten Robin Hood adında biri zenginlerden çalıp fakirlere mi veriyordu? Evet, bu mümkün olabilir. Peki, tek amacı yoksulları korumak mıydı? Orası ancak efsanenin kendisi kadar net.

"Robin Hood 16. yüzyılda acımasız ve kanlı bir kanun kaçağından, monarşiye meydan okuyan bir halk kahramanına dönüştü"

sağlamasıyla ilgili öyküler görüyoruz; Robin'in yenebildiği tek kişi olarak ise Nottingham Şerifi gösteriliyor. *Robin Hood'un Altın Ödülü* adlı hikâyede, Robin bir rahip kılığına giriyor ve iki rahibi beş yüz pound dolandırıyor (günümüzde yaklaşık 10.000 pound). Yakalandığında ise borusunu öttürüyor ve Neşeli Adamlar'ı yardıma çağırıyor.

Kendi tarzları, değerleri ve tarihi süslemeleri ile tanınan Victoria dönemi yazarları da Robin Hood'un hikâyesini şekillendirmekten çekinmedi. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, kitap basmanın maliyeti düştü, verimliliği arttı ve kitaplar geniş kitlelerin erişimine açık hale geldi. ABD'li yazar ve illüstratör Howard Pyle, Robin Hood'un geleneksel halk masalını alıp, çocuklar için bir versiyon uyarladı. *Robin Hood'un Mutlu Maceraları* adı altında kısa hikâyeler serisi şeklinde yayınladı ve hikâyeyi son derece popüler hale getirdi. Yeşil taytlı haydut, bir yüzyıl boyunca okunan hikâyelerle, zenginlerden alıp fakirlere veren bir halk kahramanına ve iyi ahlaklı bir hayırsevere dönüştü.

Yazar T.H. White ilgi duymaya başladığında, Robin Hood'un hikâyesi dünyanın en tanınmış hikâyeleri arasındaydı. Kral Arthur hakkındaki romanlarıyla ünlü bir yazar olan White, hikâyeleri bir adım daha ileri götürerek Robin Hood ve çetesini *Taştaki Kılıç* romanına ekledi. Kitap, çeyrek asır sonra bir Disney kahramanlık filmine dönüştürüldü.

20. yüzyılın sonlarında, yeni fenomen sinemanın etkisi altında çoğunluğu 16. yüzyıl versiyonlarına bile hiç sadık kalmayan çok sayıda uyarlama yapıldı. Sean Connery ve Audrey Hepburn'ün yer aldığı film, *Robin ve Marian* romantizm dozunu artırdı, ancak aynı zamanda ilk kez Kral Richard'ı hiç de iyi olmayan bir karakter olarak resmetti. *Sherwood'lu Robin* adlı televizyon dizisi hikâyeye Nasir isminde bir Müslüman karakter ekledi. Aynı karakter, Kevin Costner'ın filminde Morgan Freeman tarafından *Azeem* adı ile canlandırıldı.

Sevimli haydut karakteri uluslararası bir çekiciliğe sahipti, bu nedenle hemen hemen her ülkenin kendine ait bir Robin Hood versiyonu ortaya çıktı: Galler'de Twm Sión Cati, Protestan inancı nedeniyle dönemin Katolik hükümdarının baskısı altında para kazanmak için soygun yapmaya sürüklenen yüksek profilli bir haydut olarak, Robin benzeri bir karakterdi. Ukraynalı asi Ustym Karmaliuk, 19. yüzyılda zenginleri soyarak elde ettiği ganimeti fakirlere dağıtarak isim yaptı ve Ukraynalı Robin Hood olarak anılmaya başladı. Öte yandan, Robin Hood'un ortaya çıkmasından yaklaşık bin yıl önce, Iceni Kraliçesi Boudica, topraklarının ve halkının kontrolünü zorla ele geçiren Romalılara meydan okudu. Yakalanmadan önce bir Roma lejyonunu yendi ve birkaç Roma şehrini yok eden başarılı bir isyana öncülük etti. İnsanlığın yanlışa karşı doğru, karanlığa karşı ışık arzusu, neredeyse her neslin Robin Hood'a benzer hikâyeler yaratmasını sağladı.

Robin Hood'un ilk öyküsünün anlatılmasının üzerinden neredeyse bin yıl geçtiğini düşündüğümüzde ve 13. yüzyıldaki ozanların bile üzerinde anlaşamadığı bulanık kökenlerini göz önüne aldığımızda, tarihçilerin Robin Hood ve çetesini ya da yaptıklarını kesin ve net olarak ortaya koyması pek mümkün görünmüyor. Tarih penceresinden baktığımızda, Robin Hood efsanesi kendi popülaritesinin kurbanı haline geldi ve gerçekler, nesiller boyu onu fantezi dünyasının derinlerine taşıyan hikâyeler tarafından sıkı bir şekilde gizlendi.

© Jay Wong, Mary Evans, Corbis

Cadı avı

Erken modern dönemde Avrupa ve Amerika'da binlerce kişiyi işkenceyle öldüren cadı avcıları vardı. Peki ama cadı avı neydi? Kötülüğüyle ün salmış böylesi bir uygulama neden yapılıyordu?

Yazar: Ben Biggs

Birkaç dakikalığına 17. yüzyıl Avrupa'sında bir köylü ve kocanızın vasiyetinde size bıraktığı evde yaşayan dul bir kadın olduğunuzu hayal edin: Geleneksel tıpta kullanılan az sayıda şifalı ot ve çok sayıda sebze yetiştirdiğin küçük toprağını ekip biçiyorsun. Yüreğinde Tanrı korkusu olan, sağlığın elverdiği ölçüde kiliseye düzenli olarak giden bir kadınsın. Geceleri ormanda şeytani ayinler düzenleyip hayvanlara büyü yapan cadı hikâyelerine pek itimat etmesen de şeytanın varlığına inanıyorsun.

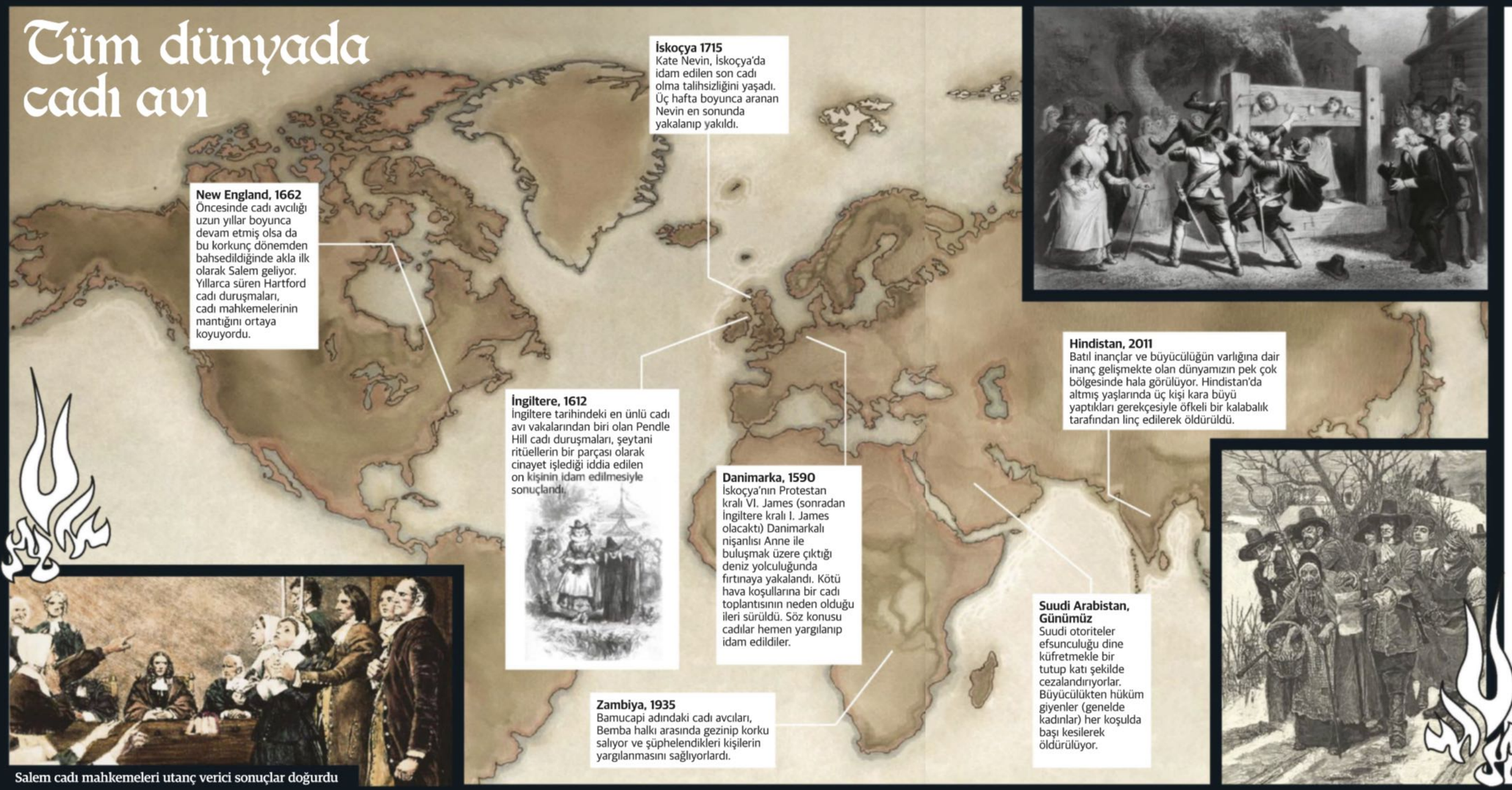
Son zamanlarda piskoposun adamlarının, dedikodulara göre pagan olmakla suçlandıkları için cemaatinden bazı kişileri mahkemeye çıkardıklarına şahit oldun. Korkacak bir şey olmadığını düşünüyorsun. Ta ki bir sabah piskoposun renklerini kuşanmış silahlı adamlar seni götürmek için kapında bitene değin. Direnmek için tek bir kelime dahi etmeden kaderine razı geliyorsun. Köyün ana yolunda, pencerelerinden kaygıyla sana bakan komşularının ve arkadaşlarının evlerinin önünden geçerken, 'tüm bunlar bir hatadan ibaret, yakında her şey açıklığa kavuşacak' diye düşünüyorsun. Önce kendini mahcup hissediyorsun. Fakat sonra tıpkı senin gibi götürülen ve büyücülük yapmaktan suçlu bulunan, değirmencinin karısı geliyor aklına. İşte o zaman korkmaya başlıyorsun.

Mahkeme salonunda, zabıt tutan bir kâtip ve mahkemeye başkanlık eden üç yargıç bulunuyor. Adın kayıtlara geçildikten sonra hakkındaki iddialar mahkemeye sunuluyor: Uzun yıllardır tanıdığın bir komşun, ineğinin sütü ekşidiği için seni kilise yetkililerine şikâyet etmiş. Komşun ve çiftçi kocası, seni hasatlarını ziyan eden vakitsiz yağmurlar yağdırmakla ve otlarınla yaptığın aşk iksiriyle iki bekâr kızlarında cinsel arzular uyandırmakla suçluyorlar. Mahkemede, avukata veya seni temsil edecek herhangi birine ihtiyaç duymayacağın söyleniyor; zira büyücülük istisnai bir suçtur, Tanrı masumun yanında olacaktır.

Cadı olduğunu reddediyor ve sana haksızlık edildiğini söylüyorsun elbette. Tüm bunların saçmalık olduğunu, o güne değin bir kez olsun aynı fikirde olmadığın komşularının senden kurtulmak için büyücülükle suçlayabileceğini anlatıyorsun. İtirazın kayıtlara geçiyor. Ancak yargıçlar büyücülüğün çok ciddi bir suç olduğunu, eğer suçunu itiraf edersen sana merhamet gösterileceğini söylüyorlar. Geri adım atmıyor ve suçlamaları reddediyorsun. Daha fazla sorgulamak üzere seni aşağıdaki hücrelere götürüyorlar. Bu göreve atanmış bir sulh yargıcı seni çırılçıplak soyarak vücuduna gizlediğin herhangi bir büyülü muska var mı diye kontrol ediyor. Başparmağını mengene benzeri bir alete yerleştirip sıkıştırmaya başlıyor ve tekrar cadı olduğunu itiraf etmeni istiyorlar. İşkencenin verdiği dayanılmaz acıya teslim olmadan, sorgulamanın ilk gününden sağ çıkmayı başarıyorsun. Ancak ertesi gün, vücudu gererek işkence yapan alet karşılıyor seni. Aletin kolu dönerken uzuvların esneyip sonunda yerinden çıktığında, gözlerin acıyla yuvalarından oynuyor ki bu şeytanı yardıma çağırdığının açık ▶

Cadı avı

Tüm dünyada cadı avı

New England, 1662
Öncesinde cadı avcılığı uzun yıllar boyunca devam etmiş olsa da bu korkunç dönemden bahsedildiğinde akla ilk olarak Salem geliyor. Yıllarca süren Hartford cadı duruşmaları, cadı mahkemelerinin mantığını ortaya koyuyordu.

İskoçya 1715
Kate Nevin, İskoçya'da idam edilen son cadı olma talihsizliğini yaşadı. Üç hafta boyunca aranan Nevin en sonunda yakalanıp yakıldı.

İngiltere, 1612
İngiltere tarihindeki en ünlü cadı avı vakalarından biri olan Pendle Hill cadı duruşmaları, şeytani ritüellerin bir parçası olarak cinayet işlediği iddia edilen on kişinin idam edilmesiyle sonuçlandı.

Danimarka, 1590
İskoçya'nın Protestan kralı VI. James (sonradan İngiltere kralı I. James olacaktı) Danimarkalı nişanlısı Anne ile buluşmak üzere çıktığı deniz yolculuğunda fırtınaya yakalandı. Kötü hava koşullarına bir cadı toplantısının neden olduğu ileri sürüldü. Söz konusu cadılar hemen yargılanıp idam edildiler.

Hindistan, 2011
Batıl inançlar ve büyücülüğün varlığına dair inanç gelişmekte olan dünyamızın pek çok bölgesinde hala görülüyor. Hindistan'da altmış yaşlarında üç kişi kara büyü yaptıkları gerekçesiyle öfkeli bir kalabalık tarafından linç edilerek öldürüldü.

Suudi Arabistan, Günümüz
Suudi otoriteler efsunculuğu dine küfretmekle bir tutup katı şekilde cezalandırıyorlar. Büyücülükten hüküm giyenler (genelde kadınlar) her koşulda başı kesilerek öldürülüyor.

Zambiya, 1935
Bamucapi adındaki cadı avcıları, Bemba halkı arasında gezinip korku salıyor ve şüphelendikleri kişilerin yargılanmasını sağlıyorlardı.

Salem cadı mahkemeleri utanç verici sonuçlar doğurdu

Cadı avcıları kimlerdi?

Cadı Avcısı General, İngiltere

Kendine "Cadı Bulucu General" lakabını takan Matthew Hopkins, 1644-1647 yılları arasında görev yapmış bir İngiliz cadı avcısıydı. Bu süre zarfında hüküm giymiş 300 cadının idamından sorumluydu. Vahim sonuçlara yol açan çok sayıda saçma cadı testini uygulamaya koydu. Fikirleri Parlamento'nun onayını alsa da yöntemleri kısa sürede kötü bir ün kazanmasına neden oldu. Ölümünden sonra arkasında başrolünü oynadığı çok kötü bir hikâye bıraktı. Fakat asıl mirası, başta Salem adındaki küçük kent olmak üzere, on yedinci yüzyıl Amerikan kolonilerinde ilgi gören *The Discovery of Wtiches* adlı kitabı oldu.

Würzburg Prens-Piskoposu, Almanya

Soyluların ve Papa'nın desteğini arkasına alan Philipp Adolf von Ehrenberg, günümüzde Almanya'nın güneyinde kalan bölgede güçlü bir adamdı. Şiddetli bir Protestanlık karşıtı olan piskoposun büyücülüğün kökünü kurutma gayreti, Bavyera'yı yeniden Katolikleştirme arzusuyla uyumluydu. Bu amaçla, 1620'lerin sonunda dikkatini kendi yetki alanındaki cadılara çevirdi. O andan itibaren kimse güvende değildi. Hâlihazırda hüküm giymemiş köylülerden soylulara kadar herkes mahkemeye çıkarılıp toplu duruşmalarda yargılandı. Sekiz yıllık görev süresi boyunca 900'ü aşkın kişi yakılarak öldürüldü. Öldürülenler arasında sofu rahipler, kendi öz yeğeni ve şeytanla zina yapmakla suçlanan üç yaşındaki çocuklar bile vardı.

bir işareti. İşkenceden kurtulmak için sonunda itiraf ediyorsun. Ertesi gün, parmaklıklı bir arabanın içerisinde beş diğer cadıyla birlikte odun yığınlarının olduğu meydana götürülüyorsun ve yakılarak öldürülüyorsun.

Cadı avı Reform döneminde (1517-1648) başlamadı fakat en belirgin örnekleri bu dönemde görüldü. Kudretli Katolik ve Protestan kiliseleri arasındaki sarsıcı mücadele sırasında kiliseler, sapkınlardan kurtulmak ve rakip inançtan tartışmasız şekilde daha dindar olduklarını kanıtlamak amacıyla, ister alt sınıflardan isterse de seçkinlerden olsun herkesin başını ezebilirdi. Yalnızca toplumun en üst kademelerindeki isimler gerçek anlamda güvendeydi. Peki durum nasıl böyle zıvanadan çıktı?

Yazılı tarihin erken dönemlerinde, bilimin açıklayamadığı olguların büyük bir kısmına "büyü" gözüyle bakılırdı. Büyü, antik toplumların dünyaya etki etme, hükmetme ya da hiç değilse dünyayı açıklama yöntemiydi. Antik Mısır'da, geleneksel tıbbın yanı sıra; hastalıkları iyileştirmek, kötü ruhlardan korunmak ve tanrılarla iletişim kurmak için büyü de kullanılırdı. Antik Yunanlar, tüm dini ve tıbbi uygulamalarda büyülü değnekler ve semboller kullanırken, Mezopotamyalılar kil tabletlere büyülü sözler yazarlardı. Büyü, Roma hariç, söz konusu dönemdeki tüm medeniyetlerde dinin ayrılmaz bir parçasıydı. Roma'da M.Ö. 438'den itibaren büyü yapmak, Hristiyanlık gibi, ölümle cezalandırılan bir suçtu. Pagan Roma yasaları, büyücülüğü başta salgın hastalıklar ve kötü hasat olmak üzere, uygarlığın problemlerinin kaynağı olarak görüyordu. Yüzyıllar boyunca binlerce kişi bu yüzden idam edildi.

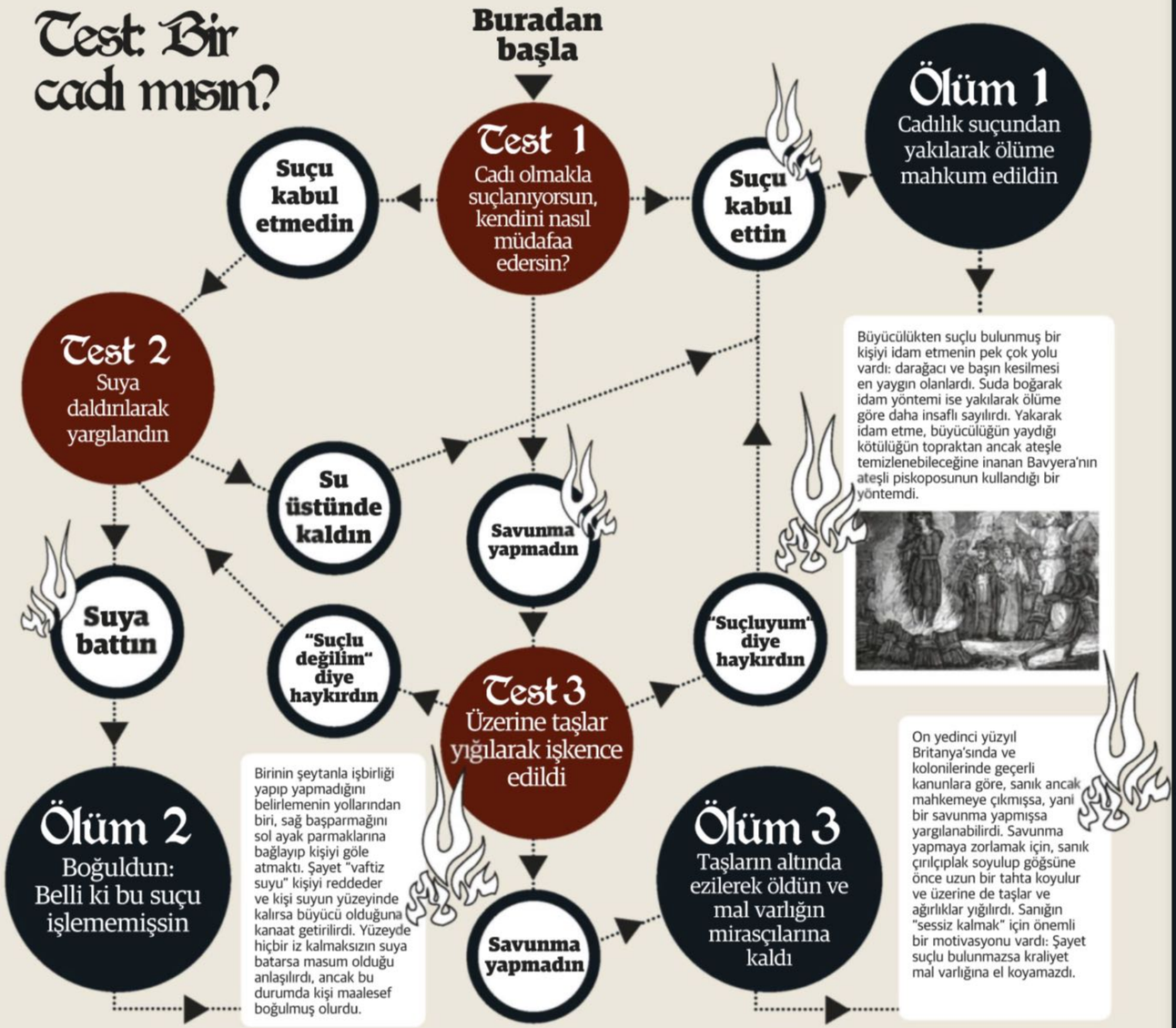
Cadı avcılığı, Antik Dönem'in ardından moda haline geldiği yüzyıllara değin, iktidardakiler tarafından saçma bir batıl inanç olduğu kadar sıklıkla topluma yönelik ciddi bir tehdit olarak da görüldü. Sekizinci yüzyılda İtalya'nın Hristiyan kralı Şarlman büyücülük faaliyetleri yapıldığına inananları alaya alıp büyücülerin yakılmasının peşine düşenlerin ölümle cezalandırılmasını emretti. Benzer şekilde, on birinci yüzyılda Kral Harald egemenliğindeki Danimarka mahkemesi, büyücülük yapıldığına inananların büyücülükten çok daha tehlikeli olduğuna hükmedip, cadı avcılarına ağır cezalar verdi.

Orta Çağ boyunca büyük oranda hoş görülen büyücülük kısmen alaya alınıp nadiren cezalandırıldı. Genelde, cadının neyle suçlandığına bağlı olarak kısa süreli hapis veya para cezası veriliyordu. On ikinci yüzyılda, Engizisyon'un ortaya çıkışıyla bu durum değişti. Başlangıçta, "sapkın" dindışı inançlarla mücadele etmek amacıyla kurulan Engizisyon, on dördüncü yüzyılın başlarında yetki alanını genişleterek büyü yapanlarla da mücadele etmeye başladı. Doktrinlerinin bir parçası olarak büyücülüğü benimseyen Katharizm gibi tarikatlar Engizisyon'un hedefindeydi.

> "Pagan Roma yasaları, büyücülüğü başta salgın hastalıklar ve kötü hasat olmak üzere, uygarlığın problemlerinin kaynağı olarak görüyordu"

Orta Çağ'ın sonlarında, Katoliklik haricinde herhangi bir inancın ritüellerini açıkça sergilemek giderek tehlikeli bir hal almaya başladı. 1484'te, Papa VIII. Innocentius'un şeytana tapan bebek katillerini lanetlediği fermanından kısa bir süre sonra, iki engizisyoncu Almanya'da büyücülük yapanları soruşturmakla görevlendirildi. Jacob Sprenger ve Heinrich Kramer adındaki bu iki din adamı, henüz yeni bir icat olan baskı makinesini kullanmakta hızlı davranıp, sonradan kötü bir şöhret kazanacak *Malleus Maleficarum* (Cadı Çekici) adında bir kitap yayımladılar. Bu kitap, büyücülüğün varlığını kanıtlamayı, büyücüleri bulup kovuşturmaları için görevlileri eğitmeyi ve büyücülük faaliyetlerinin tüm sorumluluğunu kadınların sırtına yüklemeyi amaçlıyordu. Kitap geniş kitlelerce okundu. Ancak birkaç yıl içerisinde Katolik Kilisesi kitapla arasına mesafe ▶

Test: Bir cadı mısın?

koydu, çünkü kitap kilisenin kökünü kurutmak istediği dindışı inançlarla anılır hale gelmişti. Roma yasadışı ilan ettiği için Protestan Kilisesi tarafından desteklenen bu ve benzeri kitaplar, Protestan Reformu'nun şafağında cadı avı patlamasının temel taşı haline geldi.

Avrupa genelinde Protestan kiliselerinin kurulmasıyla, Danimarka ve İskoçya'da olduğu gibi hanedanlar tarafından desteklenen cadı avları daha ciddi bir hal aldı. Halk arasında oluşan ve dini zulümle körüklenen histeri, dalga dalga yayılarak idamlarda ani bir yükselişe neden oldu. Bir cadı, uzak bir yerde oturduğu, garip göründüğü, yabancı olduğu ya da yalnızca yanlış zamanda yanlış yerde bulunduğu için hastalıklara, ölümlere ve doğal afetlere yol açmakla suçlanabilirdi. İthamda bulunan kişinin sebepleri tamamen keyfiydi. Cadının topluma kötü şans getirdiğine gerçekten inandığı için ithamda bulunuyor olabilirdi ya da tamamen kötü niyetli ve sinsi nedenlerle, toplumsal denetim sağlamak veya o kişinin malına mülküne sahip olmak amacıyla da suçlamada bulunabilirdi. İskoçya'da on sekizinci yüzyıla değin süren cadı avı patlaması sırasında büyücülükle suçlananlar batıl inançlı kaçıklardan şeytana tapanlara kadar uzanıyordu. İddiaya göre, bu kişiler ruhlarını şeytana satmışlardı ve 'Cadıların Şabatı' adı verilen Hristiyanlık karşıtı törenler düzenliyorlardı. 1563'te büyücülüğe karşı yasa çıkarıldı. Sonraki 150 yıl boyunca cadılıkla suçlanan kişinin vücudunu delmek için "cadı şişleri" kullanılmaya başladı; kişinin vücudundan kan dökülmemesi mahkemenin yargılama kararı vermesi için geçerli bir kanıttı.

İşkence, mahkemenin hemen hükme varamadığı vakalarda sanıklardan bilgi almak için yaygın şekilde kullanılıyordu. Gerçek delillere yönelik genel bir ihmalkârlık ve akıldışı bir histeri cadı duruşmaları dönemine damgasını vursa da işkence tamamıyla keyfi bir uygulama değildi ve belirli bir prosedüre göre hareket edilirdi. Genel

Salem cadı mahkemeleri

Muhtemelen tarihteki en kötü şöhretli cadı avı, 1692'de New England'ın Salem kentinde gerçekleşti ve aylarca sürdü. Kentteki bir doktorun, din adamı Samuel Parris'in kızı ve yeğenine cadı büyüsü yapıldığı sonucuna varmasıyla, Salem kentinin Püriten sakinleri kendilerini hızla artan karşılıklı suçlamaların ortasında buldular.

Suçlamalar, iki genç kızın ve benzer dertten mustarip başkalarının da anlattıklarıyla yaygınlık kazanıp, çoğunluğu kadın ve biri de çocuk olmak üzere 150 kişiyi töhmet altında bıraktı. Mahkemeler kesinlikle düzmeceydi. Mahkumiyetler çoğunlukla, güya sanık orada olduğu için tanıkların kendinden geçmelerine ve halüsinasyon görmelerine dayanıyordu. Suçlanan 150 kişi arasından 14 kadın ve 4 erkek darağacına gönderildi. Metanetli bir adam olan Giles Corey, savunma vermeyerek göğsüne yığılan taşlara karşı sağlam durmayı başardı. İki günün ardından son nefesini verdi fakat ölümünden sonra müthiş iradesiyle anıldı. Çığırından çıkmış beş ayın ardından, Massachusetts valisi Salem cadı mahkemelerine son verip güvenilir kanıtlara dayanan yeni mahkemeler kurdu. Bunun sonucunda, hüküm giymeyi bekleyen herkes serbest kaldı.

"İşkence, mahkemenin hemen hükme varamadığı vakalarda sanıklardan bilgi almak için yaygın şekilde kullanılıyordu"

anlamda bakılacak olursa işkence, yoğunluğu ve şiddeti giderek artan seviyelerde uygulanır, bir kâtip tarafından gözlemlenir ve kayda geçirilirdi. Amaç, sanığın suçunu itiraf etmesini ve işkence altında değilken de itirafını tekrarlamasını sağlamaktı. Sanığın suçlu olduğu varsayılırdı ve suçsuz olduğundan emin olsa dahi uzun süren şiddetli ızdırapların ve görülmedik eziyetlerin ardından ne olursa olsun suçlamayı kabul edecek duruma gelirdi. Sanığın işkenceden sonra beraat ettiğine nadiren rastlanırdı.

1542 Büyücülük Kanunu'yla İngiltere'de cadılara ağır cezalar getirildi. 1562 ve 1604 tarihlerinde bu kanunun belirli hükümlerinde değişiklik yapıldı. Örneğin "papazlık dokunulmazlığı" hükmüne göre, İncil'den bir pasaj okuyan kişinin canı bağışlanıyordu. İngiltere'deki en ünlü duruşmalardan biri, çoğu kadın 10 kişinin darağacına yollandığı 1612 tarihli *Pendle Cadıları* davasıdır. Protestanlık teolojisinden etkilenen Kral I. James, büyücülük meselesiyle bilhassa ilgileniyor ve kökünün kurutulmasını arzu ediyordu. Bu nedenle, İngiliz Kilisesinde kutsal komünyonda yer almayı reddeden her kim olursa olsun yerel sulh hâkimi Roger Nowell'ın radarına takılıyordu. Lancashire'daki Pendle Hill bölgesinin sofu Katolikleri de komünyona katılmayı reddedenler arasındaydı. Ayrıntılı bir tahkikatın ardından Nowell, kilise kurallarına uymayı reddeden bu kişilerden bazılarının cemaatlerine şifalı bitkiler ve iksirler sağladığını keşfetti. Aslında on yedinci yüzyılda yaygın olarak alınıp satılan şeyler olmasına rağmen bu da bir tür cadılık faaliyeti kabul edildi. Device ailesinin üç üyesini mahkemeye çağırmasının ardından Nowell, iksir ve muska ticaretinde rekabet halinde oldukları Chattox ailesinin bölgede dört erkeği öldürdüğünü öğrendi. Bunun üzerine, Chattoxlar da mahkemeye çağrıldı. Cemaat içerisinde yükselen karşılıklı suçlamalar on kişinin asılmasıyla sonuçlandı.

Avrupa'nın geri kalanında ve Kuzey Amerika kolonilerinde de benzer hikâyeler vardı. Söz konusu dönemde hamileliğinin ilerleyen safhalarındaki Alman varis Merga Bien, kocasını büyü yaparak öldürmekten ve şeytandan çocuk peydahlamaktan hüküm giydi. Merga, yakılarak öldürüldü. Danimarka'da ise Anna Kolding, başkalarının hatasının cezasını çekmişti. Kraliyet gemilerinin Kuzey Denizi'ndeki bir yolculuğa yetersiz teçhizat ve erzakla çıkmasına neden olan Danimarkalı bir bakan suçunu atacak birilerini arıyordu. Anna, fırtına çıkarmakla itham edilip suçlu bulundu ve yakılarak öldürüldü.

On sekizinci yüzyılda, nihayet daha rasyonel ve bilim odaklı bir çağ başladı. Galileo ve Newton gibi öncü astronomlar ve bilim insanları, Dünya'nın ve yaşamın yapısını batıl inançlardan ziyade gözlem yoluyla soruşturmayı amaçlayan ve deneysel yöntemler kullanan bir kuşağın temellerini attılar. Büyücülüğe inanan ve "cadılara" zulmeden kişiler artık hoş karşılanmıyordu. Bu bakış açısı sayesinde acımasızca cezalandırmanın kendisine yer bulamadığı bir kültür doğdu. II. George'un hükümdarlığı sırasında, 1735 tarihli Büyücülük Yasası'yla, Britanya'da bir kişinin, kendisinin veya bir başkasının doğaüstü güçleri olduğunu iddia etmesi veya birini cadı olmakla suçlaması açıkça yasadışı ilan edildi. Diğer ülkeler de çok geçmeden aynı şeyi yaptılar ve sonunda iki yüz yıl süren bu çılgınlık sona erdi. Erken Modern Çağ dönemindeki korkunç cadı avı sırasında 70 bin kişinin idam edildiği düşünülüyor. Ancak bunun sadece 12 bini resmi kayıtlara geçmiş durumda.

Cadı avcılığı tam manasıyla geçmişte kalmış değil, günümüzde hala görülüyor. Efsunculuğa karşı etkili kanunları bulunan Hindistan, Afrika ve Suudi Arabistan'ın kırsal bölgelerinde insanlar büyücülük sebebiyle idam ediliyor. Fakat pek çok ülke cadı avcılığı döneminde yapılan yanlışlardan ve aklın yolundan sapmanın getirdiği sonuçlardan önemli dersler çıkardı.

©Corbis, Ali Daler

TARİHTEKİ MUCİZE KURTULUŞLAR

Tarih, savaş ve hastalık hikâyeleriyle dolu olsa da tüm engellere rağmen bazen ucuz atlatmayı başarırız. Karşınızda felaketlerin kıl payı önlendiği hikâyeler

Yazar: James Moore

NEW YORK'U YIKIMIN EŞİĞİNE GETİREN GEMİ

İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'li vatandaşlar Avrupalı sivillerin maruz kaldığı hava bombardımanlarını yaşamadılar, fakat çatışmaların en yoğun olduğu dönemde New York şehri yerle bir olmaktan kıl payı kurtuldu. Bu yıkım, Nazilerin veya Japonların tasarladığı bir plan yüzünden değil, ABD'nin SS El Estero adlı gemisi yüzünden gerçekleşecekti az kalsın. Birkaç cesur yüreğin müdahalesi olmasaydı geminin adı tarihe bir utanç kaynağı olarak geçecekti.

Facia 24 Nisan 1943 günü, Avrupa harekât alanına gidecek gemilere Bayonne'de mühimmat yüklenmesi sırasında baş gösterdi. Gemilerin arasında El Estero adında 99 metre uzunluğundaki eski tip bir şilep de bulunuyordu. Craven Point iskelesindeki gemiye 1800 kilo ağırlığında devasa uçak bombaları yükleniyordu. Gemi, 1.365 ton ağırlığında ölümcül bir yük taşıyordu.

Paskalya'dan hemen önceki gündü, gemiye mühimmatı yükleyen işçiler paydos zamanının gelmesini iple çekiyorlardı ki birden Sahil Güvenlik kulübelerinin olduğu taraftan bir feryat yükseldi: "Cephane gemisi yanıyor!" Kazandan sıçrayan ateşin, sintine suyuna akan yağı ateşlemesiyle El Estero'da alevler patlak verdi ve çabucak geminin makine dairesini sardı. Ellerinde sadece portatif yangın tüpleri olan mürettebat kavurucu sıcaklık nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı. Alarm verildikten sonraki yarım saat içerisinde, Jersey İtfaiyesi ve Sahil Güvenlik'ten altmış gönüllü, alevleri söndürmek için iki yangın söndürme gemisiyle El Estero'ya binlerce galon su boşalttılar. Tüm bu çabaya rağmen yangın hızlıca kontrolden çıktı.

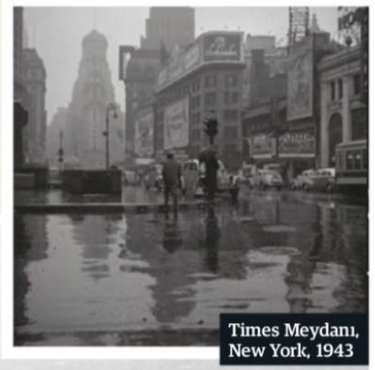
1917'de, 500 ton TNT patlayıcı taşıyan SS Mont Blanc adındaki bir Fransız mühimmat gemisi, çıkan yangının ardından Kanada'nın Halifax kentinde patlamış ve yangın 1.600 kişinin ölümüne ve 3.000 binanın yıkılmasına yol açmıştı. El Estero patlayacak olsaydı, Halifax felaketi bunun yanında hafif kalırdı. El Estero'nun yanında demir atmış bomba yüklü başka gemiler, rıhtımda daha fazla mühimmat taşıyan vagonlar ve yakıt boşaltım istasyonları vardı. New York şehri ve ev sahipliği yaptığı milyonlarca kişi bir ateş topunda kül olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Denizde bu hummalı çalışma sürerken karadaki yetkililer kendilerini en kötüsüne hazırlamışlardı. Hastaneler ve polis merkezleri büyük bir patlama olabileceği konusunda uyarılmış, sanayi tesisleri kapatılmıştı. Gemide, emekli itfaiye şefi Arthur Pfister ısınmış ve yanmaya yakın mühimmat kutularından bazılarının yağlı kalaslar üzerinde rıhtıma çıkarılmasını sağlamaya çalışıyordu. Ancak Sahil Güvenlik, şehri kurtarmanın tek yolunun gemiyi güvenli bir mesafeye götürüp batırmak olduğunu anladı. Hemen Yukarı New York Körfezinde bir bölge belirlendi ve iki römorkör, gıcırdayan motorlarının el verdiği ölçüde El Estero'yu mümkün olan en hızlı şekilde rıhtımdan ve gemi trafiğinin aktığı ana kanaldan uzaklaştırmak üzere gemiye bağlandı.

Valflerine ulaşmak mümkün olmadığından gemi, yük ambarlarına su pompalanarak batırılacaktı. El Estero'nun yanında yol alan ve içerisine binlerce galon su boşaltan itfaiye gemileri zamana karşı ümitsiz bir yarış veriyorlardı. Operasyonun başına getirilen Yarbay John Stanley, Sahil Güvenlik gönüllüleri arasından yirmi kişinin gemide kalıp alevleri söndürmeye çalışmasını istedi. Gemide kalanlar hayatta kalma şanslarının pek de yüksek olmadığını biliyorlardı.

Gemideki yangın sürekli büyüyordu. Güvertedeki sıcaklık öyle bir seviyeye gelmişti ki gemide yangını söndürmeye çalışanların ayakkabıları yanmıştı. Yine de itfaiye gemileri ve Sahil Güvenlik gönüllüleri bombaların infilak etmesini engellemek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Gemi, nihayet Robbins Reef deniz feneri yakınındaki hedef bölgeye ulaştı. Sular güverteden taşarken kalan herkesin gemiden inmesi emredildi. El Estero, saat 21.00'de dumanlar içerisinde suya gömüldü. Deniz suyu geminin içine dolduğunda gemideki sıcaklık düştü ve patlama olmadı.

Felaket ucu ucuna önlenmişti ve şaşırtıcı şekilde tek bir kişi bile hayatını kaybetmedi. Bu olay, savaş süresince New York'un karşı karşıya kaldığı tek büyük tehditti. El Estero'nun infilak etmesi bölgedeki binlerce cana mal olabilirdi. Ayrıca Jersey City'nin Aşağı Manhattan, Brooklyn, Staten Island ve New Jersey limanlarının büyük bir bölümü de hasar alırdı. Yıkım, ABD'nin savaştaki gücünü de zayıflatırdı. Olayın ertesi günü New York valisi Fiorello la Guardia yerel bir radyoda, "her an ölebileceğimizi hissediyorduk, Tanrı'ya şükür kazasız belasız atlattık" şeklinde konuştu.

Times Meydanı, New York, 1943

Az kalsın New York'u yok edecek olan El Estero adlı geminin batmadan önceki son görüntüsü

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞINI ÖNLEYEN RUS ASKER

Yarbay Stanislav Petrov, olaysız birkaç saat geçireceği umuduyla Moskova yakınlarındaki gizli bir sığınakta bulunan bilgisayarların başına geçti. Takvimler 25 Eylül 1983'ü gösteriyor, Soğuk Savaş'ın en yoğun dönemleri yaklaşıyordu. Bir önceki yıl, ABD Başkanı Ronald Reagan Sovyetler Birliği'ni "şeytan imparatorluğu" olarak tanımlamıştı. 1 Eylül günü ise SSCB, casusluk yaptığı gerekçesiyle bir Güney Kore yolcu uçağını düşürüp 269 kişinin ölümüne neden olmuştu.

Petrov'un görevi, Batı'dan ülkesine yönelik bir nükleer saldırıyı haber veren erken uyarı sistemlerini izlemekti. Gece yarısından hemen sonra, kulakları sağır eden alarm odadaki sessizliği bozdu. Petrov'un ekranda gördüğü bilgi, ABD Montana'daki Malmstrom Hava Kuvvetleri Üssü'nden fırlatılmış bir Minuteman nükleer füzenin Sovyet sahasına doğru geldiğini gösteriyordu. Beş dakika sonra sistem bir diğer füzenin, ardından da bir başkasının fırlatıldığını bildirdi. Her biri Hiroşima'ya atılan atom bombasından yüz kat güçlü olan toplam beş kıtalararası balistik füze Sovyet sahasına doğru son hızla yaklaşıyordu. Anlaşılan o ki Üçüncü Dünya Savaşı patlak verecekti. Gezegenimiz Petrov'un gözlerinin önünde yıkıma sürükleniyordu.

Yarbay, elini çabuk tutması gerektiğini biliyordu; füzeler hedeflerini vurmadan önce yalnızca 12 dakikası vardı. Protokol, emir-komuta zincirindeki bir üst makam olan genelkurmaya durumu bildirmesini emrediyordu. Genelkurmay da saldırıyı katiyen taviz vermeyen bir lider olan Yuri Andropov'a bildirecekti. Andropov'un ne yapması gerektiğine karar vermek için yalnızca birkaç dakikası olacaktı ve büyük çaplı bir misilleme yapıp, ABD füzeleri ülkesini yok etmeden önce Sovyet füzelerinin fırlatılması emrini vereceği neredeyse kesindi.

Bir elinde interkomu, diğer elinde ise telefonu tutan Petrov ne yapacağı konusunda tereddüt ediyordu. Yalnızca ülkesinin değil, tüm dünyanın kaderinin kendi elinde olduğunun farkındaydı. Nükleer saldırı bilgisini veren sistem, balistik füzeleri izlemek için uyduları kullanıyordu. Uydu teknolojisi nispeten yeniydi. Petrov bu teknolojinin henüz bir önceki yıl kullanılmaya başladığını biliyordu. Ayrıca sistemin, tek bir füze fırlatıldığı yönünde hatalı alarm verebileceğini de biliyordu. Fakat bu sefer durum farklıydı; görünüşe göre birden fazla füze ülkesine doğru yaklaşmaktaydı.

Kritik dakikalar hızla akıp giderken, yer radar istasyonlarından hiçbir istenmeyen durum bildirimi yapılmadı. Fakat yer radarları ufuk çizgisinin ötesinde neler olup bittiğini göremiyordu. Dolayısıyla, füzeler yaklaşıyor olabilirdi. Buna rağmen Petrov, Kremlin'i arayıp saldırının yanlış alarm olduğunu bildirdi. Çok büyük bir risk almıştı. Eğer yanılıyorsa, ülkesinin yıkımından sorumlu olacaktı. Can alıcı dakikalar geçti, ancak ortada hiçbir füze görünmedi.

Daha sonradan, yüksek rakımlı bulutlardan yansıyan Güneş ışınlarının böyle bir karışıklığa yol açtığı anlaşıldı. Petrov'un soğukkanlılığı ve ileri görüşlülüğü olmasaydı, dünyanın sonu gelmiş olabilirdi. Daha da korkuncu olan şey ise, Petrov'un, o gün hasta olduğu için izinli olan birinin yerine geçmiş olmasıydı. Petrov'un yerinde, ekranda gördüğünü sorgulamayacak biri de olabilirdi.

Bu olay sonucunda Sovyet ordusu "belgeleri eksik bırakma" suçu nedeniyle Petrov'a bir kınama cezası verdi ve böylece askeri kariyerinin önü kapanmış oldu.

"Bir elinde interkomu, diğer elinde ise telefonu tutan Petrov ne yapacağı konusunda tereddüt ediyordu"

Soğuk Savaş sırasında hem ABD'de hem de SSCB'de, ülkelerini korumakla görevlendirilmiş stratejik hava komuta personeli bulunuyordu

HINDENBURG'DAN SAĞ ÇIKAN MİÇO

Dehşete düşmüş radyo spikeri Herbert Morrison, 6 Mayıs 1937 tarihinde Alman zeplini Hindenburg'un Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Lakehurst Deniz Hava İstasyonuna düşüşünü izlerken, "zavallı insanlar" diye haykırıyordu. Elit yolcularını Atlantik'in diğer tarafına taşıyan devasa zeplin, karaya inmek üzereyken alevler içinde yere çakıldı

245 metre uzunluğundaki ve 40 metre genişliğindeki LZ 129 Hindenburg, o güne kadar havalanan en büyük insan yapımı nesneydi. Buna rağmen sadece 37 saniyede yanıp küle döndü. Hidrojen gazıyla doldurulan gemi o dönemde müthiş görkemliydi, fakat bu beklenmedik felaket 36 kişinin ölümüne ve zeplin döneminin kapanmasına neden oldu. Elektrostatik deşarj nedeniyle gerçekleştiği düşünülse de aslında kazanın kesin sebebi günümüzde dahi hala bilinmiyor.

Hindenburg felaketinde çok sayıda can kaybı olmasına rağmen, hayret verici hayatta kalma hikâyeleri de var. 14 yaşındaki miço Werner Franz'ın hikâyesi de bunlardan biri. Nazi Almanya'sında yaşayan Franz, 1936'da Hindenburg'da hayalini kurduğu işe girdi. Mürettebatın arkasını topluyor, bulaşıkları yıkıyor, masaları hazırlıyor, kabinlerdeki yatakları düzeltiyor ve zeplinin gövdesini çapraz şekilde kesen tehlikeli iskeleden geçmeyi de gerektiren getir-götür işlerini yapıyordu.

6 Mayıs günü öğle saatlerinde mürettebatın bulaşıklarını yıkadığı sırada Franz, camdan New York gökdelenlerinin o çok bilindik manzarasını gördü. New Jersey'deki varış noktası Lakehurst'ta bir süre kötü havanın dağılmasını bekledikten sonra, Kaptan Max Pruss mürettebata iniş prosedürünü başlatmalarını emretti. Mutfaktaki işine devam eden Franz, yıkadığı porselenleri biraz ilerdeki dolaba yerleştiriyordu. Franz normalde iniş sırasında balast görevi görmek için pruvada duran mürettebatın yanında olurdu, ancak o gün işi başından aşkındı. Çalışkanlığı, o gün hayatını kurtaracaktı.

Hindenburg faciası zeplinler dönemini sona erdirdi

Hindenburg'un motorunun pistonları tersine hareket edip zeplini durdurduğunda, demirleme direğine bağlamaları için yer ekibine halatlar atıldı. Fakat Hindenburg henüz yerden 60 metre yüksekteyken arka tarafında, kanatların yakınında alevler göze çarptı. Arka tarafta oldukça yanıcı hidrojen gazı çıkışı olduğundan, alevler çabucak zeplini sardı ve zeplinin kuyruğu ayrılıp yere düştü.

Franz, zeplinin titrediğini hissetti. Hindenburg şiddetle sarsılırken, dolaba koyduğu porselenler büyük bir gürültüyle yere düştü. Zeplinin burun kısmı korkutucu bir şekilde yukarı doğru kalkarken, Franz koridora koştu. Oldukça tehlikeli bir hal alan alevler bulunduğu yöne doğru ilerliyor, o da dikkatli bir şekilde tırabzanı tutarak aksi yönde kaçıyordu. Alevler onu tamamen saracak bir hal aldığında şansı yaver gitti; başının üzerinde bir yerlerde bulunan su ile dolu safra tankı patlayıp Franz'ı sırılsıklam etti ve yangının bir kısmını söndürdü. Franz hemen yanında, zeplinin sancak tarafında, erzakların yüklendiği ve kumaşla örtülü bir ambar kapısı olduğunu fark etti.

Alevler Hindenburg'u iyiden iyiye sardığından, zeplinin burun kısmı da yere doğru düşüşe geçmişti. Bu sayede Franz zeplinden kaçma şansını yakaladı. Ambar kapısına yönelen Franz hızla çıktı ve zeplinden aşağıya atladı. Atlama zamanı mükemmeldi; zeplin yerden sadece altı metre yükseklikteydi. Piste düşer düşmez ayağa kalkıp koşmaya başladı. Zeplinin küle dönmüş iskeleti arkasında büyük bir hızla yere çakılıyordu. İnanılmazdı ama Franz hayatta kalmayı başarmıştı. Islak kıyafetleri pek çoklarının aksine onu yanmaktan kurtarmıştı. Felaketten sonraki gün, ranzasına koyduğu büyük babasının cep saatini bulmak için dumanı tüten kaza bölgesine gitmesine izin verildi. Hayret verici bir şekilde saati buldu. Enkazın orta yerinde hala tıkır tıkır çalışan saat, ona bu dünyadaki zamanının henüz dolmadığını düşündürdü.

"Franz ayağa kalkıp koşmaya başladı. Zeplinin küle dönmüş iskeleti arkasında yere çakılıyordu"

PRENS ALBERT BİR SAVAŞI NASIL DURDURDU

1812
ABD ve Britanya arasında savaş patlak verir. 1815'te savaş son bulduğunda Beyaz Saray küle dönmüş durumdadır. Uzun yıllar boyunca iki ülke arasındaki ilişkiler düzelmez.

1840
Saxe-Coburg ve Gotha Prensi Albert, Kraliçe Victoria'nın tahta çıkmasından üç yıl sonra onunla evlenir. Her geçen gün devlet işlerinde karısına daha fazla yardım etmeye başlar.

1859
Günümüzde Kanada'nın bulunduğu bölgede, ABD ile Britanya Kuzey Amerikası arasındaki sınırı geçen bir domuzun vurulmasından sonra, iki ülke arasındaki gerilim tırmanır.

Nisan 1861
Güneydeki Amerika Konfedere Devletleri ve kuzeydeki Birlik (Kuzey) arasında Amerikan İç Savaşı patlak verir. 1865'e gelindiğinde savaş 600.000 can almıştır. Britanya bu savaşta tarafsız kalır.

8 Kasım 1861
Birlik'in USS San Jacinto adlı gemisi İngiliz RMS Trent gemisini Atlantik'te durdurur ve Konfedere Devletleri'nin gemide bulunan iki diplomatını tutuklar. Bu olay Britanya'nın tarafsızlığına gölge düşürür.

30 Kasım 1861
Bu durumu, tarafsız konumuna bir saygısızlık ve saldırı olarak kabul eden Lord Palmerston hükümeti, diplomatlar serbest bırakılmazsa savaş açmakla tehdit eden bir ültimatomu ABD'ye iletmek üzere kaleme alır.

1 Aralık 1861
Tifoya yakalanan Prens Albert söz konusu mektubu inceler, kışkırtıcı kısımların üzerini çizer, metnin üslubunu yumuşatır ve Birlik'e, bir şekilde özür dilemeleri durumunda bir çözüm imkânı sunar. Parlamento, Albert'in önerilerini kabul eder ve mektup gönderilir. Bu sayede, Abraham Lincoln hükümetine bir çıkış yolu sunulur. Albert, 14 Aralık günü 42 yaşında hayatını kaybeder.

Ocak 1862
Birlik, Konfedere Devletleri'nin iki diplomatını serbest bırakır. Bunun üzerine, Kanada sınırına doğru harekete geçmiş olan İngiliz birlikleri geri adım atar.

CHURCHILL'İ ÖLDÜRME PLANI

4 Şubat 1943 günü, Başbakan Winston Churchill, vekili Clement Attlee'den acil bir telgraf aldı: "Sizi öldürme girişimleri olacak."

Churchill gizlice Kuzey Afrika'ya seyahat ediyordu fakat İngiliz istihbaratı, Nazilerin Churchill'in hareketlerinden haberdar olduklarını ve Churchill'i öldürmeyi planladıklarını fark etti. Mesajlar, Churchill Cezayir'e vardığında suikastçıların onu öldürmeye hazırlandığını gösteriyordu.

Churchill, hayatı boyunca çok sayıda suikast girişiminden sağ kurtulmuştu, ancak bu sefer suikastçılar Churchill'in alkol düşkünlüğünden faydalanmayı planlıyorlardı. Hans-Peter Schulze adındaki Alman bir casus Churchill'in izleyeceği rotayı biliyordu. Churchill'i öldürme emri almış dört suikastçı bu emri yerine getirmek üzere Cezayir'e doğru yola çıkmıştı.

Berlin'e gönderilen mesajlardan birinde, "Acilen 20-30 makineli tüfek, mühimmat, manyetik ve yapışkan mayınlar, ayrıca içkiler için zehir gönderin" yazıyordu. Bir diğer mesajda, katillerin sınırı geçtiği ve görevi tamamlamak üzere ilerledikleri söyleniyordu. Bu yüzden Attlee, Churchill'e alelacele bir uyarı mesajı göndermişti. Mesaj şöyle devam ediyordu: "Olasılıkları dikkatlice gözden geçirdik. Ben ve meslektaşlarım Genelkurmay Başkanlığı'nın da desteğiyle şu anki programınıza bağlı kalmanızın mantıklı olmayacağı kanısındayız. Hemen İngiltere'ye dönmenizin büyük önem arz ettiğini düşünüyoruz."

Fakat Churchill çoktan Cezayir'e doğru yola çıkmıştı. İngiltere Başbakanı oraya vardığında başka bir güzergâhtan çabucak ülkeden çıkarılıp İngiltere'ye götürüldü. Bu sayede Churchill, güvenliği sağlanmış halde Müttefiklerin zaferini planlamaya devam etti.

SON AKŞAM YEMEĞİ'NİN KURTULUŞU

Leonardo da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği* adlı fevkalade eseri sanatçı henüz hayattayken bir başyapıt olarak değerlendirilmişti. İtalya'nın Milano şehrindeki Santa Maria delle Grazie manastırının yemekhanesinin kuzey duvarına yapılan ve 1498'de tamamlanan eser, 500 yılı aşkın bir süredir milyonlarca ziyaretçiyi büyülemeye devam ediyor. Günümüzde insanların hala eserdeki üstün yeteneğe hayret etmeleri kendi başına bir mucize.

Eser, tamamlandıktan birkaç yıl sonra pul pul dökülmeye başlamıştı. 1556'da, ilk sanat tarihçisi olarak nitelendirilen İtalyan Giorgio Vasari eseri görmek üzere manastıra gittiğinde, "birbirine geçmiş boya lekelerinden" başka görecek bir şey olmadığını söylemişti. Bunun sebeplerinden biri, da Vinci'nin kullandığı yöntemdi. Geleneksel bir fresk için, ıslak sıvanın üzerinde hızlıca resim yapması gerekiyordu. Ancak da Vinci acele etmeyi sevmezdi; bu yüzden kuru sıva üzerinde yağlı boya ve tempera kullanarak daha yavaş çalışabileceği bir yöntem denedi.

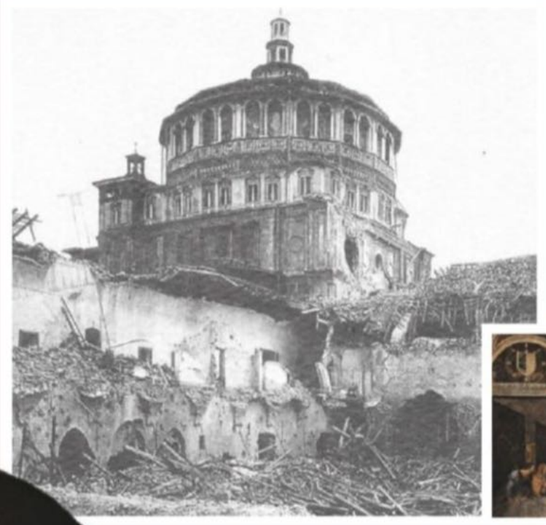
Bu yöntem sayesinde, resimde ilerledikçe istediği gibi değişiklik yapabiliyordu, ancak resim yüzeye düzgün bir şekilde sabitlenmiyordu. Dolayısıyla, gelecek yüzyıllarda dünyanın en önemli kültürel başyapıtlarından birini korumak isteyenler için bu eser adeta bir saatli bombaydı. 1652'de, resmin başına başka bir felaket geldi: Bir grup rahip, İsa'nın bacaklarının olduğu kısmı tamamen iptal edip resmin olduğu duvarın orta yerine bir kapı yaptırmaya karar verdi.

Resmi korumaya yönelik ilk girişimlerde alkolden kostik sodaya kadar her şey kullanıldı, ancak bunlar resmi iyice berbat etti. 1821'de, Stefano Barezzi adında bir ressamın aklıdan tüm resmi duvardan indirip kanvasa aktarmak geçiyordu. Ancak, resmin bir fresk olmadığını, dolayısıyla *Son Akşam Yemeği*'ni mahvettiğini anlayan Barezzi, niyetinden vazgeçip söktüğü parçaları tutkalla geri yapıştırmaya çalıştı.

1796'da muzafferane bir edayla Milano'ya giren Napolyon'un birlikleri manastırda konakladılar. Askerler, *Son Akşam Yemeği*'nin olduğu odayı ahır olarak Kullanmaya başladılar. Resmin olduğu duvarda atış talimi yapıyor, havarilerin başına taş atarak eğleniyorlardı. Tüm bunlar bir yana, resim için en büyük tehdit Mussolini İtalya'sının İkinci Dünya Savaşı'na girmesi oldu. Önemli bir sanayi merkezi olan Milano, Müttefik devletler tarafından yaklaşık 50 kez bombalandı. 16 Ağustos 1943 gecesi kaçınılmaz olan gerçekleşti ve manastıra 10 ton ağırlığında bir bomba isabet etti.

İnanması güç fakat resim moloz yığınının arasından bozulmamış şekilde çıkarıldı; daha önce yerleştirilmiş olan kum torbaları sayesinde şarapnel parçalarından korunmuştu. Sonrasında yalnızca brandayla örtülen resim tehlikelere açık halde bırakıldıysa da manastırın yemekhanesine başka bomba isabet etmedi. Savaşın bitiminden 30 yıl sonra yeni bir restorasyon çalışmasına girişildi. 1999'da restore edilmiş resim yeniden kamuya açık şekilde sergilenmeye başladı. Da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği*'nin geleceği nihayet güvendeydi.

"Askerler, Son Akşam Yemeği'nin olduğu odayı ahır olarak kullanmaya başladılar. Resmin olduğu duvarda atış talimi yapıyorlardı"

Son Akşam Yemeği'ne ev sahipliği yapan Milano'daki Santa Maria delle Grazie manastırının Müttefik bombardımanlarından sonra aldığı hasar

Da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği*, dünyanın en önemli eserlerinden biri

LORD NELSON'IN KIL PAYI KURTULUŞU

1805 tarihli Trafalgar Muharebesi'nde Amiral Lord Horatio Nelson'ın filosu Fransız ve İspanyol donanmalarını mağlup etti. İngiltere'nin tek bir gemi bile kaybetmediği müthiş bir zaferdi. Nelson çarpışma sırasında hayatını kaybetse de bu savaş onu bir efsane haline getirdi.

Fakat birkaç yıl öncesinde mütevazı bir dümencinin gösterdiği cesaret olmasaydı, Nelson, Trafalgar Muharebesi'nde yer almayacaktı. 1797 yılına gelindiğinde Nelson, savaşlarda büyük tecrübe kazanmış ve sağ gözünü kaybetmiş bir subaydı. Britanya, 1793'ten beri Fransa ile savaş halindeydi. Tuğamiral Nelson, Cadiz limanında İspanyol filolarını kuşatmakla görevlendirilmişti. 3 Temmuz 1797 gecesi Britanya gemileri onun liderliğinde baskın görevine çıktı. Bir İspanyol gemisinin mürettebatıyla girdikleri göğüs göğse çatışmada Nelson ön safta savaşıyordu. Komutanının tehlikede olduğunu gören John Sykes, muhtemelen ölümcül olacak bir darbeyi engellemek için araya girdi. Nelson daha sonrasında bu olayı, "kılıçlarla göğüs göğse savaştığımız bu görevde dümencim John Sykes iki kere hayatımı kurtardı" şeklinde anlattı.

Sykes'ın gösterdiği kahramanlıklar gözden kaçmadı. Nelson, terfi alması için Sykes'a övgüler yağdırdı, ancak Sykes bir sonraki yıl bir çarpışma sırasında hayatını kaybetti. Nelson tarihte önemli bir iz bıraktı, fakat Britanya'nın bu kahramanını kaybetmesine ramak kalmıştı.

Trafalgar Muharebesi, Lord Nelson'ın en başarılı olduğu savaştı

NAPOLYON'UN BRİTANYA İŞGALİ

Napolyon Bonapart, Britanya'yı işgal etme arzusunu hiçbir zaman saklamadı. 1797'de şöyle demişti: "Fransızlar ya İngiliz monarşisini yok edecek ya da bu düzenbaz ve uyanık adalıların hışmına uğrayacak... Tüm imkânlarımızı seferber edip donanmamızı güçlendirelim ve İngiltere'yi yok edelim. Bunu başarırsak, Avrupa önümüzde diz çöktü demektir."

Aynı yıl Fransa, bir işgal ordusuyla Galler'e çıkarma yapmaya kalkıştı, ancak kısmen kötü hava koşulları nedeniyle başarılı olamadı. 1799'da iktidarı ele geçiren Napolyon amacından vazgeçmiş görünmüyordu; 1803'te bir işgal ordusu topladı. Kuzey Fransa'daki ordugâhlarda toplanmış yüz elli bin asker ve bu askerleri Manş Denizi'nin diğer tarafına taşıyacak 2.000 mavnadan oluşan bir filo kurdu. İngiliz hükümeti bu tehdidi göz ardı etmeyip, güney kıyılarına takviye kuvvetler gönderdi.

Napolyon, yaptığı planın başarıya ulaşması için Manş Denizi'nde kontrolü sağlaması gerektiğini biliyordu. Bu yüzden, Britanya donanmasını oyuna getirip Manş Denizi'ni korunmasız bırakacak bir plan tasarladı. Fransız ve müttefiki İspanyol donanmalarının büyük bir bölümü kendi limanlarında Britanya gemileri tarafından ablukaya alındığından, iki filoyla yelken açıp ablukayı yaracak ve Batı Hint Adaları'nın yolunu tutacaktı. Daha sonra, İngilizlerden kurtulan gemiler işgal ordusuna destek olmak üzere aynı yoldan geri döneceklerdi.

1805 baharında, Koramiral Pierre Villeneuve'ün liderlik ettiği Toulon'daki Fransız filosu, 11 gemiyle birlikte Akdeniz'de ablukayı kırmayı başardı ve bir grup İspanyol gemisiyle birleşti. İngiliz komutan Horatio Nelson sıcak takipteydi. Brest kentinde hala abluka altında bulunan filoyla birleşme planı başarısız olduysa da Villeneuve birkaç İngiliz gemisini ele geçirip geri döndü ve Manş Denizi'ne doğru yola koyuldu.

22 Temmuz günü Villeneuve'ün kuvvetleri, İspanya'nın kuzeybatı ucundaki Finisterre Yarımadası açıklarında Britanya güçleriyle karşılaştı. Sisler içerisinde sonuçsuz kalan bir çarpışmanın ardından Villeneuve, yakınlardaki Ferrol limanına çekilmeyi başardı. Villeneuve'ün hâlihazırda 29 gemiden oluşan filosuyla Bretonya'nın Brest kentinde Fransız gemilerini ablukaya alan Britanya kuvvetlerinin üstesinden gelip limanda kapana kısılmış Fransız gemileriyle birleşecek ve Manş Denizi'ne doğru yola koyulup Napolyon'un işgal ordusuyla buluşacak vakti vardı.

Napolyon, Villeneuve'ü sıkıştırarak, "çabuk denize dön, kaybedecek zaman yok... İngiltere bizimdir!" mesajını gönderdi. Fakat Villeneuve, Napolyon'u görmezden gelip filosunu Cadiz'e götürdü. Bunu duyan Napolyon kızgınlığını, "bu ne biçim donanma! Ne biçim amiral! Bir hiç uğruna bu ne özveri! Tüm umutlar suya düştü!" şeklinde ifade etti.

Villenevue, Cadiz'e varır varmaz tekrar ablukaya alındı. Dolayısıyla, Napolyon'un Britanya donanmasını oyuna getirme planı suya düşmüş oldu. İki ülke, Fransız ve İspanyol gemilerinin 22 kayıp verdiği, Britanya'nın ise kayıpsız atlattığı Trafalgar Muharebesi'nde karşı karşıya geldiler. Villeneuve esir düştü ve bir ulus yok olmaktan kıl payı kurtuldu.

İKİ NÜKLEER BOMBADAN KURTULAN ADAM

Takvimler 6 Ağustos 1945'i gösteriyordu. Açık, güneşli bir sabah vakti, Tsutomu Yamaguchi patates tarlalarının arasından geçiyordu ki gökyüzündeki bir uçağın belli belirsiz sesini duydu. Gemi teknik ressamı olan Yamaguchi tramvaydan henüz inmişti ve üç aylık bir proje kapsamında çalıştığı Hiroşima'daki işyerine doğru yürüyordu. Nihayet projenin sonuna gelinmişti. Yamaguchi, 420 kilometre uzaktaki evinde kendisini bekleyen karısına ve henüz bebeklik çağındaki oğluna kavuşmak için can atıyordu.

29 yaşındaki Yamaguchi, uçak sesinin geldiği yöne doğru baktı ve küçücük bir nesnenin düşmekte olduğunu gördü. Uçak, Enola Gay adındaki ABD yapımı B-29 bombardıman uçağıydı. Pilotu, savaşta kullanılan ilk atom bombasını atmakla görevlendirilmişti. Yamaguchi'nin gördüğü nesne 13 kiloton ağırlığındaki uranyum bombasıydı. Bomba 43 saniye sonra, şehrin yalnızca 600 metre üzerinde infilak etti.

Bombanın altındaki Yamaguchi, sonradan "gökyüzünde oluşan muazzam parlaklıkta beyaz bir ışık" şeklinde tarif edeceği şey yüzünden aniden hiçbir şey göremez oldu. Işığı, kulakları sağır eden bir gürleme izledi. Daha önce eğitimlerde anlatıldığı gibi yere yatmaya çalıştıysa da patlamanın etkisiyle hava kütlesi onu içine çekip ardından şiddetli bir şekilde yere serdi. Bir süre sonra kendine geldiğinde çamurun içerisinde yatıyordu. Başlangıçta, gözlerini açtığında çok az şey görebiliyordu. Etraftaki toz toprak dağıldığında yavaş yavaş tarlalardaki yanmış patatesleri seçebildi. Sonra da sabahkinin aksine karanlık ve tehditkâr bir hal almış gökyüzündeki devasa mantar bulutunu gördü.

Ardından şiddetli bir acı hissetti; yüzünün sol tarafındaki keskin yanma hissi kollarına doğru iniyordu. 180 metre uzaklıktaki bir hava saldırı sığınağına doğru yola koyuldu. Sığınaktakiler ona feci şekilde yandığını söylediler. Sol kulak zarı yırtılmış, saçları tamamen yanmıştı.

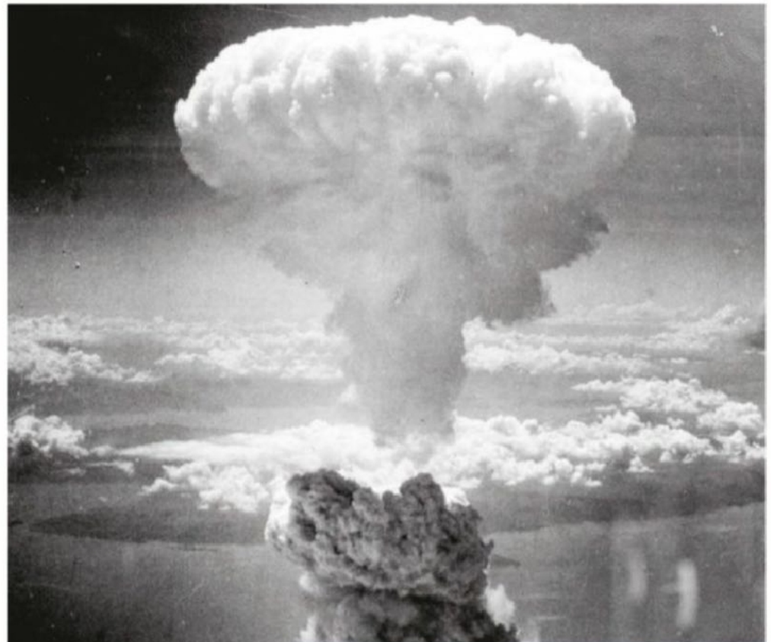
İki saat sonra, oyalanmanın bir manası olmadığına karar verip bir kez daha dışarı çıktı ve tersanenin yolunu tuttu. Tersaneden sonra, iki meslektaşıyla birlikte eşyalarını almak için şehirdeki pansiyonlarına dönmeye yeltendiler. Ancak üçlü, Hiroşima'nın merkezinde tam bir felaket sahnesiyle karşılaştı. Patlamadan sağ çıkanlar allak bullak olmuş bir halde etrafta topallayarak sağa sola koşuyor ve feryat figan bağırıyorlardı. Çoğunun kıyafetleri lime lime olmuştu, bazılarının yanmış derileri üzerlerinden sarkıyordu. O gece, üç iş arkadaşı bir sığınakta birbirlerine sokulup çevrelerini saran ölüm uğultusunu dinlediler. Şafak vakti, tren istasyonunun yolunu tuttular. İnanılmaz ama trenler hala çalışıyordu. Batıya giden ilk trene atladılar.

Yamaguchi, Hiroşima patlamasının merkez üssünden 3,2 kilometre uzaklıkta bulunuyordu. Daha yakında olanlar maalesef o kadar şanslı değillerdi. Patlama sonucunda ortaya çıkan ilk etkiler yaklaşık 78.000 kişinin ölümüne yol açtı. Radyasyon nedeniyle bilanço çok geçmeden 140.000 kişiye yükseldi. Şehirdeki binaların yüzde 69'u yerle bir oldu. Tüm bunlara rağmen, Japonlar teslim olmadı. Genç mühendis için hikâye bu noktada bitebilirdi, ancak yaşadığı ev Nagazaki'deydi. Orada bir hastanede tedavi gördükten sonra, 9 Ağustos tarihinde merkez ofisteki işine geri döndü.

İş yerinde patronuna Hiroşima'da olanları anlattığı sırada gözleri kör eden ikinci bir ışık huzmesi görüldü. Fat Man adı verilen, 25 kiloton ağırlığında plütonyum çekirdekli ikinci atom bombası atılmıştı. Patlama ofisi harap edip Yamaguchi'yi yere savurdu.

Bu patlamanın da merkez üssünden yaklaşık üç kilometre uzaklıktaydı. Bandajları sıyrılmıştı ancak yanındaki çelik merdiven korkuluklarının sağladığı koruma sayesinde başka bir yara almamıştı. Bir pencereden kendini dışarı atan Yamaguchi yerle bir olmuş caddelerden geçerek evin yolunu tuttu. Ev küle dönmüştü, ancak ailesi güvendeydi. Patlamada hayatını kaybeden yaklaşık 70.000 kişi ise maalesef ailesi kadar şanslı değildi. Japonya birkaç gün sonra teslim oldu. Tsutomu Yamaguchi ise iki atom bombasından kurtulan tek kişi olarak resmi kayıtlara geçti ve 93 yaşında kadar yaşadı.

"Yamaguchi, sonradan 'gökyüzünde oluşan muazzam parlaklıkta beyaz bir ışık' şeklinde tarif edeceği şey yüzünden aniden hiçbir şey göremez oldu. Işığı, kulakları sağır eden bir gürleme izledi"

Japonya'ya atılan atom bombaları İkinci Dünya Savaşı'nı bitirdi, ancak çok sayıda insanın ölümüne ve ahlaki tartışmalara yol açtı

Tarihteki mucize kurtuluşlar

MİLYONLARIN HAYATINI KURTARAN KÜFLÜ KAVUN

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında 6 Haziran 1944 günü Normandiya kıyılarına çıkan birliklere eşlik eden hekimler yeni bir silah taşıyorlardı. Bu, düşmana karşı kullanılacak türden bir silah değildi, fakat yaralı askerler için esaslı bir savunmaydı.

Normandiya Çıkarması'nın ilk 24 saatinde Müttefik kuvvetler yaklaşık 12.000 kayıp vermişti. Ancak enfeksiyonlarla savaşmada başarılı bir ilaç sayesinde, Overlord Harekâtı sırasında 3.000 kişi kurtarıldı. Penisilin adındaki bu yeni mucizevi ilaç ilk olarak 1928 yılında keşfedilmişti.

İnfluenza üzerinde araştırmalar yapan İngiliz bilim insanı Alexander Fleming, tatilden döndüğünde laboratuvarında kullandığı petri kaplarından birinde mavi ila yeşil renkte bir küf tabakası geliştiğini fark etti. Küf tabakasının etrafında bakterisiz bir alan vardı. Küfün içerisindeki bir maddenin bu alandaki bakterileri öldürmüş olduğunu anlayan Fleming, küfün Penicillium Notatum olduğunu tespit etti.

Penisilinin tatbik edilebilir bir antibiyotik ilaç haline gelmesi Fleming'in keşfinden yıllar sonra mümkün oldu. 1939'da, Avrupa'ya savaşın gölgesinin düştüğü dönemde, Avustralyalı bilim insanı Howard Florey; Ernst Chain ve Norman Heatley adındaki iki bilim insanıyla birlikte Fleming'in çalışmalarını gözden geçirdi. Küf mantarlarından düşük miktarda saf penisilin elde etmenin bir yolunu buldular. Ardından, 1940 yılında ölümcül düzeyde bakteri enjekte edilmiş sekiz fareden dördüne penisilin uyguladılar. Penisilin uygulanmayan fareler ölürken, diğerlerinin hayatta kaldığını gördüler.

Ölümcül enfeksiyonlar kapmış askerleri ve sivilleri tedavi etmede kullanılabilecek antibiyotiklerin savaşlarda önemli farklar yaratacağı aşikardı. 1941 yılının başlarında ekibin yolu enfeksiyon nedeniyle can çekişen Albert Alexander ile kesişti. Penisilin ile tedavi edilen Alexander'ın durumu iyiye gitti, ancak yeterli miktarda ilaç olmadığından birkaç hafta sonra hayatını kaybetti.

Penisilinin öncüleri, ilacın enfeksiyonları tedavi etmede kullanılabileceğini kanıtlamışlardı, fakat savaş şartlarında yüklü miktarda penisilin üretmek büyük bir sorundu. Bu yüzden ekip ABD'ye gitti. ABD'nin de savaşa girmesiyle, kitlesel ölçekte penisilin üretmek isteyen ülkeler arasındaki yarış iyiden iyiye kızıştı ve 1943 yılında üretim sürecinde önemli bir atılım gerçekleşti. ABD'deki bir laboratuvarda asistan olarak çalışan Mary Hunt, yerel bir manavdan küflenmiş bir kavun aldı. Kavunun üzerinde bulunan ve Penicillium Chrysogenum olarak tanımlanan küf, Fleming'in ürettiği penisilin miktarının 3.000 katını üretiyordu. Bu tür sayesinde dünyanın büyük çoğunluğunun penisilin ihtiyacı karşılanacak ve kitlesel üretim başlayacaktı.

1944'e gelindiğinde, ABD'deki toplam penisilin üretimi ayda 130 milyar üniteye kadar çıktı. İngiliz fabrikalarında da üretim yapılıyordu. D-Günü, yani çıkarma günü gelip çattığında, Manş Denizi'nin diğer tarafına çıkmaya hazırlanan askerlere uygulanacak 2,3 milyon doz (180 ton) ilaç bunuluyordu. Penisilinin zamanında üretilmesi Normandiya Çıkarması'nda Müttefiklerin elini güçlendirmiş ve bu sayede Almanya'nın içlerine ilerleyebilmişlerdi. Mary Hunt'ın laboratuvara getirdiği o küflü kavun olmasaydı, İkinci Dünya Savaşı belki de farklı sonuçlanacaktı ve tarihin akışı değişecekti.

Kıyıya çıkmaya çalışan ABD askerleri ve Nazilerin Omaha Sahili'ni cehenneme çeviren top ateşleri

"Antibiyotiklerin savaşlarda önemli farklar yaratacağı aşikardı"

PENİSİLİNİN ZAMAN TÜNELİ

1928
Londra'daki St. Mary's Hastanesi Tıp Fakültesinde çalışan Alexander Fleming, penisilinin antibakteriyel bir madde olduğunu keşfeder.

1940
Dr. Howard Florey, Ernst Chain ve Oxford Üniversitesi'ndeki meslektaşları penisilinin aktif içeriğini izole ederler. Fareler üzerinde yapılan deneyler penisilinin insanlarda kullanılabilecek bir ilaç olarak potansiyelinin yüksek olduğunu ortaya koyar.

1941
Albert Alexander penisilinle tedavi edilen ilk hasta olur, ancak yeni ilacın yüklü miktarlarda üretilmesi zordur. Mevcut penisilin tükendiğinden Alexander hayatını kaybeder.

1943
Yüklü miktarlarda üretim için en iyi türün küflenmiş bir kavunun içerisinde bulunmasından sonra ABD penisilin üretimine önayak olur.

1944
Normandiya'daki D-Günü çıkarmasında yer alan birliklerin malzemelerinin arasına penisilin de eklenir ve bu sayede binlerce Müttefik askerinin yaşamı kurtulur.

1945
Fleming, Florey ve Chain, penisilin üzerinde yaptıkları çalışmalar ve penisilinin kurtardığı hayatlar nedeniyle Nobel ödülüne aday gösterilirler.

© Mary's Coat/Coard/Churchof Santa Maria delle Grazie Milan/US Navy. Peter Scott/Art Agency Joel Cummings

KGB'NİN İÇ YÜZÜ

Soğuk Savaş'ın gölgesinde faaliyet yürüten KGB, dünyanın en büyük gizli istihbarat teşkilatına dönüştü

Yazar: Matt Robinson

1975'te Londra'yı ziyaret eden eski KGB başkanı Alexander Shelepin gösterilerle karşılandı

Sovyetler Birliği'nin çökmesinden bir yıl sonra, Vasili Mitrokhin adındaki eski KGB subayı Letonya'daki Britanya Elçiliği binasına giriş yaptı. İlticacıların Sovyet sırlarına erişebilecekleri iddiasıyla çıkagelmesi alışıldık bir durumdu ancak Mitrokhin'in hikayesi ve pespaye görünümü görevli personelde daha önce görülmedik bir şaşkınlık yarattı. Çalışanların ikram ettiği çayı yudumlayan Mitrokhin, kirli iç çamaşırları ve gizli belgelerle dolu valizini açtı.

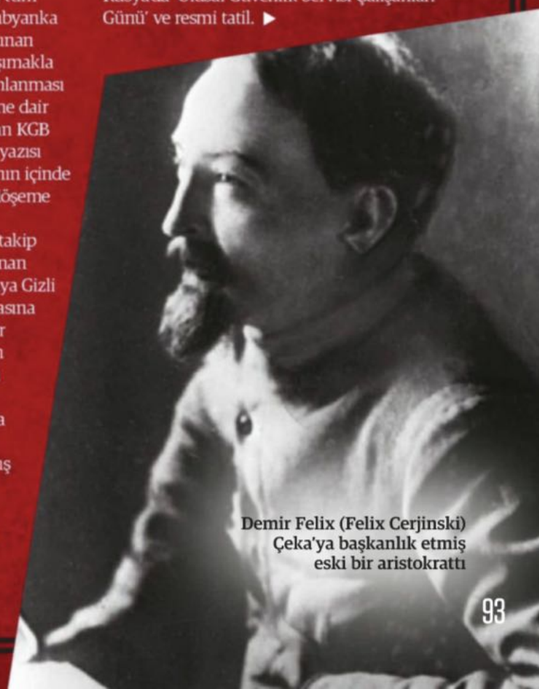
KGB'nin arşiv müdürü olarak görev yapan Mitrokhin'in, organizasyonun kayıtlarına erişim imkanı rakipsizdi. 1972'de Mitrokhin, tüm arşivi, gün geçtikçe kalabalıklaşan Lubyanka binasından Moskova'nın dışında bulunan Yasenevo bölgesindeki yeni tesise taşımakla görevlendirilmişti. Bu görevin tamamlanması 12 yıl sürdü. Organizasyonun işleyişine dair gerçeklerin çoktan farkına varmış olan KGB subayı, belgeler hakkında ayrıntılı el yazısı notları hazırladı ve onları ayakkabısının içinde gizlice binadan çıkarıp kır evindeki döşeme tahtalarının altına sakladı.

Mitrokhin, Letonya'daki ziyaretini takip eden aylarda, tarihleri 1918'e dek uzanan 20.000 sayfa çok gizli bilginin Britanya Gizli İstihbarat Teşkilatı'na (MI6) aktarılmasına sağladı. Bu belgelerde yer alan bilgiler Mitrokhin ölmeden önce yayımlanan iki kitapta açığa çıktı ve dünyanın en gizli organizasyonlarından birinin faaliyetlerinin iç yüzünü anlamamıza imkân tanıdı. Ayrıca, Mitrokhin'in deyimiyle, Soğuk Savaş sırasında barış sürecinin nasıl da pamuk ipliğine bağlı olduğunu gösterdi. Mitrokhin bu notları toplarken ne kadar büyük bir risk aldığını tabii ki biliyordu; zira KGB'nin karanlık tarihi, davasına ihanet edenlerin hakkından geldiği hikâyelerle doluydu. İdam cezaları Lubyanka binasında infaz ediliyor ve hainler isimsiz mezarlara yüzükoyun gömülüyordu.

Kanla kaplı kalkan

Soğuk Savaş döneminde faaliyet gösteren KGB'nin kökleri, 20 Aralık 1917'de gerçekleşen Bolşevik Devrimi'nden sonra kurulan ilk Sovyet istihbarat teşkilatı Çeka'ya dayanıyor. Çeka'ya, Polonya doğumlu ve Demir Felix lakaplı eski aristokrat Felix Cerjinski liderlik ediyordu. Bolşeviklerin büyük komünizm projesini gerçekleştirmek üzere yola çıkan siyasi liderler, üretim araçlarının devlet elinde toplanması için, sürekli tetikte olan bir güvenlik tertibatına ihtiyaç olduğunu fark ettiler. Bolşevikler kendilerini halkın ve partinin düşmanlarını ortadan kaldırmaya adamışlardı.

Sovyet sistemi, eski düzenin kalıntılarından gelecek saldırılara ve yeni rejimi yok etmenin yollarını arayan "emperyalizmin casuslarına" karşı korunmalıydı. Muhalefeti susturmak için Çeka'nın kullandığı en etkili yöntem baskıydı; ayrım gözetmeksizin toplu tutuklamalar ve yargısız infazlar yapılıyor, garip işkence yöntemleri kullanılıyordu. Organizasyonun kanlı eylemlerine rağmen, Cerjinski'nin bir Çekist'i "cana yakın, soğukkanlı ve suça bulaşmamış" şeklinde tarif etmesi KGB'nin eğitim kılavuzlarının meşhur paragraflarından biridir. Çeka çalışanları kendilerine büyük bir gururla Çekist derlerdi ve Çeka'nın kuruluş tarihi şerefine maaşlarını her ayın 20'sinde alırlardı. Çeka'nın kuruluş tarihi olan 20 Aralık, günümüzde Rusya'da 'Ulusal Güvenlik Servisi Çalışanları Günü' ve resmi tatil. ▶

Demir Felix (Felix Cerjinski) Çeka'ya başkanlık etmiş eski bir aristokrattı

SESLİ İÇERİK

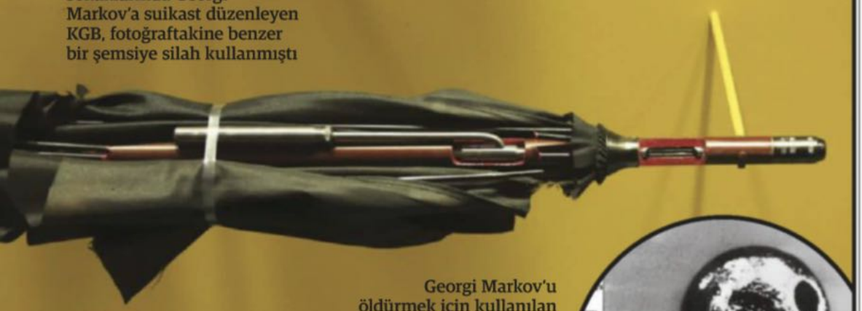
Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz.

Lütfen kare kodu tarayın ya da aşağıdaki adrese gidin

allaboutthistory.com.tr/KGB

Seslendiren: Kubilay Tutar

1978 yılında Londra sokaklarında Georgi Markov'a suikast düzenleyen KGB, fotoğraftakine benzer bir şemsiye silah kullanmıştı

Georgi Markov'u öldürmek için kullanılan zehirli bilye

Daha sonraları KGB'nin simgesi haline gelen kılıç ve kalkanın tasarımı Cerjinski'ye ait. Ünlü armadaki kılıç ve kalkan, devletin savunulması ve düşmanların yok edilmesi anlamına geliyor. Moskova'da, eskiden All Russian Insurance Company'ye ait olan ve 1917'de el konulan KGB merkez binasının önünde, 1991'e değin Çeka liderinin demirden bir heykeli sergileniyordu. Çeka gibi KGB de devletin ve devletin ideolojisinin yurt içinden veya yurt dışından gelen tehditler karşısında ayakta kalmasını sağlamak için kurulmuştu. Organizasyonun adı önceleri KGB değildi. Sovyet istihbarat teşkilatı, 1954 yılı Mart ayında "Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti"nin (Devlet Güvenlik Komitesi) baş harflerinden oluşan KGB ismini almadan önce yedi kez isim değiştirdi. Lenin'in "proletarya diktatörlüğü" yerini Stalin'in şahsi karizmasına bırakırken, güvenlik teşkilatının devrimci coşkusu her yeni isimle büyüdü. Soruşturma teknikleri, göstermelik duruşmalar ve akıl almaz tasfiyeler Stalin yönetiminin alametifarikası oldu; parti organları kapatılınca partiye bağlı ve sadık kişiler de muhalifler gibi ekarte edildi. Söz konusu dönemde sıklıkla tekrarlanan bir fıkrada, güvenlik görevlileri gece yarısı bir eve baskın yaptığında onlara "yanlış evdesiniz, komünistler yan tarafta yaşıyor" deniyordu.

1937'de, Bolşevik Devrimi'ni kutlamak amacıyla düzenlenen bir toplantıda konuşan Josef Stalin, korku dolu şu sözleriyle Sovyet istihbarat teşkilatının karabasan gibi çöken düşünce yapısını özetlemiş oldu: "Sosyalist devletin birliğini tehdit eden herkesin başını, tüm eylemleri ve düşünceleriyle birlikte acımasızca ezeceğiz." Lenin'in ünlü sözünde de belirttiği üzere, "Güven iyidir, kontrol ise daha iyidir." Korku, itaati sağlar; en önemli korku aracı olan güvenlik teşkilatı, eylemlerini veya düşüncelerini yargılamak suretiyle hem gerçek hem de hayali düşmanları bulup yok ederek düzeni koruyacaktı.

Kruşçev Çözülmesi

1953'te Stalin'in ölümünün ardından Sovyetler Birliği'nin liderlik koltuğuna Nikita Kruşçev geçti. Bir politikacı olarak becerilerini kullanan Kruşçev, resmi parti doktrinini Stalin yönetiminin acımasız prensiplerinden uzaklaştırıp, geçmiş politik aşırılıklardaki rolü nedeniyle güvenlik teşkilatını eleştirdi. KGB, Kruşçev'in toplumsal reform ve liberalleşme kampanyasıyla aynı dönemde, 1954'te kuruldu. Geçmişte yasaklı olan sanatçıların yasağı kaldırıldı, siyasi tutsaklar topluma kazandırıldı ve uluslararası ilişkiler iyileştirildi. Kruşçev'in, 1956'da Moskova'da Parti'nin 20. yıl kongresinde delegelere yaptığı tarihi konuşmada Stalin'i alenen kınaması, "Kruşçev Çözülmesi" olarak adlandırılan dönemin sembolü oldu. Buna karşın, Kruşçev dönemindeki liberalleşme hareketi ve Stalin yönetiminin tasfiyesi güvenlik organlarının konumunu olumsuz etkiledi.

1954'te KGB'nin başına geçen ilk isim olan Ivan Serov, Ukrayna ve Baltık Devletleri'nde insanları sürgüne gönderdi ve Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı'nın (Stasi) kurulmasına yardım etti. Serov da Kruşçev gibi eski Stalinist ekoldendi. Bir insanı öldürmeden vücudundaki tüm kemikleri kırmakla övünürdü. Ayrıca, Sovyetlerin 1956 Macaristan Ayaklanması'na verdiği kanlı tepkiyi koordine eden kişiydi. Öte yandan, kayda değer sayıda KGB çalışanının Batı'ya iltica etmesi, Serov'un KGB başkanı olarak sürdürdüğü görevini sayısız kez kesintiye uğratti; Serov'un kasap olarak nam salması çok geçmeden reformcu Kruşçev için büyük bir utanç kaynağı haline geldi.

Gulag adı verilen toplama kamplarındaki milyonlarca tutsağı serbest bırakan ve güvenlik teşkilatının iç muhalefetle başa çıkma yöntemlerini değiştiren Kruşçev, Sovyetler Birliği'nin dünyadaki imajını iyileştirmeyi amaçlıyordu. KGB, Sovyetler Birliği dışında dış istihbarat operasyonlarıyla ünlü olsa da yurt içinde de vatandaşların ekonomik ve politik suçlarını soruşturup, sansür ve propaganda gibi faaliyetler yürütüyordu. İkinci Genel Direktörlük ve Beşinci Genel Direktörlük, yurt içinde ortaya çıkan politik istikrarsızlığa karşı mücadele ediyordu.

KGB'nin diğer görevleri arasında Sovyet topraklarının ve deniz sınırlarının (Sınır Muhafaza Direktörlüğü) korunması, devlet kurumlarının kullandığı telefon ve radyo sistemlerinin güvenliğinin sağlanması (On Altıncı Direktörlük) ve devlet görevlilerinin korunması (Dokuzuncu Direktörlük) bulunuyordu. Serov'un görevden ayrılmasının ardından KGB'nin başına geçen Alexander Shelepin, geçmişte kullanılan gaddar yöntemlerden uzaklaşarak daha gelişmiş bir istihbarat teşkilatı oluşturmaya başladı. Görev süresi boyunca (1958-1961) alaylı ve yaşı ilerlemiş olan çalışanların yerine üniversite mezunları atandı.

Ters psikoloji

Kruşçev döneminin Stalin sonrası hümanizmi, KGB çalışanlarının muhaliflerden itiraf koparabilmek için dayak ya da işkenceye başvuramayacakları anlamına geliyordu. Uluslararası arenada kınanma endişesi nedeniyle cinayet, devletin denetimini artırmak için daha az kullanılan bir araç haline geldi. Ayrıca yurt dışında yapılan politik suikastlar da büyük oranda azaltıldı. KGB casusları özellikle yurt içi muhalefete karşı koyma konusunda etkisiz kaldıkları izlenimi yaratmaktan kaygılanmaya başlamışlardı.

Çözüm basitti; tüm muhaliflere "durgun şizofreni" tanısı konuyordu. Bu hastalık, Sovyet rejimine muhalefet eden birinin akıl sağlığının yerinde olmadığına inanan bir psikiyatrist tarafından ileri sürülmüştü. İngiliz eleştirmen Francis Wheen'in gözlemlediği üzere, "Sosyalist bir toplumda bilincinin açık olduğuna hükmedilmiş birinin anti-Sosyalist bir bilince sahip olması imkânsızdı, çünkü devrime olan inancın sürdürülmesi gerekiyordu. Sovyet politikalarını sorgulayan veya eleştiren her kim olursa olsun şizofreni semptomları sergiliyordu. Dolayısıyla deli olmalıydı."

Bu sözde şizofreni modeli, sapkın davranışlarla kategorize edildi. Şizofreni tanısı konan herkes tüm haklarından yoksun bırakılıyor ve Psikhushka adındaki psikiyatri hastanelerine gönderiliyordu. KGB başkanı Yuri Andropov, 1969 yılında bu uygulamayı kurumsallaştırdı; binlerce kişi aylarca hatta yıllarca hastanelerde tutsak edildi. Nobel ödüllü yazar Aleksandr Soljenitsin, bu cezalandırıcı psikiyatrik uygulamayı "ruhsal cinayet" olarak adlandırıyordu. Esaret altındayken isyan etmek anlamsızdı; tüm feryatlar hastanın ▶

"Tüm muhaliflere "durgun şizofreni" tanısı konuyordu"

Moskova'da KGB Genel Merkezi olan Lubyanka binası

Yatak odasındaki KGB

KGB, Çeka'nın vahşi tekniklerini terk edip şiddet içermeyen daha gelişmiş tekniklere terfi ettiğinden, istihbarat taktiklerinin kuralları yeniden yazıldı. Muhalifleri toplum önünde küçük düşürecek uygunsuz ve yüz kızartıcı bilgilerin şantaj amacıyla kullanımı, yani günümüzde de Rusçadaki adıyla anılan Kompromat, politik tasfiyelerde KGB'nin en etkili yöntemlerinden biriydi.

Bu yüz kızartıcı bilgiler kimi zaman politik veya ekonomik kusurlara dair olsa da genellikle kişilerin cinsel yaşamlarıyla ilgiliydi. Yabancıların seyahatlerini organize eden resmi acentanın dinleme cihazı yerleştirilmiş odalarını kullanan KGB, söz konusu kişiye baskı yapabileceği malzemeyi elde etmek için fahişeleri kullanırdı. 1957'deki sansasyonel bir olayda, John Vassall adındaki İngiliz deniz ataşesinin Moskova'daki bir partide çok sayıda erkekle uygunsuz bir pozisyonda fotoğrafları çekildi ve KGB bilgi sızdırması için bu fotoğraflarla Vassall'a şantaj yaptı. Sovyet istihbaratı, Vassall'ın ihaneti sayesinde, Kızıl Donanmayı iyileştirmeyi sağlayacak binlerce gizli belgeye ulaştı.

Modern Rusya'da Kompromat, 1999 yılında Boris Yeltsin dönemindeki yolsuzluğu araştıran savcı Yuri Skuratov'un kariyerini bitirmek amacıyla kullanıldı. Skuratov'a benzeyen birinin iki genç kadınla yataktaki görüntülerini içeren karıncalı bir video yayınlandığında, zamanlamanın bu kadar mükemmel olması çok sayıda kişinin aklına bu olayda istihbaratın parmağı olduğunu getirdi. Televizyon kanalında videoyu doğrulama görevi ise, FSB'nin başındaki isim ve Rusya'nın gelecekteki başkanı olan Vladimir Putin'e verilmişti.

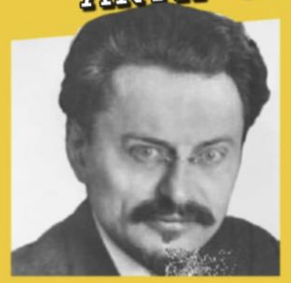

İngiliz deniz ataşesi John Vassall

KGB'nin ilk başkan yardımcısı ve casus romanları yazarı Semen Tsvigun

AKTİF ÖNLEMLER: KESKİN KILIÇ

Lev Troçki

Baş Hain - 1940

Stalin'in, sesi en çok çıkan siyasi rakibinin 1940 yılında canice öldürülmesi, dünya genelinde benzer eleştirileri olan kişilere açık bir mesajdı. 1929'da Sovyetler Birliği'nden sürülen ve Mexico City şehrine yerleşen Kızıl Ordu'nun eski komutanı, burada bir suikastçı tarafından buz baltasıyla dövülerek öldürüldü.

Georgi Markov

Şemsiyeli Suikastçı - 1978

Bulgaristan'da Todor Jivkov yönetimindeki rejime karşı sözünü sakınmadan muhalefet eden yazar Georgi Markov, Londra'da bir otobüs durağında beklerken KGB tasarımı bir şemsiye silahtan çıkan ve risin içeren bir zehir bilyesi ile vuruldu. Bilyenin bir kısmının çözünmesiyle zehir kanına karıştı ve Markov hayatını kaybetti.

Başkan Hafızullah Amin

Kâbil cinayeti - 1979

Daha önce Sovyetlerin düzenlediği üç suikast girişiminden sağ çıkan Afgan lider Hafızullah Amin, KGB özel kuvvetlerinin yönettiği bir suikast timinin Tajbeg Sarayı'nı basmasıyla öldürüldü. Ölümü, Sovyetlerin bölgeye askeri güç gönderdiği ve on yıl sürecek bir işgal ve savaşın başladığı döneme rastladı.

Stepan Bandera ve Lev Rebet

Zehirli Sprey – 1957 / 1959

KGB suikastçısı Bogdan Stashinski, karanlık bir merdiven boşluğunda, ölümcül dozda siyanür içeren sprey silahıyla kurbanlarının üzerine atılıp Ukraynalı iki ulusalcıyı öldürdü. Suikastçının Batı Berlin'e ilticası ve ardından gelen yargılama süreci KGB için öylesine utanç verici oldu ki KGB'nin Sovyet Blok'unun dışındaki suikastlarında ciddi bir azalma görüldü.

hanesine deliliğin kanıtı olarak yazılıyordu. Amaç, "tedavi etmek" için verilen ilaçlar ve uygulanan elektroşokla hastayı fiziksel ve zihinsel olarak yıldırmaktı.

Kruşçev döneminin toplumsal reformları kısa ömürlü oldu ve yerini 1964'te çok daha dar görüşlü bir lider olan Leonid Brejnev'e bıraktığından, büyük oranda tersine çevrildi. Ancak bu dönemdeki atmosfer KGB'nin iç işleyişini sonsuza değin belirlemiş oldu. KGB'nin Çeka'dan devraldığı gaddar tekniklerin yerine yeni gelişmiş teknikler geliştirildi.

Kruşçev'in yurt içindeki liberalleşme politikaları, Sovyet uydu devletlerindeki ayaklanmaların (1953'te Doğu Almanya'da, 1956'da Polonya ve Macaristan'da) damga vurduğu bir dönemde, Sovyet toplumunda kayda değer değişiklikler yarattı. Sovyet güçleri ayaklanmaları şiddetle bastırdı. "Sosyalizmin uluslararası bütünlüğünü" ve Sovyetlerin Doğu Bloğu'ndaki hegemonyasını korumak öncelikli hale geldi.

Çekoslovakya'nın 1968'deki işgalinin ardından, KGB başkanı Yuri Andropov tarafından biçimlendirilen ve "Brejnev Doktrini" olarak anılan doktrinin dayatılması noktasında KGB çok önemli bir araç oldu.

Yuri Andropov ve "Macaristan Takıntısı"

Yuri Andropov, 1956'daki ayaklanma sırasında Macaristan'da Sovyet büyükelçisi olarak görev yapıyordu. Geleceğin KGB başkanı, bir halk ayaklanmasının görünürde tüm gücü elinde tutan bir komünist devleti nasıl da hızlıca devirebileceğine tanıklık etti. Bu olay ömrünün geri kalanında hiç aklından çıkmadı.

Andropov en uzun süre görev yapan KGB başkanıydı ve 1982'de, 15 yıldır sürdürdüğü görevinden istifa ederek Leonid Brejnev'den sonraki Sovyet Birliği lideri oldu. Macaristan deneyimi, KGB başkanını Sovyet uydu devletlerindeki muhalefeti bastırmada silahlı kuvvetlere ihtiyaç duyulduğuna ve önlem alınmadığı takdirde Rusya'ya da sıçrayabilecek bir direnişi durdurmak için KGB'nin Rusya dışında da aktif rol oynaması gerektiğine ikna etti.

KGB armasında bulunan kılıç ve kalkan Cerjinski'nin seçimiydi

KGB, hem uydu devletlerdeki aktivitelerine hem de başta "ana düşman" ABD olmak üzere "Emperyalist güçlere" karşı yürüttüğü dış operasyonlara muazzam ölçekte kaynak ve enerji ayırdı. Batı demokrasilerini gözden düşürmek ve dünyada Sovyetler lehine bir izlenim yaratmak amacıyla alınan sözde "Aktif Önlemler" sıradan istihbarat toplama faaliyetleriyle beraber yürütülüyordu. Politik suikastlar, kasten yanlış bilgi yayma ve terörist grupların finanse edilmesi bu "Aktif Önlemler" arasında öne çıkıyordu.

Çeka döneminden itibaren, yabancı devletlere sızma ve dışişlerine müdahale etme, dünyanın ilk işçi-köylü devletini savunmanın başlıca taktikleri oldu. Dış operasyonlardaki erken dönem başarılar, çoğunlukla sanayi casusluğu faaliyetleriyle elde edildi. Stalin döneminde en çok göze çarpan başarı ise, ABD'nin atom çalışmalarındaki sırlarının ele geçirilmesiydi. Diplomatik bir görevli gibi davranan resmi casuslar bu başarılarda önemli rol oynadılar. Örneğin, daha önce Sovyet Atom Casusluk Şebekesinde istihbarat subayı olarak görev yapan KGB Washington casusu Alexander Feklisov, 1962'de Küba Füze Krizi'nin çözüme kavuşturulmasına yardım etti.

Ancak, KGB'yi casusluk sanatında zirveye taşıyanlar "gayri resmi" casuslardı. Yurt dışında farklı kimliklerle büyük bir gizlilik içerisinde faaliyetlerini yürüten bu casuslar en gizli KGB departmanı olan S Direktörlüğü tarafından yönetiliyordu ve istihbarat toplama çalışmalarının temel taşı oldular. Yürüttükleri gizli görevlerde ifşa olsalar dahi, Sovyet casuslarının düşmanla savaşmak için canını dişine takmaları, yıllar boyu takma isimlerle yaşamaları ve inandırıcı hayat hikâyeleri yaratmaları bu operasyonların Sovyet propagandası olarak kullanılmasını sağlıyordu. Bu casuslar bir operasyona başlamadan önce, "kalpleri çarptığı sürece ve yaşadıkları her gün" ülkelerine sadık kalacaklarına yemin ediyorlardı.

1957'de, Sovyet casus Rudolf Abel'in ifşa olmasıyla soğuk savaş dönemindeki casusluk faaliyetlerinin en ünlü olaylarından biri yaşandı. Abel, çok gizli bir CIA görevi kapsamında Sovyet semalarında uçan ve uçağı Sovyetler tarafından düşürülen U2 pilotu Gary Powers ile takas edildi. Diğer taraftan, ister ünlü "Cambridge Beşlisi" aracılığıyla Britanya'da, isterse de "ana düşman" ABD'de olsun, KGB'nin sınır ötesi müdahalelerinin ve dünya genelinde yürüttüğü başarılı operasyonların yurt içindeki istikrarsızlık karşısında hiçbir anlamı yoktu.

Acı son

Sovyetler Birliği'nde iktidar değişikliklerine damgasını vuran politik manevralarda, ihanet alışıldık bir durumdu. İstihbarat teşkilatı ve Politbüro üyeleri sıklıkla birbirlerinin arkasından entrikalar çevirir ve şansları yaver gitmediğinde entrika kurdukları kişiler gibi tasfiye edilirlerdi.

1953'te Josef Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra, bazıları tarafından geleceğin lideri olarak görülen güvenlik sekreteri Lavrenti Beria, selefleri Yagoda ve Yezhov ile aynı kaderi paylaşarak görevinden alınıp infaz edildi. Stalin'in ardından gelen lider Nikita Kruşçev, KGB'nin nüfuzunu sınırlandırmak istiyordu; güvenlik sekreterinin kendi koltuğuna göz dikmesinden endişe ettiğinden Beria'ya komplo kurdu. 1982'de Yuri Andropov'un bu amacı gerçekleştirmesinden önce çok sayıda KGB başkanı liderlik koltuğuna geçmenin yollarını aradı.

1991'de, Mihail Gorbaçov iktidarına karşı darbe başlatan kişi de KGB'nin başındaki isim Vladimir Kryuçkov'du. Toplumdaki liberalleşme hareketini hor gören Kryuçkov, bir Moskova hamamında nihayetinde başarısızlıkla sonuçlanacak bir plan tasarladı. Dönemin yorumcuları, Bolşevikler başarılı bir darbe bile gerçekleştiremiyorsa Rusya'da komünizmin bitmiş olduğuna dair espriler yapıyorlardı.

Brejnev veya Stalin iktidarında olsa anında bastırılacak olan politik muhalefet, Mihail Gorbaçov liderliğinde Sovyet toplumunda yer buldu. Geçmişte yıkıcı olarak sınıflandırılan politik talepler ana akım politikanın bir parçası haline geldi. Şeffaflığın artması, piyasa reformları ve demokratikleşme hareketlerinin ardından Doğu Avrupa'nın liberalleşmesiyle birlikte, Moskova'nın uydu devletler üzerindeki hâkimiyeti azaldı.

1991 yılı Noel günü Kremlin'de dalgalanan orak-çekiçli bayrak indirildi ve yerine Rusya bayrağı çekildi. Bu kaotik süreç, KGB'dekilerin iç muhalefeti bastırmanın ve düzeni korumanın gerekliliğine olan inançlarını bir kez daha doğruladı. Ancak darbe girişiminde yer aldıkları için, 6 Aralık 1991 tarihinde teşkilat kapatıldı ve iki farklı kuruluşa bölündü: Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Teşkilatı (FSB) ve Dış İstihbarat Servisi (SVR).

Geçmişte orduda veya istihbarat teşkilatında görev yapıp, daha sonradan politikacı olmuş kişileri nitelemek için kullanılan silovik kelimesi, 1990'ların ortasında Rusçada yaygın bir tabir haline geldi. Silovikler, yasa ve düzende merkezi sistemi savunuyorlardı. Basın özgürlüğünü kısıtlamak ve muhalif sesleri susturmak için şiddet içeren taktikler kullanmaya hazırlardı. Hükümet içerisinde önemli bakanlık görevleri yürüten silovikler, söz konusu dönemden beri Kremlin politikalarının şekillenmesinde etkili oldular. Yani, kılıç ve kalkanın gölgesi hala Rusya'nın üzerinde dolaşıyor...

Vladimir Putin: Daimi Çekist

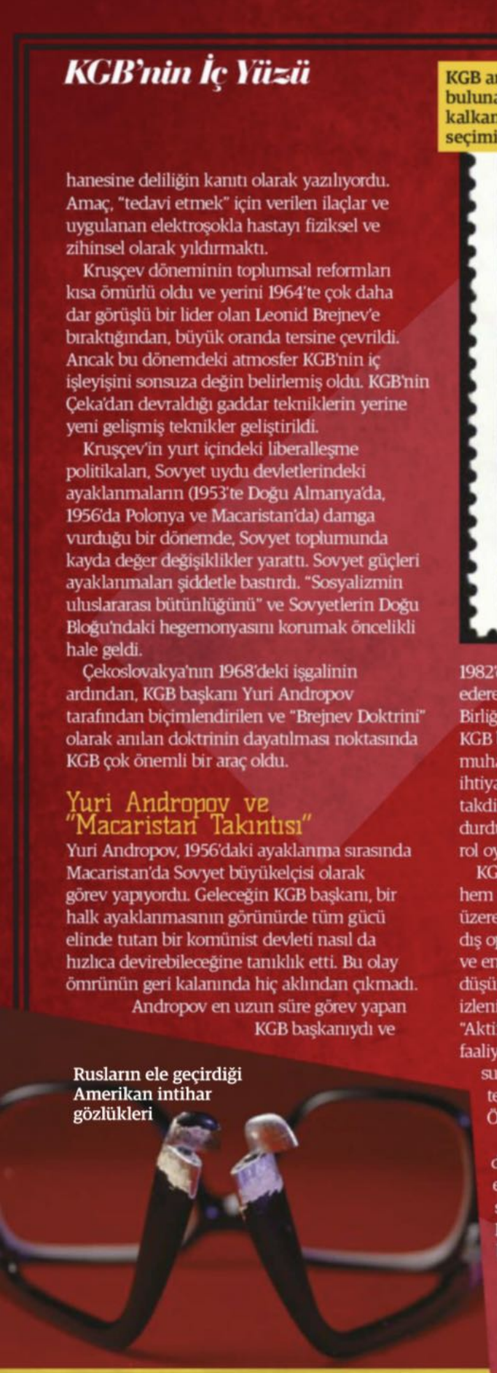
1975'te teşkilata katılarak Birinci ve İkinci Genel Direktörlük'te görev yapan Vladimir Putin, 17 yıl boyunca KGB subayı olarak hizmet verdi. Almancayı akıcı konuşan Putin, yabancı dili sayesinde Doğu Almanya'da 1985 yılından itibaren beş yıl boyunca sahte kimlikle çevirmen olarak çalışıp Yarbay rütbesine yükseldi.

Hakkındaki haberlerde KGB'deki geçmişinden sıklıkla söz edilse de aslında KGB'de kayda değer bir başarı gösteremedi. Asıl dikkat çekici olan şey, Putin'in bir Çekist olarak geçmişini büyük bir gururla kucaklaması. Çeka dönemi, kendini vatanına adamış vatansever kimliğini oluşturmasında önemli bir rol oynayıp onun iktidara yükselmesini sağladı.

Yaklaşık yirmi yıl boyunca sadık bir görev adamı olan Putin'in KGB'den ayrılacağı 20 Ağustos 1991 günü belli oldu. Kryuçkov'un liderlik ettiği darbe girişiminin ikinci günüydü. Yeni döneme hızla uyum sağlayan Putin, 1996'ya kadar St Petersburg'un yönetiminde görev aldı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulan Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin'in döneminde Putin Moskova'ya gitti ve Kremlin Sarayı Mülkiyet İdaresi Başkan Yardımcısı olarak göreve başladı. Boris Yeltsin'in de desteğiyle Kremlin'de hızla basamakları tırmandı. 1998'de Rusya Güvenlik Konseyi'nin sekreterliğine getirildi ve ardından başbakanlığa yükseldi. 31 Ağustos 1999 günü Yeltsin'in insanları şaşkına çevirerek istifa etmesinin ardından Putin başkan vekilliğine getirildi ve bir sonraki yıl oyların büyük çoğunluğunu alarak başkan seçildi. Göreve gelir gelmez verdiği ilk emirle Yeltsin'e yöneltilen yolsuzluk iddialarının peşinin bırakılmasını sağladı.

Rusya'nın Sovyetler sonrası politik arenasındaki asıl mücadele, büyük oranda silovikler (istihbarat teşkilatının eski üyeleri) ile oligarklar (yeni zenginler) arasında cereyan etti. Silovikler, şüphesiz Putin'in iktidara gelmesine sevinmişlerdi, çünkü çevresinin geçmişteki meslektaşlarıyla çevrili olmasından memnun bir eski istihbarat subayı doğal bir müttefikti.

Rusların ele geçirdiği Amerikan intihar gözlükleri

"Ölüm öpücüğü" olarak bilinen, ruj şeklinde bir tabanca

Çeka ruhu, iktidardaki Putin sayesinde modern Rusya'da varlığını koruyor

"Bu kaotik süreç, KGB'dekilerin iç muhalefeti bastırmanın ve düzeni korumanın gerekliliğine olan inançlarını bir kez daha doğruladı"

Kruşçev, Komünist Parti'nin 20. kongresinde Stalin aleyhinde konuştu

KGB'nin 1954 tarihli kuruluş emri

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH

Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

13. SAVAŞÇI

Yönetmen: John MacTiernan **Başroldekiler:** Antonio Banderas, Diane Venora, Ömer Şerif **Ülke:** ABD **Yıl:** 1999

Bir Arap diplomatın Vikingler ile yaşadığı deneyimin öyküsünü anlatan bu filmin temelleri gerçeklere dayanıyor olabilir, ancak hikâyenin sunumu gerçeklikten uzak

KARAR: Gerçeklerle uzaktan yakından ilgisi yok ama izlemesi suçluluk hissi yaratacak derecede zevkli! (puanı 10 üzerinden 3)

01 Michael Crichton'un Eaters of the Dead (13. Savaşçı) adlı romanından uyarlanan film, Ahmed Ibn Fadlan'ın gerçek yaşam hikâyesine ve Vikingler ile yaşadığı deneyimlere dayanıyor. Filmin ilk 10 dakikası gerçeklere uyumlu, ancak sonrasında öykü hızlıca kurguya dönüşüyor.

02 Filmin başında, Ibn Fadlan'ın kervanı bir grup "eşkıya" Tatar'ın saldırısına uğruyor ve daha sonra Vikingler kervanı kurtarıyor. Aslına bakılırsa, Tatarlar 13. yüzyıla değin tarih sahnesine çıkmamıştı. Dolayısıyla, Tatarların filmde yer alması kronolojik bir hata.

03 Ibn Fadlan Vikingler'le 922'de karşılaşıyor ve bu zaman diliminde Vikingler'den birinin Amerika'yı keşfeden İspanyol denizcilerinin miğferlerinden taktığı görülüyor. Ancak bu miğferler, 16. yüzyıla kadar üretilmemişti ve filmde de yanlış ülkede yer alıyor. Beowulf'un zırhı da hatalı, çünkü giydiği göğüs zırhı 15. yüzyıla ait.

04 Eğitimli bir adam olmasına rağmen, Ibn Fadlan Latince veya Yunanca konuşamıyor. Arkadaşlarının tercümesine ihtiyaç duyuyor. Öte yandan, Vikingler'in dilini çabucak öğrenip filmin geri kalanında akıcı şekilde konuşuyor. Bu durum pek gerçekçi görünmüyor.

05 Filmdeki düşman kavim Wendollar tamamen kurgusal. Beowulf destanındaki kötü karakterlerden biri olan Grendel'den esinlenerek yaratılan Wendollar, hayatta kalan son Neandertaller olarak gösteriliyor. Fakat Neandertallerin soyu binlerce yıl önce tükendi.

© Alamy

UZAY YARIŞI

YILDIZLARA ULAŞMAK İÇİN VERİLEN KOZMİK MÜCADELE

BAYİLERDE

Online satın almak için:
www.dergiburda.com

GELECEĞİ KONUŞALIM PODCAST KANALINDA DİNLEYECEK ÇOK ŞEY VAR!

Girişimcilikten yapay zekaya, tarımdan sürdürülebilirliğe birçok konuda teknolojik gelişmeleri ve geleceğin dünyasını konuştuğumuz "Geleceği Konuşalım" podcast kanalımızda, her hafta yeni konular ve yeni konuklarla yayındayız!

Spotify | Apple Podcast | Google Podcast

YapıKredi

Hizmette sınır yoktur.